

**ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ
ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ**

ΟΡCSAT

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

2022-2023

**ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ
ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ & ΤΗΣ ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ**

ΟΡΚΑΤ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

2022-2023

Ετήσια Ειδική Έκθεση 2022-2023 σύμφωνα με το άρθρο 23 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (ΟΡΚΑΤ), που κυρώθηκε με το ν. 4228/2014.

Η παρούσα έκθεση αποτυπώνει τη δράση του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων (ΕΜΠ) για τα έτη 2022-2023, σύμφωνα με την αρμοδιότητά του κατά το άρθρο δεύτερο του ν. 4228/2014. Τα κείμενα προέκυψαν από έγγραφα της Αρχής και επισκέψεις-αυτοψίες ειδικών επιστημόνων της Αρχής σε χώρους περιορισμού της ελευθερίας υπό την εποπτεία του Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη, αρμόδιου για τον Εθνικό Μηχανισμό Πρόληψης, κ. Γιάννη Μόσχου.

Επιστημονικό προσωπικό του ΕΜΠ: **Κώστας Αντωνιάδης, Χρυσούλα Αντωνίου, Βίκυ Βασιλαντωνοπούλου, Νίκος Βίττης, Πετρούλα Βορριά, Μαρία Βουτσίνου, Δήμητρα Γιαζιτζή, Νίκος Δουλαδέρης, Καλλιόπη Ζούβια, Ευάγγελος Θωμόπουλος, Ελένη Καλαμπάκου, Μαρία Καραβόλου, Ζωή Καραμήτρου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Ελένη Κουτρούμπα, Μαρία Λιαδή, Όλγα Λυσανδροπούλου, Άννα Λύτρα, Κατερίνα Μαλεβίτη, Ευαγγελία Μαρκάκη, Κατερίνα Μαρκετάκη, Έλενα Μάρκου, Μαρία Μαυρογένη, Αλεξάνδρα Μοσκοπούλου, Ευανθία Μπενέκου, Αιμιλία Πανάγου, Φωτεινή Παντελίδου, Μαρία Παπαδημητράκη, Γιάννης Πέτσας, Στέργιος Πρεβέντης, Αγγελίνα Σώρα, Καλλιόπη-Αικατερίνη Τριανταφύλλου, Μιχάλης Τσαπόγας, Κατερίνα Φλιάτουρα, Χρύσα Χατζή, Δημήτρης Χορμοβίτης.**

Γραμματεία του ΕΜΠ: **Ισμήνη Μιχαλοπούλου**

Επιμέλεια έκθεσης: **Ευανθία Μπενέκου, Μαρία Παπαδημητράκη, Μιχάλης Τσαπόγας**

Μετάφραση στα αγγλικά: **LEXICON, www.Lexicon.com.gr**

Συντονισμός έκδοσης: **Τμήμα Βιβλιοθήκης, Αρχείου και Εκδόσεων**

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: **ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Νικολέττα Μιχελάκη, info@kambili.gr**

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό. Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση: **press@synigoros.gr**

Η Ειδική Έκθεση τυπώθηκε το 2024 στο Εθνικό Τυπογραφείο σε 1000 αντίτυπα και είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα **<https://www.synigoros.gr>**

ISSN: 2623-3703

© **Συνήγορος του Πολίτη**

📍 Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 - Αθήνα

☎️ Τηλ.: 213 1306 600

🌐 www.synigoros.gr

📘 Συνήγορος του Πολίτη – THE GREEK OMBUDSMAN

✂️ @Synigoros

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΒΟΗΘΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	15
1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 2022-2023	21
1.1. Θεσμικό πλαίσιο.....	23
1.2. Λειτουργία ΕΜΠ 2022-2023	24
1.3. Συνεργασίες και διεθνής παρουσία	25
2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	29
2.1. Εθνική νομοθεσία.....	31
2.1.1. Αναμόρφωση Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 4985/2022).....	31
2.1.2. Κοινωνική εργασία καταδικασθέντων (ΚΥΑ 56169/17.11.2022)	45
2.1.3. Διοικητική κράτηση: οι Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές για αιτούντες άσυλο και μετανάστες.....	47
2.1.4. Ψυχιατρική κράτηση: Μεταφορά ψυχικά ασθενών κατά τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας (ν. 4931/2022).....	50
2.1.5. Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής.....	52
2.2. Νομολογία ΕΔΔΑ σε ελληνικές υποθέσεις.....	53
2.2.1. Υπόθεση Τούσιος κατά Ελλάδα.....	53
2.2.2. Υπόθεση G.T. κατά Ελλάδα.....	54
2.3. Εκθέσεις.....	55
2.3.1. Έκθεση CPT για τις συνθήκες κράτησης.....	55
2.3.2. Έκθεση Ελεγκτικού Συνεδρίου για την κοινωνική επανένταξη.....	58
2.4. Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης.....	59

3. ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	65
3.1. Ευρήματα – διαπιστώσεις.....	67
3.2. Συστάσεις.....	71
4. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΤΟΠΙΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ	73
4.1. Πιστοποίηση αναπηρίας κρατουμένου.....	75
4.2. Αιτιολόγηση απορριπτικών αποφάσεων επί αιτήσεων άδειας.....	76
4.3. Βία κατά κρατουμένων.....	78
4.4. Συνθήκες κράτησης αλλοδαπών σε ελληνικές φυλακές.....	79
5. ΑΥΤΟΨΙΕΣ	81
5.1. Σωφρονιστικά Καταστήματα.....	83
5.1.1. Μεθοδολογία αυτοψιών και γενικές διαπιστώσεις.....	83
5.1.2. Επιμέρους παρατηρήσεις.....	89
5.1.2.1. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού I.....	89
5.1.2.2. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού II.....	99
5.1.2.3. Σωφρονιστικό Κατάστημα Ιωαννίνων.....	101
5.1.2.4. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κομοτηνής.....	104
5.1.2.5. Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών.....	110
5.1.2.6. Σωφρονιστικό Κατάστημα Νιγρίτας.....	112
5.1.2.7. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορίνθου.....	115
5.1.2.8. Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα Θηβών.....	118
5.1.2.9. Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Αγίας Χανίων.....	124
5.1.2.10. Ειδικό Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας.....	129
5.1.2.11. Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου.....	131
5.2. Αστυνομικά κρατητήρια.....	134
5.2.1. Γενικές διαπιστώσεις.....	134

5.2.2.	Επιμέρους παρατηρήσεις	137
5.2.2.1.	Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής	137
5.2.2.2.	Αστυνομικό Τμήμα Κυψέλης	140
5.2.2.3.	Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης.....	142
5.2.2.4.	Αστυνομικό Τμήμα Τυχερού Έβρου	147
5.3.	Δομές κράτησης και φιλοξενίας αλλοδαπών.....	147
5.3.1.	Γενικές διαπιστώσεις.....	147
5.3.2.	Επιμέρους παρατηρήσεις.....	149
5.3.2.1.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Αμυγδαλέζας	149
5.3.2.2.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Ταύρου	152
5.3.2.3.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Κορίνθου.....	154
5.3.2.4.	Προαναχωρησιακός χώρος κράτησης Θεσσαλονίκης (Μενεμένη).....	156
5.3.2.5.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Παρανεστίου.....	156
5.3.2.6.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Ξάνθης	160
5.3.2.7.	Προαναχωρησιακό Κέντρο Φυλακίου Ορεστιάδας.....	162
5.3.2.8.	Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή Σάμου	164
5.4.	Ψυχιατρεία	168
5.4.1.	Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού.....	168
5.4.2.	Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και Β΄ Ψυχιατρική Κλινική ΑΠΘ	173
5.5.	Κλειστές προνοιακές δομές	176

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Ο.Η.Ε. «κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας» προέβλεψε τη θέσπιση ενός συστήματος παρακολούθησης -από διεθνείς και ανεξάρτητους εθνικούς φορείς- των συνθηκών σε χώρους στέρησης της ελευθερίας, προκειμένου να αποφεύγονται συμπεριφορές που συνιστούν βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Η κύρωσή του από την εθνική αντιπροσωπεία το 2014 δημιούργησε νέες προκλήσεις και αυξημένες ευθύνες για τον Συνήγορο του Πολίτη: Η Ανεξάρτητη Αρχή, έχοντας πολυετή εμπειρία και διευρυμένη εξειδίκευση και τεχνογνωσία στη προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανέλαβε το ρόλο του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης που προβλέπεται στο Πρωτόκολλο, του ανεξάρτητου, δηλαδή, εθνικού φορέα παρακολούθησης των συνθηκών σε χώρους εγκλεισμού.

Έχοντας πλέον συμπληρώσει μία δεκαετία ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, η Ανεξάρτητη Αρχή διεύρυνε την τεχνογνωσία της, εμπλούτισε την εμπειρία της, ενίσχυσε τις διεθνείς της συνέργειες. Μετά από μία πρώτη χαρτογράφηση και καταγραφή των συνθηκών των χώρων εγκλεισμού στην ελληνική επικράτεια, η Αρχή εξακολούθησε να παρακολουθεί, μέσα από συστηματικές επιθεωρήσεις σε σωφρονιστικά καταστήματα, σε κρατητήρια της αστυνομίας και του λιμενικού σώματος, σε προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης αλλοδαπών, σε μονάδες ακούσιας νοσηλείας, σε προνοιακά ιδρύματα, τόσο την εξέλιξη εντοπισμένων προβλημάτων και στρεβλώσεων, όσο και την ανταπόκριση της διοίκησης για την επίλυσή τους. Και ανέδειξε σταθερά, διαχρονικά προβλήματα, όπως τον υπερπληθυσμό, την ανεπάρκεια ή και παντελή έλλειψη βασικών υπηρεσιών, την ακαταλληλότητα των υφιστάμενων χώρων και υποδομών. Και συνέβαλε, με παρατηρήσεις και προτάσεις της, στην κριτική αποτίμηση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη σωφρονιστική αλλά και την προνοιακή πολιτική της χώρας.

Η παρούσα έκθεση, που καταλαμβάνει τα έτη 2022 και 2023, ακολουθεί την ίδια δομή με τις προηγούμενες, αποσκοπώντας με τον τρόπο αυτό να διευκολύνει τον αναγνώστη στην εξαγωγή συμπερασμάτων για την εξέλιξη της κατάστασης των

χώρων εγκλεισμού. Παραθέτει τα βασικά ευρήματα από το πλήθος των αυτοψιών που τα κλιμάκια του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης διενήργησαν την περασμένη διετία, καταθέτει τις παρατηρήσεις και επισημάνσεις της Αρχής στη τροποποίηση του πλαισίου σωφρονιστικής και προνοιακής πολιτικής, αναδεικνύει βασικές διαπιστώσεις των ερευνών που διεξήγαγε.

Ως προς τα βασικά ευρήματα των αυτοψιών του Μηχανισμού, αξίζει να επισημανθεί η διαχρονικότητα των βασικών προβλημάτων στα καταστήματα κράτησης. Ο υπερπληθυσμός αποτελεί μία πάγια κατάσταση, ενώ αναμένεται με ενδιαφέρον να εκτιμηθεί κατά πόσο η πρόσφατη συγκρότηση τεχνικής υπηρεσίας στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής θα συμβάλλει στην αναγκαία και επιτακτική αντιμετώπιση των προβλημάτων στις υποδομές. Τη περίοδο που καταλαμβάνει η έκθεση, ο Συνήγορος διενήργησε, ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, τη πρώτη, πλήρη επιθεώρηση του συνόλου του σωφρονιστικού συγκροτήματος του Κορυδαλλού. Οι διαπιστώσεις της Αρχής, όπως συμπεριελήφθησαν στη σχετική έκθεση αυτοψίας, συμπίπτουν με εκείνες της επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT), σε αντίστοιχη επίσκεψή της.

Ως προς το θεσμικό πλαίσιο, η παρούσα έκθεση αναπτύσσει τις παρατηρήσεις και αξιολογήσεις της Αρχής για τις νομοθετικές τροποποιήσεις που επήλθαν στον σωφρονιστικό κώδικα. Ιδιαίτερως επισημαίνονται η θέσπιση ειδικού ενδίκου βοηθήματος για τις συνθήκες κράτησης, η δημιουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων Αυξημένης Ασφάλειας, η θέσπιση αυστηρότερων προϋποθέσεων για τη λήψη αδειών και τη μεταγωγή σε Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα και η υποχρεωτική λειτουργία μονάδων εκπαίδευσης. Ειδικά σε ό,τι αφορά στη θέσπιση του ενδίκου βοηθήματος του άρ. 6^Α του κώδικα, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε πως η συμβολή της Αρχής θα ήταν ακόμη πιο ουσιαστική, εάν δεν του κοινοποιούνταν μόνο τα βουλεύματα επί των προσφυγών των κρατούμενων, αλλά και οι ίδιες οι προσφυγές τους, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να ενημερώνει το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο για τυχόν εκθέσεις του για τις συνθήκες στο οικείο σωφρονιστικό κατάστημα.

Ως προς τα πορίσματα ερευνών, το επίπεδο παροχής υπηρεσιών υγείας και κάλυψης των υγειονομικών αναγκών απετέλεσε το αντικείμενο ερωτηματολογίου που συνέταξε ο Συνήγορος του Πολίτη και διένειμε στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας το 2022. Η έρευνα επιβεβαίωσε τις βασικές παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με τις χρόνιες ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών υγείας προς τους κρατούμενους, ιδίως σε ό,τι αφορά στην υποστελέχωση με μόνιμο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, στην ανεπάρκεια των υφιστάμενων υπηρεσιών ψυχικής υγείας καθώς και στα προβλήματα που ανακύπτουν στη παροχή υπηρεσιών υγείας σε ανασφάλιστους κρατούμενους.

Η Αρχή εξακολούθησε να επενδύει στην ενίσχυση της συνεργασίας της με διεθνείς οργανισμούς και ομόλογους εθνικούς θεσμούς. Το 2023, μάλιστα, ο Συνήγορος του Πολίτη ανέλαβε την προεδρία του Δικτύου Εθνικών Μηχανισμών Πρόληψης Βασανιστηρίων της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης, διοργανώνοντας δύο συναντήσεις εκπροσώπων των χωρών του Δικτύου, στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα με θεματικές τις προκλήσεις που παρουσιάζει η παροχή ψυχιατρικής φροντίδας στα σωφρονιστικά καταστήματα και τις πολιτικές και πρακτικές εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων των κρατουμένων, ως δικαίωμα αλλά και ως εργαλείο επανένταξής τους, αντίστοιχα.

Καθώς ανοίγεται μπροστά του η δεύτερη δεκαετία λειτουργίας, ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συνηγόρου του Πολίτη θα εξακολουθήσει, αδιαπραγμάτευτα και σταθερά, να καταγράφει άρτια, πλήρως και εμπεριστατωμένα τις συνθήκες κράτησης στη χώρα και να παρέχει τις κατάλληλες συστάσεις, προκειμένου οι συνθήκες εγκλεισμού να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός κράτους δικαίου πλήρως εναρμονισμένου με τις επιταγές του δικαιοπολιτικού πολιτισμού του 21ου αιώνα.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη

Σεπτέμβριος 2024

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΒΟΗΘΟΥ
ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ,
ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ
ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΒΟΗΘΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Συμπληρώνονται δέκα χρόνια από την ανάληψη της αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων από το Συνήγορο του Πολίτη, και ο αναγνώστης των αντίστοιχων ετησίων εκθέσεων του εύκολα αντιλαμβάνεται την επανάληψη των ίδιων παρατηρήσεων. Ανακύπτει το ερώτημα, ποιά συμπεράσματα θα πρέπει να εξαχθούν από τη διαπίστωση της διαρκούς ανακύκλωσης σταθερών ζητημάτων. Τα παρατιθέμενα προβλήματα πράγματι φαίνεται πως επιμένουν ή ακόμη και αυξάνονται από χρόνο σε χρόνο, ωστόσο, εν τέλει, εδραιώνεται η πεποίθηση πως οφείλονται σε εγγενείς και δομικές ατέλειες του σωφρονιστικού μας συστήματος. Αυτές οι ατέλειες, όπως αδιαλείπτως τονίζεται σε κάθε έκθεση του ΕΜΠ, δεν αρκεί ν' αντιμετωπισθούν με απλές συγκυριακές επεμβάσεις ή με εφαρμογή συστάσεων για συγκεκριμένα μέτρα. Αναγνωρίζοντας αυτό το δεδομένο, ο ΕΜΠ θα συνεχίσει να παρεμβαίνει παράλληλα για τα ειδικά και τα γενικά ζητήματα, να καταγράφει τις διαπιστώσεις του, να υποβάλλει τις προτάσεις του στους αρμόδιους εθνικούς ή διεθνείς φορείς και να τις δημοσιεύει κατά τα προβλεπόμενα.

Στον πυρήνα αυτών των δομικών χαρακτηριστικών αναδεικνύονται θεμελιώδεις επιλογές του ίδιου του νομοθέτη, όταν αυτός προσπαθεί διαρκώς να ισορροπήσει μεταξύ ασφάλειας και δικαιωμάτων. Την καθημερινότητα την αντιμετωπίζει βραχυπρόθεσμα ο σωφρονιστικός νομοθετικός σχεδιασμός. Όμως σε βάθος χρόνου, πιο αποφασιστική σημασία έχει η σφραγίδα που αφήνει ο ποινικός νομοθετικός σχεδιασμός, καθώς εκείνος οριοθετεί τον πληθυσμό των κρατουμένων. Το δίλημμα είναι διαρκές και δύσκολο:

- η σωφρονιστική νομοθεσία διέπεται από τη θεμελιώδη αρχή πως η ποινική αξίωση της Πολιτείας εξαντλείται στον καταλογισμό της ποινής και τον προσδιορισμό της διάρκειάς της,
- η ποινική νομοθεσία υποκύπτει συχνά στον πειρασμό να εξαρτήσει τα δικαιώματα των κρατουμένων από το είδος των αδικημάτων τους προκειμένου να πείσει την κοινή γνώμη για την αποτελεσματικότητα της γενικής πρόληψης.

Ανεξαρτήτως πολιτικών ή ιδεολογικών επιλογών, το μείζον αυτό ζήτημα είναι δεκτικό κριτικής υπό το πρίσμα του ισχύοντος νομικού πλαισίου καθώς ο νόμος είναι σαφής:

- *«Απαγορεύεται κάθε δυσμενής διακριτική μεταχείριση των κρατουμένων»* (άρθρο 3 § 1 Σωφρονιστικού Κώδικα),
- *«Ειδική μεταχείριση των κρατουμένων επιφυλάσσεται ... εφόσον γίνεται υπέρ του κρατουμένου και προς εξυπηρέτηση των εξατομικευμένων αναγκών που απορρέουν από την κατάσταση στην οποία ευρίσκεται»* (3 § 2),
- *«Κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατουμένων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία. Οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της κράτησής τους, στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος»* (4 §§ 1-2).

Στην πράξη, ωστόσο, αυτές οι διακηρύξεις σχετικοποιούνται όταν ο ίδιος ο νομοθέτης:

- εξαρτά την απόλαυση δικαιωμάτων των κρατουμένων (όπως η άδεια ή η μεταγωγή σε αγροτικές φυλακές) από τη φύση των εγκλημάτων για τα οποία είχαν καταδικασθεί,
- αναβαθμίζει αθρόως τη διάρκεια των ποινών χωρίς να συνεκτιμά τη συνακόλουθη υπερπλήρωση των φυλακών και τις συνέπειές της στο επίπεδο διαβίωσης.

Ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, αλλ' ακόμη και στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητάς του για διαμεσολάβηση επί ατομικών αναφορών, ο Συνήγορος του Πολίτη υποχρεούται να εστιάζει τόσο στα ειδικά θέματα διαβίωσης όπως η τήρηση των νόμιμων προδιαγραφών στους χώρους ενδίαιτησης, η υγειονομική κάλυψη, η σίτιση και η καθαριότητα, όσο και στις προοπτικές κοινωνικής ένταξης με μέριμνα για τις άδειες, την επικοινωνία ή την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων. Όμως οι συστάσεις επί του ενός ή του άλλου ειδικού ζητήματος ενίοτε προσκρούουν όχι τόσο σε απροθυμία της διοίκησης, όσο σε συστηματικά χαρακτηριστικά του σωφρονιστικού μας συστήματος. Προκειμένου ν' αντιμετωπίσει αυτό τον κίνδυνο, ο Συνήγορος του Πολίτη δεν αρκείται στην παράθεση

προβλημάτων όπως αυτά αναδεικνύονται κατά τις αυτοψίες του ή τις αναφορές κρατουμένων, αλλ' επί πλέον επιδιώκει διαρκώς την αναγωγή από το μερικό στο γενικό. Στο πλαίσιο αυτό, μεταξύ άλλων:

- διενεργεί δικές του έρευνες με τη συνεργασία των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, όπως αυτή τη χρονιά η έρευνα για τις υπηρεσίες υγείας,
- μεριμνά για παρακολούθηση και σχολιασμό κάθε συναφούς θεσμικής εξέλιξης.

Η τακτική αυτή, άλλωστε, επιβάλλεται από τη θεμελιώδη επιλογή της Πολιτείας για προσχώρηση σε όλες τις διεθνείς συμβάσεις που προστατεύουν τα δικαιώματα των κρατουμένων, όπως είναι κατ' εξοχήν το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT). Η παρουσία και λειτουργία ενός εξειδικευμένου οργάνου, όπως εκείνο που προβλέπεται από το παραπάνω Πρωτόκολλο, δικαιολογείται και δικαιώνεται όχι τόσο αν επιλύει ειδικά, ατομικά ή περιπτωσιολογικά προβλήματα, όσο αν επεξεργάζεται γενικότερες προτάσεις με την προοπτική να εισακουσθεί. Υπ' αυτή την έννοια, ο Συνήγορος του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης διατηρεί την αισιοδοξία πως οι προτάσεις του συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη επίλυση δομικών προβλημάτων, καθώς, εν τέλει, είναι σύμμαχος και όχι αντίδικος της σωφρονιστικής διοίκησης.

Εκτός από τις παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για τα Σωφρονιστικά Καταστήματα, το ίδιο σκεπτικό διέπει και την ενασχόλησή του με κάθε άλλο χώρο κράτησης, καθώς τα περισσότερα σχετικά ζητήματα είναι κοινά και ενιαία. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, ακριβώς όπως και στις φυλακές, απώτερη αιτία των ειδικότερων προβλημάτων διαβίωσης είναι τα γενικότερα δομικά-συστημικά φαινόμενα αστοχίας ή αδράνειας που χαρακτηρίζουν τον αντίστοιχο τομέα. Πρόκειται τόσο για τα αστυνομικά και λιμενικά κρατητήρια ή τους χώρους διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, όσο και για τους χώρους ψυχιατρικής κράτησης ή ακόμη και τις κλειστές προνοιακές δομές, οι οποίες μέχρι τώρα δεν έχουν τύχει της προσοχής που δικαιούνται. Όλο το σχετικό υλικό παρουσιάζεται αναλυτικά στην έκθεση που ακολουθεί.

Γιάννης Μόσχος

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Σεπτέμβριος 2024

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ
2022-2023

1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ 2022-2023

1.1. Θεσμικό πλαίσιο

Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) αποτελεί μια διεθνή συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2002 και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Κοινός παρονομαστής υπήρξε η συναίνεση και συναντίληψη των κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας, ότι οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της κακομεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, και ως εκ τούτου η θέση τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτη, θα πρέπει να εστιάζονται στην πρόληψη. Σε αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε μια διευρυμένη αντίληψη για την έννοια του βασανιστηρίου, κατά την οποία αυτό δεν περιορίζεται μόνο στη συστηματική πρόκληση πόνου αλλά και σε κάθε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση που υποβιβάζει την ανθρώπινη υπόσταση. Η χρήση βασανιστηρίων προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στοχεύει στην εκμηδένιση της προσωπικότητας του θύματος. Πέρα από εγκληματική πράξη, βάσει του εθνικού αλλά και του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μια στάση αντίθετη στον ανθρώπινο πολιτισμό. Χώροι όπως φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, αστυνομικά κρατητήρια κ.ά. αποτελούν εστίες κινδύνου για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4228/2014 το ανωτέρω Προαιρετικό Πρωτόκολλο, καθιστώντας τη συγκεκριμένη Σύμβαση εσωτερικό δίκαιο της χώρας με αυξημένη τυπική ισχύ (σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος), ενώ με το δεύτερο άρθρο του νόμου αυτού ο Συνήγορος του Πολίτη ορίσθηκε ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων. Η αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (εφεξής ΕΜΠ) περιλαμβάνει την τακτική εξέταση της μεταχείρισης των προσώπων που στερούνται της ελευθερίας τους, την κατάθεση αντίστοιχων συστάσεων βελτίωσης προς τις αρμόδιες αρχές και την υποβολή προτάσεων και παρατηρήσεων σχετικά με την υφιστάμενη νομοθεσία ή τα τυχόν σχέδια νόμων.

Με το άρθρο τέταρτο ν. 4228/2014, ορίσθηκε ότι ο ΕΜΠ διενεργεί επισκέψεις σε όλους τους, δημόσιους ή ιδιωτικούς, χώρους στέρησης της ελευθερίας, με ή χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αρμόδιων αρχών. Ως τέτοιοι χώροι νοούνται οι φυλακές, τα αστυνομικά κρατητήρια, τα ψυχιατρικά καταστήματα, οι χώροι διοικητικής κράτησης αλλοδαπών, προνοιακά ιδρύματα κ.ά. Μάλιστα, κατά τη διεθνή πρακτική, οι επισκέψεις αυτές μπορούν να διενεργούνται και μη εργάσιμες ημέρες ή ακόμα και νυκτερινές ώρες. Η επίσκεψη του ΕΜΠ περιλαμβάνει συλλογή στοιχείων με κάθε διαθέσιμο μέσο, όπως, ενδεικτικά, επίσκεψη σε όλους τους χώρους κράτησης, εξέταση προσώπων και λήψη φωτογραφιών. Με βάση, εξ άλλου, τη γενική αρμοδιότητα του άρθρου 103 § 9 του Συντάγματος και του ν. 3094/2003, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει πρόσβαση σε κάθε αρχείο, έγγραφο, στοιχείο ή φάκελο.

Με αφετηρία τους παραπάνω άξονες δράσης ο ΕΜΠ εκπονεί τον επιχειρησιακό προγραμματισμό του σχετικά με την παρακολούθηση των ζητημάτων που σχετίζονται με τον περιορισμό της ελευθερίας, έχοντας ως αφετηρία την πεποίθηση ότι η κράτηση, ως επαχθέστερος περιορισμός της ελευθερίας, πρέπει να επιβάλλεται κατ' εξαίρεση, όταν δεν μπορεί να αποφευχθεί ή δεν μπορούν να επιβληθούν εναλλακτικά μέτρα.

1.2. Λειτουργία ΕΜΠ 2022-2023

Το 2022 και το 2023 ήταν η ένατη και δέκατη χρονιά άσκησης, από το Συνήγορο του Πολίτη, της ειδικής αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (Ε.Μ.Π.) σύμφωνα με το ν. 4228/2014, με τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT).

Οι εξαιρετικές συνθήκες που επέβαλε η διάδοση της πανδημίας του κορονοϊού COVID-19, ιδιαίτερα δε η επιβολή περιοριστικών μέτρων τόσο στο γενικό πληθυσμό όσο και στους χώρους κράτησης, είχαν δημιουργήσει, κατά τα αμέσως προηγούμενα έτη, ένα πρωτόγνωρο πλαίσιο για τη λειτουργία του Μηχανισμού, που τον οδήγησε στην αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων υλοποίησης της αποστολής του. Έτσι, μέχρι και κατά το 2021 ανέστειλε κατά μεγάλο μέρος την κύρια μέθοδο δράσης του (επιτόπιες αυτοψίες σε χώρους κράτησης) και προέκρινε κυρίως τον εξ αποστάσεως έλεγχο των συνθηκών διαβίωσης και διασφάλισης των δικαιωμάτων των ατόμων που υπόκεινται σε καθεστώτα στέρησης ή περιορισμού της ελευθερίας τους, μέσω της αλληλογραφίας με τη διοίκηση, της διερεύνησης αναφορών κρατουμένων και της συμμετοχής μελών του Μηχανισμού σε διεθνείς συναντήσεις με ομόλογους θεσμούς για την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας βάσει των νέων δεδομένων. Μόλις περί τα τέλη του 2021, κατόπιν εκτίμησης

των νέων δεδομένων και ενημέρωσης των αρμόδιων αρχών, έγινε επανεκκίνηση της κανονικής λειτουργίας του Μηχανισμού, ήδη δε η παρούσα έκθεση αποδίδει τα δύο πρώτα έτη της επανεκκίνησης.

1.3. Συνεργασίες και διεθνής παρουσία

Αντιπροσωπείες του ΕΜΠ μετείχαν στις εργασίες του Δικτύου Εθνικών Οργανισμών Πρόληψης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (South-East Europe NPM Network), με κεντρικά θέματα τις συνθήκες κράτησης ηλικιωμένων και ΑμεΑ (Βιέννη, Ιούνιος 2022) και τη μεταχείριση ψυχικώς πασχόντων ανηλίκων και εφήβων (Βιέννη, Νοέμβριος 2022). Το Δίκτυο στοχεύει στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας μεταξύ των εθνικών μηχανισμών, τη συνεργασία και την από κοινού ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την καλύτερη ανταπόκριση στις απαιτήσεις της ειδικής αρμοδιότητας πρόληψης των βασανιστηρίων. Για το 2023 ο Συνήγορος του Πολίτη ανέλαβε την προεδρία του Δικτύου¹ και στο πλαίσιο αυτό διοργάνωσε δύο συναντήσεις εκπροσώπων των χωρών του Δικτύου, στη Θεσσαλονίκη (1-2.6.2023) και την Αθήνα (30.11-1.12.2023).

Συνέδριο Αθηνών

1. <https://www.see-npm.net/2023/02/10/1st-meeting-of-2023-announcement/>

Συνέδριο Αθηνών

Η πρώτη συνάντηση, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη², εστίασε στις προκλήσεις που παρουσιάζει η παροχή ψυχιατρικής φροντίδας στα σωφρονιστικά καταστήματα. Τα βασικά συμπεράσματα – συστάσεις³ που υιοθετήθηκαν ομόφωνα από τα μέλη του Δικτύου υπογραμμίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η θεραπευτική αντιμετώπιση των κρατουμένων δεν πρέπει να αποκλίνει ποιοτικά από τη φροντίδα ψυχικής υγείας που παρέχεται στο γενικό πληθυσμό. Παρά, συνεπώς, τις δυσκολίες που θέτει το γεγονός ότι τα ψυχιατρικά νοσοκομεία των φυλακών είναι επιφορτισμένα και με μια φυλακτική λειτουργία, ως καταστήματα κράτησης, δεν θα πρέπει ωστόσο να υποβαθμίζεται ο θεραπευτικός σκοπός μιας εξατομικευμένης ψυχιατρικής φροντίδας. Η ένταξη θεραπευτικών δραστηριοτήτων (ψυχοθεραπευτικά προγράμματα, προγράμματα εργοθεραπείας, άσκηση σε προαύλιους χώρους) και η επαρκής στελέχωση της δομής με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό όλων των απαιτούμενων ειδικοτήτων (ψυχίατροι, ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές) είναι αναγκαίες προϋποθέσεις για την ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας στους ψυχικά πάσχοντες κρατουμένους. Η

2. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/472304>

3. <https://www.see-npm.net/wp-content/uploads/2023/06/1st-meeting-Conclusions-on-Monitoring-Mental-Health-Units-in-Correctional-Facilities.pdf>

προσήλωση στην ιατρική δεοντολογία, καθώς και η ευκρινής κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ αφενός του ιατρικού/νοσηλευτικού προσωπικού και αφετέρου των σωφρονιστικών υπαλλήλων είναι κρίσιμα στοιχεία προκειμένου να διαφυλαχθεί η αξιοπρέπεια του κρατούμενου/ασθενούς και το κατοχυρωμένο δικαίωμά του στην ενημερωμένη συναίνεση στη θεραπεία.

Συνέδριο Θεσσαλονίκης

Η δεύτερη συνάντηση, που διοργανώθηκε στην Αθήνα, εστίασε στις πολιτικές και πρακτικές εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων των κρατουμένων, ως δικαίωμα αλλά και ως εργαλείο επανένταξής τους. Τα βασικά συμπεράσματα – συστάσεις⁴ που υιοθετήθηκαν ομόφωνα αναδεικνύουν, μεταξύ άλλων, την ανάγκη σχεδιασμού μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την εκπαίδευση στις φυλακές, η οποία θα εστιάζει σε πολιτικές έγκαιρης παρέμβασης και επανένταξης. Ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση πρέπει, ειδικότερα, να διασφαλίζεται για τις ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των νεαρών ατόμων, των γυναικών και των κρατουμένων με γνωσιακές ή μαθησιακές δυσκολίες. Προκειμένου δε να ανταποκρίνεται η εκπαιδευτική πολιτική και πρακτική στις διεθνείς προδιαγραφές, προϋπόθεση είναι να διασφαλίζονται τα απαραίτητα εκείνα μέσα (υποδομές, προσωπικό, κίνητρα) για την ενδυνάμωση του δικαιώματος εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατουμένων. Ως μέρος της συνολικής δημόσιας εκπαι-

4. <https://www.see-npm.net/2023/12/19/announcement/>

δευτικής πολιτικής, η εκπαίδευση των κρατουμένων πρέπει να σχεδιάζεται και να υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του πληθυσμού (βάσει ηλικίας, φύλου, εθνικότητας, εγγραμματοσύμης, κ.ο.κ.), διασφαλίζοντας συγχρόνως την ανεμπόδιση πρόσβαση αλλά και τη διάρκεια συμμετοχής των ενδιαφερομένων στα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Συνέδριο Θεσσαλονίκης

Οι εργασίες των δυο συναντήσεων κατέληξαν σε ομόφωνη υιοθέτηση συμπερασμάτων και συστάσεων αφενός ως προς τις προκλήσεις που θέτει η παροχή ψυχιατρικής φροντίδας εντός ενός πλαισίου σωφρονιστικής επιτήρησης⁵, αφετέρου ως προς την ενδυνάμωση του δικαιώματος εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατουμένων και την ανάγκη διασφάλισης των απαραίτητων μέσων προκειμένου να ανταποκρίνεται η εκπαιδευτική πολιτική και πρακτική στις διεθνείς προδιαγραφές⁶.

Τέλος, ο Συνήγορος του Πολίτη συμμετείχε στο συμπόσιο «*Inter Dialogues: η εκπαίδευση στις φυλακές*» που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «*Δραματική τέχνη και παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση και στη διά βίου μάθηση*» (Ναύπλιο, 4.4.2022).

5. <https://www.see-npm.net/download/conclusions-1st-meeting-2023/?wpdmdl=2416&refresh=658166e4579d11702979300>

6. <https://www.see-npm.net/download/conclusion-2nd-meeting-2023/?wpdmdl=2491&refresh=6581674e2435d11702979406>

ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

2. ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

2.1. Εθνική νομοθεσία

2.1.1. Αναμόρφωση Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 4985/2022)

Με το νόμο 4985/2022 «Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα - Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999» επήλθαν δραστικές τροποποιήσεις στο Σωφρονιστικό Κώδικα. Ιδιαίτέρως επισημαίνονται η θέσπιση ειδικού ενδίκου βοηθήματος για τις συνθήκες κράτησης, η δημιουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων Αυξημένης Ασφάλειας, η θέσπιση αυστηρότερων προϋποθέσεων για τη λήψη αδειών και τη μεταγωγή σε Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα και η υποχρεωτική λειτουργία μονάδων εκπαίδευσης.

Σε αναλυτικό σχολιασμό του⁷, ο Συνήγορος εντόπισε θετικά και αρνητικά σημεία του νομοσχεδίου και επανέλαβε την πάγια θέση του για την ανάγκη συνολικής επανεξέτασης του σωφρονιστικού συστήματος. Αφετηρία των παρατηρήσεων και προτάσεων της Αρχής αποτελεί η πάγια θέση της ότι κάθε πρωτοβουλία αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να γίνεται «*υπό το πρίσμα μίας “ολιστικής” επανεξέτασης της λειτουργίας του, τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής*»⁸. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου ότι το νομοσχέδιο επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε κρίσιμες διατάξεις του ήδη επί δεκαετίες ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδι-

7. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/444548>

8. Συνήγορος του Πολίτη, Ειδικές Εκθέσεις Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης 2014 <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2014-15-basanistiria.pdf> (σελ. 159), 2015 <https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf> (σελ. 137), 2017 https://old.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2017_gr.pdf (σελ. 27), 2018 <https://old.synigoros.gr/resources/eθνικος-mhchanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs--ethsia-eidikh-ekbesh-opcat-2018.pdf> (σελ. 20) και 2019 https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_opcat_2019_gr.pdf (σελ. 29).

κα (ν. 2776/1999), η Αρχή παρατηρεί, κατ' αρχήν, ότι το σωφρονιστικό μας σύστημα χρειάζεται να επανεξετασθεί ως προς όλα τα επιμέρους στοιχεία του με συνολική προσέγγιση και μακροπρόθεσμη προοπτική αντί για βραχυπρόθεσμες, μεμονωμένες και αποσπασματικές παρεμβάσεις. Απ' αυτή την άποψη, προκύπτει ως αναγκαία η γενική αναθεώρηση του Σωφρονιστικού Κώδικα, σε συνέχεια και εναρμόνιση με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στους λοιπούς θεμελιώδεις κώδικες της ποινικής νομοθεσίας (ΠΚ και ΚΠΔ), προκειμένου να ενσωματωθούν στην έννομη τάξη οι μεταγενέστερες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις⁹ και να ληφθούν υπόψη οι σχετικές εμπειρίες σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Συναφής, άλλωστε, είναι και η πρόσφατη ρητή υπόδειξη της Επιτροπής CPT του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁰.

Κεφάλαιο β': Γενικές Αρχές και Δικαιώματα Κρατουμένων

Άρθρο 8 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 6^A στον Κώδικα: σύμφωνα με την αιτιολογία της Έκθεσης Ανάλυσης Συνεπειών του νομοσχεδίου, «*θεσπίζεται ειδικό ένδικο βοήθημα για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα, προκειμένου να καλυφθεί ένα κενό στην ελληνική νομοθεσία, το οποίο οδηγούσε το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εξαιτίας των συνθηκών κράτησης σε πολλά σωφρονιστικά καταστήματα*». Πράγματι πρόκειται για παλαιόθεν εκπεφρασμένη πρόταση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο είχε οδηγήσει και σε σχετική πρόταση νόμου που κατατέθηκε στη Βουλή¹¹ τον Ιούλιο του 2021 αλλ' ουδέποτε συζητήθηκε. Το Τμήμα Εκτέλεσης Ποινών του ΕΔΔΑ, στην επίσκεψή του στη χώρα μας το Μάιο 2022, είχε ρωτήσει ειδικά για το ένδικο αυτό βοήθημα και το Συνήγορο του

9. Όπως, ενδεικτικά, η πρόσφατη (2020) αναθεώρηση των «*Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Κανόνων*» του Συμβουλίου της Ευρώπης και η παλαιότερη (2015) των «*Ελάχιστων Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Φυλακισμένων*» του ΟΗΕ («*Κανόνες Νέλσον Μαντέλα*»), καθώς επίσης οι σύγχρονες τάσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί θεμάτων σωφρονιστικής πολιτικής και μεταχείρισης των κρατουμένων.
10. Έκθεση CPT 2.9.2022: <https://rm.coe.int/1680a7ce97> (σελ. 84-85): «*να διασφαλιστεί ότι τα καταστήματα κράτησης θα εγκαταλείψουν την απλή αποθήκευση ατόμων σε υπερπλήρεις, επικίνδυνες και κακές συνθήκες χωρίς στοχευμένες δραστηριότητες και θα μετατραπούν σε χώρους που προσφέρουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και προετοιμάζουν τα άτομα για την επανένταξή τους στην κοινότητα ... δεν είναι απλώς ένα πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί από την Κυβέρνηση στο σύνολό της, μαζί με το Ελληνικό Κοινοβούλιο και το δικαστικό σώμα. Η μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος είναι μακροπρόθεσμο σχέδιο που πρέπει να συμβαδίζει με την επείγουσα βελτίωση της καθημερινής ζωής των κρατουμένων*».
11. Πρόταση νόμου <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11332797.pdf> και αιτιολογική <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11332795.pdf>

Πολίτη¹². Η μείωση των ανεκτέλεστων αποφάσεων του ΕΔΔΑ αναδεικνύεται σε κεντρικό στόχο της προτεινόμενης ρύθμισης, στόχο απολύτως θεμιτό, που δεν μπορεί ωστόσο να αποτελεί αυτοσκοπό.

Η βασική θέση του Συνηγόρου του Πολίτη, όσον αφορά την προτεινόμενη προσφυγή των κρατουμένων, είναι κατ' αρχήν ότι από πλευράς θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί αναγκαίο αλλά όχι επαρκές μέτρο για τη γενικότερη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, η οποία συχνά υπολείπεται των προδιαγραφών του νόμου εγείροντας ζητήματα παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ για αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, όπως διαπιστώνει ο Συνήγορος του Πολίτη στις επισκέψεις του στα Σωφρονιστικά Καταστήματα με την ιδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης. Όχι μόνον ο Συνήγορος του Πολίτη, αλλά και το Συμβούλιο της Ευρώπης διαχρονικά, όπως και στην πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT), έχει διατυπώσει έντονες επισημάνσεις για προβληματικές συνθήκες κράτησης. Βασικό δικαιοκρατικό ζητούμενο δεν είναι, συνεπώς, η αποτελεσματική προσφυγή των κρατουμένων και η αποφυγή καταδικαστικών αποφάσεων σε βάρος της χώρας, αλλ' η συνεχής βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε όλα, ιδίως όμως στα πολυπληθή Σωφρονιστικά Καταστήματα. Είναι προφανές πως ακόμη και ενδεχόμενη μείωση των καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ δεν θα πρέπει να προκαλέσει τον παραμικρό εφησυχασμό ως προς τον, κατά τα ανωτέρω, ουσιαστικό δικαιοκρατικό σκοπό της σωφρονιστικής πολιτικής.

Επιπλέον, βασική επιδίωξη του Συνηγόρου του Πολίτη είναι η βέλτιστη αξιοποίησή του ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης, πέραν των ετήσιων εκθέσεών του προς τη Βουλή των Ελλήνων και τα αρμόδια Υπουργεία. Το σχέδιο νόμου, στο άρθρο 8 § 6, ορίζει πως *«οι αποφάσεις για τις προσφυγές του παρόντος άρθρου κοινοποιούνται, με επιμέλεια του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, στον Συνήγορο του Πολίτη»*. Πρόκειται για θετικό βήμα, από πλευράς ροής της πληροφορίας από το αρμόδιο Υπουργείο προς τον Εθνικό Μηχανισμό για αποφάσεις που αφορούν την ευόδωση των προσφυγών των κρατουμένων. Ωστόσο, ως Εθνικός Μηχανισμός με προληπτική λειτουργία, ο Συνήγορος του Πολίτη θα μπορούσε ενδεχομένως να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα του ένδικου μέσου, αν του κοινοποιούνται ήδη οι προσφυγές των κρατουμένων, προκειμένου να θέσει υπόψη του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών τυχόν εκθέσεις του για τις συνθήκες στο οικείο κατάστημα κράτησης.

12. <https://www.coe.int/en/web/execution/-/greece-consultations-with-authorities-on-the-execution-of-echr-judgments>

Ειδικότερα Ζητήματα εντοπίζονται στις διαφορές του σχεδίου νόμου από την προηγηθείσα πρόταση του ΝΣΚ, λ.χ. ως εξής: πρώτον, η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης όπως αυτοί καθορίζονται σε συγκεκριμένα άρθρα του Σωφρονιστικού Κώδικα, στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων, δεν αρκεί πλέον ως βάση της προσφυγής αλλά τελεί υπό την πρόσθετη προϋπόθεση να έχει (και δυνητικά) δυσμενή επίδραση στην κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής υγείας των κρατουμένων (άρθρο 8 § 1). Με την προϋπόθεση αυτή σχετικοποιείται η ισχύς των κανόνων. Θα αρκούν άραγε οι σκέψεις στις σχετικές με το άρθρο 3 αποφάσεις του ΕΔΔΑ σχετικά με τη σοβαρότητα του κανόνα που παραβιάζεται ή οι κατευθύνσεις μεταχείρισης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για την διαπίστωση δυνητικά δυσμενούς επιρροής στην κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής υγείας των κρατουμένων, ή μήπως θα ο κρατούμενος θα φέρει κάθε φορά ένα πρόσθετο βάρος απόδειξης; Δεύτερον, η αποκατάσταση του προσφεύγοντος κατά την κρίση του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών συνίσταται σύμφωνα με το σχέδιο νόμου (άρθρο 8 § 3) πρωτίστως σε μέτρα αξιοπρεπούς διαβίωσης εντός του ιδίου καταστήματος κράτησης ή άλλως στη μεταφορά του κρατουμένου στο νοσοκομείο των φυλακών ή άλλο δημόσιο νοσοκομείο ή, τέλος, στη μεταγωγή του σε άλλο κατάστημα κράτησης. Σε κάθε περίπτωση το Δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει χρηματική αποζημίωση για ηθική βλάβη (άρθρο 8 § 4). Όπως επικουρικώς προς συγκεκριμένα μέτρα αποκατάστασης των συνθηκών («εάν ... δεν είναι δυνατό να ληφθούν ή δεν επαρκούν», άρθρο 12 § 4 της πρότασης του ΝΣΚ), το ΝΣΚ είχε προτείνει και τη δυνατότητα ευεργετικού υπολογισμού της εκτιθέας ποινής του προσφεύγοντα. Το δυνητικό αυτό μέτρο δεν περιλαμβάνεται στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου, παρά το γεγονός ότι το μέτρο του ευεργετικού υπολογισμού έχει θεωρηθεί ότι μπορεί να συνδέεται όχι μόνον με κίνητρα εργασίας, εκπαίδευσης κ.λπ. αλλά και να έχει αποζημιωτικό χαρακτήρα ως μέτρο αποκατάστασης άνισης μεταχείρισης λόγω δεινών συνθηκών έκτισης της ποινής¹³.

Κεφάλαιο γ' : Όργανα Άσκησης Σωφρονιστικής Πολιτικής

Άρθρο 10 του νομοσχεδίου, προσθήκη §§ 2Α & 2Β στο άρθρο 9 του Κώδικα: καθόσον προβλέπεται ότι «σε περίπτωση απόρριψης του αιτήματος κρατουμένου από την ΚΕΜ δεν δύναται να υποβληθεί νέο αίτημα μεταγωγής πριν την παρέλευση τριμήνου», θα ήταν σκόπιμο να προστεθεί η υποχρέωση αιτιολόγησης των απορριπτικών αποφάσεων, κάτι που θεωρητικά προκύπτει μεν από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας αλλά στην πράξη μάλλον αγνοείται. Επιπλέον

13. ΓνωμΕισΑΠ 2/2019 σχετικά με ποινικούς κρατούμενους σε αστυνομικά κρατητήρια.

θα μπορούσε να προστεθεί πως η ΚΕΜ, εκτός από τον ίδιο τον κρατούμενο, θα μπορεί να ακροάται τον πληρεξούσιο δικηγόρο του.

Άρθρο 10 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 9 § 3 του Κώδικα: ομοίως όπως ανωτέρω, για την αυτεπάγγελτη απόφαση δυσμενούς μεταγωγής θα ήταν σκόπιμο να προβλεφθεί ρητά υποχρέωση αιτιολογίας.

Άρθρο 11 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 10 § 1 του Κώδικα: η δυνατότητα αναπλήρωσης, στο Συμβούλιο Φυλακής, του κοινωνικού λειτουργού από σωφρονιστικό ή διοικητικό υπάλληλο, παρίσταται προβληματική λόγω προφανούς έλλειψης ισοδυναμίας προσόντων και καθηκόντων.

Κεφάλαιο δ΄: Κατηγορίες Κρατουμένων

Άρθρο 12 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 11 § 5 του Κώδικα: η διατύπωση «που δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην κοινή διαβίωση», ως αιτία μεταγωγής, κρίνεται αόριστη. Θα πρέπει να εξειδικευθούν, έστω με ενδεικτική απαρίθμηση, οι κατηγορίες των προβλημάτων ως προς το περιεχόμενό τους.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 του Κώδικα: ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί αναγκαία τη συμπλήρωση των προτεινόμενων διατάξεων με ιδιαίτερες ρυθμίσεις που εστιάζουν στους ανήλικους κρατούμενους, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ηλικίας, τους στόχους του σωφρονιστικού συστήματος στο βαθμό που εμπλέκονται σε αυτό ανήλικοι αλλά και τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ, ν. 2101/1992) και τα λοιπά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα.

Δεδομένης της υποχρέωσης να λαμβάνεται κατά προτεραιότητα υπόψη το συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3 ΔΣΔΠ), κρίνεται σκόπιμο να διασφαλιστούν μέσω του υπό ψήφιση νομοσχεδίου τα αναγκαία μέτρα, που κατά το δυνατό θα μειώσουν τις αρνητικές συνέπειες της κράτησης και θα διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ομαλή ψυχοκοινωνική και διανοητική εξέλιξη των παιδιών, ώστε να εξασφαλιστεί η δυνατότητά τους να αναλάβουν δημιουργικό και συμμετοχικό ρόλο στην κοινωνία¹⁴.

Με αφετηρία την παραπάνω στόχευση¹⁵, οι κανόνες του Συμβουλίου της Ευ-

14. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

15. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2014-2019) P8_TA(2017)0385, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με τα σωφρονιστικά συστήματα και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές (2015/2062(INI)): «30. τονίζει εκ νέου πόσο σημαντικό είναι να διασφαλίζεται ότι τα παιδιά που βρίσκονται στη φυλακή αντιμετωπίζονται με τρόπο που λαμβάνει υπόψη το υπέρτερο συμφέρον τους, μεταξύ άλλων με την κράτησή τους χωριστά

ρώπης που αφορούν ανήλικους παραβάτες, οι οποίοι υπόκεινται σε κυρώσεις ή μέτρα, παρέχουν λεπτομερή καθοδήγηση σχετικά με τις συνθήκες κράτησης. Ορίζουν μεταξύ άλλων ότι οι ανήλικοι δεν πρέπει να κρατούνται σε χώρους κράτησης ενηλίκων, αλλά σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους για αυτούς¹⁶. Στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού περιέχει χωριστή διάταξη σχετικά με τη στέρηση της ελευθερίας των παιδιών, βάσει της οποίας τα παιδιά πρέπει να χωρίζονται από τους ενήλικες, εκτός εάν τούτο αντιβαίνει στο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 37 στοιχείο γ' της ΔΣΔΠ), γεγονός το οποίο εξ άλλου πρέπει να τεκμηριώνεται ειδικά έπειτα από εξατομικευμένη διεπιστημονική αξιολόγηση.

Με βάση τα παραπάνω, προτείνεται η θέσπιση διάταξης σύμφωνα με την οποία: *«Κρατούμενοι οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, μέχρι να συμπληρώσουν το 18ο έτος (ανήλικοι), διαμένουν σε καταστήματα κράτησης ή τμήματα των καταστημάτων κράτησης νέων που προορίζονται αποκλειστικά γι' αυτούς. Κρατούμενοι οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, μέχρι να συμπληρώσουν το 21ο έτος (νεαροί ενήλικες) διαμένουν σε διαφορετικά καταστήματα κράτησης ή σε διαφορετικούς χώρους και τμήματα από αυτά στα οποία διαμένουν οι ανήλικοι, χωρίς να συγχρωτίζονται με τους λοιπούς ενήλικες κρατουμένους».*

Ανάλογα, κρίνεται αναγκαία η πρόβλεψη ιδιαίτερων ρυθμίσεων για τους ανήλικους κρατουμένους ως προς τις λοιπές συνθήκες κράτησης (λ.χ. απαγόρευση απομόνωσης στο πειθαρχείο), καθεστώς αδειών, παροχή ψυχολογικής υποστήριξης και εξειδικευμένης συμβουλευτικής καθοδήγησης) αλλά και, ιδίως, ως προς την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση των παιδιών (για την οποία βλ. παρακάτω στα σχόλια υπό το άρθρο 35 του νομοσχεδίου), καθώς και την κοινωνική ένταξη μετά την αποφυλάκιση (μετασφρονιστική μέριμνα¹⁷).

από τους ενήλικες σε όλες τις περιπτώσεις, ακόμη και κατά τη μεταγωγή τους στη φυλακή, και με τη διασφάλιση του δικαιώματός τους να επικοινωνούν με την οικογένειά τους, εκτός αν το δικαστήριο λάβει διαφορετική απόφαση· εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι σε ορισμένα κράτη μέλη οι ανήλικοι δράστες κρατούνται σε δομές μαζί με ενήλικες και εκτίθενται συνεπώς σε κίνδυνο κακοποίησης και βίας και στερούνται την ειδική φροντίδα που χρειάζεται μια τέτοια ευάλωτη ομάδα· υπενθυμίζει ότι η οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ των παιδιών ορίζει ότι πρέπει να προκρίνονται εναλλακτικά μέτρα· ζητεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν εθνικά κέντρα παρακολούθησης για εφήβους», https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0385_EL.pdf.

16. Στο πλαίσιο του δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η κράτηση παιδιών μαζί με ενήλικες μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση του άρθρου 3 ή του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ. ΕΔΔΑ, *Γίνες κατά Τουρκίας*, *Nart κατά Τουρκίας*.
17. Άρθρο 15 περ. ε' της Σύστασης R(87)20 και υπ' αρ. 28.2 «Κανόνας του Πεκίνου».

Ειδικότερα ζητήματα:

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 2 του Κώδικα: οι προϋποθέσεις και όροι λειτουργίας αυτοτελών καταστημάτων θα καθορίζονται πλέον με κοινή υπουργική απόφαση και όχι, όπως μέχρι τώρα, με προεδρικό διάταγμα. Ωστόσο, η έκδοση προεδρικού διατάγματος προσέφερε ισχυρότερα εγγύα για την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 3 του Κώδικα: είναι σκόπιμο να προβλεφθεί πως οι μετέφηβοι κρατούμενοι θα μεταγονται μόνο στα Σωφρονιστικά Καταστήματα τύπου Α έτσι όπως αυτά περιγράφονται στο νομοσχέδιο.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 5 του Κώδικα: η κράτηση σε αστυνομικά κρατητήρια κρίνεται εντελώς ακατάλληλη για τις εν θέματι ηλικίες και καθιστά του ανηλίκους έτι περαιτέρω ευάλωτους, καθώς τα αστυνομικά κρατητήρια δεν διαθέτουν καμία συνθήκη ικανή για τις ανάγκες των ανηλίκων. Η εν λόγω πρόβλεψη θα πρέπει να απαλειφθεί, πολλών μάλλον καθώς, στην πράξη, οι μεταγωγές για λόγους δικονομικούς δύναται να διαρκέσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 13 § 1 του Κώδικα: θα μπορούσε να προβλεφθεί ξεχωριστή μνεία για διεμφυλικούς κρατούμενους.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 13 § 3 του Κώδικα: ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα επισημάνει ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και η ομαλή κοινωνική του ένταξη προϋποθέτουν τη συμμετοχή αυτών των παιδιών σε βρεφονηπιακό σταθμό εκτός Σωφρονιστικού Καταστήματος, καθώς η λειτουργία εσωτερικού βρεφονηπιακού σταθμού μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω ιδρυματοποίηση τους και στην ενίσχυση του στιγματισμού τους. Άλλωστε, η απρόσκοπτη επικοινωνία και η τροφοδότηση της σχέσης των παιδιών με τους γονείς, ακόμη και όταν οι τελευταίοι έχουν φυλακιστεί, και η προστασία τους από διακρίσεις καθώς και η διαχείριση/αντιμετώπιση του σοβαρού τραύματος που συνεπάγεται αυτή η εξέλιξη στη ζωή των παιδιών, κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και ιδίως τα άρθρα 2 (προστασία από διακρίσεις), 3 (λήψη υπόψη του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε όλες τις αποφάσεις), 6 (προστασία της ζωής και ανάπτυξης του παιδιού), 9 (δικαίωμα του παιδιού στην οικογένειά του) και 12 (διατύπωση της γνώμης του παιδιού για οποιοδήποτε ζήτημα το αφορά). Εκτενής μνεία για το ζήτημα, στη βάση συγκεκριμένων θεματικών αξόνων, γίνεται και στη σύσταση CM/Rec (2018) της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη-μέλη¹⁸. Στην εν λόγω Σύσταση, εκτός των άλλων, πε-

18. Διαθέσιμη εδώ: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7802-recommendation->

ριγράφονται οι θεμελιώδεις αρχές αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των ευάλωτων παιδιών φυλακισμένων γονέων και την αυξημένη επαγρύπνηση που αυτή συνεπάγεται. Περαιτέρω περιγράφεται η υποχρέωση λήψης υπόψη του βέλτιστου συμφέροντος του εκάστοτε παιδιού κατά την επιβολή της ποινής, τον προσδιορισμό του Καταστήματος Κράτησης, καθώς επίσης η αρχή της οικονομικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης της οικογένειας, η ανάγκη της εκπαίδευσης/επιμόρφωσης του προσωπικού για την εξυπηρέτηση του ανωτέρω σκοπού και η υποχρέωση συλλογής δεδομένων και διασφάλισης της επικοινωνίας.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 4 στο άρθρο 13 του Κώδικα: εκτιμάται ως θετική η πρόβλεψη για ίδρυση ειδικού ψυχιατρικού και νοσοκομειακού τμήματος για γυναίκες κρατούμενες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα Θηβών, με την ελπίδα ότι παράλληλα θα βελτιωθούν οι συνθήκες στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού.

Κεφάλαιο ε΄: Οργάνωση και Λειτουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων

Άρθρο 20 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 19 § 3 του Κώδικα: η δημιουργία «Σωφρονιστικών Καταστημάτων Αυξημένης Ασφάλειας», τα οποία θα λειτουργούν ως πειθαρχικές φυλακές αλλά και για τη μεταγωγή κρατουμένων με κριτήριο τη φύση του αδικήματος, θα ήταν σκόπιμο να συνοδεύεται από στοιχειώδεις, έστω, περίγραμμα των ιδιαιτεροτήτων τους, ιδίως σε ό,τι αφορά τυχόν πρόσθετους περιορισμούς στα δικαιώματα των κρατουμένων όπως το δικαίωμα επικοινωνίας. Επ' αυτού, η απόλυτη σιωπή του νομοθέτη θα μπορούσε να εκληφθεί, από την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση, ως εξουσιοδότηση εν λευκώ.

Άρθρο 21 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 19Α § 1 στον Κώδικα: ο Συνηγόρος του Πολίτη εκφράζει την ανησυχία του ως προς τη μελλοντική επαρκή λειτουργία των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων. Όπως είναι γνωστό, τα εν λόγω Καταστήματα, προκειμένου να είναι πλήρως λειτουργικά, χρειάζονται άτομα με συγκεκριμένες γνώσεις σχετικά με την κτηνοτροφία, την τυροκομία κ.λπ., αλλά και πλήθος ατόμων προκειμένου να γίνουν οι γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες (όργωμα, σπορά, ποιμνιο κ.λπ.). Έχοντας υπόψη τόσο τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά όσο και τη μεταβολή, επί το αυστηρότερο, των προϋποθέσεων μεταγωγής, εγείρονται ερωτήματα ως προς τη λειτουργία των εν λόγω Καταστημάτων στο μέλλον. Ειδικότερα, το γεγονός ότι οι προς ψήφιση προϋποθέσεις χορήγησης των τακτικών αδειών μειώνουν τον

πληθυσμό των κρατούμενων που θα έχει το δικαίωμα άδειας σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η μεταγωγή σε Αγροτικό Κατάστημα θα προϋποθέτει το να έχει λάβει προηγουμένως ο κρατούμενος τουλάχιστον μία άδεια, φαίνεται ότι θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποδυνάμωση των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων, εξέλιξη η οποία ήδη έχει αρχίσει να διαφαίνεται μετά την εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4760/2020, όπως είχε εγκαίρως επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη¹⁹ αλλά και προκύπτει σαφώς από την τρέχουσα κατανομή πληθυσμού κρατούμενων²⁰ (δεύτερο εξάμηνο Σεπτεμβρίου 2022: Αγιά Χανίων 77 κρατούμενοι σε 178 προβλεπόμενες θέσεις, Κασσάνδρα 169 κρατούμενοι σε 308 προβλεπόμενες θέσεις, Τίρυνθα 98 κρατούμενοι σε 302 προβλεπόμενες θέσεις και Κασσαβέτεια 132 κρατούμενοι σε 274 προβλεπόμενες θέσεις, ενώ το σύνολο των Σωφρονιστικών Καταστημάτων βαρύνεται με αξιοσημείωτο υπερπληθυσμό, όπως επίμονα επισημαίνει και στην πρόσφατη έκθεσή της η Επιτροπή CPT του Συμβουλίου της Ευρώπης²¹). Εν όψει αυτού του κινδύνου, πριν από κάθε νομοθετική επέμβαση στις προϋποθέσεις μεταγωγής θα ήταν χρήσιμο να έχει προηγηθεί μελέτη του πληθυσμού των Σωφρονιστικών Καταστημάτων της χώρας ώστε να αποτιμηθεί το ανθρώπινο δυναμικό που πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις για να μεταχθεί στα Αγροτικά Καταστήματα, προκειμένου να υπολογιστεί το κατά πόσον είναι αυτός ο αριθμός ικανός ώστε εκείνα να λειτουργήσουν πλήρως ή μήπως ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταργηθούν εν τοις πράγμασι. Είναι, άλλωστε, κοινώς αποδεκτό ότι τα Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα λειτουργούν καταπραϊντικά για τους κρατούμενους και επιπλέον τους εφοδιάζουν με μία, τρόπον τινά, επαγγελματική εκπαίδευση χρήσιμη για την ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, τα προϊόντα τους καλύπτουν τις ανάγκες σε προμήθειες άλλων Καταστημάτων ή μεταπωλούνται στο εμπόριο, αποτελώντας έτσι σημαντική οικονομική αρωγή που δεν μπορεί να παραβλεφθεί.

Άρθρο 21 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 19Α § 3 στον Κώδικα: η υψηλή επικινδυνότητα, ως κριτήριο μεταγωγής κρατούμενων στα καινοφανή Σωφρονιστικά Καταστήματα Αυξημένης Ασφαλείας, συνδέεται αφηρημένα με το είδος του αδικήματος χωρίς ατομική εκτίμηση κάθε συγκεκριμένου κρατούμενου ή οποιοσδήποτε διαδικαστικές εγγυήσεις, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας.

19. Σχόλια επί του νομοσχεδίου «Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη»: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/4>.

20. Με βάση τα στοιχεία της αρμόδιας Γενικής Γραμματείας: <https://www.minocp.gov.gr/file/2022/10/03102022statistika.xls>.

21. Έκθεση CPT 2.9.2022: <https://rm.coe.int/1680a7ce97> (σελ. 12).

Άρθρο 23 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 21 § 5 του Κώδικα: η αόριστη πρόβλεψη πως «η ύπαρξη λουτρού στα κελιά και τους θαλάμους δεν είναι αναγκαία, αν υπάρχει ικανός αριθμός ιδιαίτερων κοινών εγκαταστάσεων λουτρών», χωρίς μνεία συγκεκριμένης αναλογίας, κινδυνεύει, υπό τις δεδομένες συνθήκες υπερπληθυσμού, να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα στην ατομική υγιεινή των κρατουμένων.

Κεφάλαιο στ΄: Εισαγωγή και Διαβίωση Κρατουμένων στα Σωφρονιστικά Καταστήματα

Άρθρο 28 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 2Α στο άρθρο 27 του Κώδικα: εκτιμάται ως θετική η ίδρυση χειρουργικού οδοντιατρικού τμήματος στο Ειδικό Κέντρο Υγείας Κρατουμένων Κορυδαλλού.

Άρθρο 32 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 32 § 1 του Κώδικα: η ρύθμιση περί πρόσληψης επαγγελματιών μαγειρών είναι μεν κατ' αρχήν κατανοητό πως αποσκοπεί στη βελτίωση και εγγύηση της ποιότητας της διατροφής, ωστόσο ταυτόχρονα προαναγγέλλει μείωση, αν όχι κατάργηση, των θέσεων εργασίας κρατουμένων στα μαγειρεία. Καθώς στα μαγειρεία απασχολούνται συνήθως αρκετοί κρατούμενοι, γεννάται ο προβληματισμός, σε ποιο βαθμό θα επηρεαστούν τα μεροκάματα των κρατουμένων και με ποιό τρόπο θα εξισοροποιηθεί η ενδεχόμενη μείωση.

Άρθρο 32 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 32 § 5 του Κώδικα: διαφαίνεται ότι οι κρατούμενοι πλέον δεν θα έχουν δικαίωμα αγοράς πρόσθετων τροφίμων και φρούτων από τον συνεργαζόμενο με τη φυλακή προμηθευτή. Με δεδομένο ότι η σίτιση σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι επαρκής (όπως ο Συνήγορος του Πολίτη παγίως διαπιστώνει κατά τις αυτοψίες του), τόσο ως προς την ποσότητα όσο και ως προς τη διατροφική αξία, γεννάται η ανησυχία πως η ποιότητα της σίτισης θα υποστεί αλλαγή προς το χειρότερο. Σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί ότι μεσολαβούν πολλές ώρες από τη διανομή του τελευταίου συσσιτίου της ημέρας έως το επόμενο πρωί, κενό το οποίο, μέχρι τώρα, μπορούσε να καλυφθεί με τα τρόφιμα και φρούτα που είχαν αγοραστεί ιδιωτικά από τους κρατούμενους.

Κεφάλαιο ζ΄: Μορφωτικά Προγράμματα και Ελεύθερος Χρόνος Κρατουμένων

Άρθρο 35 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 35 § 2 του Κώδικα: σε συμπλήρωση όσων επισημάνθηκαν παραπάνω υπό τα σχόλια στο άρθρο 13 για τους ανηλίκους κρατουμένους, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 2 ν. 1566/1985), η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση (μέχρι το τέλος του γυμνασίου) είναι υποχρεωτική, εφόσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του. Όπως έχει εξάλλου αποσαφ-

νιστεί, η σχετική υποχρέωση αφορά τον/την μαθητή/τρια και όχι την πολιτεία, η οποία οφείλει σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζει απρόσκοπτη και ουσιαστική πρόσβαση όλων των παιδιών σχολικής ηλικίας στο σχολείο. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η εισαγωγή ρητής ρύθμισης στο άρθρο 35 του Κώδικα, σύμφωνα με την οποία στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων και στο Ίδρυμα Αγωγής Βόλου λειτουργούν οπωσδήποτε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα και με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες²² (λ.χ. προτείνεται η διατύπωση διάταξης: «Όλοι οι ανήλικοι κρατούμενοι οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση έχουν πρόσβαση στις κατάλληλες εκπαιδευτικές δομές. Στα καταστήματα κράτησης ανηλίκων λειτουργούν όλες οι αναγκαίες σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»). Η δυνητική διατύπωση του προτεινόμενου άρθρου 35 § 2 του Κώδικα, που αφορά γενικά τα καταστήματα αλλά και το Ίδρυμα Αγωγής Βόλου, κατά την οποία: «μέσα σε κάθε Σωφρονιστικό Κατάστημα και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου μπορεί να ιδρύονται σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, δηλαδή Δημοτικά Σχολεία, Γυμνάσια ή Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Γενικά ή Επαγγελματικά Λύκεια, Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, Επαγγελματικές Σχολές Κατάρτισης, Δημόσια Κέντρα Διά Βίου Μάθησης και Τμήματα εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας», εμφανίζεται ως προβληματική ειδικά σε ό,τι αφορά τους ανηλίκους, με βάση όσα εκτέθηκαν παραπάνω.

Επιπλέον, σύμφωνα και με την υφιστάμενη στη χώρα μας εκπαιδευτική νομοθεσία και όσα προεκτέθηκαν, δεν φαίνεται να δικαιολογείται η απόκλιση από τη γενική πρόβλεψη περί υποχρεωτικότητας της εκπαίδευσης (άρθρο 2 ν. 1566/1985) έως την ηλικία των 16 ετών, ανεξαρτήτως βαθμίδας, που εισάγεται με το προτεινόμενο άρθρο 35 § 5 του Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο «η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για τους νεαρούς κρατούμενους». Η περιοριστική αυτή ρύθμιση έρχεται σε αντίθεση με το παραπάνω πλαίσιο αλλά και την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 28 § 1 της ΔΣΔΠ. Προτείνεται, επομένως, η απόσυρση της παραπάνω διάταξης και η αντικατάστασή της από την προηγηθείσα πρόταση περί υποχρεωτικότητας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα ή στο Ίδρυμα Αγωγής.

Κεφάλαιο η΄: Εργασιακή Κατάσταση Κρατουμένων

Άρθρο 45 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 47 του Κώδικα: εκτιμάται ως θετική η η υπαγωγή, στην ασφάλιση κατά κινδύνου ατυχήματος, των κρα-

22. Άρθρο 35.2. European Prison Rules, <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>

τουμένων που εργάζονται σε θέσεις εργασίας ή παρακολουθούν προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή φοιτούν σε Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου πρακτικής άσκησης ή μαθητείας.

Κεφάλαιο θ΄: Δικαιώματα Επικοινωνίας Κρατούμενων

Άρθρο 47 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 52 § 3 του Κώδικα: παρατηρείται πως ελλείπει κάθε πρόβλεψη ειδικών προδιαγραφών για το επισκεπτήριο ανηλίκων. Ωστόσο, σύμφωνα με την ως άνω Σύσταση CM/Rec(2018) του Συμβουλίου της Ευρώπης, κάθε φυλακή πρέπει να έχει αίθουσες αναμονής και δωμάτια επισκέψεων φιλικά διαμορφωμένα προς το παιδί όπου το παιδί θα νοιώθει ευπρόσδεκτο ασφαλές και σεβαστό (π.χ. με παιχνίδια, βιβλία και εξοπλισμό για όλες τις ηλικίες). Ο χώρος των επισκέψεων πρέπει να είναι κατάλληλος για παιχνίδι και ποιοτικό χρόνο, συμπεριλαμβανομένης της παροχής δυνατότητας σωματικής επαφής με το γονέα. Ο ηλικιακός διαχωρισμός των ανηλίκων ώστε τα παιδιά άνω των 8 ετών να συναντώνται με τον κρατούμενο γονέα τους στο κοινό επισκεπτήριο, κρίνεται εξαιρετικά προβληματικός και φαίνεται να στερείται ερείσματα. Σύμφωνα με το άρθρο 9 εδ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *«τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού»*.

Άρθρο 50 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 55 § 1 του Κώδικα: εισάγονται ιδιαιτέρως αυστηρές προϋποθέσεις για το θεσμό των τακτικών αδειών, ενώ στην αιτιολογική έκθεση δεν παρατίθενται οι λόγοι που επιβάλλουν την εν λόγω μεταβολή, όπως θα μπορούσαν, λόγου χάριν, να μνημονεύονται τυχόν αστοχίες στη χρήση των αδειών ή αύξηση της εγκληματικότητας με τη συμμετοχή κρατούμενων σε άδεια. Σε κάθε περίπτωση, σε σειρά περιπτώσεων έχει κριθεί δικαστικά²³ ότι ο ίδιος ο θεσμός της άδειας ενέχει την αποδοχή, εκ μέρους του νομοθέτη, του ενδεχομένου της παραβίασης αυτής καθώς προκρίνονται οι ευεργετικές επιδράσεις του θεσμού στον κρατούμενο, όπως είναι η διατήρηση του οικογενειακού δεσμού, ψυχολογική αποφόρτιση κ.λπ. Ο περιορισμός των χορηγούμενων αδειών θα συμβάλει στην περαιτέρω ενίσχυση του φαινομένου του υπερπληθυσμού. Επιπλέον φαίνεται πως η τιμωρητική έκφανση της ποινής ενδυναμώνεται έναντι του σωφρονιστικού χαρακτήρα

23. Μεταξύ άλλων: Βουλευμάτα Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πατρών 132/2001, Αρμενόπουλος 2001 σελ. 1412, και 71/2003, Πράξη & Λόγος του Ποινικού Δικαίου 2003 σελ. 116.

του Κώδικα, ο οποίος ωστόσο σκοπό έχει την ομαλή επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο²⁴. Αυξάνονται σε 12, επίσης χωρίς αιτιολογία, τα έτη πραγματικής έκτισης για τους καταδικασθέντες σε ισόβια κάθειρξη, ενώ με την προηγούμενη ρύθμιση απαιτούνταν έκτιση 10 ετών και με την πιο προηγούμενη 8 έτη. Επαχθής κρίνεται επίσης και η προβλεπόμενη πραγματική έκτιση 22 ετών για τους πολυϊσοβίτες. Τα 22 έτη είναι ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα παραμονής του κρατούμενου σε αποκοπή από το κοινωνικό σύνολο, χωρίς κάποιο άλλο κριτήριο να εξειδικεύει τον εν λόγω αποκλεισμό. Πλέον τούτου, κατά τη μακρά αυτή παραμονή αυξάνεται η πιθανότητα ο κρατούμενος να υποπέσει σε κάποιο πειθαρχικό αδίκημα οπότε και θα περιοριστεί έτι περαιτέρω η πρόσβαση στην άδεια. Για κάποια αδικήματα δεν αποτελεί τυπικό κριτήριο για τη χορήγηση της άδειας ο χρόνος έκτισης και το ύψος της ποινής αλλ' αυτό το ίδιο το αδίκημα για το οποίο ο κρατούμενος έχει ήδη τιμωρηθεί και τώρα φαίνεται να τιμωρείται εκ νέου μέσω της εκτέλεσης της ποινής που του επιβλήθηκε από το δικαστήριο. Μάλιστα στις εν λόγω περιπτώσεις δεν προσδιορίζεται καν ποια είναι η τυπική προϋπόθεση που πρέπει να πληρούται ώστε ο κρατούμενος να αιτηθεί άδεια. Ως εκ τούτου γεννάται το ερώτημα, μήπως εν τέλει καταργούνται τελείως οι άδειες για όσους κατηγορούνται για τα εν θέματι αδικήματα. Τέλος, στην αιτιολογική έκθεση δεν παρέχονται στοιχεία ώστε να καταστεί δεκτική αντικειμενικής αξιολόγησης η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην αύξηση των ετών πραγματικής έκτισης και τη μείωση των ημερών άδειας αφενός, και στην πρόληψη του εγκλήματος αφετέρου.

Άρθρο 51 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 56 § 1 του Κώδικα: μειώνεται η συνολική άδεια από 45 ημέρες σε 42 χωρίς όμως να περιέχεται σχετική εξήγηση στην αιτιολογική έκθεση.

Άρθρο 53 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 58 §§ 1-2 του Κώδικα: τίθενται επιπλέον τυπικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση εκπαιδευτικής άδειας, όπως ελάχιστο διάστημα παραμονής στη φυλακή, ενώ μεταρρυθμίζονται επί το αυστηρότερον οι λόγοι μη χορήγησης ή ανάκλησης, κάτι που προφανώς δεν συνάδει με το στόχο της ομαλής επανένταξης.

Κεφάλαιο ι΄: Εναλλακτικές Μορφές Έκτισης των Ποινών κατά της Ελευθερίας

Άρθρο 55 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 60 του Κώδικα: τίθενται δυσανάλογοι και αναιτιολόγητοι περιορισμοί στην άδεια για ημιελεύθερη διαβίωση, κάτι που επίσης δεν συνάδει με το στόχο της ομαλής επανένταξης.

24. Βλ. και Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη «Τακτικές Άδειες Κρατουμένων» (2008): https://old.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf

Κορυδαλλός - αίθουσα διδασκαλίας

Κεφάλαιο ιβ΄ : Μεταγωγή Κρατουμένων

Άρθρο 62 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 5 στο άρθρο 75 του Κώδικα: εκτιμάται ως θετική η εισαγωγή χρονικού περιορισμού παραμονής μεταγόμενων κρατουμένων για δικονομικούς λόγους σε Σωφρονιστικό Κατάστημα πριν την έναρξη και μετά τη λήξη της δίκης.

Άρθρο 64 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 77 § 2 του Κώδικα: εκτιμώνται ως θετικές οι ρυθμίσεις για έγγραφη αιτιολογημένη ενημέρωση για κάθε αναβολή μεταγωγής, όχι μόνο στην αρχή που την παρήγγειλε αλλά και στην αρχή εκτέλεσης της μεταγωγής, καθώς και για υποχρέωση ενημέρωσης της αρχής εκτέλεσης της μεταγωγής ως προς την επικινδυνότητα του κρατουμένου ή την τυχόν ύπαρξη μολυσματικής ασθένειας.

Κεφάλαιο ιστ΄ : Μεταβατικές και Τελικές Διατάξεις

Άρθρο 75 § 1 του νομοσχεδίου: ορίζεται πως αιτήματα μεταγωγής κρατουμένων για λόγους προσωπικών, οικογενειακών, εκπαιδευτικών ή λόγους

υγείας που έχουν υποβληθεί και εκκρεμούν στην ΚΕΜ, τίθενται συλλήβδην στο αρχείο χωρίς δικαίωμα για κατά προτεραιότητα εξέτασή τους σε περίπτωση επανυποβολής. Με αυτόν τον τρόπο, η αδράνεια ή καθυστέρηση της διοίκησης φαίνεται να αποβαίνει εις βάρος των κρατουμένων.

Άρθρο 76 του νομοσχεδίου: καταργείται (χωρίς αντικατάσταση) το άρθρο 64 του Σωφρονιστικού Κώδικα περί παροχής κοινωφελούς εργασίας, προφανώς θεωρούμενο ως εμπίπτον στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Έτσι όμως ο θεσμός αποκόπτεται από το γενικότερο πλαίσιο της σωφρονιστικής πολιτικής.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

2.1.2. Κοινωφελής εργασία καταδικασθέντων (ΚΥΑ 56169/17.11.2022)

Στον νέο Ποινικό Κώδικα (ν. 4619/2019) προβλέπεται επιμέτρηση της ποινής της παροχής κοινωφελούς εργασίας στο άρθρο 81, καθώς και μετατροπή της φυλάκισης σε κοινωφελή εργασία υπό προϋποθέσεις, στο άρθρο 104Α. Ωστόσο επί μακρόν δεν εκδιδόταν το δευτερογενές κανονιστικό πλαίσιο για την εξειδίκευση των

προϋποθέσεων παροχής της κοινωφελούς εργασίας και η ισχύς των ανωτέρω διατάξεων αναστάλη επ' αόριστον με το άρθρο 98 § 1 ν. 4623/2019.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ήδη από το 2019, στις παρατηρήσεις που διατύπωσε προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο πλαίσιο της μερικής αναθεώρησης του νέου Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019), είχε επισημάνει πως η επ' αόριστον αναστολή του μέτρου παροχής κοινωφελούς εργασίας συνιστά οπισθοχώρηση από το κεκτημένο της επί τριακονταετία ισχύος του θεσμού στη χώρα μας και ενδέχεται να οδηγήσει σε περαιτέρω επιβάρυνση του σωφρονιστικού μας συστήματος. Αντίθετα, πρότεινε να ενισχυθούν οι ήδη υφιστάμενοι φορείς για την παροχή κοινωφελούς εργασίας με αναβάθμιση των υποδομών τους, να δημιουργηθούν νέοι, στελεχωμένοι με το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό και να εκδοθούν οι απαραίτητες κανονιστικές πράξεις για την απρόσκοπτη λειτουργία τους²⁵. Ο Συνήγορος του Πολίτη επανήλθε στο θέμα της κοινωφελούς εργασίας το 2020 κατά την υποβολή σχολίων και παρατηρήσεων στο σχέδιο νόμου «*Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας, διατάξεις για το Ταμείο Προνοίας Απασχολούμενων στα Σώματα Ασφαλείας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη*» (μετέπειτα ν. 4760/2020), επισημαίνοντας την ανάγκη ενίσχυσης θεσμών και μέτρων που λειτουργούν υποστηρικτικά του στόχου της κοινωνικής επανένταξης²⁶.

Μόλις στα τέλη του 2022 εκδόθηκε τελικά η Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών υπ' αρ. 56169 (ΦΕΚ Β' 6259/12.12.2022) η οποία ορίζει το ρυθμιστικό πλαίσιο παροχής της κοινωφελούς εργασίας, ως κύριας ή εναλλακτικής ποινής. Κατά τις ειδικότερες προβλέψεις της ΚΥΑ, οι φορείς που θα απασχολούν καταδικασθέντες σε παροχή κοινωφελούς εργασίας καταχωρούνται σε ψηφιακή πλατφόρμα, η οποία δημιουργείται και λειτουργεί στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης και θα παρέχει συνεχή ενημέρωση στους εισαγγελείς εκτέλεσης ποινών και στους επιμελητές κοινωνικής αρωγής, με σαφή και πλήρη εικόνα των στοιχείων του κάθε φορέα και με αναλυτική περιγραφή των θέσεων κοινωφελούς εργασίας που έχουν καλυφθεί και των κενών θέσεων που υπολείπονται.

Ειδικότερα, μετά την κοινοποίηση δικαστικής απόφασης που επιβάλλει κοινωφελή εργασία και την αποστολή της προς εκτέλεση από τον αρμόδιο εισαγγελέα στην Υπηρεσία Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής (Υ.Ε.Κ.Α), αξιολογούνται τα προσωπικά,

25. Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2019 σελ. 179 <https://old.synigoros.gr/?i=stp.el.annreports.642903> και Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης, Ετήσια Ειδική Έκθεση OPCAT 2019 σελ. 23 <https://old.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.726938>

26. Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης, Ετήσια Ειδική Έκθεση 2020-2021 σελ. 35 <https://www.synigoros.gr/api/files/download/435606>

οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του καταδικασθέντος και λαμβάνεται το κοινωνικό του ιστορικό προκειμένου να τοποθετηθεί στην κατάλληλη θέση. Ακολούθως συντάσσεται σχετική πρόταση που υποβάλλεται στον αρμόδιο εισαγγελέα εκτέλεσης ποινών και εφόσον εκείνος συμφωνεί, παραγγέλλει προς την Υ.Ε.Κ.Α του τόπου παροχής της κοινωφελούς εργασίας την εκτέλεση της απόφασης, επιλέγοντας τον κατάλληλο Φορέα και ορίζοντας τον χρόνο έναρξης της παροχής.

Καθ' όλη τη διάρκεια παροχής κοινωφελούς εργασίας διασφαλίζεται η εκτέλεση της μέσα από την τήρηση παρουσιολογίου αλλά και με τακτικούς και έκτακτους ελέγχους που πραγματοποιούν οι εποπτεύοντες Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής. Η ισχύς της ΚΥΑ ορίστηκε ότι αρχίζει τρεις μήνες από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, προκειμένου να ολοκληρωθούν οι διαδικασίες λειτουργίας της ψηφιακής πλατφόρμας με την ένταξη των φορέων υποδοχής για την παροχή Κοινωφελούς Εργασίας και αναμένεται η πλήρης εφαρμογή της προκειμένου να αξιολογηθούν και να αντιμετωπιστούν ενδεχόμενα προβλήματα.

2.1.3. Διοικητική κράτηση: οι Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές για αιτούντες άσυλο και μετανάστες

Τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) μεταναστών που λειτουργούν στην Ελλάδα σε 5 νησιά του Αιγαίου (Λέσβος, Χίος, Λέρος, Κως και Σάμος) και στα χερσαία σύνορα με την Τουρκία (Εβρος) βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και των προτάσεων του Συνηγόρου του Πολίτη από την έναρξη λειτουργίας τους το 2016, για ποικίλα ζητήματα, οργάνωσης, συνθηκών διαβίωσης, διαδικασιών ασύλου, γεωγραφικών περιορισμών, μεταχείρισης ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες κ.α.²⁷. Πέραν ωστόσο της γενικής αρμοδιότητας της Αρχής για την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων, το ενδιαφέρον για την ειδική αρμοδιότητά της ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων και Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης (ΕΜΠ) εντοπίζεται σε μια σταδιακή μετατόπιση του κέντρου βάρους της μεταναστευτικής πολιτικής από την υποδοχή στην κράτηση των νεοεισερχομένων αλλοδαπών στη χώρα.

Ήδη με το ν. 4636/2019 επιτείνεται και επεκτείνεται το μέτρο της διοικητικής κράτησης με τρεις, κυρίως, ρυθμίσεις: πρώτον, την πρόβλεψη κράτησης όλων των αιτούντων άσυλο, αντί της δυνατότητας συνέχισης της κράτησης όσων κρατούμενων υπέβαλαν αίτημα ασύλου, δεύτερον, την πρόβλεψη Κλειστών Κέντρων Υποδοχής, και τρίτον, την αποσύνδεση του χρόνου διοικητικής κράτησης του αι-

27. Βλ. τις ετήσιες εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Επίσης βλ. ειδική έκθεση «Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων. Ζητήματα διοικητικής μεταχείρισης και δικαιωμάτων», Απρίλιος 2017 <https://old.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.434102>

τούντος από την διοικητική κράτηση προς επιστροφή, προκειμένου να μην δεσμεύεται από το ανώτατο χρονικό όριο των 18 μηνών της Οδηγίας Επιστροφών (2008/115/ΕΕ). Στις κριτικές παρατηρήσεις του προς τη Βουλή των Ελλήνων, ο Συνήγορος του Πολίτη σχολίασε πως από το σύνολο των διατάξεων του νόμου αυτού γεννάται ένα ζήτημα παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας ως προς την κράτηση, του επαχθέστερου περιορισμού της ελευθερίας, σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα και το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ²⁸.

ΠροΚεΚΑ Παρνεστίου

Η πρόβλεψη για Κλειστά Κέντρα Υποδοχής, που θα οργανώνονταν ως Προαναχωρησιακά Κέντρα (ΠροΚεΚΑ) από την Ελληνική Αστυνομία, διευκρινίστηκε στη συνέχεια πως αφορούσε τα ΚΥΤ ως Κέντρα Υποδοχής πολλαπλών χρήσεων που θα διέθεταν και κλειστή πτέρυγα κράτησης. Με το άρθρο 28 ν. 4825/2021 καταργείται ο όρος «Κλειστά Κέντρα Υποδοχής» και προβλέπονται Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές (ΚΕΔ) οι οποίες έχουν τις αρμοδιότητες των ΚΥΤ και διαθέτουν διακριτούς

28. <https://old.synigoros.gr/resources/30102019-paratiriseis.pdf>

χώρους προσωρινής φιλοξενίας και εγκαταστάσεων κράτησης του άρθρου 31 ν. 3907/2011 (δηλαδή ΠροΚεΚΑ). Οι ΚΕΔ προβλέπεται να κατασκευασθούν στα πέντε παραπάνω νησιά και ήδη λειτουργούν στη Σάμο, τη Λέρο και την Κω. Ιδρύονται με το άρθρο 12 π.δ. 77/2022 ως περιφερειακές υπηρεσίες της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Με την υπ' αρ. 82136/11-2-2022 ΚΥΑ, στις Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές (ΚΕΔ) των νήσων Σάμου, Λέρου και Κω ιδρύονται ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης του άρθρου 31 ν. 3907/2011 και λειτουργούν ως υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ. σε επίπεδο Αστυνομικού Σταθμού. Στην ΚΕΔ Κω μεταφέρεται ως σύνολο αρμοδιοτήτων, θέσεων και προσωπικού το ΠροΚεΚΑ της νήσου Κω.

ΠροΚεΚΑ Φυλακίου

Ο όρος «υποδοχή» απουσιάζει από τον τίτλο των ΚΕΔ και ενδεχομένως αυτό δεν έχει μόνον συμβολική σημασία. Αν και οι αιτούντες άσυλο έχουν τη δυνατότητα να βγουν από τη Δομή την ημέρα, ωστόσο, το κέντρο βάρους φαίνεται να δίνεται στα ζητήματα ασφάλειας λ.χ. με ιδιωτικές εταιρείες φύλαξης, διπλή περίφραξη υψηλής ασφαλείας, κλειστό σύστημα παρακολούθησης CCTV με κάμερες, μαγνητικές πύλες εισόδου, θύρες τουρνικέ κλ.π. Το ερώτημα που γεννάται είναι τί σημαίνει

ο κλειστός χαρακτήρας των δομών για τους ανηλίκους και τις άλλες ευάλωτες ομάδες και κατά πόσον οι ΚΕΔ ανταποκρίνονται στις ανάγκες και προδιαγραφές υποδοχής αιτούντων άσυλο. Για το λόγο αυτό, ο ΕΜΠ επέλεξε να επισκεφτεί στις 4-5.7.2022 την πρώτη ΚΕΔ, αυτήν της Σάμου, που εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβριο 2021 και θεωρήθηκε πρότυπο από στελέχη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

2.1.4. Ψυχιατρική κράτηση: Μεταφορά ψυχικά ασθενών κατά τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας (ν. 4931/2022)

Η ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 96 § 5 ν. 2071/1992 για την ακούσια νοσηλεία έχει απασχολήσει επί μακρόν το Συνήγορο του Πολίτη²⁹ κατά την άσκηση των ειδικών αρμοδιοτήτων του ως ΕΜΠ αλλά και ως Πλαίσιο για την προαγωγή της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία³⁰, έχει δε αποτελέσει αντικείμενο πολλών παρεμβάσεων του προς τους αρμόδιους φορείς.

Κατ' εφαρμογή του ανωτέρω άρθρου, το οποίο ορίζει πως η μεταφορά του ψυχικά ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική πρέπει να διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του, η μεταφορά των ακούσια εγκλεισμένων ασθενών θα έπρεπε να πραγματοποιείται με ασθενοφόρο ή με συμβατικά αυτοκίνητα και με τη συνοδεία νοσηλευτών. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για λόγους ασφάλειας του ασθενή ή τρίτων που εμπλέκονται στη μεταφορά θα μπορούσε να προβλέπεται συνδρομή της αστυνομίας.

Ωστόσο, η μακρόχρονη εμπειρία της Αρχής είχε δείξει ότι στην πράξη η εκτέλεση της εισαγγελικής παραγγελίας ανατίθεται σε αστυνομικά όργανα, παρά το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνεται ρητά μεταξύ των καθηκόντων τους, η δε μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή πραγματοποιείται με περιπολικό ενώ συχνά γίνεται και δέσμευση του ασθενούς με χειροπέδες. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει επανειλημμένα πως οι πολίτες που μεταφέρονται προς εξέταση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συλληφθέντες παραβάτες, αντιθέτως πρέπει να προσεγγίζονται με κατάλληλο τρόπο, να ενημερώνονται για τους λόγους μεταφοράς τους και για την ψυχιατρική κλινική στην οποία θα οδηγηθούν, να τους επιτρέπεται να ετοιμαστούν, ακόμα και να συνοδεύονται από μέλος της οικογένειάς τους. Η μεταφορά τους δεν μπορεί να γίνεται με τρόπο που προσβάλλει βάναυσα την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, οι δε χειροπέδες θεωρούνται δυσανάλογο μέτρο δέσμευσης.

29. Ενδεικτικά, Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης, Ετήσια Ειδική Έκθεση 2020-2021, σελ. 27 <https://www.synigoros.gr/api/files/download/435606> και Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Ειδική Έκθεση 2020, σελ. 29 <https://old.synigoros.gr/?i=equality.el.reports.835894>

30. Άρθρο 72 ν. 4488/2017.

Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε μάλιστα εισηγηθεί προς τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου την έκδοση σχετικής εγκυκλίου, με ενδεδειγμένες ενέργειες και οδηγίες προς τις κατά τόπους Εισαγγελίες και την ΕΛ.ΑΣ.

Κατόπιν των ανωτέρω, ως κατ' αρχήν θετική αξιολογείται η προσθήκη νέου άρθρου 96^Α στο ν. 2071/1992 (με το άρθρο 59 ν. 4931/2022) και η έκδοση, στη συνέχεια, της υπ' αρ. οικ72109/2022 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ Β' 6507), με τις διατάξεις των οποίων καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις της μεταφοράς ασθενών κατά τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας, τα επιμέρους στάδια και ο τρόπος ελέγχου της διαδικασίας.

Το νέο κανονιστικό πλαίσιο προβλέπει πως η μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή στη δημόσια ή ιδιωτική Μονάδα Ψυχικής Υγείας διενεργείται όπως η μεταφορά οποιουδήποτε άλλου ασθενή σε νοσοκομείο για εξέταση ή νοσηλεία υπό συνθήκες ασφάλειας και με σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπιά του. Ειδικότερα, ορίζεται πως αρχικά πραγματοποιείται επίσκεψη στον τόπο κατοικίας ή διαμονής του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή, από μικτό κλιμάκιο, το οποίο αποτελείται από έναν ψυχίατρο, έναν νοσηλευτή της Κοινοτικής Μονάδας Ψυχικής Υγείας, ένα πρόσωπο με άδεια οδήγησης, προκειμένου να οδηγήσει το κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα και έναν αστυνομικό. Αμέσως μετά την επίσκεψη του μικτού κλιμακίου, ακολουθεί η μεταφορά του ασθενή στην Μονάδα Ψυχικής Υγείας η οποία πραγματοποιείται με κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα της αρμόδιας Κοινοτικής Μονάδας Ψυχικής Υγείας και με τη συνοδεία του ψυχιάτρου και του νοσηλευτή. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η μεταφορά πραγματοποιείται και με τη συνοδεία αστυνομικής δύναμης, κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας και εφόσον ο ψυχίατρος με γραπτή βεβαίωση πιθανολογεί ότι θα απαιτηθεί, για την ασφάλεια του ασθενή ή τρίτων, η σε βάρος του λήψη περιοριστικών μέτρων για την αποφυγή επικείμενης αυτοκαταστροφικής ή ετεροκαταστροφικής συμπεριφοράς, η οποία δεν μπορεί να αποφευχθεί με κατάλληλες τεχνικές αποκλιμάκωσης.

Σε ό,τι αφορά τα περιοριστικά μέτρα, προβλέπεται ότι, τόσο κατά την επίσκεψη όσο και κατά τη μεταφορά, μπορούν να επιβληθούν μόνο από τον αστυνομικό και μόνο κατ' εξαίρεση, ως έσχατη λύση, όταν η εφαρμογή τους είναι το μόνο διαθέσιμο μέσο που μπορεί να αποτρέψει άμεση ή επικείμενη βλάβη στον ασθενή ή σε τρίτους. Η μεταφορά ολοκληρώνεται με την άφιξη στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας, στον χώρο της οποίας παραμένουν ο ψυχίατρος, ο νοσηλευτής και το πρόσωπο με άδεια οδήγησης που συμμετέχουν στη μεταφορά έως ότου διασφαλιστεί η ασφαλής υποδοχή του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή. Η όλη διαδικασία της μεταφοράς τελεί υπό τον συντονισμό του Αυτοτελούς Τμήματος Επιχειρήσεων Υγείας του Ε.Κ.Α.Β.

Ο Συνήγορος του Πολίτη παρακολουθεί το θέμα και επιφυλάσσεται να επανέλθει όταν θα έχει περισσότερα στοιχεία για την εφαρμογή της διάταξης στην πράξη.

2.1.5. Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής

Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη να αναθεωρηθούν τα προβλεπόμενα στον Ποινικό Κώδικα μέτρα θεραπείας των ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, προκειμένου η θεραπευτική φύλαξή τους να μην υπαγορεύεται από λογικές περί κοινωνικής άμυνας αλλά να κατατείνει στην εξασφάλιση ποιοτικής ψυχιατρικής περίθαλψης και κοινωνικής επανένταξης.³¹ Πράγματι, με την αναθεώρηση των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα³², προβλέφθηκαν περισσότερα θεραπευτικά μέτρα -πέραν της υποχρεωτικής νοσηλείας σε ψυχιατρικό νοσοκομείο- αλλά και περισσότερα μέσα για την επίτευξη της εξατομικευμένης θεραπευτικής αντιμετώπισης του πάσχοντος, από τα οποία καλείται το δικαστήριο να επιλέξει το πλέον κατάλληλο. Επιπλέον, ορίστηκε ότι η μεταφορά του θεραπευόμενου διενεργείται με κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα και με τη συνοδεία του θεράποντος ιατρού³³, ενώ μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις ζητείται η συνδρομή οργάνων της Ελληνικής Αστυνομίας, όπως αντίθετα ίσχυε κατά κανόνα για τους αδικοπραγούντες ψυχικά ασθενείς.

Ο ΕΜΠ, προκειμένου να διαπιστώσει το βαθμό ανταπόκρισης των δομών ψυχικής υγείας στο πνεύμα της αναμορφωμένης νομοθεσίας, επισκέφθηκε το Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης «Γ. Παπανικολάου» (βλ. παρακάτω, «5.4.2. Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και Β΄ Ψυχιατρική Κλινική ΑΠΘ»). Διαπιστώθηκε πως οι συνθήκες νοσηλείας στο εν λόγω τμήμα, σε συμφωνία με όσα ορίζουν οι βασικές αρχές εκτέλεσης των μέτρων θεραπείας, περιλαμβάνουν τα απαραίτητα για τη θεραπεία μέσα (οργανωμένες έξοδοι, πρόσβαση των νοσηλευόμενων σε εξωτερικούς χώρους, θεραπευτικές άδειες), ενώ και οι μετακινήσεις των ασθενών πραγματοποιούνται -πλην εξαιρέσεων- με όχημα του νοσοκομείου, υπό τη συνοδεία ιατρικού προσωπικού. Παρατηρήθηκε, τέλος, η τάση αντικατάστασης ή άρσης του θεραπευτικού μέτρου όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις, παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες μετάβασης των χρονίως ψυχικά πασχόντων σε διαθέσιμες μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης στην κοινότητα.

31. Βλ. Πόρισμα του Συνηγούρου του Πολίτη για τη «Φύλαξη ποινικώς ακαταλογίστων ασθενών σε Ψυχιατρικά Νοσοκομεία» (2005), <https://old.synigoros.gr/resources/docs/202659.pdf>

32. Άρθρα 69Α και 70 Π.Κ., όπως αντικαταστάθηκαν με τους ν. 4509/2017 και 4619/2019.

33. Άρθρο 13 ν. 4760/2020.

2.2. Νομολογία ΕΔΔΑ σε ελληνικές υποθέσεις

2.2.1. Υπόθεση Τούσιος κατά Ελλάδα

Ο προσφεύγων, κατηγορούμενος για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και παράνομη διακίνηση μεταναστών, συνελήφθη και μεταφέρθηκε αρχικά στο κρατητήριο της Διεύθυνσης Ασφάλειας Θεσσαλονίκης, όπου παρέμεινε για συνολικά 15 ημέρες. Στη συνέχεια μεταφέρθηκε για μικρό διάστημα στις φυλακές Διαβατών, αθώωθηκε και αφέθηκε ελεύθερος. Επικαλούμενος το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας) υποστήριξε ότι κατά τη δεκαπενθήμερη παραμονή του στο κρατητήριο, οι συνθήκες κράτησης ήταν πολύ άσχημες, μοιραζόταν το ίδιο κελί, στο οποίο υπήρχαν μόνο τρία κρεβάτια, με άλλα δέκα έως δεκαπέντε άτομα, οι δε κρατούμενοι με ηπατίτιδα δεν διαχωρίζονταν από τους υπόλοιπους με κίνδυνο μετάδοσης της ασθένειας. Υποστήριξε επίσης ότι οι συνθήκες υγιεινής ήταν κακές, τα κελιά δεν καθαρίζονταν, δεν υπήρχε φυσικό φως και επαρκής εξαερισμός και η σίτιση ήταν πολύ χαμηλής ποιότητας. Στο πλαίσιο εξέτασης της υπόθεσης ο προσφεύγων επιπλέον υποστήριξε ότι δεν είχε στη διάθεσή του κανένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο προκειμένου να προσφύγει κατά των συνθηκών κράτησης συνεπώς τέθηκε επίσης το θέμα της παραβίασης του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής).

Το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα κρατητήρια προορίζονται για την όσο το δυνατόν βραχύτερη παραμονή των κρατουμένων πριν τη μεταφορά τους σε φυλακή, η οποία, σύμφωνα με την Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT) δεν μπορεί να ξεπερνά τις έξι ημέρες. Σημείωσε επίσης ότι στις συγκεκριμένες εγκαταστάσεις είχε πραγματοποιηθεί αυτοψία της Επιτροπής λίγο καιρό μετά την μεταφορά του προσφεύγοντος στη φυλακή των Διαβατών και είχε διαπιστωθεί ότι οι συνθήκες κράτησης ήταν εξαιρετικά άσχημες, καθιστώντας τις εγκαταστάσεις ακατάλληλες για παραμονή μεγαλύτερη των 24 ωρών. Έκρινε ως εκ τούτου ότι, δεδομένης της δεκαπενθήμερης παραμονής του ενδιαφερόμενου σε συνδυασμό με τις καταγεγραμμένες διαπιστώσεις για τις συνθήκες κράτησης, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, επισημαίνοντας ότι το ένδικο μέσο που απαιτείται σύμφωνα με τις διατάξεις του, πρέπει να είναι «αποτελεσματικό» τόσο στην πράξη όσο και στο νόμο. Παραπέμποντας σε αποφάσεις του επί παρόμοιων υποθέσεων, επισήμανε ότι το ισχύον άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (αποζημίωση από το δημόσιο για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί) δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό ένδικο μέσο αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης. Το ΕΔΔΑ επιδίκασε ως εκ τούτου

στον προσφεύγοντα 5.000 ευρώ για ηθική βλάβη και απέρριψε το αίτημά του για δικαστικά έξοδα και δαπάνες³⁴.

2.2.2. Υπόθεση G.T. κατά Ελλάδας

Ο προσφεύγων, κρατούμενος σε φυλακή, υπέβαλε αίτηση για χορήγηση άδειας προκειμένου να μπορέσει να επισκεφθεί τη μητέρα του που νοσηλευόταν σε νοσοκομείο. Το αίτημά του απορρίφθηκε από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών με την αιτιολογία ότι η έξοδός του, με συνοδεία, θα διαρκούσε περισσότερο από 24 ώρες, περισσότερο δηλαδή από το μέγιστο προβλεπόμενο από τον νόμο διάστημα. Μερικές μέρες αργότερα, η μητέρα του απεβίωσε και ο ίδιος υπέβαλε νέο αίτημα επείγουσας άδειας για να παραστεί στην κηδεία που επρόκειτο να γίνει μετά από πέντε ημέρες. Το αίτημά του απορρίφθηκε για τους ίδιους λόγους με το προηγούμενο.

Το Δικαστήριο έκρινε πως η απόρριψη αιτήματος κρατουμένου να επισκεφθεί οικείο του ασθενή ή να παραστεί στην κηδεία του συνιστά παραβίαση του δικαιώματός του για σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής (άρθρο 8 της ΕΣΔΑ).

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το εσωτερικό δίκαιο προβλέπει τη δυνατότητα χορήγησης άδειας σε κρατούμενους που έχουν εκτίσει το ένα πέμπτο της ποινής τους και η κράτησή τους έχει διαρκέσει τουλάχιστον τρεις μήνες. Αν αυτές οι προϋποθέσεις δεν πληρούνται, είναι δυνατόν να δοθεί έκτακτη άδεια μέγιστης διάρκειας 24 ωρών για επείγουσα οικογενειακή ή επαγγελματική ανάγκη ή για κάποια έκτακτη, απρόβλεπτη και εξαιρετική ανάγκη. Εν προκειμένω ο προσφεύγων δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις για κανονική άδεια, όμως θα μπορούσε να κάνει χρήση έκτακτης άδειας. Ωστόσο διαπιστώθηκε ότι οι ελληνικές αρχές απέρριψαν τα αιτήματα για άδεια, με την αιτιολογία ότι ήταν απαραίτητη συνοδεία και ότι τα απαιτούμενα ταξίδια δεν θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας των 24 ωρών. Δεν βάσισαν ωστόσο τις αποφάσεις τους σε εξατομικευμένη εξέταση της περίπτωσης και των συγκεκριμένων συνθηκών, ούτε ζύγισαν από τη μια το δικαίωμα του ενδιαφερόμενου για σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής και από την άλλη τις επιταγές για τήρηση τήρηση της τάξης και την αποτροπή ποινικών αδικημάτων. Επομένως δεν αποδείχθηκε ότι η παραβίαση του δικαιώματός ήταν *«απαραίτητη στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας»*.

Επίσης διαπιστώθηκε πως ο προσφεύγων δεν μπορούσε να υποβάλλει το αίτημά του για άδεια παρά μόνο μέσω μιας έντυπης φόρμας που επέβαλε πολύ συνοπτική περιγραφή των λόγων για τη χορήγηση της άδειας. Το εσωτερικό δίκαιο δεν προέβλεπε δυνατότητα προσφυγής μέσω της οποίας ο ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να αμφισβητήσει την άρνηση χορήγησης άδειας και να ζητήσει έλεγχο των

34. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215555>

συγκεκριμένων αποφάσεων υπό το πρίσμα του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Η κρίση επί των αιτημάτων από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών χωρίς την ύπαρξη δυνατότητας επανεξέτασης της απόρριψής τους δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκής και συνεπάγεται παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής). Κατόπιν των ανωτέρω το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα 4.000 ευρώ για ηθική βλάβη³⁵.

2.3. Εκθέσεις

2.3.1. Έκθεση CPT για τις συνθήκες κράτησης

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) πραγματοποίησε επίσκεψη³⁶ στην Ελλάδα (22.11 – 1.12.2021) λόγω της έλλειψης σαφών αποδεικτικών στοιχείων και δεικτών ότι η κατάσταση των ατόμων που κρατούνται στα ελληνικά καταστήματα κράτησης βελτιώθηκε. Ειδικότερα, όπως επισημαίνει η CPT, δεν φαίνεται να υπάρχει στρατηγικό σχέδιο για την αντιμετώπιση των συστηματικών ελλείψεων του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος, όπως η χρόνια έλλειψη προσωπικού, η ανεπαρκής υγειονομική περίθαλψη και τα συνεχιζόμενα υψηλά επίπεδα εκφοβισμού και βίας μεταξύ των κρατουμένων. Οι ελλείψεις αυτές επιτείνονται από το χρόνιο πρόβλημα υπερπληθυσμού των καταστημάτων κράτησης.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, η αντιπροσωπεία της CPT επισκέφθηκε τα καταστήματα κράτησης Χίου, Κέρκυρας, ανδρών Κορυδαλλού, ειδικό κέντρο υγείας κρατουμένων Κορυδαλλού, Κω και Νιγρίτας. Επίσης, επισκέφθηκε το Κέντρο Μεταγωγών Φυλακισμένων Αθηνών και την Ψυχιατρική Μονάδα Κρατουμένων Κορυδαλλού. Η αντιπροσωπεία συναντήθηκε, μεταξύ άλλων, με το Συνήγορο του Πολίτη υπό την ιδιότητά τους ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης (ΕΜΠ) και στελέχη της Αρχής. Σε συνέχεια της επίσκεψης, η CPT απέστειλε στις ελληνικές αρχές ειδική έκθεση³⁷ στις 10.3.2022 με συστάσεις, παρατηρήσεις και αιτήματα παροχής πληροφοριών. Η απάντηση³⁸ της Ελληνικής Κυβέρνησης επί των παρατηρήσεων της έκθεσης της CPT απεστάλη στις 14.6.2022.

35. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-221475>

36. Η σχετική δυνατότητα για επίσκεψη «επιβαλλόμενη από τις περιστάσεις» προβλέπεται από το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας.

37. Η έκθεση είναι διαθέσιμη εδώ: <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

38. Η απάντηση της Ελληνικής Κυβέρνησης είναι διαθέσιμη εδώ: <https://rm.coe.int/1680a7ce99>. Η ελληνική κυβέρνηση είχε απαντήσει στις άμεσες παρατηρήσεις της CPT με επιστολή της στις 7.1.2022.

Για μια ακόμη φορά, η CPT εστιάζει στο πρόβλημα του υπερπληθυσμού στα καταστήματα κράτησης. Ειδικότερα, όπως επισημαίνει³⁹, αποτελεί πολιτική επιλογή της ελληνικής κυβέρνησης να προωθεί μια ποινική πολιτική με ποινές πολύ μεγαλύτερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο την ίδια στιγμή που τα ποσοστά αποφυλάκισης είναι χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Στον αντίποδα, τα συνολικά ποσοστά εγκληματικότητας στην Ελλάδα έχουν μειωθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία και είναι χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα πως «ο συνδυασμός των σχετικά χαμηλών ποσοστών εγκληματικότητας και των πολύ μεγάλων ποινών φυλάκισης δείχνει σαφώς ότι ο υπερπληθυσμός των Ελληνικών καταστημάτων κράτησης είναι κατά πρώτο λόγο το αποτέλεσμα μιας πολύ αυστηρής ποινικής πολιτικής και νομοθεσίας». Όπως αναφέρει η CPT⁴⁰, οι τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα⁴¹ που εγκρίθηκαν τον Νοέμβριο του 2021 επρόκειτο να οδηγήσουν σε περαιτέρω αύξηση των ποινών για ορισμένα εγκλήματα.

Η CPT σύστησε «στις Ελληνικές αρχές να συνεχίσουν επειγόντως και σθεναρά τις προσπάθειες για την καταπολέμηση του υπερπληθυσμού των καταστημάτων κράτησης, επενδύοντας και δίνοντας περαιτέρω έμφαση σε μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα κατά την περίοδο πριν από την επιβολή της ποινής, αυξάνοντας τη χρήση εναλλακτικών λύσεων αντί της φυλάκισης και θεσπίζοντας μέτρα για τη διευκόλυνση της κοινωνικής επανένταξης των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους».

Στην απάντησή τους (14.6.2022), οι ελληνικές αρχές εστίασαν στη νομοθετική⁴² δυνατότητα μεταγωγής περισσότερων κρατούμενων (ήπιας εγκληματικότητας) στις αγροτικές φυλακές⁴³, στην δημιουργία νέων καταστημάτων κράτησης, στην προώθηση εναλλακτικών μέτρων έκτισης ποινής (πχ. επέκταση της εφαρμογής της ηλεκτρονικής επιτήρησης σε περισσότερα Καταστήματα Κράτησης) καθώς και στη λειτουργία ομάδας εργασίας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης για την βελτίωση ρυθμίσεων που αφορούν στην κοινωφελή εργασία.

39. Επικαλούμενη στοιχεία από την «Έκθεση σχετικά με τη Μείωση του Υπερπληθυσμού των Καταστημάτων Κράτησης στην Ελλάδα» (Τμήμα Δράσης κατά του Εγκλήματος, Γενική Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου, Συμβούλιο της Ευρώπης, Μάρτιος 2019).

40. Επικαλούμενη συμπεράσματα της επικαιροποιημένης «Έκθεσης σχετικά με τη μείωση του Υπερπληθυσμού των Καταστημάτων Κράτησης στην Ελλάδα» (Μάρτιος 2021).

41. Η Έκθεση κάνει αναφορά στο ν. 4855/2021, ο οποίος, μεταξύ άλλων, περιόρισε περαιτέρω τα κριτήρια επιλεξιμότητας για την υπό όρους απόλυση και τις εναλλακτικές λύσεις αντί της φυλάκισης ή των μη στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων και μέτρων (όπως ποινές με αναστολή ή ηλεκτρονική παρακολούθηση).

42. Άρθρο 29 ν. 4937/2022 ως προς τις προϋποθέσεις μεταγωγής καταδίκων κρατούμενων στα Αγροτικά Καταστήματα Κράτησης και την Κεντρική Αποθήκη Υλικού Φυλακών.

43. Η εκτίμηση των αρχών ήταν ότι από τα κλειστά Σωφρονιστικά Καταστήματα επρόκειτο να μεταχθεί αριθμός περίπου 600 κρατούμενων στα Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα.

Περαιτέρω, η CPT επισήμανε πως είναι αναγκαίο να συνταχθεί αναθεωρημένο στρατηγικό σχέδιο, για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης⁴⁴ με συγκεκριμένους στόχους, χρονοδιάγραμμα υλοποίησης και πόρους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, παρατηρεί μια σταθερή επιδείνωση των συνθηκών κράτησης την τελευταία δεκαετία ενώ επισημαίνει ότι «τα καταστήματα κράτησης θα πρέπει να εγκαταλείψουν την απλή αποθήκευση ατόμων σε υπερπλήρεις, επικίνδυνες και κακές συνθήκες χωρίς στοχευμένες δραστηριότητες και θα μετατραπούν σε χώρους που προσφέρουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και θα προετοιμάζουν τα άτομα για την επανένταξή τους στην κοινότητα μετά την αποφυλάκισή τους». Τέλος, καταλήγει πως οι συνθήκες στα καταστήματα κράτησης έρχονται σε αντίθεση με τους ευρωπαϊκούς κανόνες και αξίες, όπως απαριθμούνται στους αναθεωρημένους Ευρωπαϊκούς Κανόνες Φυλακών του 2020.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Α

44. Με έμφαση στην ασφάλεια προσωπικού και κρατουμένων, την επανένταξη, τη βελτίωση υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής μέριμνας και την αποσαφήνιση του ρόλου των συναρμόδιων υπουργείων. Η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε άμνηνη προθεσμία για την υποβολή του επικαιροποιημένου σχεδίου.

Κορυθαλλός - πτέρυγα Ε

2.3.2. Έκθεση Ελεγκτικού Συνεδρίου για την κοινωνική επανένταξη

Κριτική για έλλειψη συγκεκριμένων δεικτών, στόχων και χρονοδιαγραμμάτων υλοποίησης στο στρατηγικό σχεδιασμό της σωφρονιστικής πολιτικής διατυπώνει και το Ελεγκτικό Συνέδριο στην έκθεσή⁴⁵ του για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων (12/2021).

Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκαν ελλείψεις στην εκπόνηση του «Στρατηγικού Σχεδίου για το σωφρονιστικό σύστημα 2018 – 2020», ενώ δεν τέθηκαν συγκεκριμένοι στόχοι, χρονοδιαγράμματα υλοποίησης των δράσεων και ποσοτικοί δείκτες επίτευξης αποτελεσμάτων. Οι δράσεις επανένταξης που επιλέχθηκαν δεν βασίστηκαν

45. Στο πλαίσιο του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της κοινωνικής επανένταξης, το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα διοργανώνει δράσεις που προάγουν την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία και την επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων. Σε σχετικό έλεγχό του για την τριετία 2018-2020 το Ελεγκτικό Συνέδριο εξέτασε την οργάνωση, το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση των ανωτέρω δράσεων. Η έκθεση είναι διαθέσιμη εδώ: <https://www.elsyn.gr/el/node/1513>

στην στατιστική αποτύπωση των προφίλ των κρατουμένων και σε σαφή κριτήρια επιλογής με βάση τις ανάγκες τους. Παράλληλα, δεν εξασφαλίσθηκε η ισότιμη συμμετοχή των κρατουμένων στα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης, καθώς δεν υπήρξε πλήρης ενημέρωσή τους σχετικά με τα προγράμματα που υλοποιούνται σε κάθε Κατάστημα Κράτησης.

Επί πλέον, δεν παρέχεται γενική εκπαίδευση σε όλες τις υφιστάμενες δομές, ενώ σχετικά με την οργάνωση άλλων δράσεων, δόθηκε έμφαση στην ψυχαγωγία και τη δημιουργική απασχόληση των κρατουμένων. Οι δράσεις για την επαγγελματική κατάρτιση που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πιστοποιημένους τίτλους δεξιοτήτων είναι πολύ περιορισμένες. Τέλος, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη δεν διαθέτει στοιχεία για τους πόρους που απαιτούνται και διατίθενται για τις εκπαιδευτικές ανάγκες, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται τεκμηρίωση και αξιολόγηση της επάρκειας και της απορροφησιμότητας των διατιθέμενων πόρων.

2.4. Προσφυγή κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης

Σύμφωνα με το άρθρο 6^Α του Σωφρονιστικού Κώδικα, όπως προστέθηκε με το άρθρο 8 ν. 4985/2022, «*Αν η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων, υποδίκων ή μη, σε Σωφρονιστικά Καταστήματα ή αστυνομικά κρατητήρια, ..., προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο κρατούμενος μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών Σε περίπτωση αποδοχής της προσφυγής, το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών διατάσσει κάθε πρόσφορο κατά την κρίση του μέτρο, για τη διασφάλιση της τήρησης των κανόνων διαβίωσης του προσφεύγοντος εντός του ίδιου Σωφρονιστικού Καταστήματος ή του κρατητηρίου της Αστυνομίας, ... όπως την αλλαγή χώρου κράτησης και αν η εφαρμογή τέτοιων μέτρων δεν είναι εφικτή, διατάσσει τη μεταφορά του στο νοσοκομείο των φυλακών ή άλλο δημόσιο νοσοκομείο ή την κατά προτεραιότητα μεταγωγή του προσφεύγοντος σε άλλο κατάστημα κράτησης Σε κάθε περίπτωση το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών μπορεί να επιδικάσει, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα από τον προσφεύγοντα, χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη Οι αποφάσεις για τις προσφυγές του παρόντος άρθρου κοινοποιούνται, με επιμέλεια του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, στον Συνήγορο του Πολίτη».*

Κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διάταξης, έκτοτε κοινοποιούνται στο Συνήγορο του Πολίτη όλες οι αποφάσεις επί των προσφυγών αυτών, συνοδευόμενες μάλιστα, κατόπιν σχετικής συνεννόησης με το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, από αντίγραφα ολόκληρων των αντίστοιχων φακέλων. Δεν προβλέπεται, ωστόσο, κάποια περαιτέρω αρμοδιότητα της Αρχής, ούτε υποδεικνύει ο νομοθέτης έναν σαφή τρόπο αξιοποίησης των σχετικών και ουσιαστικής συμβολής του Συνηγόρου του Πολίτη στην αποτελεσματικότητα του ενδίκου βοηθήματος.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Β

Στις 27.11.2023, ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη και επικεφαλής του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων συμμετείχε ως εισηγητής σε κλειστή συνάντηση εργασίας, που διοργάνωσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης με εκπροσώπους του ίδιου Υπουργείου και του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, δικαστές, μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, εκπροσώπους του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

καθώς και μέλη της επιστημονικής κοινότητας. Αναφερόμενος στη νέα διάταξη του άρθρου 6^Α του Σωφρονιστικού Κώδικα, ο Βοηθός Συνήγορος εξέθεσε τους προβληματισμούς και τις επισημάνσεις του Συνηγόρου του Πολίτη κατά το στάδιο της ενεργοποίησης της διάταξης στην ελληνική έννομη τάξη και την εφαρμογή του εν θέματι ενδίκου μέσου από τα αρμόδια δικαστικά συμβούλια.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

Αμέσως μετά, με έγγραφό του της 1.12.2023 το ΕΔΔΑ, εφαρμόζοντας το άρθρο 36 § 2 του Κανονισμού του, ζήτησε επισήμως από το Συνήγορο του Πολίτη να παρέμβει με υπόμνημα ως «*amicus curiae*» για την εκκρεμή υπόθεση «*Σταμέλος και λοιποί κατά Ελλάδας*». Πρόκειται για τη δεύτερη περίπτωση κατά την οποία το ίδιο το Δικαστήριο απευθύνθηκε αυτεπαγγέλτως στο Συνήγορο του Πολίτη καλώντας τον να καταθέσει υπόμνημα⁴⁶. Ανταποκρινόμενος, ο Συνήγορος του Πολίτη

46. Πρώτη τέτοια περίπτωση ήταν η υπόθεση «*Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας*»: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/207>

κατ' αρχήν εξέθεσε αναλυτικά τις πάγιες θέσεις του για την ελληνική σωφρονιστική πραγματικότητα, εστιάζοντας ιδιαίτερα στο πρόβλημα του υπερπληθυσμού, το οποίο μάλιστα προβλέπεται να επιταθεί εξ αιτίας αυστηρότερων ποινικών ρυθμίσεων που τέθηκαν σε ισχύ με το ν. 4855/2021 και μεταγενέστερους νόμους, καθώς και στο φαινόμενο της ανορθολογικής κατανομής των κρατουμένων εξ αιτίας της συρρίκνωσης των προϋποθέσεων μεταγωγής σε αγροτικές φυλακές με το ν. 4760/2020 και παρά την προσπάθεια διεύρυνσης των προϋποθέσεων αυτών⁴⁷ με το άρθρο 29 ν. 4937/2022.

Ειδικότερα σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 6^A του Σωφρονιστικού Κώδικα, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε πως η υποχρέωση κοινοποίησης των βουλευμάτων αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα θετικό βήμα, από πλευράς ροής της πληροφορίας για αποφάσεις που αφορούν την ευόδωση των προσφυγών των κρατουμένων. Ωστόσο, ως Εθνικός Μηχανισμός με προληπτική λειτουργία, ο Συνήγορος του Πολίτη θα μπορούσε ενδεχομένως να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα του ένδικου βοηθήματος, αν του κοινοποιούνταν ήδη οι προσφυγές των κρατουμένων, προκειμένου να θέσει υπόψη του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου τυχόν εκθέσεις του για τις συνθήκες στο οικείο σωφρονιστικό κατάστημα. Η θέσπιση του άρθρου 6^A εξ αρχής αντιμετωπίστηκε σαν ελπιδοφόρα μέθοδος προς διπλή κατεύθυνση, δηλαδή με στόχο όχι μόνο την αποτροπή καταδικαστικών αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διά της πρόβλεψης αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος, αλλά και την προώθηση της ουσιαστικής βελτίωσης των συνθηκών κράτησης, και μάλιστα όχι μόνο στις ατομικές περιπτώσεις των προσφευγόντων αλλά και ευρύτερα. Ακριβώς με αυτό το σκεπτικό, στην αιτιολογική έκθεση⁴⁸ του ν. 4985/2022 επισημαίνονταν, με εκτενείς νομολογιακές παραπομπές, τα εξής: «Σε ορισμένες από τις αποφάσεις του το ΕΔΔΑ παρατηρεί ότι το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, δηλαδή η διαδικασία υποβολής αναφοράς του άρθρου 567 ΚΠΔ και το άρθρο 6 ν. 2776/1999, παρέχει επαρκή και αποτελεσματική προστασία στις περιπτώσεις παραβιάσεων της ΕΣΔΑ που αφορούν ατομικά τους κρατούμενους. Δεν επαρκεί, ωστόσο, για τη δυνατότητα ελέγχου των γενικών συνθηκών κράτησής τους και τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, εφόσον διαπιστωθεί ύπαρξη συνθηκών που αντίκεινται στην ΕΣΔΑ Με την προτει-

47. Η εκ νέου διεύρυνση των προϋποθέσεων μεταγωγής στις αγροτικές φυλακές δεν φαίνεται επαρκής καθώς αφορά περιπτώσεις κρατουμένων που εκτίουν ποινές φυλάκισης. Ο βασικός πληθυσμός των ελληνικών φυλακών ωστόσο δεν εκτίει ποινές φυλάκισης. Την 1η Ιανουαρίου 2023, σε σύνολο 10.526 κρατουμένων υπήρχαν στις ελληνικές φυλακές 1.754 κρατούμενοι με φυλάκιση, 5.392 με πρόσκαιρη κάθειρξη και 797 με ισόβια κάθειρξη, ενώ το σύνολο των υποδίκων ανερχόταν σε 2.545 κρατουμένους.

48. <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/12104891.pdf>

νόμνη ρύθμιση, ... η θέσπιση του ειδικού ενδίκου βοηθήματος διασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων των κρατουμένων και επιβεβαιώνει τον δικαιοκρατικό και φιλελεύθερο χαρακτήρα της Ελληνικής Δημοκρατίας». Κατά συνέπεια, όπως ο ίδιος ο νομοθέτης ρητά διακηρύσσει, η αποτελεσματικότητα της επίμαχης ρύθμισης πρέπει να αποτιμηθεί με κριτήριο το κατά πόσο η εφαρμογή της είναι δυνατό να συμβάλει σε συνολικές βελτιώσεις και όχι μόνο στην αποκατάσταση εξατομικευμένων προσβολών.

Με βάση τη μέχρι στιγμής εικόνα που απορρέει από τα εκδοθέντα βουλεύματα, ο Συνήγορος του Πολίτη δεν είναι σε θέση να επιβεβαιώσει την επιτυχία της ρύθμισης υπό το παραπάνω κριτήριο. Χωρίς να υπεισέρχεται σε σχολιασμό συγκεκριμένων νομολογιακών επιλογών, πολλώ μάλλον αφού στις αρμοδιότητές του δεν περιλαμβάνεται ο έλεγχος της δικαστικής εξουσίας⁴⁹, ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί, πάντως, με βάση τα διαθέσιμα βουλεύματα, να καταλήξει σε μια πρώτη διαπίστωση τάσεων. Η διαπίστωση αυτή δεν αρκείται στο στατιστικό δεδομένο των ανεξαιρέτως απορριπτικών βουλευμάτων, καθώς αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί σε διαδικαστικά προσκόμματα όπως οι προϋποθέσεις του παραδεκτού ή της κατά τόπον αρμοδιότητας που φαίνεται να απασχολούν. Τέτοια προσκόμματα θα μπορούσαν να αποδοθούν σε εύλογες ατέλειες ή δυσλειτουργίες μιας αρχικής περιόδου προσαρμογής, και συνεπώς να περιορισθούν σταδιακά με εσωτερικές εγκυκλίους⁵⁰ προς εξομείωση της νομολογίας ή με διαρκή ενημέρωση των νομικών παραστατών.

Στο πεδίο της διαδικασίας, περισσότερο κρίσιμο και δυσεπίλυτο εμφανίζεται το ζήτημα της απόδειξης, καθώς κατά κανόνα οι μεν ισχυρισμοί των προσφευγόντων κρατουμένων κρίνονται αόριστοι εν όψει της αντικειμενικής αδυναμίας για πλήρη υποστήριξή τους, οι δε αντίθετοι ισχυρισμοί της διοίκησης κρίνονται εξ ορισμού αληθείς χωρίς περαιτέρω έλεγχο (λ.χ. με πραγματογνωμοσύνη). Το αποτέλεσμα είναι πως οι αποφάσεις επί των προσφυγών εξαντλούνται στην επίκληση των αποδεικτικών στοιχείων που καταθέτει η διοίκηση χωρίς να αξιολογείται η εξ ορισμού εξουσιαστική σχέση στην οποία υπόκεινται η διοίκηση με τους προσφεύγοντες κρατούμενους. Υπό αυτά τα δεδομένα, για παράδειγμα, η επίκληση, εκ μέρους της διοίκησης κάποιας εγγενούς αδυναμίας του σωφρονιστικού συστήματος μπορεί να είναι μεν, κατά περίπτωση, θεμιτή, δεν μπορεί όμως να αποβαίνει σε βάρος του κρατουμένου, όπως φαίνεται να συμβαίνει σε περιπτώσεις που η διοίκηση επικαλείται αδυναμία απόδειξης του ακριβούς χρόνου κράτησης κρατουμένων σε συγκεκριμένη φυλακή.

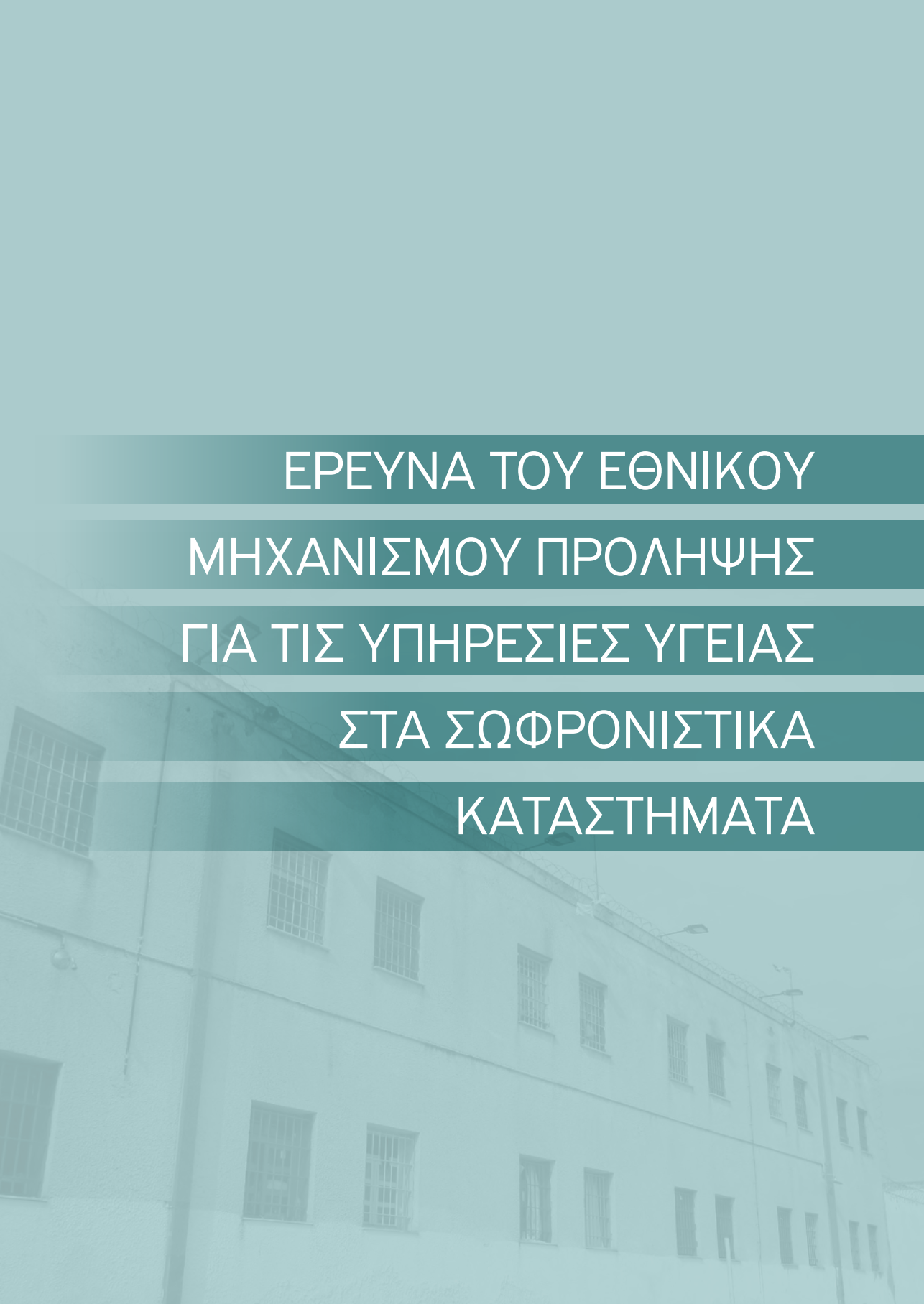
49. Άρθρο 3 § 2 ν. 3094/2003.

50. Όπως η ΕισΑΠ 3/2023 <https://eisap.gr/εγκυκλιος-3-2023/>

Για το αποδεικτικό υλικό, συμπερασματικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι στις περισσότερες περιπτώσεις ελλιπές ενώ η αξιολόγησή του γίνεται κάποιες φορές επιλεκτικά και σχεδόν ποτέ συγκριτικά. Για τα ζητήματα της απόδειξης, οι εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη μπορούν να συμπεριληφθούν στο υλικό που θα αξιολογήσουν οι δικαστές εφόσον βέβαια τροποποιηθεί η διάταξη και εξειδικευτεί η αρμοδιότητα αυτή. Για τον υπερπληθυσμό και την χωρητικότητα έχει υποστηριχθεί πως ο σχετικός Πίνακας της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής που ενημερώνεται ανά 15νθήμερο από το αρμόδιο Υπουργείο, μπορεί να αποτελέσει ένα βασικό εργαλείο για τον εφαρμοστή του δικαίου, η οποία δεν φαίνεται να αξιολογείται.

Σε ακόμη μεγαλύτερη, όμως, ανησυχία οδηγούν τα πρώτα συμπεράσματα από την αντιμετώπιση των ουσιαστικών ζητημάτων. Ενδεικτικά, και με βάση τα βουλεύματα που έχουν επισήμως κοινοποιηθεί στο Συνήγορο του Πολίτη, αξίζει να αναφερθούν πολυάριθμες περιπτώσεις όπου η απόρριψη αιτιολογείται με το επιχείρημα ότι δεν αποδείχθηκε συγκεκριμένη βλάβη ή έστω διακινδύνευση, κάτι που πράγματι μεν απαιτείται με βάση την αρχική διατύπωση του νομοσχεδίου (*«Αν η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων ... δύνανται να έχει ή έχει δυσμενή επίδραση στην κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής τους υγείας»*), ουδόλως όμως απαιτείται με βάση τη διάταξη όπως τελικά ψηφίστηκε (*«Αν η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων ... προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια»*). Στην ίδια κατεύθυνση, εντοπίζονται πολυάριθμες περιπτώσεις όπου συνεκτιμήθηκε σε βάρος της βασιμότητας της προσφυγής η περιορισμένη διάρκεια των κακών συνθηκών, δηλαδή κριτήριο το οποίο ουδόλως προβλέπεται, καθώς και περιπτώσεις όπου τα καταγγελλόμενα αποτιμήθηκαν με αποκλειστικό μέτρο την εσωτερική νομοθεσία κατά παράβλεψη της αντίστοιχης ευρωπαϊκής ή διεθνούς. Ο Συνήγορος του Πολίτη, χωρίς να υπεισέρχεται σε ειδικότερο σχολιασμό νομολογιακών επιλογών, παρατηρεί ότι στα βουλεύματα εξαντλείται η αυστηρότητα και δυστυχώς πολλές φορές με αμιγώς αριθμητικά κριτήρια (τετραγωνικών μέτρων) ενώ αρκετά συχνά ελλείπει η συνεκτίμηση άλλων παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την αξιολόγηση των συνθηκών κράτησης στη φυλακή, όπως πχ ο ελεύθερος χρόνος του κρατουμένου εκτός κελιού, οι συνθήκες υγιεινής, η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης, επιμόρφωσης κλπ.

Εν κατακλείδι, ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει πως η αποτελεσματικότητα, η ουσιαστική εφαρμογή και το μέλλον του άρθρου 6^Α του Σωφρονιστικού Κώδικα δεν μπορούν να αποσυνδεθούν από την ελληνική σωφρονιστική πραγματικότητα αλλά και την εν γένει ποινική μεταχείριση. Το ένδικο βοήθημα κρίνεται αναγκαίο αλλά δεν αποδεικνύεται επαρκές μέτρο για τη γενικότερη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, η οποία συχνά υπολείπεται των προδιαγραφών του νόμου εγείροντας ζητήματα παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ για αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης.

ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΣΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

3. ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Στις αρχές του 2022, ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε στη διερεύνηση της κατοχύρωσης του δικαιώματος των κρατουμένων στην παροχή υπηρεσιών υγείας σύμφωνα και με τις τότε ισχύουσες σχετικές διατάξεις (άρθρα 27-30) του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/2019). Η Αρχή συνέταξε και απέστειλε ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 28 σχετικές ερωτήσεις στις διευθύνσεις όλων των Σωφρονιστικών Καταστημάτων της χώρας, αποσκοπώντας στην ενημέρωση της σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας στους κρατούμενους έως και τις 31.12.2021. Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε απαντήσεις από τα 21 εκ των 34 Σωφρονιστικών Καταστημάτων.

3.1. Ευρήματα – διαπιστώσεις

Η έρευνα επιβεβαιώνει τις παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με τις χρόνιες ελλείψεις στην παροχή υπηρεσιών υγείας προς τους κρατούμενους, ιδίως σε ό,τι αφορά στην υποστελέχωση με μόνιμο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό και στην υποκατάσταση του τελευταίου από σωφρονιστικούς υπαλλήλους, οι οποίοι/ες δεν διαθέτουν την κατάλληλη εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, υπάρχει χαμηλό ποσοστό προγραμμάτων τηλεϊατρικής και τηλεψυχιατρικής. Οι υφιστάμενες υπηρεσίες ψυχικής υγείας δεν καλύπτουν τις αυξημένες ανάγκες των σωφρονιστικών καταστημάτων, οι οποίες επιτάθηκαν την περίοδο της πανδημίας καθώς η πλειοψηφία των προγραμμάτων απεξάρτησης διεκόπη και υπήρξαν σημαντικοί περιορισμοί στα επισκεπτήρια και στις δυνατότητες ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης.

Τέλος, τα στοιχεία επιβεβαιώνουν το σημαντικό πρόβλημα παροχής υπηρεσιών υγείας σε ανασφάλιστους κρατούμενους, ιδίως στην περίπτωση νοσημάτων όπως η Ηπατίτιδα C, η οποία απαιτεί θεραπεία με φάρμακα υψηλού κόστους (βλ. κατωτέρω).

Ειδικότερα:

- Το 62% των σωφρονιστικών καταστημάτων δεν διαθέτει κανένα μόνιμο ιατρό.
- Το 14% δεν έχει καθόλου νοσηλευτικό προσωπικό και το 23% διαθέτει μόλις ένα/μία νοσηλεύτη/νοσηλεύτρια ενώ στο 52% των σωφρονιστικών καταστημάτων χρέη νοσηλευτών εκτελούν και σωφρονιστικοί υπάλληλοι.
- Πρόγραμμα τηλεϊατρικής λειτουργεί μόλις σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα (Χίος), το οποίο όμως σύμφωνα με τη Διοίκηση δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες των κρατουμένων.
- Μόλις στο 14% των σωφρονιστικών καταστημάτων λειτουργούν προγράμματα τηλεψυχιατρικής, εκ των οποίων μόλις σε ένα αναφέρεται επαρκής ανταπόκριση στα αιτήματα κρατουμένων.
- Το 50% των καταστημάτων δεν διαθέτει κανέναν μόνιμο ψυχολόγο ή ψυχίατρο, την ίδια στιγμή που το 90% των σωφρονιστικών καταστημάτων αναφέρει ότι έχει κρατούμενους που χρήζουν ψυχιατρικής/ψυχολογικής υποστήριξης. Μόλις το 47% διαθέτει ειδικό χώρο συνεδριών με ψυχίατρο/ψυχολόγο ώστε να διασφαλίζεται η απαιτούμενη εχεμύθεια.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Γ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Δ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

- Σε κανένα σωφρονιστικό κατάστημα δεν παρέχονται υπηρεσίες διερμηνείας/ μετάφρασης στο πλαίσιο της παροχής ιατροφαρμακευτικών υπηρεσιών και το κενό καλύπτεται με τη βοήθεια συγκρατούμενών τους.
- Στην συντριπτική πλειοψηφία των σωφρονιστικών καταστημάτων (95%) υπάρχει ειδικός χώρος για την παροχή ιατροφαρμακευτικών υπηρεσιών και αντίστοιχος εξοπλισμός.
- Στο 23% των σωφρονιστικών καταστημάτων δεν λειτουργεί κανένα πρόγραμμα απεξάρτησης. Κατά την περίοδο της πανδημίας, στο 72% των σωφρονιστικών καταστημάτων τα προγράμματα διακόπηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας και επανεκκινήθηκαν μετά το τέλος της.
- Στο 67% των σωφρονιστικών καταστημάτων αναφέρθηκαν θάνατοι κρατουμένων κατά την τελευταία 5ετία, οι οποίοι ανέρχονται σε 108 συνολικά.
- Την περίοδο 2020-2021 εντοπίστηκαν θετικά κρούσματα σε κρατούμενους στο 99% των σωφρονιστικών καταστημάτων, τα οποία συνολικά ανέρχονται σε 1771 άτομα. Όλα τα σωφρονιστικά καταστήματα ανέφεραν θετικά κρούσματα σωφρονιστικών υπαλλήλων, τα οποία ανέρχονται σε 520. Αναφέρθηκαν 10 θάνατοι κρατουμένων λόγω COVID-19 στο 34% των σωφρονιστικών

καταστημάτων και 4 θάνατοι σωφρονιστικών υπαλλήλων λόγω COVID-19 στο 19% των σωφρονιστικών καταστημάτων.

- Το 99% των σωφρονιστικών καταστημάτων εντόπισε περιπτώσεις άρνησης εμβολιασμού (σωφρονιστικών υπαλλήλων και κρατουμένων), οι οποίες αντιμετώπιστηκαν με ενημέρωση από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό.
- Το 99% των σωφρονιστικών καταστημάτων διέθετε ειδικό χώρο καραντίνας και χώρο απομόνωσης ύποπτων κρουσμάτων, ενώ όλα τα σωφρονιστικά καταστήματα έκριναν ότι διέθεταν επαρκές υγειονομικό υλικό για την αντιμετώπιση της πανδημίας.
- Στη διάρκεια της πανδημίας, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων το επισκεπτήριο, η επικοινωνία με τους δικηγόρους και η κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών των κρατουμένων έλαβε χώρα μέσω τηλεδιάσκεψης και τηλεφωνικής επικοινωνίας.
- Με βάση τις απαντήσεις των σωφρονιστικών καταστημάτων, το 99% εξ αυτών εντόπισε κρατούμενους χωρίς ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ κατά την τελευταία διετία, οι οποίοι ανέρχονταν συνολικά σε 2406 άτομα. Το 33% των καταστημάτων φιλοξενούσε κρατούμενους με Ηπατίτιδα C, οι οποίοι ανέρχονταν σε 104 άτομα συνολικά. Τα άτομα αυτά σύμφωνα με τις απαντήσεις δεν μπορούσαν λόγω των ελλείψεων του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου να λάβουν την απαιτούμενη θεραπεία. Προκειμένου να επιλυθεί το ανωτέρω ζήτημα, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επικοινωνήσει με τα συναρμόδια Υπουργεία (Προστασίας του Πολίτη, Υγείας και Εργασίας), ζητώντας την πρόβλεψη δυνατότητας ηλεκτρονικής συνταγογράφησης και πιστοποίησης αναπηρίας μέσω ΚΕ.ΠΑ χωρίς τη συμπλήρωση του εν λόγω πεδίου. Εναλλακτικά, προτάθηκε να χρησιμοποιηθεί η λύση του ΠΑΜΚΑ προκειμένου να χορηγηθεί η προσήκουσα φαρμακευτική αγωγή, με σχετική πρόβλεψη στο σύστημα της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, λύση η οποία άλλωστε χρησιμοποιήθηκε επιτυχώς ώστε να γίνει ο εμβολιασμός κρατουμένων δίχως ΑΜΚΑ/ΠΑΑΥΠΑ για την καταπολέμηση του Covid-19.⁵¹ Επισημαίνεται πως η λύση που υιοθέτησε η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής κινείται προς αυτή την κατεύθυνση καθώς πλέον υφίσταται η δυνατότητα συνταγογράφησης της σχετικής θεραπείας και σε αυτές τις κατηγορίες κρατουμένων με τη χορήγηση Προσωρινού Αριθμού Υγειονομικής Περίθαλψης Κρατουμένου (ΠΑΥΠΕΚ)⁵².

51. Βλ. σχετικές παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη στην Ετήσια Ειδική Έκθεση OPCAT 2020-2021 (σ.64-67), διαθέσιμη εδώ: <https://www.synigoros.gr/api/files/download/435606>

52. <https://www.sofron.gov.gr/ekdosi-koinis-ypourgikis-apofasis-gia-ti-chorigisi-prosorinou-arithμου-ygeionomikis-perithalpsis-kratoumenou-p-a-y-pe-k/>

ΣΚ Γρεβενών - διανομή φαρμάκων

3.2. Συστάσεις

- Η διεύθυνση της φυλακής οφείλει να διασφαλίζει στους κρατούμενους ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη επιπέδου ανάλογου με αυτό του λοιπού πληθυσμού. Η παροχή ποιοτικών και επαρκών υπηρεσιών υγείας προς τους κρατούμενους απαιτεί στρατηγικό σχεδιασμό που θα βοηθά στην αποσαφήνιση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του συναρμόδιου Υπουργείου Υγείας με έμφαση στην στελέχωση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης στα σωφρονιστικά καταστήματα με μόνιμο προσωπικό. Οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας πρέπει να αναβαθμιστούν λόγω των αυξημένων αναγκών και της ευαλωτότητας των κρατούμενων σε συνθήκες εγκλεισμού.
- Θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες τηλεϊατρικής και τηλεψυχιατρικής και να διερευνηθεί γιατί ενίοτε καταγράφουν τόσο υψηλά ποσοστά μη κάλυψης των αναγκών των κρατούμενων/ασθενών.
- Λόγω της πολυεθνικής σύνθεσης του πληθυσμού θα πρέπει να διασφαλιστεί η επαρκής παροχή υπηρεσιών διερμηνείας και μετάφρασης.
- Είναι σημαντικό να διενεργούνται συστηματικά διαχρονικές έρευνες σχετικά την παροχή υπηρεσιών υγείας προς τους κρατούμενους ώστε να μπορεί να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται και να αναθεωρούνται.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ
ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΚΑΤΟΠΙΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ

4. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΤΟΠΙΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ

4.1. Πιστοποίηση αναπηρίας κρατουμένου

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβησε κατόπιν αναφοράς κρατουμένου, στον οποίο αρχικά αποδόθηκε λανθασμένα πολύ χαμηλότερο ποσοστό αναπηρίας λόγω οροθετικότητας, στη συνέχεια δε, λόγω μεταγωγής του σε διαφορετικό σωφρονιστικό κατάστημα, καθυστέρησε υπέρμετρα η εξέταση της ένστασής του από την αρμόδια επιτροπή. Ο κρατούμενος λάμβανε Πιστοποιήσεις Αναπηρίας από το 2012. Σε όλες, το 50% του συνολικού ποσοστού αναπηρίας του αποδιδόταν στην οροθετικότητα από την οποία πάσχει και λάμβανε έως και τον Μάιο 2020 μηνιαίο προνοιακό επίδομα. Τον ίδιο μήνα, με την λήξη ισχύος της τελευταίας απόφασης, ο φάκελός του διαβιβάστηκε στα ΚΕΠΑ Πάτρας καθώς ακόμη εκρατείτο στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Πάτρας, όμως στο μεταξύ μετέχθη στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού, συνεπώς ο φάκελός του θα έπρεπε να είχε διαβιβαστεί ενδοϋπηρεσιακά από τα ΚΕΠΑ Πάτρας στα ΚΕΠΑ Νίκαιας. Ωστόσο, ενημερώθηκε από τα ΚΕΠΑ Νίκαιας πως θα έπρεπε ο ίδιος να αιτηθεί τη διαβίβαση του φακέλου, η οποία εν τέλει πραγματοποιήθηκε μόλις τον Ιούλιο 2021 και η αίτηση εξετάστηκε τον Μάιο 2022. Και τότε όμως η δευτεροβάθμια επιτροπή θεώρησε πως απαιτείτο πρόσφατο έγγραφο οροθετικότητας.

Ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στη δευτεροβάθμια επιτροπή επισημαίνοντας ότι η σημειωθείσα καθυστέρηση, καθώς και η αδυναμία του κρατουμένου, λόγω συνθηκών κράτησης, να έχει πλήρη έλεγχο των διοικητικών διαδικασιών και της πληρότητας των στοιχείων του φακέλου, θα έπρεπε να ληφθούν ευνοϊκά υπόψη από την επιτροπή κατά την δευτεροβάθμια κρίση. Πράγματι το αίτημα επανεξετάστηκε το Νοέμβριο 2022 και διορθώθηκε το ποσοστό αναπηρίας του από 20% σε 50%. Δόθηκαν επίσης από τον Συνήγορο του Πολίτη οδηγίες στον πατέρα του κρατουμένου σχετικά με την ολοκλήρωση των διοικητικών διαδικασιών για τη συνέχιση της καταβολής του προνοιακού του επιδόματος.

4.2. Αιτιολόγηση απορριπτικών αποφάσεων επί αιτήσεων άδειας

Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε αναφορά κρατουμένου στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού, αίτημα του οποίου, για χορήγηση τακτικής άδειας εξόδου, απορρίφθηκε με απόφαση του αρμόδιου συμβουλίου (άρθρο 55 § 2 Σωφρονιστικού Κώδικα). Ζητούμενα, εν προκειμένω, ήταν αφ' ενός η πληρότητα και νομιμότητα της σχετικής αιτιολογίας, αφ' ετέρου η δυσανάλογη χρονική απόκλιση (πλήρης διετία) ανάμεσα στην υποβολή του αιτήματος και στην αντίστοιχη απόφαση, φαινόμενο που φέρεται να έχει παρατηρηθεί και σε προηγούμενες σχετικές αιτήσεις του ίδιου, όλες απορριφθείσες.

Η Αρχή επισήμανε ότι κατ' άρθρο 54 § 5 ΣΚ «*Η απόρριψη αίτησης για χορήγηση άδειας γίνεται με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση*», ενώ, όπως παγίως γίνεται δεκτό⁵³, η συμμετοχή εισαγγελικού λειτουργού δεν αναιρεί τη φύση του μεν συγκεκριμένου οργάνου ως διοικητικού, των δε αποφάσεών του ως διοικητικών πράξεων. Επί πλέον, κατ' άρθρο 55 ΣΚ, για τη χορήγηση της άδειας εξετάζονται τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις, η συνδρομή των οποίων αξιολογείται εξατομικευμένα.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

53. Ειδική Έκθεση «*Τακτικές Άδειες Κρατουμένων*» (2008), https://old.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

Στο πλαίσιο αυτό, η εκτίμηση του συμβουλίου, πως εν όψει παλαιότερων συνευτεύξεων και επιστολών του κρατούμενου «τίθεται εν αμφιβόλω ο σωφρονισμός του», δεν φαίνεται δεκτική αντικειμενικής αξιολόγησης στο βαθμό που δεν υποστηρίζεται από πραγματικά περιστατικά που να τη στοιχειοθετούν, ήτοι αναφορές σε τυχόν προπαρασκευαστικές ενέργειες του ίδιου ή έστω σε δευτερογενείς σχετικές πληροφορίες, πιθανολογήσεις ή άλλως πως θεμελιούμενες υπόνοιες. Επί πλέον το συμβούλιο, συμπεραίνοντας ότι «δεν υφίστανται ... ικανοί λόγοι που ευθέως και άνευ αμφιβολιών ... να οδηγούν στην εκτίμηση ότι ο αιτών δεν θα τελέσει νέα εγκλήματα και ... να δικαιολογούν την προσδοκία ότι δεν θα κάνει κακή χρήση της αιτούμενης άδειάς του», φαίνεται να αλλοιώνει την έννοια των όρων «εκτίμηση» και «προσδοκία» οι οποίοι, εξ ορισμού, δεν εκφράζουν βεβαιότητα και εξασφάλιση αλλά εμπεριέχουν πιθανολόγηση, άρα και έναν αποδεκτό βαθμό αμφιβολίας. Κατά το νόμο, απαιτείται δικαιολογημένη προσδοκία καλής χρήσης της άδειας και όχι βεβαιότητα, κάτι άλλωστε αδύνατον όταν πρόκειται για το μέλλον. Ο νομοθέτης προέκρινε να δοκιμάσει και με το μέτρο αυτό τη δυνατότητα επανόδου του κρατούμενου στον έντιμο βίο, γνωρίζοντας και αποδεχόμενος τη διακινδύνευση ενδεχόμενης κακής χρήσης της άδειας, όπως άλλωστε έχει ήδη δεχθεί και

η νομολογία⁵⁴. Αντιστρέφοντας, δηλαδή, το βάρος απόδειξης που ορίζει ο νόμος, το συμβούλιο φαίνεται να αξιώνει τον (εξ ορισμού ανέφικτο) σχηματισμό πλήρους πεποίθησης ότι αποκλείεται τέλεση νέων εγκλημάτων ή κατάχρηση της άδειας, οπότε η παραμικρή σχετική αμφιβολία αποβαίνει σε βάρος του αιτούντος. Άλλωστε η ίδια η επίμαχη διάταξη, που ορίζει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις της άδειας, δεν συμπεριλαμβάνει σε αυτές τον τετελεσμένο σωφρονισμό ή οποιαδήποτε άλλη φρονηματικής φύσης διαπίστωση, αλλ' αρκείται στην πραγματολογική διερεύνηση ενδεχομένου κινδύνου τέλεσης νέων πράξεων. Επί πλέον, όσον αφορά την παράμετρο της καλής διαγωγής κατά το χρόνο κράτησης, η απόφαση κρίνει την καλή διαγωγή του κρατουμένου ως προσχηματική, καθώς αναφέρει πως *«η πειθήνια προσαρμογή του κρατουμένου στο καθημερινό πρόγραμμα της φυλακής, δεν μπορεί να αποτελέσει αλάνθαστη ένδειξη για την ανυπαρξία μελλοντικής υποτροπής του, καθώς αυτή ... μπορεί να είναι προσποιητή»*.

Το Σωφρονιστικό Κατάστημα δεν απάντησε στις παραπάνω παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, ωστόσο μεταγενέστερη αίτηση του ίδιου κρατουμένου για χορήγηση τακτικής άδειας έγινε δεκτή από το αρμόδιο συμβούλιο.

4.3. Βία κατά κρατουμένων

Κρατούμενοι σε διάφορα Σωφρονιστικά Καταστήματα της χώρας έχουν κατά καιρούς καταθέσει στο Συνήγορο του Πολίτη αναφορές, στις οποίες γίνεται λόγος για περιστατικά βίας σε βάρος τους από προσωπικό των Σωφρονιστικών Καταστημάτων. Ο Συνήγορος του Πολίτη εξετάζει τις αναφορές αυτές στο πλαίσιο και με τα ειδικά νομικά εργαλεία της ειδικής αρμοδιότητάς του ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας⁵⁵, η οποία του δίνει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει σε περιπτώσεις πράξεων σωφρονιστικών υπαλλήλων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους (άρθρο 1 § 1 ν. 3938/2011 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 188 ν. 4662/2020) που αφορούν, μεταξύ άλλων, βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας κατά την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα, παράνομες εκ προθέσεως προσβολές κατά της σωματικής ακεραιότητας ή της υγείας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας, καθώς και παράνομη συμπεριφορά για την οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι διενεργήθηκε με ρατσιστικό κίνητρο ή η οποία ενέχει άλλους είδους διακριτική μεταχείριση λόγω χαρακτηριστικών φυλής, χρώματος εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής κ.α., είτε διερευνώντας ο ίδιος την υπόθεση, είτε παρακολουθώντας τη διερεύνησή της από το αρμόδιο πειθαρχικό

54. Βουλεύματα Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πατρών 132/2001 και 71/2003.

55. <https://www.synigoros.gr/el/category/eθνικος-mhchanismos-diereynshs-peristatikwn-ayθairesias>

όργανο. Σε περιπτώσεις Σωφρονιστικών Καταστημάτων, ο Συνήγορος του Πολίτη κατά κανόνα προωθεί την καταγγελία στα αρμόδια όργανα και παρακολουθεί την πορεία της εξέτασής της επιφυλασσόμενος της αρμοδιότητας του για ίδια έρευνα, ενώ μετά την ολοκλήρωση της σχετικής διοικητικής εξέτασης αναμένει το φάκελο της υπόθεσης για την άσκηση των συνακόλουθων αρμοδιοτήτων του.

Ειδικότερα σε περιπτώσεις καταγγελιών για περιστατικά βίας σε βάρος κρατούμενων από προσωπικό των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, ο Συνήγορος του Πολίτη συνιστά να διερευνηθεί, μεταξύ άλλων, το κατά πόσον υφίσταται σύστημα βιντεοεπιτήρησης, ποιούς χώρους καλύπτει και πόσο καιρό διατηρείται το υλικό, καθώς και να περιληφθεί στο φάκελο της διοικητικής εξέτασης αντίγραφο του υλικού αυτού από την ημέρα που έλαβε χώρα το καταγγελλόμενο περιστατικό. Επιπρόσθετα, συνιστά να ενταχθούν στο φάκελο της διοικητικής εξέτασης έγγραφα σχετικά με τυχόν μεταγωγές του καταγγέλλοντος, αντίγραφα του Βιβλίου Υπηρεσίας με τις βάρδιες του προσωπικού φύλαξης και του Βιβλίου Παρουσίας των Υπαλλήλων καθώς και τυχόν αναφορές του αρχιφύλακα ή άλλων υπαλλήλων κατά τις κρίσιμες ημερομηνίες (άρθρα 57 § 6 και 58 § 7 της ΥΑ 88741/22.12.2014), επισημαίνοντας ότι, κατ' άρθρο 3 § 4 ν. 3094/2003 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 188 ν. 4662/2020, «*Η έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας είναι ανεξάρτητη από τυχόν παράλληλη εξέλιξη ποινικής δίκης ή διαδικασίας*».

Ως εκ περισσού, ο Συνήγορος του Πολίτη στα σχετικά έγγραφα του υπενθυμίζει στη διοίκηση την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, σύμφωνα με την οποία τα πρόσωπα που τίθενται υπό κράτηση βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και οι αρχές έχουν καθήκον να τα προστατεύουν (απόφαση *Salman κατά Τουρκίας*), η σωματική βία σε βάρος προσώπου που έχει στερηθεί την ελευθερία του δικαιολογείται μόνον αν έχει καταστεί αυστηρά απαραίτητη εξ αιτίας δικής του συμπεριφοράς (*Assenon κατά Βουλγαρίας, Δ.Ζ. κατά Ελλάδας*), ενώ σε περιπτώσεις ισχυρισμών για κακομεταχείριση από κρατικά όργανα το κράτος υποχρεούται να διενεργήσει ανεξάρτητη και αποτελεσματική έρευνα, η οποία θα είναι ικανή να οδηγήσει σε εντοπισμό των δραστών και σε απόδοση ευθυνών (*Κωνσταντινόπουλος κατά Ελλάδας*, για περιστατικό που έλαβε χώρα στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών), να εξασφαλίσει τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το περιστατικό, συμπεριλαμβανομένων καταθέσεων αυτοπτών μαρτύρων και εγκληματολογικού υλικού (*Nachona κατά Βουλγαρίας*), και να τα αξιολογήσει κατά τρόπο επαρκή (*Milić-Nikezi κατά Μαυροβουνίου*).

4.4. Συνθήκες κράτησης αλλοδαπών σε ελληνικές φυλακές

Μετά την επιβολή προσωρινής κράτησης σε βάρος εκατό περίπου κατηγορουμένων κροατικής ιθαγένειας για τα επεισόδια της 7.8.2023 και μετά από αναφορές συγγενικών τους προσώπων αλλά και σχετική παράκληση της Συνηγόρου του Πο-

λίτη της Κροατίας, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής διατυπώνοντας ερωτήματα και υποδείξεις σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και ιδίως τη διαφύλαξη της ασφάλειας των κρατουμένων οι οποίοι είχαν διαμοιρασθεί σε 16 σωφρονιστικά καταστήματα. Ανταποκρινόμενη, η ΓΓΑΠ διαβεβαίωσε πως έχει μεριμνήσει για την τοποθέτηση των κρατουμένων σε χώρους χωρίς επαφή με ομάδες άλλων κρατουμένων που θα μπορούσαν να κινήσουν υποψίες, τη διευκόλυνση της επικοινωνίας τους με τις διπλωματικές αρχές καθώς και τη λήψη πρόσθετων μέτρων επιτήρησης και ετοιμότητας.

ΣΚ Γρεβενών

Κατά τη διενέργεια αυτοψίας στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών, το κλιμάκιο του ΕΜΠ διερεύνησε τις συνθήκες κράτησης τριών κροατών που βρίσκονταν στη συγκεκριμένη φυλακή, τους συνάντησε και συνομίλησε μαζί τους σε κλειστό και μη παρακολουθούμενο από κάμερες γραφείο, χωρίς την παρουσία σωφρονιστικών υπαλλήλων. Οι κρατούμενοι, ηλικίας 25-26 ετών, διαβεβαίωσαν ότι ήταν ικανοποιημένοι με τις συνθήκες κράτησης και τη συμπεριφορά του προσωπικού και δεν ένιωθαν φόβο ή απειλή για τη σωματική τους ακεραιότητα, ενώ εξέφρασαν τη δυσάρεσκέιά τους μόνο για τη διάρκεια της προφυλάκισης.

ΑΥΤΟΨΙΕΣ

5. ΑΥΤΟΨΙΕΣ

5.1. Σωφρονιστικά Καταστήματα

5.1.1. Μεθοδολογία αυτοψιών και γενικές διαπιστώσεις

Η μεθοδολογία των αυτοψιών⁵⁶ συμπληρώνεται, αναθεωρείται και εμπλουτίζεται κάθε χρόνο σύμφωνα με την εσωτερική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας προηγούμενων εμπειριών αλλά και με την αποκτώμενη γνώση από την εκπαίδευση του προσωπικού, την ανταλλαγή εμπειριών κατά τις διεθνείς συναντήσεις αλλά και την παρακολούθηση της εξέλιξης των διεθνώς ακολουθούμενων προτύπων. Η μέθοδος διενέργειας αυτοψιών κατά τα έτη 2022-2023 δεν διαφοροποιήθηκε ουσιαστικά από εκείνη των προηγούμενων ετών, με μόνη προσθήκη τη λήψη μέτρων πρόληψης για την προστασία των κρατουμένων και του προσωπικού από τον κίνδυνο διασποράς της πανδημίας.

Κατά το 2022, ο ΕΜΠ πραγματοποίησε αυτοψίες στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Χίου (29-30.6.2022), Κομοτηνής (2-3.11.2022), Ιωαννίνων (7-8.12.2022), Κορυδαλλού I - ανδρών (12-14.10.2022), Κορυδαλλού II - γυναικών (12.10.2022), στο Ειδικό Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας (1.9.2022), στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου (31.8.2022) και στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού (13.10.2022). Κατά το 2023, ο ΕΜΠ πραγματοποίησε αυτοψίες στα Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα Κασσάνδρας Χαλκιδικής (30-31.5.2023) και Αγιάς Χανίων (4-5.12.2023), στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Διαβατών Θεσσαλονίκης (28-29.3.2023) Γρεβενών (21-22.9.2023), Νιγρίτας Σερρών (3.5.2023), Κορίνθου (9.2.2023) και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα Θηβών (24.10.2023).

Εκτός από το ενδημικό φαινόμενο του υπερπληθυσμού, το οποίο έχει επισημανθεί σε πολλές ευκαιρίες και δεν φαίνεται πιθανό ν' αντιμετωπισθεί σε σύντομο

56. Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2017*, σελ. 16-17 https://old.synigoros.gr/resources/opcat_2017_gr.pdf, *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2018*, σελ. 13-15 <https://old.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prothyhs-twn-vasanisthriwn--thskakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ekthesh-opcat-2018.pdf> και *Ετήσια Ειδική Έκθεση ΕΜΠ 2019*, σελ. 30-33 https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_opcat_2019_gr.pdf

χρόνο, αναδεικνύεται σε μείζον πρόβλημα η έλλειψη συντονισμού και εποπτείας. Είναι πράγματι εντυπωσιακός ο βαθμός αυτενέργειας των διευθυντών των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, και μάλιστα όχι σε πεδία στα οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί υγιής και εποικοδομητική η ύπαρξη σχετικής ευελιξίας, αλλ' αντιθέτως σε πεδία στα οποία θα έπρεπε ν' απαιτείται στοιχειώδης ομοιομορφία. Ζητήματα που άπτονται θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατουμένων, όπως λ.χ. οι προϋποθέσεις και οι συνθήκες του προαυλισμού ή η χρήση των πειθαρχικών κελιών, αλλά και ζητήματα που άπτονται της καθημερινής διαβίωσης και της υγείας των κρατουμένων, όπως λ.χ. η σύνθεση του συσσιτίου (ποιότητα, ποσότητα, ποικιλία, ειδικές δίαιτες ασθενών), φαίνεται πως επαφίενται στη διακριτική ευχέρεια ακαθοδήγητων διευθυντών και υπαλλήλων ή στην υποτιθέμενη παράδοση του ενός ή του άλλου Καταστήματος. Διευθυντές, κοινωνικοί λειτουργοί, ιατροί ή ακόμη και αρχιφύλακες, δεν φαίνεται να έχουν έγκυρους και θεσμικά υπεύθυνους συνομιλητές στην κεντρική υπηρεσία και επιλύουν τις απορίες τους συμβουλευόμενοι αλλήλους ή αυτοσχεδιάζοντας. Αισιόδοξη εξέλιξη, που πάντως δεν έχει ακόμη καταλήξει σε απτά αποτελέσματα, αποτελεί η πρόσφατη συγκρότηση τεχνικής υπηρεσίας στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, ιδιαίτέρως αναγκαία εν όψει των ολοένα οξυνόμενων προβλημάτων στις υποδομές.

Θετική, αντιθέτως, εμφανίζεται η εικόνα των τελευταίων ετών όσον αφορά την εκπαίδευση στις φυλακές, καθώς τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας πληθύνονται και μάλιστα προσελκύουν εκπαιδευτικούς που διακατέχονται από πάθος και διάθεση προσφοράς ακόμη και καθ' υπέρβαση. Προβλήματα παραμένουν βέβαια σε περιπτώσεις όπου η ίδρυση Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας παρίσταται αδύνατη λόγω έλλειψης χώρου, όπως χαρακτηριστικά στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Χίου. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, τόσο στην εκπαίδευση όσο και σε άλλα πεδία όπου δεν είναι εξ ίσου ευχερής η εξεύρεση πρόθυμων φωτισμένων συνεργατών, το κράτος θα πρέπει να κατανοήσει ότι χωρίς απτά και ουσιαστικά κίνητρα δεν είναι δυνατό να στελεχωθούν λ.χ. τα ιατρεία ή οι κοινωνικές υπηρεσίες των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, οι δε σχετικές προκηρύξεις θα εξακολουθήσουν ν' αποβαίνουν άγονες και κάποιοι διευθυντές να υποδύονται, εξ ανάγκης, τον κοινωνικό λειτουργό αν όχι και τον ιατρό.

2022

Τον Οκτώβριο 2022, 16μελές κλιμάκιο του ΕΜΠ πραγματοποίησε τριήμερη λεπτομερή αυτοψία σε όλους τους χώρους του Συγκροτήματος Σωφρονιστικών Καταστημάτων Κορυδαλλού. Επιβεβαιώνονται οι άκρως αρνητικές πρόσφατες διαπιστώσεις της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT)⁵⁷, ιδίως σε σχέση με την ολοσχερή αδυναμία αντιμετώπισης

57. Σεπτέμβριος 2022, <https://rm.coe.int/1680a7ce97>

των δυσμενών συνεπειών του υπερπληθυσμού. Οι συνέπειες αυτές είναι εμφανείς τόσο στην κάκιση κατάσταση των υποδομών, όσο και στην ελλιπή εξασφάλιση στοιχειωδών όρων αξιοπρεπούς διαβίωσης (σίτιση, υγιεινή, καθαριότητα, ιδιωτικότητα, αναψυχή). Υπό τις παρούσες συνθήκες και μέχρις ότου υπάρξει ραγδαία αποσυμφόρηση, η κατάσταση στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Κορυδαλλού εμφανίζεται μη αναστρέψιμη.

Αντιθέτως, αξίζει να επισημανθεί ότι σε τρία Σωφρονιστικά Καταστήματα με σχετικά μικρότερο μέγεθος, όπου επίσης διενεργήθηκαν αυτοψίες εντός του 2022, συγκεκριμένα στα Καταστήματα Χίου, Κομοτηνής και Ιωαννίνων, οι δυσμενείς συνέπειες του υπερπληθυσμού παραμένουν μεν καίριες και ορατές, πλην όμως καταβάλλονται, στο μέτρο του δυνατού, αποτελεσματικές προσπάθειες για μετριασμό τους.

Στο Ειδικό Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας πραγματοποιήθηκε αυτοψία μετά την αθρόα μεταφορά κρατουμένων από το αντίστοιχο Κατάστημα της Κορίνθου. Οι θάλαμοι και το προαύλιο έδιναν εικόνα σχετικής επάρκειας, πλην όμως αποτελεί πρόβλημα η έλλειψη χώρων φοίτησης, μελέτης, ψυχαγωγίας και απασχόλησης, ενώ φαίνεται να έχει αναληφθεί πρωτοβουλία για την καλύτερη λειτουργία του Καταστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, προτάθηκε ιδίως η ενίσχυση των εκπαιδευτικών δομών.

Αγροτικό ΣΚ Κασσάνδρας

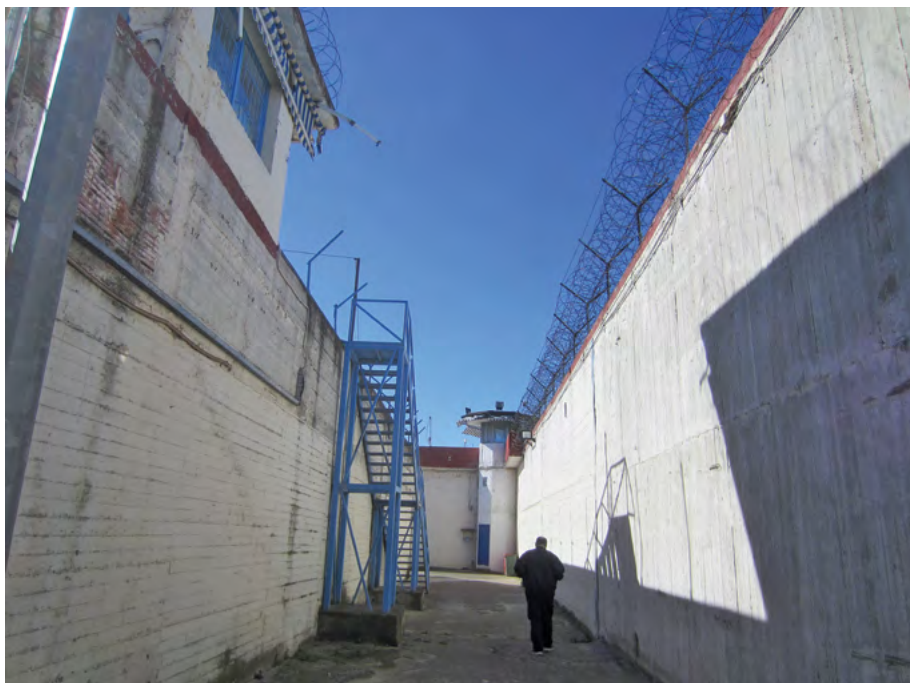
2023

Κατά το 2023, επιδείχθηκε ειδική μέριμνα για τη συστηματική διερεύνηση των συνεπειών εφαρμογής του ν. 4760/2020 με τον οποίο είχαν καταστεί δραστικά αυστηρότερες οι προϋποθέσεις μεταγωγής σε αγροτικά σωφρονιστικά καταστήματα. Επιβεβαιώνεται θεαματικά η ανησυχία που είχε διατυπώσει ο Συνήγορος του Πολίτη σχολιάζοντας εκείνο το νομοσχέδιο⁵⁸, πως ενώ «οι αγροτικές φυλακές λειτουργούν ανακουφιστικά για τους κρατούμενους και τους εφοδιάζουν με κατάρτιση χρήσιμη για την ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο, ... ελλοχεύει ο κίνδυνος να οδηγηθούν σε συρρίκνωση και εγκατάλειψη ελλείψει δικαιούχων κρατουμένων», κατάσταση ακόμη περισσότερο αξιοσημείωτη αν συνδυαστεί με τον υπερπληθυσμό σε όλα σχεδόν τα άλλα σωφρονιστικά καταστήματα. Και στα δύο αγροτικά σωφρονιστικά καταστήματα (Κασσάνδρας και Αγιάς) που επισκέφθηκε ο ΕΜΠ, διαπιστώθηκαν σχετικά ικανοποιητικές συνθήκες κράτησης αλλά ταυτοχρόνως ραγδαία εγκατάλειψη βασικών δραστηριοτήτων, όχι μόνο λόγω ανεπαρκούς αριθμού κρατουμένων αλλά και λόγω υστέρησης στη συντήρηση των πεπαλαιωμένων υποδομών.

Αγροτικό ΣΚ Κασσάνδρας

58. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/4>

ΣΚ Διαβατών

Η κατάσταση των υποδομών φαίνεται πως αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Διαβατών, όπου επί πλέον ο υπερπληθυσμός έχει επαναφέρει ασφυκτικές συνθήκες κράτησης, ορατές σε κάθε χώρο και γνωστές άλλωστε από προηγούμενες αυτοψίες του ΕΜΠ αλλά και από αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Η ίδια η διεύθυνση του καταστήματος, σε επανειλημμένες εκκλήσεις προς την αρμόδια Γενική Γραμματεία, έχει ζητήσει άμεσες επεμβάσεις στις πεπαλαιωμένες ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις για λόγους στοιχειώδους ασφαλείας των κρατουμένων και του προσωπικού, καθώς επίσης διενέργεια προσεισμικού ελέγχου και έκδοση πιστοποιητικού πυρασφάλειας. Επισημαίνεται πάντως η εποικοδομητική λειτουργία του ΚΕΘΕΑ.

Καλύτερες εμφανίζονται οι συνθήκες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών, όπου επισημαίνονται οι θετικές συνέπειες νεωτερισμών στο επισκεπτήριο, παρατηρείται όμως και εδώ ανεπαρκής υγειονομική κάλυψη καθώς και εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ελλιπώς αιτιολογημένων απορριπτικών αποφάσεων επί αιτήσεων για άδεια. Τέλος, και στα δύο αυτά σωφρονιστικά καταστήματα διαπιστώνεται πολυσιχδής και αποδοτική λειτουργία του σχολείου δεύτερης ευκαιρίας.

Σταθερή υπερπλήρωση παρατηρείται και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Νιγρίτας. Ο υπερπληθυσμός, παρά το γεγονός ότι η κατάσταση των υποδομών ήταν γενικά καλή, φαλκιδεύει την εξασφάλιση των στοιχειωδών όρων αξιοπρεπούς διαβίωσης. Επιπρόσθετα, η απουσία μόνιμου ιατρού καθώς και του προβλεπόμενου αριθμού νοσηλευτών αποτελεί μείζον πρόβλημα, δεδομένου του μεγάλου αριθμού κρατουμένων. Προσωρινή ανακούφιση αλλά όχι λύση προσφέρει η δυνατότητα τηλεψυχιατρικής, σε εβδομαδιαία βάση αλλά και σε έκτακτα συμβάντα, με την εθελοντική συνδρομή ψυχιάτρου από το Γενικό Νοσοκομείο Σερρών. Σοβαρές ελλείψεις σημειώθηκαν επίσης σε φυλακτικό και σε διοικητικό προσωπικό, γεγονός που δυσχεραίνει συνολικά τους όρους εργασίας, τη λειτουργία του καταστήματος και μοιραία τη διαβίωση των κρατουμένων.

ΣΚ Διαβατών - αίθουσα διδασκαλίας

Βελτιωμένα εμφανίζονται τα πράγματα σε ένα πολύ μικρότερης κλίμακας Σωφρονιστικό Κατάστημα, όπως αυτό της Κορίνθου. Οι συνθήκες κράτησης κρίθηκαν σχετικά ικανοποιητικές στις δύο πτέρυγες, ωστόσο ανεπάρκειες καταγράφηκαν στους δύο θαλάμους, λόγω σημαντικών ελλείψεων σε συντήρηση υποδομών και θέρμανση. Σημαντική εξέλιξη υπήρξε η πρόσληψη μόνιμου/ης νοσηλευτή/τριας, καθώς και η παρακολούθηση των ψυχικά ασθενών κρατουμένων από ψυχίατρο,

η εξασφάλιση θέσεων εργασίας για τους κρατούμενους και η αποκατάσταση προβλημάτων θέρμανσης και επάρκειας ζεστού νερού και ζημιών σε εγκαταστάσεις και υποδομές. Τέλος, σημαντική για την εύρυθμη λειτουργία του Καταστήματος καθίσταται η ενίσχυση σε προσωπικό φύλαξης.

Ικανοποιητικές κρίθηκαν και οι συνθήκες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα ως προς την κατάσταση των υποδομών και τον αριθμό των κρατουμένων. Εξαιρεση αποτελεί η πτέρυγα όπου κρατούνται οι μητέρες με τα ανήλικα τέκνα τους ηλικίας έως 3 ετών, λόγω της υποδεέστερης κατάστασης των υποδομών και της έλλειψης οποιασδήποτε δυνατότητας κοινωνικοποίησης των βρεφών και νηπίων ή δημιουργικής απασχόλησής τους εντός των χώρων του Καταστήματος. Μείζον πρόβλημα αποτελεί, επίσης, η έλλειψη ψυχιατρικού τμήματος κράτησης γυναικών, με αποτέλεσμα την κράτηση σοβαρά ψυχικά ασθενών στις ίδιες πτέρυγες με τις λοιπές κρατούμενες, πρόβλημα επιτευνόμενο από τη μη ύπαρξη μόνιμου ψυχιάτρου. Αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία του Καταστήματος και στην περίπτωση αυτή αποτελεί η ενίσχυσή του σε ανθρώπινο δυναμικό όλων των κλάδων, ιδίως δε σε ιατρικό/νοσηλευτικό, φυλακτικό και διοικητικό προσωπικό, αλλά και η έγκαιρη στελέχωση του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.).

5.1.2. Επιμέρους παρατηρήσεις

5.1.2.1. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού Ι

Υπερπληθυσμός και γενικά προβλήματα

Το Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανδρών Κορυδαλλού έχει περιγραφεί σχετικά πρόσφατα στην Έκθεση του CPT (Μάρτιος 2022). Κατά την επίσκεψη του κλιμακίου του Συνηγόρου του Πολίτη (12-14 Οκτωβρίου 2022) κρατούνταν 1.794 υπόδικοι και κατάδικοι (χωρίς ξεχωριστή κατανομή), με επίσημη χωρητικότητα 1.200 θέσεων (δηλαδή ποσοστό πληρότητας 150%), ενώ λόγω του υπερπληθυσμού υπάρχουν περιπτώσεις κρατουμένων που κοιμούνται σε αυτοσχέδια στρώματα από κασόνια.

Συνομιλώντας με κρατουμένους σε όλες τις πτέρυγες, το κλιμάκιο της Αρχής εκτίμησε ως κύρια αιτία τριβών και παραπόνων τις ελλείψεις στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πολύμηνες καθυστερήσεις για να κλειστεί ραντεβού με γιατρό εκτός φυλακής ή για νοσηλεία σε νοσοκομείο καθώς και καθυστερήσεις στην έγκριση και χορήγηση φαρμάκων, ενώ αντίθετα παρατηρείται κατάχρηση στη χορήγηση ψυχοφαρμάκων. Οι γενικές κτιριακές συνθήκες, ιδίως δε ο συγχρωτισμός φορέων ηπατίτιδας και φυματίωσης με άλλους κρατουμένους, διευκολύνουν τη διάδοση νόσων.

Κατά κοινή ομολογία αλλά και κατά διαπίστωση του κλιμακίου της Αρχής, το φαγητό που προσφέρεται είναι μικρής ποσότητας και κακής ποιότητας. Οι χώροι

των μαγειρειών χρήζουν ανακαίνισης και αντικατάστασης σε σκεύη και υλικά. Στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα σίτισης, δεν προβλέπονται ειδικά διαιτολόγια για όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας, ενώ δεν παρέχεται φρούτο σε οποιαδήποτε μορφή, με φερόμενη αιτιολόγηση πως έτσι αποφεύγεται η αυτοσχέδια παραγωγή αλκοόλης. Έντονες ήταν οι διαμαρτυρίες για υπερτιμολόγηση ειδών ατομικής υγιεινής και λοιπών προϊόντων που οι κρατούμενοι αναγκάζονται να αγοράζουν, καθώς και για καθυστερήσεις της Γραμματείας στη διεκπεραίωση αιτημάτων προς τις δικαστικές αρχές.

Κορυδαλλός - μαγειρεία

Εκπαίδευση κρατουμένων

Εντός του Σωφρονιστικού Καταστήματος, σε χώρο του ισογείου, λειτουργούν και στεγάζονται Δημοτικό σχολείο (το οποίο ξεκίνησε να λειτουργεί το έτος 2021-2022), Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας (λειτουργεί από το 2005 και κορηγεί απολυτήριο γυμνασίου) και Δημόσιο Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Δ.Ι.Ε.Κ.) με τρεις ειδικότητες (Μαγειρική, Γραφιστική και Σκίτσο/Εικονογραφία/Γραφιστική). Περαιτέρω, οι κρατούμενοι που πληρούν τις προϋποθέσεις μπορούν να εγγραφούν στο Γενικό Λύκειο ως κατ' οίκον διδασκόμενοι, ενώ προσφέρονται μαθήματα εκμάθησης της ελληνικής και της αγγλικής γλώσσας. Το Κλιμάκιο αφού συνομίλησε και με εκπαιδευτικούς του σχολείου, εντόπισε προβλήματα που συνδέονται

*Κορυδαλλός - πτέρυγα Α**Κορυδαλλός - πτέρυγα Β*

με την έλλειψη μόνιμου εκπαιδευτικού προσωπικού, την υποχρηματοδότηση, τις υλικοτεχνικές ελλείψεις, την πρόσβαση στην εκπαίδευση (προβλήματα εγγραφής και σχολικής διαρροής), την υποστελέχωση καθώς και ζητήματα λειτουργίας. Επί αυτών, διατύπωσε και απεύθυνε στην Διοίκηση και στα αρμόδια υπουργεία τις ακόλουθες συστάσεις:

- Να υπάρξει πρόβλεψη για οργανικές θέσεις, για μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό στο σχολείο και παροχή κινήτρων στους εκπαιδευτικούς (π.χ. μόρια, επιδόματα, μειωμένο ωράριο).
- Η διδακτέα ύλη προσαρμόζεται στην πράξη από τους εκπαιδευτικούς στις ανάγκες των κρατούμενων αλλά κρίνεται σκόπιμο να δημιουργηθεί ένα πιο ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα προσαρμοσμένο στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων κρατούμενων, λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για ενήλικους μαθητές, διαφορετικών εθνικοτήτων.
- Να ιδρυθεί μεταγυμνασιακή σχολή επαγγελματικής κατάρτισης για τους απόφοιτους Γυμνασίου, διότι για την εγγραφή στο ΙΕΚ απαιτείται απολυτήριο Λυκείου.
- Να ενισχυθεί άμεσα το προσωπικό της Γραμματείας. Είναι σημαντικό να μην υπάρχουν καθυστερήσεις στην έγκριση των αιτήσεων των κρατούμενων από τη Γραμματεία και το Συμβούλιο, καθώς αυτές έχουν σημαντικές επιπτώσεις

στην ομαλή διεξαγωγή του προγράμματος σπουδών. Το ίδιο ισχύει και για τις καθυστερήσεις στην έγκριση των αιτήσεων συμμετοχής στα μαθήματα εκμάθησης ελληνικών.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Γ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Γ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Δ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Δ

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

Κορυδαλλός - πτέρυγα ΣΤ

Κορυδαλλός - πτέρυγα ΣΤ

- Να βελτιωθεί η λειτουργία του Συμβουλίου, να αυξηθούν οι θέσεις των μαθητών και να αιτιολογούνται ειδικά οι αποφάσεις για την απόρριψη κρατούμενων από τη φοίτηση.
- Να αποφεύγεται η μεταγωγή κρατούμενων που φοιτούν σε εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς ΔΙΕΚ λειτουργεί μόνο στον Κορυδαλλό και δημοτικά σχολεία μόνο στον Κορυδαλλό και στη Λάρισα.
- Σε κάθε περίπτωση, όταν η μεταγωγή καθίσταται απολύτως απαραίτητη, η σχετική απόφαση πρέπει να αιτιολογείται ειδικά και όχι με γενική επίκληση σε λόγους ασφαλείας, δημοσίου συμφέροντος, ποινικού προφίλ, και να επιλέγεται σωφρονιστικό κατάστημα στο οποίο να λειτουργεί εκπαιδευτική δομή ώστε ο κρατούμενος να μπορεί να συνεχίσει τις σπουδές του.
- Να προσαρμοστεί συνολικά το πρόγραμμα σπουδών σε εκπαίδευση ενηλίκων και σε διαπολιτισμική εκπαίδευση.
- Να διασφαλιστεί, εν ανάγκη νομοθετικά, η δυνατότητα εγγραφής στο σχολείο χωρίς να απαιτείται πιστοποιητικό ή ληξιαρχική πράξη γέννησης. Θα μπορούσε να επεκταθεί η ρύθμιση που υπάρχει για την εγγραφή προσφύγων χωρίς τα έγγραφα αυτά, και σε όσους αδυνατούν να τα εκδώσουν. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι πολλοί αλλοδαποί και ρομά αδυνατούν να προσκομίσουν τα έγγραφα αυτά, τόσο γιατί αυτό είναι αντικειμενικά αδύνατο (π.χ. αιτούντες άσυλο) όσο και γιατί δεν έχουν υποστηρικτικό δίκτυο να τους βοηθήσουν στην απόκτηση των απαραίτητων εγγράφων, δεδομένης και της υποστελέχωσης της κοινωνικής υπηρεσίας.
- Να υπάρξει ρύθμιση για παροχή επίσημης μετάφρασης ατελώς σε όσους κρατούμενους δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα. Απαιτείται για το σκοπό αυτό συνεργασία με τα Υπουργεία Εξωτερικών (που είναι αρμόδιο για το μπρώο πιστοποιημένων μεταφραστών), Δικαιοσύνης (ίσως με συμπλήρωση της διάταξης για τη δωρεάν νομική συνδρομή) και Παιδείας (με τροποποίηση των παραμέτρων που ζητά το myschool).
- Να διασφαλιστεί η αυτόνομη λειτουργία του Σχολείου και να μην εξαρτάται από τη Διοίκηση του Καταστήματος και του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη. Για την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους κρατούμενους πρέπει να συντονιστούν δύο Υπουργεία. Συνακόλουθα, είναι δυσχερής η επίλυση ζητημάτων αρμοδιοτήτων, συντονισμού και επίλυσης διαφωνιών. Μάλιστα, προκύπτει ότι ο χώρος που ανήκει στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη καθορίζει τη λειτουργία του σχολείου, με δυσμενείς συνέπειες για την εκπαίδευση ως προτεραιότητα στους χώρους κράτησης. Θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα να παραχωρήσει το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη χώρους στο Υπουργείο Παιδείας, ώστε να σταματήσει η λογική της «φιλοξενίας» του σχολείου.

- Η λειτουργία του σχολείου περιορίζεται και από το ωρολόγιο πρόγραμμα της φυλακής. Απαιτείται να γίνει παράταση ωραρίου ώστε να λειτουργεί ως τις 13.15 όπως τα κανονικά σχολεία, αντί οι μαθητές να επιστρέφουν στα κελιά τους στις 12 επειδή αυτά «κλείνουν» για την καταμέτρηση των κρατουμένων. Σε άλλες περιπτώσεις εργασιών κρατουμένων είναι εφικτή η παράταση όταν είναι δικαιολογημένως απόντες.
- Επίσης, το δημοτικό σχολείο είναι διαθέσιμο και λειτουργεί σε δύο τμήματα, το πρώτο μεταξύ των ωρών 08:15 – 10:00 και το δεύτερο 10:15 - 12:00. Θα μπορούσε να παραταθεί η λειτουργία του σχολείου με την προσθήκη τμημάτων κατά τις απογευματινές ώρες.
- Χωρίς να υποβιβάζεται ο ρόλος και η αξία άλλων δραστηριοτήτων, πρέπει να διασφαλιστεί ότι η διεξαγωγή τους δεν γίνεται εις βάρος της λειτουργίας του σχολείου.
- Τέλος, επισημαίνονται οι κίνδυνοι που προκύπτουν από την απουσία εξειδικευμένου τυπογράφου σε ένα απαιτητικό επάγγελμα, την ανάγκη να τηρούνται οι όροι υγιεινής και ασφάλειας (πχ. ακουστικά, ειδικές μάσκες). Είναι σημαντικό να ενεργοποιηθεί γρήγορα το άρθρο 47 του νέου σωφρονιστικού κώδικα για ασφάλιση κρατουμένων για εργατικά ατυχήματα. Καθώς η διάταξη προβλέπει την έκδοση ΚΥΑ, υπάρχει ο κίνδυνος να καθυστερήσει να εφαρμοστεί ή να μείνει ανενεργή.

Άδειες-πειθαρχικά-εργασία

Οι φάκελοι ανά αίτηση για άδεια είναι σχετικά πλήρεις και οι απορριπτικές αποφάσεις κατά κανόνα αιτιολογημένες. Συνθεότερες αιτιολογίες απόρριψης, που κατά κανόνα συνοδεύονται από πειστική τεκμηρίωση, είναι η ύπαρξη πρόσφατου πειθαρχικού παραπτώματος και η απουσία οικογενειακού περιβάλλοντος ή προηγούμενων επισκέψεων από οικείους. Αντίθετα, παρίσταται προβληματική η εξ ίσου συχνή αιτιολογία της έλλειψης πλήρους εικόνας για τη συμπεριφορά του κρατουμένου λόγω μικρού χρόνου παραμονής, πλην όμως αυτό το πρόβλημα αντισταθμίζεται από το γεγονός ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, η επόμενη αίτηση του ίδιου κρατουμένου γίνεται δεκτή. Εξ ίσου προβληματική, όσον αφορά το συλλογισμό που στηρίζει την απόφαση, είναι μια μεμονωμένη περίπτωση απόρριψης επειδή ο κρατούμενος είχε αποχωρήσει από πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ.

Το βιβλίο των πειθαρχικών αποφάσεων είναι άψογο από άποψη τάξης, οργάνωσης, σαφήνειας και πληρότητας της διαδικασίας. Παρουσιάζει, ωστόσο, εικόνα έντονης πειθαρχικής δραστηριότητας, πρωτοφανούς (κατ' αναλογία πληθυσμού) για τα δεδομένα των υπόλοιπων Σωφρονιστικών Καταστημάτων (με βάση τα συμπεράσματα του Συνηγόρου του Πολίτη από σειρά αντίστοιχων αυτοψιών του) και εμφανέστατα δυσανάλογης προς τα καταγραφόμενα παραπτώματα. Αναδύεται,

δηλαδή, η εντύπωση ενός άτεγκτου μηχανισμού αδιάκοπων παραπομπών και εκδικάσεων ο οποίος καταλαμβάνει ακόμη και ελάχιστος βαρύτητας συμπεριφορές, με αποτέλεσμα τόσο την εργώδη υπεραπασχόληση των μελών του αρμοδίου συμβουλίου, όσο και τον κίνδυνο δημιουργίας κλίματος διαρκούς φόβου και ανησυχίας μεταξύ των κρατουμένων. Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από τη διαπίστωση πως οι περισσότερες αποφάσεις είναι, μοιραίως, απαλλακτικές. Αριθμητικά, κάθε βδομάδα εισάγονται στο συμβούλιο περί τις 35 έως 50 πειθαρχικές υποθέσεις, εκ των οποίων οι περισσότερες αφορούν κρατουμένους από τις πτέρυγες Β' και Γ'. Σε πειθαρχική καταδίκη καταλήγει περίπου το 30% των υποθέσεων, ενώ οι υπόλοιπες αποφάσεις είναι απαλλακτικές. Το ποσοστό καταδικαστικών αποφάσεων μπορεί να φαίνεται μικρό, σε απόλυτες τιμές όμως ο αριθμός τους είναι τόσο μεγάλος (λόγω του τεράστιου αριθμού παραπομπών) ώστε έχει ως αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, και την αδυναμία κάλυψης θέσεων εργασίας. Στις περιπτώσεις καταδίκης, για τις οποίες κατά κανόνα έχει προηγηθεί ομολογία, συνθέστερα παραπτώματα είναι η άσκηση βίας σε βάρος συγκρατουμένου ή σωφρονιστικού υπαλλήλου, η κατασκευή αυτοσχέδιων αιχηρών αντικειμένων, η κατοχή κινητού τηλεφώνου και η φθορά εγκαταστάσεων, ενώ λιγότερο συχνά εμφανίζονται καταδίκες για εκούσιο αυτοτραυματισμό ως μέσο για συγκεκριμένη διεκδίκηση (λ.χ. αλλαγής πτέρυγας), η κατοχή ναρκωτικών ουσιών και η παρασκευή οινοπνευματωδών. Συνθέστερο αντικείμενο παραπομπών που καταλήγουν σε απαλλακτικές αποφάσεις, στις οποίες άλλωστε στηρίζεται η προαναφερθείσα εικόνα υπερβολής, είναι η απείθεια, παράπτωμα το οποίο προφανώς ερμηνεύεται με τόσο ευρύ τρόπο, ώστε να καταλαμβάνει ακόμη και ολιγόλεπτες καθυστερήσεις έγερσης ή προσέλευσης στην εργασία, καθώς και επίδειξη δυστροπίας κατά την εφαρμογή υποδείξεων των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Λιγότερο συχνές είναι οι απαλλακτικές αποφάσεις σε περιπτώσεις μαζικής παραπομπής κρατουμένων από ένα ή περισσότερα κελιά όποτε δεν καθίσταται δυνατό να εξεταστικευθεί με βεβαιότητα ο υπαίτιος (λ.χ. βίαιη συμπλοκή ή εύρεση ναρκωτικών ουσιών), περιπτώσεις βίας κατά κρατουμένου όποτε το θύμα καλύπτει με τη σιωπή του τον θύτη, καθώς και περιπτώσεις αυτοτραυματισμού όποτε αυτός αποδίδεται σε κακή ψυχολογική κατάσταση και όχι σε εκβιαστική διεκδίκηση. Γενικά θα μπορούσε να γίνει λόγος ακόμη και για επιείκεια του συμβουλίου κατά τον καταλογισμό πειθαρχικής ευθύνης, ενώ κάποιες κυρώσεις δυσανάλογης αυστηρότητας (λ.χ. 100 «βαθμοί ποινής» για κατοχή κινητού τηλεφώνου, πολύ περισσότεροι απ' όσους επιβάλλονται για άσκηση βίας) οφείλονται μάλλον σε αντίστοιχες ανελαστικές νομοθετικές ρυθμίσεις (άρθρο 69 Σωφρονιστικού Κώδικα).

Όσον αφορά την κατανομή και κάλυψη θέσεων εργασίας κρατουμένων, το υψηλό ποσοστό μη καλυμμένων θέσεων (146 επί συνόλου 624) θα πρέπει μάλλον να αποδοθεί στο μεγάλο αριθμό επιβαλλόμενων πειθαρχικών κυρώσεων, καθώς η συχνότερη κύρωση είναι η στέρηση εργασίας. Όσον αφορά τα κριτήρια ανάθεσης, αξιοσημείωτη είναι η πληροφορία πως αποκλείονται εκ προοιμίου όσοι τοξικο-

εξαρτημένοι τελούν υπό φαρμακευτική αγωγή, χωρίς εξατομικευμένη εκτίμηση της καταλληλότητάς τους για τη μια ή την άλλη θέση εργασίας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει πολλούς τοξικοεξαρτημένους να διακόπτουν την αναγκαία φαρμακευτική αγωγή τους προκειμένου να ανακτήσουν τη δυνατότητα κατάληψης θέσεων εργασίας και τον συνακόλουθο ευεργετικό υπολογισμό ημερών έκτισης ποινής.

Διαπιστώσεις και συστάσεις

Στη σχετική έκθεση αυτοψίας, που επιδόθηκε στην αρμόδια Γενική Γραμματεία και κοινοποιήθηκε στη διεύθυνση του Σωφρονιστικού Καταστήματος, ο Συνήγορος του Πολίτη συνόψισε ως εξής τις διαπιστώσεις και συστάσεις του σε σχέση με βραχυπρόθεσμα και εφικτά μέτρα:

- Η λειτουργία παντοπωλείου, όπου θα υπάρχουν προϊόντα σε προσιτές τιμές, κατόπιν ετησίων μειοδοτικών διαγωνισμών, θα βοηθούσε περισσότερους κρατούμενους να προμηθεύονται οτιδήποτε χρειάζονται. Σχετικά, επισημαίνεται ότι σε σειρά άλλων καταστημάτων, τα οποία έχει επισκεφθεί η Αρχή, τέτοια παντοπωλεία λειτουργούν με απόλυτη επιτυχία.
- Οι κρατούμενοι δεν θα πρέπει να συμμετέχουν στην εκτέλεση των καθηκόντων υγειονομικής περίθαλψης και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να πραγματοποιούν τη χορήγηση φαρμάκων και/ή να έχουν πρόσβαση σε ιατρικά αρχεία.
- Προτείνονται μεταγωγές καταδίκων ώστε να παραμείνουν οι υπόδικοι και να μειωθεί ο υπερπληθυσμός.
- Επιμόρφωση όλου του προσωπικού σε σχέση με τα δικαιώματα των κρατουμένων, τις καλές πρακτικές αποτελεσματικών συμπεριφορών και αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν στις φυλακές, όπως ζητήματα υγιεινής.
- Πρόσληψη φυλάκων με ικανή και εμπειριστατωμένη αρχική επιμόρφωση.
- Τακτικό πρόγραμμα απεντομώσεων.
- Επιμόρφωση κρατουμένων για βελτίωση συνθηκών υγιεινής και συστηματική επαγγελματική επιμόρφωση και συμβουλευτική με στόχο την κοινωνική επανένταξη.
- Αύξηση ποσότητας φαγητού ή τρόπου υπολογισμού του φαγητού και παροχή βιταμινών για την έλλειψη των φρέσκων φρούτων.
- Άμεση βελτίωση των κτιριακών υποδομών, στο μέτρο του δυνατού.
- Ικανοποίηση των ήδη υποβληθέντων αιτημάτων για αποτελεσματικότερο έλεγχο και ασφάλεια (bodyscanner, σκύλους για ναρκωτικά κλπ).

- Βελτίωση των δυνατοτήτων επίσκεψης στον ιατρό και σε περίπτωση καθυστέρησης να εξετάζεται ο κρατούμενος από το Ειδικό Κέντρο Υγείας.

5.1.2.2. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού II

Διαπιστώσεις και συστάσεις:

- Το κτίριο είναι εμφανώς ακατάλληλο για να συνεχίσει να λειτουργεί ως σωφρονιστικό κατάστημα, λόγω της παλαιότητάς του και της αδυναμίας συντήρησής του. Σημειώνεται επίσης ότι οι θάλαμοι στο ισόγειο του κτιρίου ήταν σε πολύ χειρότερη κατάσταση σε σχέση με αυτούς του πρώτου ορόφου. Αντίστοιχα, οι κρατούμενες στους θαλάμους του ισογείου στη πλειοψηφία τους ήταν σε δυσχερέστερη οικονομική κατάσταση από αυτές στους θαλάμους του πρώτου ορόφου. Εξάρηση της διαπίστωσης αυτής αποτελούσαν δύο ισόγειοι θάλαμοι.
- Η λειτουργία του καταστήματος πάσχει σοβαρά λόγω της υποστελέχωσης και της υποχρηματοδότησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι αντιστοιχεί ένας κοινωνικός λειτουργός σε 70 περίπου γυναίκες. Απαιτείται ενίσχυση του προσωπικού και ίδρυση κλιμακίου τεχνικής συντήρησης του κτιρίου με όλες τις απαραίτητες ειδικότητες.
- Απαιτείται μέριμνα για την άμεση λειτουργία ιδιαίτερης νοσηλευτικής μονάδας στο πλαίσιο και των δύο Σωφρονιστικών Καταστημάτων για την ευχερέστερη και ασφαλέστερη νοσηλεία των κρατουμένων. Η έλλειψη Κέντρου Υγείας και μονάδας ψυχικής υγείας για τις γυναίκες κρατούμενες θέτει σε κίνδυνο την υγεία τους, καθώς δεν υφίσταται καν νοσοκομείο αναφοράς.

ΣΚ Γυναικών Κορυδαλλού - επισκεπτήριο

- Επιτακτική είναι η άμεση λειτουργία σχολείου για τις κρατούμενες, τουλάχιστον δημοτικής εκπαίδευσης και η άρση τυχόν γραφειοκρατικών κωλυμάτων για την ίδρυση του σχολείου αυτού και τη φοίτηση των γυναικών, τη στιγμή μάλιστα που δύναται να διατεθεί άμεσα χώρος.
- Καθώς η διάρκεια παραμονής στο Κατάστημα εν αναμονή δίκης μπορεί να ανάγεται σε μήνες, είναι κρίσιμο να μπορούν οι κρατούμενες στο διάστημα αυτό να εργάζονται, όπως και οι υπόλοιπες.
- Είναι αναγκαίο να αναθεωρηθεί η διαδικασία της καραντίνας και να διενεργούνται τεστ, προκειμένου να μην τίθενται σε περιορισμό υγιείς κρατούμενες κατά τη μεταγωγή τους.

ΣΚ Γυναικών Κορυδαλλού - κελί

- Απαιτούνται ενέργειες για την άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων για το επισκεπτήριο των παιδιών.
- Θα πρέπει να υπάρξει άμεσα μέριμνα για την καλύτερευση της ποιότητας και της ποσότητας του φαγητού που διανέμεται στις κρατούμενες.
- Θα πρέπει να κατασκευαστούν κανονικές τουαλέτες και ντουζιέρες.
- Κρίνεται αναγκαία η αγορά πλυντηρίων, που να καλύπτουν τις ανάγκες των κρατουμένων, αλλά και η αγορά ντουλαπών – επίπλων για να μπορούν να τοποθετούν τα ρούχα τους.
- Λόγω της υποχρηματοδότησης, οι ανάγκες των κρατουμένων καλύπτονται κατ' εξοχήν με δικά τους έξοδα ή με δωρεές. Απαιτείται άμεσα σημαντική ενίσχυση της χρηματοδότησης για την παροχή στις κρατούμενες ειδών προσω-

πικής υγιεινής, ρούχων και κλινοσκεπασμάτων.

- Πρέπει να γίνουν ενέργειες ώστε να μειωθεί το κόστος αγοράς προϊόντων από τις κρατούμενες από εξωτερικούς προμηθευτές μέσω του καταστήματος.

5.1.2.3. Σωφρονιστικό Κατάστημα Ιωαννίνων

Υποδομές

Το Σωφρονιστικό Κατάστημα Ιωαννίνων έχει επίσημη χωρητικότητα 66 θέσεων, ωστόσο κατά την ημέρα της αυτοψίας του κλιμακίου της Αρχής κρατούνταν 110 άτομα (ποσοστό πληρότητας 168%), εκ των οποίων πενήντα οκτώ (58) κατάδικοι και πενήντα δύο (52) υπόδικοι.

Λειτουργεί αίθουσα διδασκαλίας, η οποία χρησιμοποιείται για πρόγραμμα κατάρτισης των κρατουμένων, μετά από πρωτοβουλία του ΚΕΚ Ιωαννίνων του ΟΑΕΔ σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής. Σε αρκετά ευρύχωρη αίθουσα στην οποία λειτουργεί τραπεζαρία, βιβλιοθήκη πλήρως εξοπλισμένη και χώρος αναψυχής. Ο χώρος προαυλισμού είναι μικρής έκτασης σχετικά με τον πληθυσμό, ενιαίος για όλους τους κρατούμενους. Ο χώρος των μαγειρειών είναι σε πολύ καλή κατάσταση από άποψη καθαριότητας και εξοπλισμένος με σχετικά καινούργια μηχανήματα. Το φαγητό φαίνεται καλό σε ποιότητα και επαρκές σε ποσότητα ενώ δεν διατυπώθηκαν παράπονα από ερωτηθέντες κρατουμένους. Στο πρόγραμμα σίτισης, εκτός από το κανονικό, προβλέπεται διαιτολόγιο για μουσουλμάνους και για όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας. Ο χώρος του επισκεπτηρίου, σε καλή κατάσταση, βρίσκεται αμέσως μετά την είσοδο στο κτίριο και παρέχει σχετική ιδιωτικότητα, κάτι που δεν φαίνεται να ισχύει εξ ίσου και για το χώρο συνάντησης με δικηγόρους.

Περίθαλψη – κοινωνική υπηρεσία

Το ιατρείο στελεχώνεται από έναν αγροτικό ιατρό, μία ιατρό κατ' επίσκεψη δύο φορές την εβδομάδα μετά από παραχώρηση της 6ης Υγειονομικής Περιφέρειας, έναν νοσηλευτή και δύο νοσηλεύτριες, οι οποίες εκτός των άλλων ασχολούνται με τον καταμερισμό των φαρμάκων και τη διάθεσή τους στους κρατουμένους. Τηρούν, επίσης, ατομικό δελτίο υγείας των κρατουμένων και διεκπεραιώνουν τυχόν διαδικασία πιστοποίησης αναπηρίας. Δεν υπάρχει ψυχίατρος και, κατά συνέπεια, τα περιστατικά ψυχιατρικής περίθαλψης εξυπηρετούνται από την ψυχιατρική κλινική του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων. Υπάρχει οδοντιατρείο με τον απαραίτητο εξοπλισμό, το οποίο συστεγάζεται με το ιατρείο και λειτουργεί με οδοντίατρο αμειβομένη κατ' επίσκεψη.

Η Κοινωνική Υπηρεσία είναι στελεχωμένη με έναν κοινωνικό λειτουργό (ο οποίος όμως επρόκειτο να συνταξιοδοτηθεί σε μερικές μέρες) και έναν ψυχολόγο.

ΣΚ Ιωαννίνων - θάλαμος

Διαπιστώσεις

- Η συνεχής στελέχωση της Κοινωνικής Υπηρεσίας με κοινωνικό λειτουργό είναι απολύτως απαραίτητη.
- Ένα από τα πλέον σημαντικά προβλήματα άπτεται της ελλείψεως τόσο μονίμου ιατρού, όσο και ψυχιάτρου.
- Ο προαύλιος χώρος δεν είναι διαμορφωμένος ή δεν έχει κάποια πρόσθετα στοιχεία - όπως στέγαστρα, παγκάκια, δένδρα - ώστε να δημιουργείται ένα, κατά το δυνατόν, ανθρώπινο περιβάλλον. Σημειώνεται ότι η έλλειψη στεγαστρων καθιστά αδύνατον τον προαυλισμό σε περίπτωση βροχόπτωσης ή έντονης ηλιοφάνειας.
- Η έλλειψη εκπαίδευσης της εξωτερικής φρουράς μετά τη βασική εκπαίδευση, δημιουργεί εύλογες αμφιβολίες για την ικανότητα νόμιμης χρήσης των όπλων που φέρουν οι εξωτερικοί φρουροί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 50 ν. 2721/1999.
- Ο υπερπληθυσμός των κρατουμένων στο Κατάστημα συνεχίζει, παρά τη σημαντική βελτίωση της προηγούμενης καταστάσεως, να παραβιάζει τις απαιτή-

σεις της εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας για την εξασφάλιση του ελαχίστου χώρου για τη διαβίωση κάθε κρατουμένου. Κατά κύριο λόγο προκαλείται από τις επαναλαμβανόμενες μεταγωγές ποινικών κρατουμένων από το Κ.Κ. Κερκύρας για την Υπηρεσία Ασύλου.

- Δεν υπάρχει χώρος για εκτέλεση λατρευτικών συνηθειών είτε των χριστιανών είτε των μουσουλμάνων.

ΣΚ Ιωαννίνων - κελί

Συμπεράσματα – Προτάσεις

- Οι εγκαταστάσεις, παρά τη σχετικώς ικανοποιητική εικόνα τους, είναι παλιές και δεν υπηρετεί κανένας τεχνικός υπάλληλος για την αντιμετώπιση τεχνικών προβλημάτων (στο ηλεκτρικό, αποχετευτικό, υδραυλικό δίκτυο) και έκτακτων σοβαρών βλαβών.
- Κρίνεται αναγκαία η επίσπευση των διαδικασιών κάλυψης της θέσης του κοινωνικού λειτουργού, του οποίου η έλλειψη θα γίνει άμεσα αισθητή.

Για την αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού, προτείνεται οι μεταγωγές των κρατουμένων να γίνονται αυθημερόν από το Σωφρονιστικό Κατάστημα Κερκύρας ή να κρατούνται στο Αστυνομικό Τμήμα Ιωαννίνων ή να δημιουργηθεί Υπηρεσία Ασύ-

λου στην Κέρκυρα ή να μεταβαίνουν υπάλληλοι της Υπηρεσίας Ασύλου Ιωαννίνων στην Κέρκυρα.

ΣΚ Ιωαννίνων - μαγειρεία

5.1.2.4. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κομοτηνής

Ο αριθμός προβλεπόμενων θέσεων κράτησης ανέρχεται στις 162. Στις 3.11.2022, η πληρότητα του καταστήματος ήταν 206% καθώς σε αυτό διέμεναν 335 κρατούμενοι, το 80% των οποίων ήταν υπόδικοι (269) και το 70% αλλοδαποί (235). Στο κατάστημα διέμενε και ένα σημαντικό ποσοστό (18%) νεαρών ενήλικων κρατούμενων (18-25 ετών). Από 1.9.2022 ως 2.11.2022 το Κατάστημα παρέλαβε 136 νεοεισερχόμενους κρατούμενους, το 80% των οποίων ήταν υπόδικοι. Η εικόνα των εγκαταστάσεων του Σωφρονιστικού Καταστήματος Κομοτηνής μπορεί γενικά να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, καθώς καταβάλλονται, στο μέτρο του δυνατού, έντονες και ορατές προσπάθειες για μετριασμό των προβλημάτων στο πεδίο της καθημερινής διαβίωσης, όπως η αναδιάρθρωση της χρήσης των διαθέσιμων χώρων (δημιουργία νέων κελιών ή θαλάμων) αλλά και η μέριμνα για την ευχάριστη και καθαρή εξωτερική τους εμφάνιση.

ΣΚ Κομοτηνής - επισκεπτήριο

Ωστόσο, εντοπίζεται διαχρονικά σοβαρό πρόβλημα υπερπληθυσμού με σημαντικές επιπτώσεις στις συνθήκες κράτησης και την εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος, εν όψει και του γεγονότος ότι οι κρατούμενοι δεν λαμβάνουν συχνά άδειες λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού (η συντριπτική πλειοψηφία είναι αλλοδαποί και υπόδικοι). Όπως προκύπτει από στοιχεία που επικαλείται το ΕΔΔΑ στην απόφαση Αλεξόπουλος κατά Ελλάδας, το Σωφρονιστικό Κατάστημα λειτουργούσε το 2013 με πληρότητα 354%. Αξίζει να επισημανθεί πως η μείωση στο ποσοστό υπερπληρότητας που καταγράφεται (από 354% σε 206%) δεν οφείλεται σε μείωση του αριθμού των κρατουμένων, καθώς την ημέρα διενέργειας της αυτοψίας του κλιμακίου της Αρχής διέμεναν στο Σωφρονιστικό Κατάστημα 335 κρατούμενοι έναντι 340 το 2013. Η μείωση του ποσοστού οφείλεται, αντιθέτως, στην αύξηση του δηλωμένου αριθμού προβλεπόμενων θέσεων κράτησης από 96 σε 162 θέσεις. Ο σχεδόν διπλασιασμός των θέσεων κρατουμένων δεν προέκυψε από κάποια επέκταση των εγκαταστάσεων της φυλακής, αλλά διασφαλίσθηκε κυρίως με προσθήκη κρεβατιών (κουκέτες) σε ήδη υφιστάμενα κελιά και θαλάμους ή με αλλαγή χρήσης κοινόχρηστων χώρων. Όπως προκύπτει από το υπ' αρ. πρωτ. 16472/3.11.2022 έγγραφο της Διεύθυνσης του Καταστήματος προς τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής

Πολιτικής, το οποίο τέθηκε υπόψη του κλιμακίου της Αρχής, για το πρόβλημα του υπερπληθυσμού έχει προηγηθεί εκτενής αλληλογραφία. Στο πλαίσιο αυτό, η Διεύθυνση του Σωφρονιστικού Καταστήματος είχε πρόσφατα, μεταξύ άλλων, επισημάνει ενδεικτικά ότι μόνο κατά το εικοσάημερο 4 έως 24.11.2022 αναμενόταν η μεταγωγή 108 κρατουμένων για δικονομικούς λόγους. Προς αποτροπή περαιτέρω επιδείνωσης των συνθηκών, η Διεύθυνση του Καταστήματος είχε ζητήσει από την Εισαγγελία Εφετών Θράκης να μεριμνήσει ώστε οι μεταγόμενοι για δικονομικούς λόγους να κρατούνται σε κοινά αστυνομικά κρατητήρια, καθώς η πόλη της Κομοτηνής είναι η μοναδική έδρα Εφετείου που δεν διαθέτει Τμήμα Μεταγωγών. Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε ρητά και εγγράφως, αφού λήφθηκε υπόψη και η σχετική αρνητική γνώμη του Αρχηγείου ΕΛΑΣ και της Γενικής Περιφερειακής Αστυνομικής Διεύθυνσης Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης⁵⁹.

ΣΚ Κομοτηνής - μαγειρεία

59. Επισημαίνεται, πάντως, ότι και ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αμφισβητήσει τη νομιμότητα της κράτησης ποινικών κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια, κυρίως εν όψει της ακαταλληλότητάς τους: βλέπε σχετικά πόρισμα <https://old.synigoros.gr/resources/docs/201700.pdf> (Μάιος 2007) για την παραμονή «ποινικών» κρατουμένων σε αστυνομικά κρατητήρια.

Οι συνθήκες κράτησης επιδεινώνονται περαιτέρω από την έλλειψη επαρκών υπηρεσιών ιατρικής και νοσηλευτικής περίθαλψης (ιδίως ψυχικής υγείας), την απουσία ενημερωτικού υλικού σε γλώσσα που να κατανοούν οι κρατούμενοι για μια σειρά από σημαντικά ζητήματα (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πρόσβαση σε υπηρεσίες, δωρεάν νομική βοήθεια), καθώς και από την έλλειψη ψυχαγωγικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων, με εξαίρεση τη λειτουργία δημοτικού σχολείου σε μη τυπική μορφή.

ΣΚ Κομοτηνής

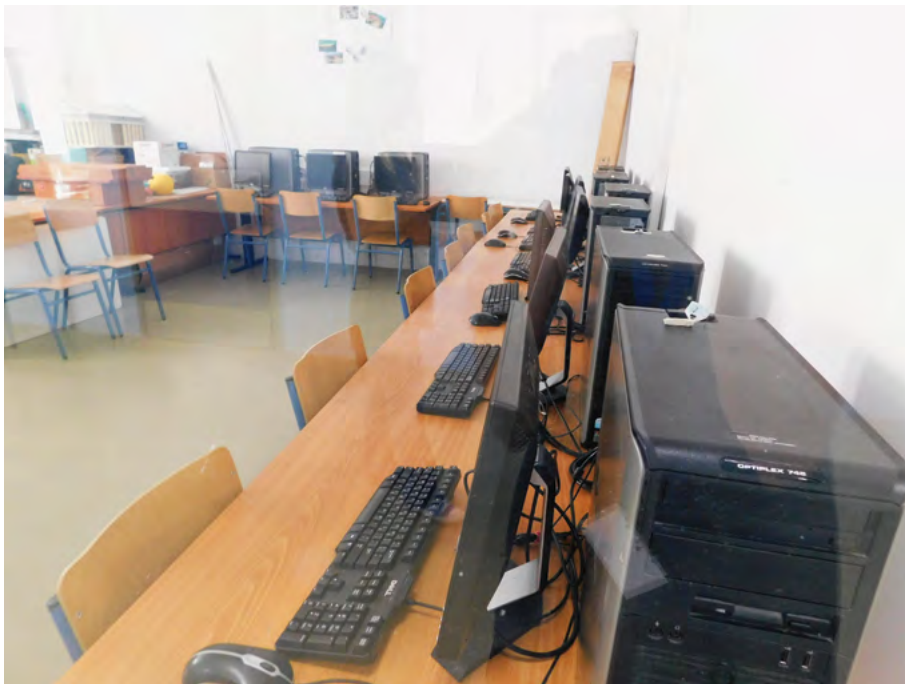
Συστάσεις

- Λόγω του μεγάλου αριθμού αλλοδαπών κρατουμένων, προτείνεται να υπάρξει συνεργασία με πιστοποιημένους διερμηνείς ή διαθέσιμο ενημερωτικό υλικό σε γλώσσα που να κατανοούν οι κρατούμενοι⁶⁰.
- Προτείνεται να αυξηθεί ο αριθμός του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, καθώς σε περίπτωση ασθένειας ή άδειας του ενός νοσηλευτή, ο δεύτε-

60. Βλ. αναλυτικά τους αναθεωρημένους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες [107](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:%2209000016809ee581%22,%22sort%22:%22CoEValidationDate%20Descending%22}} και, ιδίως, τους κανόνες για τους αλλοδαπούς κρατουμένους (37.1 έως 38.3).</p></div><div data-bbox=)

ρος είναι υποχρεωμένος να καλύπτει και τις δύο βάρδιες. Περαιτέρω, λόγω του μεγάλου πληθυσμού του Σωφρονιστικού Καταστήματος, θα πρέπει να ενισχυθεί με έναν ακόμη ιατρό.

- Παρά τις θετικές πρωτοβουλίες της ψυχολόγου (ενημέρωση νεοεισερχόμενων και screening), οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας προς τους κρατούμενους είναι αποσπασματικές και ελλιπείς και θα πρέπει να ενισχυθούν με παρουσία ψυχιάτρου. Μια καλή πρακτική θα ήταν η επέκταση των προγραμμάτων τηλεψυχιατρικής που λειτουργούν πιλοτικά σε άλλα σωφρονιστικά καταστήματα.
- Συστήνεται να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη πρόσβαση των οροθετικών ασθενών στη δέουσα ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Η καθυστέρηση λήψης της κατάλληλης αγωγής, που έχει ως συνέπεια την απομόνωση των οροθετικών ασθενών σε ειδικούς χώρους, παραβιάζει την ιδιωτικότητά τους, το ιατρικό τους απόρρητο και ενισχύει το στίγμα σε βάρος τους. Προτείνεται η τακτική ενημέρωση/εκπαίδευση του προσωπικού των σωφρονιστικών καταστημάτων, καθώς και των κρατουμένων, σε ζητήματα συμβουλευτικής υγιεινής και προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπιση του HIV και άλλων μεταδοτικών νοσημάτων αλλά και καταπολέμησης του αποκλεισμού και του στίγματος.

ΣΚ Γρεβενών - αίθουσα υπολογιστών

- Προτείνεται η καθολική εφαρμογή του ηλεκτρονικού φακέλου κρατούμενου, η οποία θα διασφαλίσει ομαλότερη πρόσβαση των κρατούμενων σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ιδίως σε περιπτώσεις μεταγωγών ή αποφυλάκισης καθώς και η καλύτερη τήρηση του ιατρικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων. Επιπλέον, συστήνεται η επίσπευση της απόδοσης ΠΑΥΠΕΚ σε κρατούμενους που δεν διαθέτουν και δεν πληρούν τις προϋποθέσεις έκδοσης ΑΜΚΑ, προκειμένου να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, με την έκδοση της απαιτούμενης ΚΥΑ του άρθρου 84 του νέου σωφρονιστικού κώδικα.

ΣΚ Γρεβενών - παιδικό επισκεπτήριο

- Προτείνεται η διαμόρφωση ειδικού διαιτολογίου για άτομα με προβλήματα υγείας.
- Προτείνεται να γίνει δεκτό το αίτημα της Διεύθυνσης του Καταστήματος για εγκατάσταση συστήματος ηλεκτρονικών κλειδαριών στα κελιά και τους θαλάμους.
- Προτείνεται να προωθηθεί η τυπική σύσταση και στελέχωση του δημοτικού σχολείου ώστε να εξυπηρετεί τις αυξημένες ανάγκες των κρατούμενων. Επι-

σημαίνεται ακόμη μια φορά η ανάγκη για αποσυμφόρηση προκειμένου να επαναλειτουργήσουν τα επιμορφωτικά εργαστήρια που σταμάτησαν λόγω έλλειψης χώρου.

5.1.2.5. Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών

Διαπιστώσεις

Το Σωφρονιστικό Κατάστημα Γρεβενών βρίσκεται 19 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της πόλης των Γρεβενών. Κατά το χρόνο της αυτοψίας, οι κρατούμενοι μέσα στη φυλακή ήταν 540 άνδρες, συνυπολογίζοντας όμως όσους νοσηλεύονται σε νοσοκομεία κλπ, ο αριθμός ξεπερνά τους 600, χωρίς πάντως να προκύπτει υπερπληθυσμός σε σχέση με την προβλεπόμενη χωρητικότητα. Λειτουργούν δυο κελιά πειθαρχικής απομόνωσης (με δυνατότητα προαυλισμού) ή ειδικού σκοπού. Υπάρχει κελί για κρατούμενους με αναπηρία, με μεγαλύτερο μπάνιο, χαμηλό νιπτήρα και ντους στο πάτωμα. Κατά τον χρόνο εκείνο χρησιμοποιούνταν ως κανονικό τρίκλινο κελί, καθώς δεν υπήρχε κρατούμενος με κινητική αναπηρία.

Το κτίριο είναι γενικά σε καλή κατάσταση και θερμαίνεται με πετρέλαιο, 4 ώρες το πρωί, 2 το μεσημέρι και 2 το βράδυ. Σε κάθε κελί υπάρχει επιβιοθητικά αερόθερμο. 70 κρατούμενοι έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο για εκπαιδευτικούς λόγους (ΕΑΠ, μεταπτυχιακά κλπ). Απασχολούνται 2 κοινωνικές λειτουργοί. Δεν υπάρχει μόνιμος ιατρός, ενώ η Υγειονομική Περιφέρεια στέλνει παθολόγο, οδοντίατρο, ψυχίατρο και γενικό ιατρό συγκεκριμένες ημέρες. Εργάζονται μόνιμα 3 νοσηλεύτριες και 2 βοηθοί νοσηλευτή. Τα φάρμακα χορηγούνται στους κρατούμενους από τις νοσηλεύτριες και η κατάποσή τους γίνεται παρουσία φύλακα. Το πλησιέστερο νοσοκομείο είναι αυτό των Γρεβενών, ωστόσο είναι μικρό και έχει ελλείψεις. Αν αδυνατεί να ανταποκριθεί, γίνεται μεταγωγή σε δομή δημόσιας υγείας εκτός νομού.

Στο Κατάστημα Γρεβενών πραγματοποιήθηκε το πρώτο επισκεπτήριο μέσω Skype. Λειτουργεί από το 2016, διαρκεί 20-25 λεπτά και γίνεται μια φορά τον μήνα ή και δυο αν υπάρχουν παιδιά. Υπάρχει δωμάτιο για συζυγικές επισκέψεις, όμως προβλέπονται πολύ αυστηρές προϋποθέσεις που σπανίως πληρούν οι κρατούμενοι. Λειτουργεί χώρος διαμορφωμένος για οικογενειακό/παιδικό επισκεπτήριο. Γίνονται επισκέψεις από το ΚΕΘΕΑ και υπάρχει φροντίδα για τους εξαρτημένους κρατούμενους.

Προβλέπονται γεύματα για διαβητικούς και για ειδικές παθήσεις. Το συσσίτιο διανέμεται στην άκρη του διαδρόμου κάθε πτέρυγας και οι κρατούμενοι γευματίζουν στα κελιά.

Δίνονται άδειες σε κρατούμενους για σεξουαλικά εγκλήματα, αλλά λίγες και υπό προϋποθέσεις. Για τους ψυχικά ασθενείς, πρόταση του διευθυντή είναι να παρακολουθούνται στην άδειά τους από επιμελητή.

Στους χώρους άθλησης υπάρχουν διάφορα όργανα κλειστού χώρου ανά πτέρυγα (πινγκ πονγκ, σάκος μποξ, όργανα γυμναστικής, κάποια αυτοσχέδια). Στο προαύλιο, ανά πτέρυγα, υπάρχουν μπασκέτες και τέρματα για ποδόσφαιρο. Υπάρχει και ένα γήπεδο 8Χ8 για όλη τη φυλακή. Εντός των εγκαταστάσεων λειτουργεί εκκλησία, έρχεται ιερέας μια φορά την εβδομάδα και γίνονται λειτουργίες. Οι μουσουλμάνοι προσεύχονται στα κελιά και τροποποιείται το συσσίτιο σε γιορτές, όπως το Ραμαζάνι. Υπάρχει χώρος για λατρευτικές εκδηλώσεις με επίβλεψη. Οι χώροι εργασίας των κρατούμενων έχουν παράθυρα και φυσικό φως. Λειτουργεί δανειστική βιβλιοθήκη και διατίθενται ηλεκτρονικοί υπολογιστές. Οι σχολικές αίθουσες, τα μαγειρεία και γενικά οι κοινόχρηστοι χώροι ήταν σε καλή κατάσταση και πολύ καθαροί.

Οι κοινωνικές λειτουργοί βλέπουν τους κρατούμενους με την είσοδό τους στη φυλακή και επικοινωνούν με τις οικογένειές τους. Δεν έχουν όμως πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου της κοινωνικής υπηρεσίας της προηγούμενης φυλακής στην περίπτωση που ο κρατούμενος έρχεται με μεταγωγή. Οι κρατούμενοι ζητούν να δουν τις κοινωνικές λειτουργούς κυρίως για να διαμαρτυρηθούν για ελλείψεις στις προμήθειες και τα είδη πρώτης ανάγκης, για τον διορισμό συνηγόρου, για τη φοίτησή τους στο σχολείο, για τις ώρες εργασίας που τους χορηγούνται κλπ.

Το σχολείο έχει δημοτικό και γυμνάσιο, χορηγεί απολυτήριο και απασχολεί έναν δάσκαλο και περίπου 20 καθηγητές. Οι κρατούμενοι που σπουδάζουν (περίπου 10-12 στο ΕΑΠ) τοποθετούνται γενικά στην ίδια πτέρυγα, ώστε να διευκολύνονται και οι μετακινήσεις τους. Η επιλογή των κρατούμενων που θα φοιτήσουν στο σχολείο γίνεται από τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης και Διευθύντρια των Εκπαιδευτικών Δομών (δημοτικό, γυμνάσιο). Το Δημοτικό είναι μονοθέσιο και μπορεί να έχει μέχρι 15 μαθητές. Στο Γυμνάσιο φοιτούσαν περίπου 50 κρατούμενοι. Μέσα στη χρονιά υπάρχουν διαρροές από μεταγωγές/αποφυλακίσεις. Παρέχεται δίπλωμα ελληνομάθειας και χορηγείται απολυτήριο δημοτικού και γυμνασίου.

Η εξωτερική φρουρά αντιμετωπίζει τα συνήθη προβλήματα, ιδίως το γεγονός ότι δεν υπάρχουν σαφείς οδηγίες για τη χρήση όπλων, ούτε σαφή καθήκοντα. Υπάρχει έλλειψη προσωπικού, δεν γίνονται συχνά μετεκπαιδεύσεις, οι φρουροί ασκούνται μόνοι τους ιδιωτικά στη χρήση των όπλων, μέσω της εγγραφής τους σε συλλόγους σκοποβολής. Οι αποδοχές είναι χαμηλές και η φύση της θέσης ακαθόριστη, καθώς οπλοφορούν μεν, δεν ανήκουν όμως σε αστυνομικό ή στρατιωτικό σώμα.

Προτάσεις

- Η απομονωμένη τοποθεσία, μακριά από τις πλησιέστερες πόλεις, δημιουργεί προβλήματα στην καθημερινή μετακίνηση των εργαζομένων, αποθαρρύνει το επισκεπτήριο των συγγενών και αποδεικνύεται κοστοβόρα για τους αδειούχους κρατούμενους. Πρέπει να προβλεφθεί σύνδεση με τακτική συγκοινωνία, η οποία απουσιάζει εντελώς.

- Παρά το γεγονός ότι με τις παρούσες ρυθμίσεις φαίνεται να υπάρχει κάλυψη σε επίπεδο πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, είναι απαραίτητη η τοποθέτηση μόνιμου ιατρού και ψυχολόγου.

5.1.2.6. Σωφρονιστικό Κατάστημα Νιγρίτας

Διαπιστώσεις

Το Κατάστημα περιλαμβάνει πέντε ανεξάρτητες πτέρυγες χωρητικότητας 120 κρατούμενων η κάθε μία, ενώ η συνολική χωρητικότητα του Καταστήματος είναι 600 κρατούμενοι. Κατά την ημέρα της αυτοψίας ήταν παρόντες 703 από τους συνολικά 730 κρατούμενους, όσοι δε απουσίαζαν βρίσκονταν στα δικαστήρια.

ΣΚ Νιγρίτας - κελί

Κάθε κελί διαθέτει τουαλέτα με ντουζιέρα και τρεις κλίνες. Ωστόσο, λόγω του υπερπληθυσμού, σε κάποια κελιά έχει δημιουργηθεί τέταρτη κλίνη με τοποθέτηση στρώματος επάνω σε τραπεζάκι ή το τέταρτο άτομο κοιμάται σε στρώμα στο πάτωμα. Στο πλαίσιο αυτό, από τους 730 κρατούμενους, οι 600 κοιμούνται σε κλίνη και οι 130 σε στρώμα στο πάτωμα ή σε αυτοσχέδιο κρεβάτι. Στα κελιά υπάρχει θέρμανση και ζεστό νερό 6-8 ώρες την ημέρα. Δεν υπάρχουν ντουλάπες, ενώ σε κάποια κελιά - κυρίως πειθαρχείων - απουσίαζε η πόρτα εισόδου στην τουαλέτα και διαχωριζόταν από τον υπόλοιπο χώρο με κουρτίνα.

Αν και προβλέπονται δύο οργανικές θέσεις Ιατρών (Γενικού Ιατρού και Παθολόγου) καμία από αυτές δεν έχει καλυφθεί. Για την εξέταση των κρατουμένων πραγματοποιεί επίσκεψη στο Κατάστημα ιατρός από το Κέντρο Υγείας Νιγρίτας, μία φορά την εβδομάδα. Εάν προκύψει έκτακτο ιατρικό πρόβλημα, γίνεται μεταγωγή του ασθενούς στο Κέντρο Υγείας, στο Γενικό Νοσοκομείο Σερρών ή σε εφημερεύοντα Νοσοκομεία της Θεσσαλονίκης.

ΣΚ Νιγρίτας - προαύλιο

Παρά το γεγονός ότι το Υπουργείο έχει υπολογίσει κονδύλι για την επίσκεψη ψυχιάτρου, δεν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον κάλυψης της συγκεκριμένης θέσης, εξαιτίας της μικρής προβλεπόμενης αμοιβής. Οι κρατούμενοι που λαμβάνουν ψυχιατρική αγωγή μπορούν να έχουν επικοινωνία με ψυχίατρο μόνο μέσω Skype, κάθε Παρασκευή. Τα βαριά ψυχιατρικά περιστατικά παραπέμπονται στην Ψυχιατρική Κλινική του Γ.Ν. Σερρών.

Οι δύο ψυχίατροι που «παρακολουθούν» τους κρατούμενους προσφέρονται εθελοντικά, μετά από συνεννόηση με τον Διευθυντή του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Σερρών. Λόγω του μεγάλου αριθμού ασθενών, η «συνάντηση» είναι περισσότερο τυπική και περιορίζεται στη συνταγογράφηση των απαραίτητων φαρμάκων. Στην Κοινωνική Υπηρεσία υπηρετούν δύο κοινωνικοί λειτουργοί και δύο ψυχολόγοι.

Καταγράφονται 2-3 θάνατοι κρατουμένων τον χρόνο από παθολογικά αίτια ή από συνδυασμό κατανάλωσης αλκοόλ και ψυχοφαρμάκων. Στο βιβλίο τραυματισμών

για τους μήνες Ιανουάριο έως Απρίλιο 2023 καταγράφηκαν 360 περιστατικά για τα οποία έγιναν μεταγωγές στο Γ.Ν Σερρών, στο Κ.Υ. Νιγρίτας, στο Κ.Υ. Σερρών, σε ψυχιατρεία και ψυχιατρικές κλινικές.

Ο χώρος των μαγειρείων, ευρύχωρος και καθαρός, κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητικός, με σχετικά καινούριο εξοπλισμό. Οι κρατούμενοι υποστήριξαν ότι το διαιτολόγιο δεν περιλαμβάνει αρκετό κρέας. Από το πρόγραμμα του συσσιτίου προέκυψε ότι πιάτα με κρέας προσφέρονται μόνον μεσημέρι και μόνο 2 φορές την εβδομάδα.

Προτάσεις

- Πρέπει να εξεταστούν: η διασφάλιση της ιδιωτικότητας με ύπαρξη πόρτας στην τουαλέτα κάθε κελιού, ο διαθέσιμος εξαερισμός, η πρόσβαση στο φυσικό φως και τον αέρα, η ποιότητα της θέρμανσης και η συμμόρφωση προς τις στοιχειώδεις υγειονομικές απαιτήσεις.
- Οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας και οι σχετικές πληροφορίες θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν αναρτημένες σε σημείο και γλώσσα προσβάσιμη σε όλους τους κρατούμενους, ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή τους αλλά και η διαφάνεια της σχετικής διαδικασίας. Περαιτέρω, σε περίπτωση απορριπτικών αποφάσεων, πέρα από την ειδική και σαφή αιτιολόγηση της απόφασης, οι κρατούμενοι θα πρέπει να ενημερώνονται με τρόπο κατανοητό για τη διαδικασία υποβολής ενστάσεων και το αρμόδιο όργανο. Επιπρόσθετα, λόγω του μεγάλου αριθμού αλλοδαπών κρατουμένων, προτείνεται να υπάρξει συνεργασία με πιστοποιημένους διερμηνείς ή διαθέσιμο ενημερωτικό υλικό σε γλώσσα που να κατανοούν οι κρατούμενοι.
- Συνιστάται η άμεση κάλυψη των προβλεπόμενων θέσεων ιατρών και νοσηλευτών – σημειώνεται μάλιστα ότι έλλειψη μόνιμου ιατρού είχε επισημανθεί και στην αυτοψία που έλαβε χώρα το 2017⁶¹ - η απουσία των οποίων καθίσταται ακόμη και επικίνδυνη, δεδομένου της μεγάλης, πλέον, υπερπλήρωσης του Καταστήματος.
- Εντοπίστηκε σοβαρό πρόβλημα πρόσβασης κρατουμένων χωρίς ΑΜΚΑ σε φαρμακευτική περίθαλψη⁶². Δεδομένου ότι ένας εκ των κρατουμένων ανέφερε ότι είναι ασθενής HIV και διαμαρτυρήθηκε ότι δεν υπάρχει κάποια ειδική μέριμνα για αυτόν, συστήνεται η εξασφάλιση της πρόσβασης των οροθετικών

61. Βλ. σχετικά Ετήσια Ειδική Έκθεση OPCAT 2017 <https://old.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.538206>

62. Στις 17.5.2023, λίγες μόλις ημέρες, δηλαδή, μετά την διενέργεια της αυτοψίας, εκδόθηκε, μετά από πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής, κοινή Υπουργική Απόφαση για την χορήγηση Προσωρινού Αριθμού Υγειονομικής Περίθαλψης Κρατουμένου (ΠΑΥΠΕΚ).

ασθενών στην κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η ενημέρωση και εκπαίδευση των κρατουμένων σε θέματα υγιεινής και προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπιση τόσο του HIV όσο και άλλων μεταδοτικών νοσημάτων.

- Τέλος, ως προς τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, το γεγονός ότι πραγματοποιείται πρόγραμμα τηλεψυχιατρικής μέσω Skype είναι βήμα προς την ορθή κατεύθυνση. Με δεδομένη, ωστόσο, την ύπαρξη σημαντικού αριθμού κρατουμένων οι οποίοι κάνουν χρήση ψυχοφαρμάκων και λαμβανομένου υπόψη ότι έχουν σημειωθεί και θάνατοι λόγω συνδυασμού ψυχοφαρμάκων και χρήσης αλκοόλ, προτείνεται η ενίσχυση του προσωπικού με πρόβλεψη οργανικής θέσης ψυχιάτρου για καθημερινή παρουσία και φροντίδα των ασθενών κρατουμένων.

5.1.2.7. Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορίνθου

Διαπιστώσεις - συστάσεις

- Επικοινωνία/ενημέρωση κρατουμένων: Όπως προέκυψε από την αυτοψία, η επικοινωνία των κρατούμενων, που δεν μπορούν να μιλήσουν ελληνικά, γίνεται με τη βοήθεια ομοεθνών τους που έχουν αυτή την ευχέρεια, ενώ ταυτόχρονα όλες οι ανακοινώσεις που αφορούν δικαιώματα των κρατούμενων είναι διατυπωμένες στα ελληνικά. Η παράλειψη ενημέρωσης των κρατουμένων για τα δικαιώματά τους σε γλώσσα κατανοητή από αυτούς, συνιστά παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, σύμφωνα τόσο με το εθνικό, όσο και με το διεθνές δίκαιο. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να διασφαλίζεται η δυνατότητά τους να ενημερώνονται στην γλώσσα που ομιλούν ή σε γλώσσα που αποδεδειγμένα κατανοούν, αφενός μέσω αναρτήσεων των δικαιωμάτων τους και λοιπών παρεχόμενων υπηρεσιών σε διαφορετικές γλώσσες, αφετέρου μέσω συνδρομής διερμηνέων, όπου καθίσταται αναγκαίο. Ο χώρος που οι κρατούμενοι μπορούσαν να επικοινωνούν με τους οικείους τους μέσω πλατφόρμας Skype είναι αυτή την στιγμή κενός και δεν χρησιμοποιείται, με την προοπτική μεταφοράς του στον χώρο του σχολείου. Η επαναλειτουργία της ηλεκτρονικής επικοινωνίας φαίνεται να μπορεί να αποκατασταθεί άμεσα και πρέπει να είναι προτεραιότητα της Διοίκησης του καταστήματος, ειδικά για κρατούμενους που οι οικείοι τους μένουν μακριά ή και σε άλλη χώρα. Ωστόσο η όποια μετεγκατάσταση δεν θα πρέπει να παρεμποδίζει την λειτουργία του Σχολείου.
- Ζεστό νερό: Λόγω των πολλαπλών παραπόνων των κρατουμένων σχετικά με την έλλειψη ζεστού νερού, τα οποία έρχονται σε αντίθεση με τις διαβεβαιώσεις της Διοίκησης του Καταστήματος περί αποκατάστασης του προβλήματος, πρέπει να διασφαλιστεί η επάρκεια ζεστού νερού για περισσότερες ώρες, ώστε να τηρούνται οι κανόνες υγιεινής σε καθημερινή βάση.

- Σίτιση: Η ακαταλληλότητα της διατροφής σε συνθήκες κράτησης αποτελεί εξευτελιστική μεταχείριση και ισοδυναμεί με έλλειψη τροφής⁶³. Πρέπει επομένως άμεσα να ληφθούν μέτρα για την αύξηση της ποσότητας των μερίδων και να διασφαλιστεί ειδική διατροφή για ειδικά προβλήματα υγείας (π.χ διαβήτη). Περαιτέρω, η λειτουργία του Κυλικείου καθίσταται αναγκαία. Μέχρι τότε πρέπει να ληφθούν μέτρα, ώστε να απαλειφθούν τα φαινόμενα αισχροκέρδειας και υπερτιμολόγησης που καταγγέλθηκαν από τους κρατούμενους. Αυτό μπορεί να γίνει με την εποπτεία της διαδικασίας προμήθειας αγαθών και την υιοθέτηση «καλών πρακτικών» που παρατηρούνται σε άλλα Σωφρονιστικά Καταστήματα, όπως η μαζική παραγγελία αγαθών με μειωμένη τιμή, η αναζήτηση προσφορών από επαγγελματίες κλπ.
- Ιατρική και Φαρμακευτική περίθαλψη: Πρέπει να διασφαλιστεί η έγκαιρη χορήγηση των απαιτούμενων φαρμάκων και να διανέμονται από νοσηλεύτη/τρια. Ειδικά οι κρατούμενοι που λαμβάνουν ψυχιατρική αγωγή πρέπει να επανεξεταστούν από ψυχίατρο για να επικαιροποιηθεί η αγωγή τους. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται να γίνει προσωρινά δεκτή η προσφορά του Ιατρικού Συλλόγου Κορίνθου και να δοθεί η δυνατότητα σε εθελοντή ψυχίατρο να παρακολουθήσει τους ασθενείς.
- Θέρμανση: Προβλήματα στη λειτουργία των θερμαντικών σωμάτων και ζημιές που οδηγούν σε απώλεια θέρμανσης (πχ. σπασμένα τζάμια) θα πρέπει να αποκατασταθούν. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ελλείψεις που αφορούν την θέρμανση των χώρων κράτησης συνιστούν εξευτελιστική μεταχείριση⁶⁴.
- Εκπαίδευση: Ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει ιδιαίτερα σημαντική την άμεση επαναλειτουργία του Δημοτικού Σχολείου του Καταστήματος καθώς και την έναρξη προγραμμάτων κατάρτισης, δεν διαφάνηκε ωστόσο σχετική πρόθεση από την συζήτηση με την Διοίκηση.
- Μεροκάματα: Η πραγματοποίηση μεροκάματων είναι ιδιαίτερης βαρύτητας καθώς, μεταξύ άλλων, οδηγούν σε μείωση των ποινών των κρατουμένων.
- Αποκατάσταση ζημιών: Αναγκαία καθίσταται η άμεση επισκευή των καρτοτηλεφώνων καθώς και άλλων ζημιών αλλά και η άμεση κάλυψη σε εργαλεία η έλλειψη των οποίων δυσχεραίνει την καθημερινότητα των κρατουμένων.
- Γραφειοκρατικές καθυστερήσεις: Σύμφωνα με τους κρατούμενους υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση απάντησης σε αιτήματά τους προς το Συμβούλιο Φυλακών, με αποτέλεσμα να παραμένουν αρκετούς μήνες μέσα στη φυλακή μετά την

63. ΕΔΔΑ, *Hermann και Cerazadishvili κατά Ελλάδας*

64. ΕΔΔΑ, *Adiele και άλλοι κατά Ελλάδας, Φιλιππόπουλος κατά Ελλάδας, Νησιώτης κατά Ελλάδας*

ολοκλήρωση έκτισης της ποινής τους ή την υπ' όρον απόλυσή τους. Ομοίως υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στην ικανοποίηση αιτημάτων μεταγωγής τους.

ΣΚ Κορίνθου - αίθουσα διδασκαλίας

- Πειθαρχεία: κατά τον χρόνο της αυτοψίας, τα πειθαρχεία ήταν κενά. Ο χώρος όμως είναι εντελώς ακατάλληλος για κράτηση ακόμα και για μικρό χρονικό διάστημα και πρέπει να διαμορφωθεί βάσει των προδιαγραφών που θέτουν οι συμβατικές υποχρεώσεις της χώρας μας. Πρέπει να σημειωθεί ότι πολύ πρόσφατα το ειδικό τμήμα ανηλίκων του Σωφρονιστικού Καταστήματος Κορίνθου μεταφέρθηκε. Η μεταφορά ακολούθησε τις μεγάλης κλίμακας εντάσεις που είχαν δημιουργηθεί τον Ιούνιο του 2022, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα εκτεταμένες ζημιές στις κτηριακές υποδομές αλλά και στην λειτουργία του καταστήματος που συνδέονταν με το ειδικό τμήμα ανηλίκων (λειτουργία σχολείου, εκπαιδευτικές δράσεις κλπ). Ο Συνήγορος του Πολίτη αναγνωρίζει ότι η αυτοψία διενεργήθηκε σε σύντομο χρόνο μετά από την μετάβαση αυτή. Κρίνει συνεπώς ότι πρέπει να δοθεί χρονικό περιθώριο στην νέα Διοίκηση του Καταστήματος, όχι μόνο για την αποκατάσταση των ζημιών, αλλά και για την προσαρμογή της λειτουργίας του Καταστήματος στην νέα του μορφή ως αποκλειστικά κατάστημα ενηλίκων. Για τον λόγο αυτόν θεωρεί απαραίτητο

τον προγραμματισμό νέας αυτοψίας τους προσεχείς μήνες ώστε να υπάρξει καταγραφή της προσαρμογής του καταστήματος κράτησης και της υλοποίησης του προγραμματισμού που παρουσίασε η Διοίκηση. Σε κάθε περίπτωση, οι παραπάνω παρατηρήσεις μπορούν να συμβάλουν στην προσπάθεια αυτή.

ΣΚ Κορίνθου

5.1.2.8. Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα Θηβών

Διαπιστώσεις

Κατά την επίσκεψη του κλιμακίου, στο Σωφρονιστικό Κατάστημα κρατούνταν 319 κατάδικες και υπόδικες, με επίσημη χωρητικότητα 625 θέσεων και ποσοστό πληρότητας 51%. Κρατούνται κατά κύριο λόγο κατάδικες και δευτερευόντως υπόδικες προερχόμενες από το Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού II, σε βάρος των οποίων έχει επιβληθεί η πειθαρχική ποινή της μεταγωγής σε άλλο κατάστημα. Επίσης, κρατούνται ανήλικες και μητέρες παιδιών ηλικίας έως τριών ετών με τα τέκνα τους. Περίπου το 1/3 του πληθυσμού είναι αλλοδαπές και 1/3 Ρομά.

Οι κρατούμενες, πλην των ανηλίκων και των μητέρων με τα τέκνα τους, διαβιούν σε θalάμους καταμεμημένους σε πέντε πτέρυγες, καθένας εκ των οποίων είναι εξοπλισμένος με δώδεκα κουκέτες. Αν παραστεί ανάγκη, διατίθεται χώρος για την τοποθέτηση επιπλέον ράντζων. Κάθε θάλαμος διαθέτει μπάνιο με τουαλέτα.

Το Κατάστημα διαθέτει κεντρικό σύστημα ψύξης/θέρμανσης, το οποίο όμως είναι εκτός λειτουργίας λόγω βλάβης. Η θέρμανση των θαλάμων γίνεται με καλοριφέρ και η αγορά πετρελαίου καλύπτεται από δωρεές. Συχνά χρησιμοποιούνται και φορητά σώματα. Τους καλοκαιρινούς μήνες χρησιμοποιούνται ανεμιστήρες. Το 2022 εγκαταστάθηκαν κλιματιστικά μόνο στα γραφεία των υπαλλήλων. Οι θάλαμοι διαθέτουν παράθυρα και εξασφαλίζεται επαρκής φυσικός φωτισμός και αερισμός του χώρου.

Τα ειδικά κελιά κράτησης για πειθαρχικό περιορισμό είναι επτά. Προορίζονται για κρατούμενες στις οποίες έχει επιβληθεί η πειθαρχική ποινή του περιορισμού σε ειδικό κελί κράτησης, όσες βρίσκονται σε καραντίνα και για νεοεισερχόμενες, οι οποίες κατηγορούνται για αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά.

Ειδικό διαιτολόγιο προβλέπεται για τα παιδιά των κρατούμενων μητέρων και για λόγους υγείας ή θρησκευτικούς (π.χ. κατά το Ραμαζάνι), όχι όμως και για τις ανήλικες κρατούμενες. Κατά την αυτοψία διαπιστώθηκαν γενικά ικανοποιητικές συνθήκες καθαριότητας και υγιεινής στα μαγειρεία, ωστόσο απασχολούνται σε αυτά μόλις δεκαπέντε κρατούμενες, όταν προβλέπονται πενήντα θέσεις εργασίας. Η Διεύθυνση θεωρεί αναγκαία τη χορήγηση κινήτρων από τον νομοθέτη για την προσέλκυση κρατουμένων, καθώς η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού οφείλεται στην απαιτητική και κοπιαστική φύση της συγκεκριμένης εργασίας.

Στο Κατάστημα υπηρετεί ένας μόνιμος ιατρός μαιευτήρας γυναικολόγος, ένας μόνιμος οδοντίατρος και μία νοσηλεύτρια, ενώ οι υπόλοιπες θέσεις βάρδιας καλύπτονται από υπαλλήλους φύλαξης. Κατ' επίσκεψη παρέχεται περίθαλψη από πνευμονολόγο, ψυχίατρο, παθολόγο και από εθελοντή παιδίατρο. Επίσης, υπάρχει αγροτικός ιατρός. Η χορήγηση των φαρμάκων γίνεται από τη μόνιμη νοσηλεύτρια. Τα περιστατικά που χρήζουν νοσοκομειακής περίθαλψης παραπέμπονται στο Γενικό Νοσοκομείο Θήβας, το οποίο δεν διαθέτει παιδιατρική κλινική. Συνεπώς, τα βρέφη και τα νήπια μεταφέρονται στα παιδιατρικά Νοσοκομεία της Αττικής. Οι μεταγωγές για ιατρικούς λόγους είναι ιδιαίτερα συχνές, με αποτέλεσμα την υπέρμετρη απασχόληση του ήδη ανεπαρκούς προσωπικού. Η Διεύθυνση του Καταστήματος έχει προτείνει κάποια περιστατικά να παραπέμπονται στο Νοσοκομείο Χαλκίδας που βρίσκεται πιο κοντά, ώστε να εξυπηρετούνται καλύτερα, με την αντίστοιχη οικονομία σε ανθρώπινους πόρους.

Επισημάνθηκε, επίσης, ο μεγάλος αριθμός περιστατικών ψυχιατρικής φύσης. Σε περίπτωση ανάγκης, οι κρατούμενες μέταγονται στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής στο Χαϊδάρι ή στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής «Δρομοκάϊτειο». Στα παραπάνω νοσοκομεία δεν υφίσταται δυνατότητα επί μακρόν νοσηλείας, ούτε υπάρχει ψυχιατρείο κρατουμένων για γυναίκες, με αποτέλεσμα κρατούμενες που νοσούν σοβαρά να διαβιούν στους ίδιους θαλάμους με τις υπόλοιπες. Η συμβίωσή τους με υγιείς κρατούμενες αποσκοπεί και στην επίβλεψή τους από αυτές, ιδίως

όταν οι ασθενείς παρουσιάζουν αυτοκτονικό ιδεασμό ή αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

ΣΚ Ελεώνα - εργαστήριο

Κατά τον χρόνο της αυτοψίας, οι τοξικοεξαρτημένες κρατούμενες στο Κατάστημα ανέρχονταν περίπου σε εξήντα με εβδομήντα. Από αυτές, εννέα συμμετείχαν στο Θεραπευτικό Πρόγραμμα Απεξάρτησης του ΚΕ.Θ.Ε.Α. «*En δράσει*». Για την ένταξη σε προγράμματα απεξάρτησης προβλέπονται κίνητρα, όπως η υφ' όρον απόλυση.

Η κύρια φάση της θεραπείας πραγματοποιείται σε ειδικά διαμορφωμένο ξενώνα στελεχωμένο από τρεις ψυχολόγους. Ο ξενώνας είναι σε πολύ καλή κατάσταση, αυτόνομος, σε ξεχωριστό ευρύχωρο οίκημα. Διαθέτει κουκέτες, μπάνιο, πλήρως εξοπλισμένη κουζίνα και τραπεζαρία, πλυντήριο, κοινόχρηστη τηλεόραση και σύστημα βιντεοεπιτήρησης. Επίσης, διαθέτει αποθηκευτικούς χώρους, καθιστικό, προαύλιο με έπιπλα εξωτερικού χώρου και στέγαστρο.

Οι μητέρες με τα παιδιά τους, ηλικίας έως τριών ετών, κρατούνται σε ξεχωριστό τμήμα (Κτίριο μητέρων – ανηλίκων) και διαβιούν σε κελιά. Σε κάθε κελί μένουν μία ή δύο μητέρες με τα παιδιά τους. Στο κτίριο υπάρχει κοινόχρηστος χώρος παιχνιδιού, με κατάλληλη διακόσμηση και ορισμένα παιχνίδια για την καλλιέργεια της

αδρής κινητικότητας των νηπίων. Στο προαύλιο υπάρχει μικρή παιδική χαρά. Οι τοίχοι έχουν ζωγραφιές, η γενικότερη κατάσταση όμως δεν κρίνεται ικανοποιητική, είναι δε αισθητά υποδεέστερη των λοιπών χώρων και εγκαταστάσεων του Καταστήματος.

ΣΚ Ελεώνα - θάλαμος

Στο Κατάστημα λειτουργεί τριθέσιο Δημοτικό Σχολείο και Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.). Ανάμεσα στις κρατούμενες υπάρχουν κατ' ιδίαν διδασκόμενες μαθήτριες Λυκείου, φοιτήτριες στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και φοιτήτριες σε άλλες σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες παρακολουθούν τα μαθήματα εξ αποστάσεως. Οι ανήλικες κρατούμενες παροτρύνονται να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Σε συνεργασία με το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης «Άποψη», παρέχεται η δυνατότητα στις κρατούμενες να αποκτήσουν πιστοποίηση στη χρήση Η/Υ και επαγγελματική κατάρτιση σε διάφορες ειδικότητες. Στο Κατάστημα παρέχονται μαθήματα θεάτρου, χειροτεχνίας και κολλάζ από τη ΜΚΟ «Άρσις» και αναμένεται να γίνουν μαθήματα χορού σε συνεργασία με την Εθνική Λυρική Σκηνή.

Μία φορά τον μήνα η Κοινωνική Υπηρεσία χορηγεί στις άπορες κρατούμενες τα

απαραίτητα είδη ατομικής υγιεινής και καθαριότητας (χαρτιά υγείας, σερβιέτες, σαμπουάν, αφρόλουτρο, κ.ο.κ.). Επίσης, χορηγείται κατά περίπτωση οικονομική ενίσχυση δέκα ευρώ για την αγορά ειδών πρώτης ανάγκης, ενώ διανέμονται συστηματικά εσώρουχα, είδη ένδυσης και υπόδησης, πετσέτες κ.ά.. Όλες οι παροχές προέρχονται από δωρεές εθελοντών και χορηγών.

Σε όσες κρατούμενες δεν διαθέτουν Α.Μ.Κ.Α. χορηγείται προσωρινός Α.Μ.Κ.Α. (Π.Α.Μ.Κ.Α.) για την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη, γεγονός κρίσιμης σημασίας για τη συνταγογράφηση φαρμάκων και την προμήθεια ιατρικών μηχανημάτων, όπως λ.χ. συσκευές οξυγόνου. Αν δεν απονεμηθεί Α.Μ.Κ.Α. ή Π.Α.Μ.Κ.Α., οι δαπάνες για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη καλύπτονται από το Φιλόπτωχο Ταμείο του Καταστήματος, το οποίο όμως δέχεται περιορισμένες δωρεές.

ΣΚ Ελεώνα

Κατά τον χρόνο διενέργειας της αυτοψίας, στο Αγροτικό Τμήμα του Καταστήματος κρατούνταν μόνο τρεις κρατούμενες. Η μειωμένη πληρότητα του Τμήματος οφείλεται στις αυστηρές προϋποθέσεις για τη μεταγωγή κρατουμένων σε αγροτικές φυλακές μετά την τροποποίηση του Σωφρονιστικού Κώδικα. Οι κρατούμενες διαβιούν σε αυτόνομους και ευρύχωρους οικίσκους, επιπλωμένους και εξοπλι-

σμένους με τις απαραίτητες ηλεκτρικές συσκευές. Διαθέτουν κουζίνα, μπάνιο με ντουζιέρα και καλοριφέρ. Ο περιβάλλον υπαίθριος χώρος είναι περιποιημένος, λειτουργεί ορνιθοτροφείο και καλλιεργούνται λαχανικά. Τα παραγόμενα προϊόντα διατίθενται για τις ανάγκες των μαγειρειών.

Συστάσεις

Κατά την αυτοψία στο Σωφρονιστικό Κατάστημα διαπιστώθηκαν γενικά ικανοποιητικές συνθήκες κράτησης, αρκετά καλή κατάσταση των υποδομών και εξασφάλιση των στοιχειωδών όρων αξιοπρεπούς διαβίωσης. Με εξαίρεση το αναρρωτήριο και έναν φωταγωγό με απορρίμματα στο εσωτερικό του, οι εγκαταστάσεις ήταν καθαρές και επαρκώς συντηρημένες, οι δε χώροι ευάεροι και ευήλιοι.

Αντίθετα, ανεπαρκείς κρίνονται οι συνθήκες στην πτέρυγα όπου κρατούνται οι μητέρες με τα ανήλικα τέκνα τους. Οι υποδομές είναι εμφανώς υποδεέστερες, παλιές και ασυντήρητες. Μείζον πρόβλημα αποτελεί επίσης η κοινωνική απομόνωση των βρεφών και νηπίων που ζουν στο Κατάστημα.

Ανψυχτικές εμφανίζονται οι ελλείψεις σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, ιδίως η απουσία ψυχιατρείου κρατουμένων για γυναίκες σε συνδυασμό με την απουσία μόνιμου ψυχιάτρου. Παράλληλα, αναγκαία είναι η άμεση ενίσχυση του Καταστήματος σε ανθρώπινο δυναμικό όλων των κλάδων, ώστε να μην αντλούνται υπάλληλοι από το φυλακτικό προσωπικό για την εκτέλεση αλλότριων καθηκόντων.

Ο Συνήγορος του Πολίτη συστήνει:

- Επισκευή του κεντρικού συστήματος ψύξης και θέρμανσης ή εγκατάσταση κλιματιστικών στους θαλάμους και στα κελιά για την αντιμετώπιση ιδίως των θερινών καυσώνων.
- Τοποθέτηση σκιάστρων για προστασία από τις καιρικές συνθήκες, καθώς και οργάνων γυμναστικής στους προαύλιους χώρους.
- Δημιουργία ψυχιατρικού τμήματος ή πτέρυγας κρατουμένων για γυναίκες, ενίσχυση του Καταστήματος σε μόνιμο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό και επανέναρχη του προγράμματος τηλεψυχιατρικής.
- Εξορθολογισμό του συστήματος παραπομπής των κρατούμενων σε νοσηλευτικά ιδρύματα, με παροχή της δυνατότητας παραπομπής στο πλησιέστερο νοσοκομείο της Χαλκίδας.
- Μετεγκατάσταση των μητέρων με τα τέκνα τους σε χώρο κατάλληλο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των βρεφών και νηπίων, ενδεχομένως με αξιοποίηση των χώρων του Αγροτικού Τμήματος. Εμπλουτισμό των διαθέσιμων παιχνιδιών με παιχνίδια και δραστηριότητες προορισμένες για την καλλιέργεια της λεπτής κινητικότητας.

- Μέτρα για την κοινωνική ένταξη των παιδιών και την υγιή κοινωνικοσυναισθηματική τους ανάπτυξη και διασφάλιση της φοίτησής τους σε βρεφονηπιακό και παιδικό σταθμό εκτός του Καταστήματος. Αν αυτό είναι αδύνατο για τα παιδιά κάτω των δύομισι ετών, πρόσληψη βρεφονηπιοκόμου και επαναλειτουργία της αίθουσας δημιουργικής απασχόλησης στο εσωτερικό του Καταστήματος.
- Ειδική μέριμνα για τη μεταγωγή μητέρων με τα τέκνα τους με απλά υπηρεσιακά οχήματα της ΕΛ.ΑΣ., χωρίς επαφή με άλλους κρατούμενους.
- Έγκαιρη στελέχωση και έναρξη λειτουργίας του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.) και εξασφάλιση κατάλληλου χώρου μελέτης για τις κρατούμενες που φοιτούν σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.
- Συνέχιση επιτυχημένων προγραμμάτων που παρέχονταν στο παρελθόν (λ.χ. εργαστήρι ζωγραφικής, μαθήματα βόλεϊ κ.λπ.).
- Ενίσχυση της Κοινωνικής Υπηρεσίας σε ανθρώπινο δυναμικό και πόρους.

5.1.2.9. Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Αγίας Χανίων

Πληθυσμός - εγκαταστάσεις

Στο Κατάστημα προβλέπεται χωρητικότητα για 178 (κατά τον πίνακα που έχει αναρτήσει η Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής) ή 172 (κατά προφορική ενημέρωση από τη Διευθύντρια) κρατούμενους, ενώ την ημέρα της αυτοψίας κρατούνταν 82.

Ο αριθμός των κρατούμενων μειώθηκε δραστικά μετά τον νόμο 4760/2020, που κατέστησε αυστηρότερες τις προϋποθέσεις μεταγωγής σε Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα. Κρατούμενοι έρχονται πλέον μόνο για την έκτιση μικρού καταληκτικού τμήματος ποινής τους, ενώ ισοβίτες μόνο μετά δωδεκαετή φυλάκιση. Από 150 άτομα το 2020, ο μέσος όρος αριθμού κρατούμενων κατά το 2023 έπεσε στους 80.

Το κτίσμα του Καταστήματος χρονολογείται από το 1928. Συνέπεια της παλαιότητας και της πλημμελούς συντήρησης είναι η ύπαρξη εκτεταμένων ζημιών και η αισθητή ύπαρξη υγρασίας. Κτιριακές εγκαταστάσεις μη χρησιμοποιούμενες, παραμένουν χωρίς συντήρηση επειδή δεν υπάρχουν κρατούμενοι με τις κατάλληλες ειδικότητες εργασίας.

Σημαντική είναι η παλαιότητα και εξ αυτού η δυσλειτουργία των γεωργικών μηχανημάτων, τα οποία επισκευάζονται με υψηλό κόστος και χαμηλή αποκατάσταση.

Αγροτικό ΣΚ Αγίας Χανίων - βιβλιοθήκη

Εργασία

Στους κρατούμενους παρέχεται η δυνατότητα αμειβόμενης εργασίας στις διάφορες παραγωγικές μονάδες του Καταστήματος. Η πλέον λειτουργική και κερδοφόρα μονάδα είναι το αρτοποιείο-ζαχαροπλαστείο, το οποίο συνδέεται με συμβάσεις με διάφορες δομές της πόλης των Χανίων (Νοσοκομείο, δημοτικές δομές κ.ά.) παρέχοντας προϊόντα υψηλής ποιότητας.

Στις αγροτικές εργασίες απασχολούνται κατά μέσο όρο 10 κρατούμενοι με εμπειρία στην κτηνοτροφία, υπό την επίβλεψη 3 σωφρονιστικών υπαλλήλων. Οι κρατούμενοι αυτοί, επιλέγονται από το Συμβούλιο Εργασίας με αυστηρά κριτήρια, διότι διαμένουν επί της ουσίας εκτός φυλακής και απαιτείται η εξασφάλιση, κατά το δυνατόν, της πλέον νομότυπης συμπεριφοράς.

Η μείωση του αριθμού κρατουμένων επέφερε ανάλογη συρρίκνωση των αγροτικών εργασιών κατά τα τελευταία χρόνια, καθώς έχει κριθεί ότι προέχει η εξυπηρέτηση των εργασιών για τις οποίες υπάρχει συμβατική δέσμευση (αρτοποιείο - ζαχαροπλαστείο), ενώ κάποιες από τις υπόλοιπες κινδυνεύουν με εγκατάλειψη. Κάποια κενά καλύπτονται με προσωπική εργασία σωφρονιστικών υπαλλήλων.

Επί πλέον, κατά κανόνα οι κρατούμενοι μετάγονται στο συγκεκριμένο Κατάστημα μικρό χρονικό διάστημα προ της αποφυλάκισής τους, οπότε η έλλειψη εργασιακής εμπειρίας τους επιτείνει τα προβλήματα αποδοτικότητας του Καταστήματος και σταθερότητας της παραγωγής.

Επί πλέον, φαίνεται πως η μείωση του πληθυσμού έχει αρχίσει να αποτελεί, ακόμη και για τους εναπομένοντες κρατουμένους, αντικίνητρο για την ανάληψη βαρέων εργασιών, καθώς αυτές εκ των πραγμάτων καθίστανται ακόμη περισσότερο επαχθείς. Ακόμη σοβαρότερο αντικίνητρο για την ανάληψη βαρέων εργασιών φαίνεται πως αποτελεί και το γεγονός ότι το μέτρο του ευεργετικού υπολογισμού ημερών ποινής έχει εξισωθεί και υπολογίζεται σε δύο επιπλέον ημέρες εκτιώμενης ποινής για πάσης φύσεως εργασία, κύρια ή βοηθητική, η οποία εκτελείται σε Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα.

Αγροτικό ΣΚ Αγίας Χανίων - θάλαμος

Σίτιση

Η σίτιση των κρατουμένων πραγματοποιείται μέσω της μονάδας των μαγειρείων τα οποία λειτουργούν σε καλά συντηρημένο χώρο, σε τάξη και καθαριότητα, εξοπλισμένο με σχετικώς καινούργια μηχανήματα που φαίνεται πως εξασφαλίζουν παραγωγή γευμάτων σε επαρκή ποιότητα ποσότητα και ποικιλία. Στο συσσίτιο

εντάσσονται και κάποια από τα προϊόντα που παράγονται στο Κατάστημα. Με βάση τη μέχρι στιγμής εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη από σειρά αυτοψιών, πρόκειται πιθανώς για το μοναδικό Σωφρονιστικό Κατάστημα στο οποίο προσφέρεται γάλα κάθε μέρα στο πρωινό.

Αγροτικό ΣΚ Αγιάς Χανίων - προϊόντα

Δεν φαίνεται να προβλέπεται ρητώς ειδικό διαιτολόγιο για διαβητικούς ή πάσχοντες από άλλες παθήσεις, ενώ ο ιατρός διαβεβαίωσε το κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη ότι παρέχει σχετικές οδηγίες στους ίδιους τους πάσχοντες κρατούμενους, όποτε χρειάζεται. Οι κρατούμενοι έχουν τη δυνατότητα να μαγειρέψουν και οι ίδιοι, με προϊόντα αγορασμένα από το παντοπωλείο ή από την παραγωγή του Καταστήματος.

Περίθαψη - κοινωνική υπηρεσία

Το Κατάστημα εξυπηρετεί ιατρός του ΕΣΥ, ειδικότητας γενικής ιατρικής. Τον συνδράμει νοσηλεύτρια, η οποία επιμελείται του συνόλου των θεμάτων που άπτονται του ιατρού, συμπεριλαμβανομένων των γραφειοκρατικών και δια-

δικαστικών θεμάτων. Το Κατάστημα επισκέπτεται οδοντίατρος, με ετήσια σύμβαση, μία φορά την εβδομάδα. Δεν υπηρετεί ψυχολόγος και δεν έχουν καταγραφεί πρόσφατες περιπτώσεις βαριάς τοξικοεξάρτησης. Υπάρχει κονδύλι για φάρμακα και σύμβαση με κοντινό φαρμακείο.

Η κοινωνική υπηρεσία εξυπηρετείται από δύο κοινωνικές λειτουργούς οι οποίες επιμελούνται, μεταξύ άλλων, της διαμονής και μετακίνησης των αδειούχων κρατούμενων τους εκτός φυλακής, της οικονομικής τους ενίσχυσης, της διαδικασίας ενώπιον ΚΕΠΑ, της ανεύρεσης χορηγών και δωρεών, της βιβλιοθήκης, της διαδικτυακής επικοινωνίας των κρατουμένων με συγγενείς τους.

Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων

Το κλιμάκιο του ΚΕΘΕΑ καλύπτει, εκτός από το Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα, και το παρακείμενο Σωφρονιστικό Κατάστημα «Κρήτη Ι», λειτουργεί δε ως αμιγώς συμβουλευτικό.

Μία φορά την εβδομάδα πραγματοποιούνται συναντήσεις ειδικών του Κέντρου με κρατούμενους, οι οποίοι βρίσκονται σε στάδιο απεξάρτησης, με κυλιόμενο πρόγραμμα σε δύο φάσεις (τετράμηνη και επτάμηνη). Οι συναντήσεις στοχεύουν στην ενημέρωση των κρατουμένων, την ένταξή τους σε ομάδες, τη συνειδητή αποχή

και την εθελοντική τους προσέλευση στις συνεδρίες, ενώ καταβάλλεται προσπάθεια για διατήρηση επαφής και μετά την αποφυλάκιση.

Κατά τη σχετική συζήτηση, οι συνεργάτες του ΚΕΘΕΑ επισήμαναν, μεταξύ άλλων, ότι θα ήταν χρήσιμο να εξεταστούν προτάσεις εμπλουτισμού της μέριμνας για την απεξάρτηση. Τέτοιες προτάσεις θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την ίδρυση θεραπευτικής δομής (όπως ο «Προμηθέας» του Σωφρονιστικού Καταστήματος Διαβατών) στο παρακείμενο Σωφρονιστικό Κατάστημα «Κρήτη Ι», η οποία θα μπορούσε να εξυπηρετεί και κρατούμενους του Αγροτικού Σωφρονιστικού Καταστήματος, καθώς και τη λειτουργία κοινοτήτων αποφυλακισθέντων προκειμένου να παρακολουθείται και να ενισχύεται, υλικά και ψυχολογικά, η διαδικασία απεξάρτησης.

Κατάρτιση

Δεν υπάρχει Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, όμως κατά καιρούς ανάλογα με τη διαθεσιμότητα λειτουργούν προγράμματα κατάρτισης και πιστοποίησης για αγροτικές εργασίες, ενώ εκδίδονται βεβαιώσεις προϋπηρεσίας ακόμη και όταν δεν υπάρχει τρέχον πρόγραμμα πιστοποίησης. Λόγω της μικρής διάρκειας κράτησης, δεν έχει καταστεί δυνατή η λειτουργία προγραμμάτων του ΟΑΕΔ.

Προτάσεις

- Εξορθολογισμός του πληθυσμού των κρατουμένων με χρήση των κριτηρίων που επιβάλλει το Σωφρονιστικό Κατάστημα ως αγροτικό (αριθμός, εργασιακή εμπειρία, δεξιότητες),
- Επιδίωξη, σε συνεργασία με την Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών, ενίσχυσης των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων με εξάντληση όλων των νόμιμων δυνατοτήτων για ακόμη περισσότερες μεταγωγές κρατουμένων στα Καταστήματα αυτά και ειδικότερα με συνεκτίμηση των ξεχωριστών αναγκών του καθενός από αυτά για συγκεκριμένες ειδικότητες,
- Τοποθέτηση ψυχολόγου ή/και ψυχιάτρου, με πρόσληψη ή σύναψη συμβάσεων για παροχή υπηρεσιών κατ' επίσκεψη,
- Επισκευή των κτηριακών εγκαταστάσεων,
- Επίλυση των προβλημάτων στην πολεοδομική νομιμοποίηση του κτηρίου και αδειοδότηση των εγκαταστάσεων, ούτως ώστε η διαδικασία πιστοποίησης προϊόντων να γίνεται απ' ευθείας στον τόπο παραγωγής,
- Διερεύνηση δυνατοτήτων για περαιτέρω τυποποίηση και εμπορία προϊόντων,
- Ανανέωση των γεωργικών μηχανημάτων και εργαλείων,
- Εγκατάσταση σταθερού προϊσταμένου στο ζαχαροπλαστείο-αρτοποιείο,
- Επιμέλεια της συντήρησης του ζωικού κεφαλαίου,

- Θεσμική οργάνωση του συντονισμού μεταξύ των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων προς αλληλοενημέρωση και ανταλλαγή εμπειριών ή προτάσεων,
- Επιμόρφωση στελεχών σε παραγωγικούς τομείς χρήσιμους για τη λειτουργία του Καταστήματος,
- Δυνατότητα διασύνδεσης παλαιότερων αποφυλακισμένων με κρατούμενους σε παραγωγική κατεύθυνση, λ.χ. με τη δημιουργία πρατηρίου του Καταστήματος στην αγορά της πόλης.

5.1.2.10. Ειδικό Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Νέων Κασσαβέτειας

Σύνθεση και διαχωρισμός κρατουμένων

Κατά τον χρόνο της επίσκεψης κρατούνταν είκοσι ένας ανήλικοι, από τους οποίους δεκαπέντε έλληνες (ρομά). Η πλειονότητα των κρατουμένων (14) ήταν δεκαεπτά ετών, ένας είχε μόλις ενηλικιωθεί, ένας ήταν δεκαπέντε ετών και οι υπόλοιποι πέντε δεκαέξι ετών. Στο Κατάστημα δεν υπήρχε διαχωρισμός των υποδίκων από τους λοιπούς ανήλικους κρατούμενους και η κατανομή στους θαλάμους φαίνεται να είχε γίνει με βάση την ομαλή ή μη συνύπαρξη των κρατουμένων. Κατά τον χρόνο της αυτοψίας αριθμός ανηλίκων (6 άτομα) είχε μεταφερθεί προσωρινά σε πτέρυγα ενηλίκων, σε χωριστούς θαλάμους αλλά με κοινό προαύλιο. Η μετακίνηση είχε επιλεγεί ως λύση κατόπιν συμπλοκών που είχαν προηγηθεί. Προκειμένου να αποτραπεί ο συγχρωτισμός με τους ενήλικους κρατούμενους, όπως αναφέρθηκε από το φυλακτικό προσωπικό και τα ίδια τα παιδιά, οι ανήλικοι προαυλιζόνταν μόνο κατά τις μεσημεριανές ώρες, οπότε οι θάλαμοι των ενηλίκων παρέμεναν κλειστοί για μεσημεριανή κατάκλιση.

Εγκαταστάσεις

Η γενική εικόνα που παρουσίαζαν οι εγκαταστάσεις ήταν ικανοποιητική από πλευράς συντήρησης. Οι θάλαμοι ήταν σε σχετικά καλή κατάσταση, πρόσφατα βαμμένοι. Οι τουαλέτες διέθεταν σχεδόν όλες πόρτες και μία (τουλάχιστον) κουρτίνα αντί πόρτας. Στους θαλάμους υπήρχε μεγάλος επιτοίχιος ανεμιστήρας σε λειτουργία. Οι χώροι είχαν καλό φυσικό φωτισμό και αερισμό από τα παράθυρα. Οι θάλαμοι ήταν εξοπλισμένοι με πλαστικό τραπέζι, καρέκλες, κρεβάτια, επιτοίχια τηλεόραση και ψυγείο.

Από την πτέρυγα απουσιάζει κοινόχρηστος κλειστός χώρος για την κίνηση, τη μελέτη και την ψυχαγωγία των κρατουμένων κατά τις ώρες που επιτρέπεται η παραμονή τους στις πτέρυγες, γεγονός που αναμένεται να δημιουργήσει πρόβλημα ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες, λόγω χαμηλών θερμοκρασιών και δύσης του ηλίου νωρίς το απόγευμα. Στο κτίριο δεν υπάρχει διαμορφωμένος ανοικτός ή

κλειστός χώρος (γυμναστήριο) για την ατομική ή ομαδική άσκηση των ανήλικων κρατουμένων.

Ιατρικές υπηρεσίες - κοινωνική υπηρεσία

Στο Κατάστημα υπηρετεί ιατρός και νοσηλεύτρια, ενώ έχει ζητηθεί η κάλυψη του κενού που έχει προκύψει από την αποχώρηση δύο ακόμη νοσηλευτών. Σε περίπτωση εκτάκτου ή σοβαρού περιστατικού οι ανήλικοι συνοδεύονται στο Νοσοκομείο Βόλου. Δεν υπάρχει ψυχίατρος, παιδοψυχίατρος ή ψυχολόγος. Στο κατάστημα δραστηριοποιείται το ΚΕΘΕΑ. Υπηρετούν τρεις κοινωνικοί λειτουργοί, των οποίων η επαφή με τους ανηλίκους φαίνεται αποτελεσματική.

Εκπαίδευση - επαγγελματική κατάρτιση - ψυχαγωγία

Στο Κατάστημα λειτουργεί σχολείο (Δημοτικό και Γυμνάσιο) για τους ενήλικους κρατουμένους, ενώ υπάρχει συνεργασία με το Γενικό Λύκειο Νέας Αγχιάλου για φοίτηση με το σύστημα της κατ' ιδίαν διδασκαλίας.

Δεδομένου ότι οι σχετικές δομές απευθύνονταν μέχρι την προηγούμενη σχολική χρονιά αποκλειστικά στους ενήλικους που κρατούνταν στο Κατάστημα και απαγορεύεται ο συγχρωτισμός αυτών με τους ανηλίκους, η Διεύθυνση του Καταστήματος έχει ζητήσει έγκριση δαπάνης για την εγκατάσταση οικίσκου 60 τ.μ. εντός του προαυλίου της πτέρυγας όπου κρατούνται οι ανήλικοι. Σημειώνεται ότι η πλειονότητα των κρατουμένων είναι μαθητές δημοτικού, ορισμένοι δεν γνωρίζουν επαρκώς την ελληνική γλώσσα, οι περισσότεροι είναι ρομά ενώ κρατείται και ανήλικος κωφός. Για την επαγγελματική κατάρτιση δεν φαίνεται να υπάρχει σχετικός προγραμματισμός.

Οι δυνατότητες ψυχαγωγίας φαίνονταν, προς το παρόν τουλάχιστον, περιορισμένες. Η έλλειψη κλειστού κοινόχρηστου χώρου -σε περίπτωση που δεν αξιοποιηθεί και για τις ανάγκες των ανηλίκων η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων- αναμένεται να αποτελέσει σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα για την υλοποίηση συλλογικών ψυχαγωγικών δράσεων.

Προτάσεις

- Ειδικά όσον αφορά τους ανήλικους κρατουμένους που πρόσφατα μεταφέρθηκαν από το Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορίνθου, προτείνονται τα ακόλουθα:
- Επιτάχυνση διαδικασιών διαμόρφωσης σχολικών αιθουσών ώστε να συνεχιστεί η φοίτηση των παιδιών το συντομότερο δυνατό.
- Ενίσχυση του σχολείου με την ίδρυση τάξεων υποδοχής στο δημοτικό ή/και στο γυμνάσιο.
- Ενίσχυση δυνατοτήτων άσκησης και άθλησης στο κατάστημα με τακτική πρό-

σβαση στο γυμναστήριο του Καταστήματος, παροχή του αναγκαίου επιτρεπόμενου εξοπλισμού, εγκατάσταση ασφαλών οργάνων στον προαύλιο χώρο και τακτική παρουσία γυμναστή στη συχνότερη δυνατή βάση, με στόχο την εκτόνωση των ανηλίκων και την αποτροπή εντάσεων.

- Διαμόρφωσης φιλικού στα παιδιά κοινόχρηστου χώρου, που να ενθαρρύνει την ψυχαγωγία και τη μελέτη.
- Στελέχωση του Καταστήματος με πρόσθετο φυλακτικό προσωπικό, ώστε να καλύπτονται οι αυξημένες λειτουργικές ανάγκες για συνοδεία και επίβλεψη ανηλίκων.
- Συστηματική επιμόρφωση του προσωπικού, ιδίως του φυλακτικού, ως προς την επαφή με ανηλίκους και τους τρόπους διαχείρισης εντάσεων στη φυλακή. Προς την κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα συνεργασίας με το ΚΕΘΕΑ που έχει υλοποιήσει στο παρελθόν συναφείς επιμορφώσεις ή και με το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝΕΠ) της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.
- Κάλυψη των διαπιστωμένων από το Κατάστημα αναγκών για υποστήριξη από ψυχολόγο σε συστηματική βάση και ενίσχυση με νοσηλευτικό προσωπικό. Μεταβατικά, σύνδεση με φορέα ή υπηρεσία ψυχικής υγείας ή προσωρινή έστω μερική διάθεση από άλλη υπηρεσία, προκειμένου να γίνεται σωστή αξιολόγηση και συστηματική υποστήριξη της ψυχικής υγείας των κρατουμένων.
- Συμπληρωματικά, υλοποίηση προγραμμάτων ή δράσεων που στοχεύουν, πέρα από την ψυχαγωγία ή την απασχόληση, στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των κρατουμένων.
- Αξιοποίηση δυνατότητας εξ αποστάσεως διερμηνείας μέσω του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού για την επικοινωνία των κοινωνικών επιστημόνων και της διοίκησης με ανήλικους κρατουμένους που δεν μιλούν την ελληνική γλώσσα.
- Ενίσχυση και συστηματοποίηση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, εισαγωγή προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και προώθηση της συνεργασίας με την «Επάνοδο» στην κατεύθυνση της επανένταξης.
- Διερεύνηση δυνατότητας αξιοποίησης του διαδικτύου (μέσω skype κ.λπ.) για επικοινωνία με οικεία πρόσωπα υπό επιτήρηση, κατ' αναλογία με το δια ζώσης επισκεπτήριο.

5.1.2.11. Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου

Διαπιστώσεις

Ο τρόπος λειτουργίας του συγκεκριμένου ιδρύματος προβληματίζει συνολικά,

λαμβάνοντας υπόψη τις φυγές και γενικά την κινητικότητα των τροφίμων. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρθηκε ως επιβαρυντικός παράγοντας το γεγονός ότι δεν είναι σαφής εξαρχής η διάρκεια παραμονής στο ίδρυμα, με αποτέλεσμα να μην βλέπουν οι τρόφιμοι έναν ορίζοντα μπροστά τους για την επιστροφή στην κοινότητα. Στη βάση αυτή μάλιστα διαμαρτύρονταν και οι ενήλικοι για την εισαγωγή τους στο ίδρυμα αντί για φυλακή.

Αναφέρθηκε επίσης από το προσωπικό και διαφάνηκε κατά τη συζήτηση με τους νέους ότι στερούνται κινήτρων και προοπτικών μετά την έξοδό τους, καθώς δεν υπάρχει ένα επαρκές υποστηρικτικό πλαίσιο που θα εξασφάλιζε την ομαλή επανένταξή τους. Επί πλέον, στο ίδρυμα δεν υπάρχουν προγράμματα που θα συνέβαλλαν στην κατεύθυνση αυτή παρέχοντας στους νέους γνώσεις ή/και δεξιότητες χρήσιμες για επαγγελματική αποκατάστασή τους (λ.χ. εργαστήρια επισκευής μηχανών, ποδηλάτων, εργαστήρια κομμωτικής, εργαστήριο χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών).

Προβληματικός φαίνεται να είναι και ο συγχρωτισμός ανηλίκων με ενήλικους, ο οποίος έπαυσε να ισχύει από ετών στα σωφρονιστικά καταστήματα, καθώς και η εισαγωγή στο ίδρυμα ατόμων που προέρχονται από φυλακή.

Στο ίδρυμα δεν έχει θεσπιστεί κανονισμός λειτουργίας, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται η ασάφεια και η σύγχυση ως προς στοιχειώδεις πτυχές της οργάνωσης και της καθημερινότητας σε αυτό (λ.χ. υποχρεωτικότητα φοίτησης, ρόλος φυλακτικού προσωπικού, τρόπος υλοποίησης εξόδων και συνοδειών).

Οι παρεχόμενες ιατρικές υπηρεσίες δεν φαίνεται να περιλαμβάνουν και την προληπτική υγειονομική φροντίδα (στο πλαίσιο της κοινωνικής και της προληπτικής ιατρικής, με εστίαση στην υγιεινή, τις μεταδιδόμενες ασθένειες, την πρόληψη αυτοκτονιών κ.λπ.), που κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για τους ανήλικους και νεαρούς τροφίμους.

Προτάσεις

- Επανεξέταση συνολικά του τρόπου λειτουργίας και της φύσης του Ιδρύματος Αγωγής Ανηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη και τα σοβαρά ζητήματα που ανακύπτουν και αναδεικνύονται με τον πιο σαφή τρόπο ακόμη και από μόνο το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο της αυτοψίας, στο Ίδρυμα βρισκόνταν μόλις πέντε άτομα εκ των οποίων κάποια ενήλικα, ενώ τα περισσότερα από τα υπόλοιπα είχαν διαφύγει. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η εξέταση εναλλακτικών της τοποθέτησης στο ίδρυμα αγωγής προς το βέλτιστο συμφέρον των εμπλεκόμενων ανηλίκων, με την αξιοποίηση διαφορετικών μέτρων αλλά και την εκτίμηση της σκοπιμότητας μονάδων ανοικτής ημιελεύθερης ή κλειστής διαβίωσης, ανάλογα με τις ανάγκες των ανηλίκων, με σαφές πλαίσιο, μικρό αριθμό θέσεων, συστηματική και επαρκή πλαισίωση από εξειδικευμένο προσωπικό

και έμφαση στην κοινωνική αποκατάσταση, τη θεραπεία ή/και την επανένταξη.

- Επανεξέταση της πρόβλεψης (άρθρο 130 ΠΚ, όπως ισχύει), σύμφωνα με την οποία είναι δυνατό να τοποθετηθεί ενήλικος στο ίδρυμα, με αποτέλεσμα τον συγχρωτισμό ενηλίκων και ανηλίκων και ενίοτε (όπως και κατά τον χρόνο της αυτοψίας) τη συνύπαρξη με τα παιδιά νεαρών ατόμων που σε προηγούμενο χρόνο κρατούνταν επί μακρόν σε φυλακή.
- Σύνταξη και θέση σε ισχύ κανονισμού, κατά τον παρόντα χρόνο και στον βαθμό που εξακολουθεί η λειτουργία του Ιδρύματος Αγωγής, καθώς το εν λόγω πλαίσιο θεωρείται επιβεβλημένο και αυτονόητο ως προς τη σημασία του.
- Συστηματική επιμόρφωση του προσωπικού, ιδίως του φυλακτικού, ως προς την επαφή με ανηλικούς και τους τρόπους διαχείρισης εντάσεων στο ίδρυμα. Προς την κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα συνεργασίας με το ΚΕΘΕΑ, που έχει υλοποιήσει στο παρελθόν συναφείς επιμορφώσεις, ή και με το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝΕΠ) της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης⁶⁵.
- Πραγματοποίηση τακτικών συναντήσεων με το προσωπικό και τους τροφίμους για τη συζήτηση των προβλημάτων που ανακύπτουν και την καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης.
- Ενίσχυση των δυνατοτήτων άσκησης και άθλησης στο ίδρυμα με την παροχή του αναγκαίου εξοπλισμού (μπάλες κ.λπ.), τυχόν εγκατάσταση ασφαλών οργάνων στον προαύλιο χώρο και τακτική παρουσία γυμναστή στη συχνότερη δυνατή βάση, με στόχο την εκτόνωση των ανηλίκων και την αποτροπή εντάσεων.
- Αξιοποίηση του διαδικτύου (μέσω skype κ.λπ.) για επικοινωνία με οικεία πρόσωπα με επιτήρηση και με τις αναγκαίες προϋποθέσεις, κατ' αναλογία με το δια ζώσης επισκεπτήριο, λόγω της απόστασης του Καταστήματος και της πιθανής αδυναμίας τηλεφωνικής επικοινωνίας ορισμένων κρατουμένων με οικείους (λ.χ. παιδιά με οικογένειες σε άλλες χώρες).
- Ανανέωση της Βιβλιοθήκης με νεανικού περιεχομένου αναγνώσματα, σε γλώσσες κατανοητές από τους κρατουμένους, και τοποθέτηση των βιβλίων σε χώρο άμεσα προσβάσιμο ή τακτικά επισκέψιμο. Ενθάρρυνση από το προσωπικό της χρήσης της Βιβλιοθήκης. Αναζήτηση τυχόν δυνατότητας διασύνδεσης με την τοπική Βιβλιοθήκη στην περιοχή του Βόλου, για τροφοδότηση

65. Ενδεικτικά αναφέρονται τα προγράμματα του ΙΝΕΠ: «Ψυχική υγεία και αντιμετώπιση κρίσεων στις φυλακές», «Ο ρόλος του προσωπικού των φυλακών στη μεταχείριση και επανένταξη των κρατουμένων», ενώ επισημαίνεται η δυνατότητα υποβολής αιτήματος για εκπόνηση ακόμη πιο εξειδικευμένου προγράμματος, δεδομένης της ιδιαίτερης φύσης του Ιδρύματος Αγωγής.

εκείνης του Καταστήματος ή πρωτοβουλίες ενίσχυσης μέσω των σχολείων της περιοχής (συγκέντρωση βιβλίων από μαθητές κ.ά.).

- Εισαγωγή προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία θα βελτιώναν την καθημερινότητα των κρατουμένων αλλά και θα διευκόλυναν την επανένταξή τους μετά την αποφυλάκιση. Στο ίδιο πλαίσιο θεωρείται ότι θα ήταν ιδιαίτερα θετική η ενίσχυση δραστηριοτήτων, λ.χ. μαθήματα πληροφορικής ή ξένων γλωσσών, που φάνηκαν να συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των νέων.
- Ένταξη στους στις παρεχόμενες ιατρικές υπηρεσίες προγράμματος προληπτικής ιατρικής.
- Προώθηση της συνεργασίας με την «Επάνοδο», η οποία ότι εκτιμάται θα συνέβαλλε σημαντικά στην κατεύθυνση της επανένταξης.
- Δημιουργία δικτύων συνεργασίας με φορείς της κοινότητας, με στόχο την πλαισίωση των νέων και παιδιών που επανεντάσσονται, με ευκαιρίες εργασίας, κοινωνική στήριξη κ.λπ.

5.2. Αστυνομικά κρατητήρια

5.2.1. Γενικές διαπιστώσεις

Κατά την επίσκεψη σε χώρους κράτησης ενηλίκων και ανηλίκων της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής διαπιστώθηκαν σχετικά αξιοπρεπείς συνθήκες, επισημάνθηκε, ωστόσο, η ανάγκη για περαιτέρω βελτίωση των όρων υγιεινής και για τήρηση των ορίων χωρητικότητας. Ελλείψει προαυλισμού και μέσων απασχόλησης ή ψυχαγωγίας, προτάθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των κρατουμένων στον κοινόχρηστο διάδρομο καθώς και η αξιοποίηση κάθε δυνατότητας για φυσικό αερισμό. Επισημάνθηκε η ανάγκη καταγραφής και διατήρησης βιντεοληπτικού υλικού προς αποτελεσματική διερεύνηση τραυματισμών και καταγγελιών για χρήση βίας. Συστήθηκε η αναζήτηση και διαμόρφωση ειδικού χώρου για τη διενέργεια σωματικού ελέγχου υπό προϋποθέσεις ιδιωτικότητας και αξιοπρέπειας.

Στο κεντρικό κτίριο της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Θεσσαλονίκης (1.6.2023) βρέθηκε σχετικά μικρός αριθμός κρατουμένων και ταχεία εναλλαγή αυτών χωρίς υπέρβαση του επιτρεπτού χρόνου, γεγονός που συμβάλλει στην ικανοποιητική κατάσταση των πρόσφατα ανακαινισμένων χώρων κράτησης.

Ο Συνήγορος του Πολίτη πραγματοποίησε αυτοψίες σε Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης (ΤΔΜ) καθώς και στο Αστυνομικό Τμήμα Κυψέλης, στο πλαίσιο του εξωτερικού ελέγχου της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών⁶⁶, αξιοποιώντας και σχε-

66. Άρθρο 23 § 6 ν.3907/2011

τικές αναφορές. Περαιτέρω, κλιμάκιο του Συνηγούρου του Πολίτη πραγματοποίησε αυτοψία για την ταυτοποίηση ασυνόδευτων ανηλίκων που εντοπίζονται στο πλαίσιο της λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης (Ε.Μ.Ε.Α)⁶⁷.

Κρατητήριο Λιμεναρχείου Ηγουμενίτσας

Ειδικότερα, διαπιστώθηκαν σημαντικές ελλείψεις σε βασικές υπηρεσίες, όπως, για παράδειγμα, στην καθαριότητα, διερμηνεία, απρόσκοπτη ιατροφαρμακευτική φροντίδα και σίτιση. Οι χώροι κρίνονται ακατάλληλοι πέραν της παραμονής λίγων ωρών, για τον πρόσθετο λόγο ότι δεν υφίσταται δυνατότητα προαυλισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Συνήγορος του Πολίτη επανέλαβε την πάγια θέση του πως η διοικητική κράτηση⁶⁸ αλλοδαπών σε αστυνομικά τμήματα πρέπει να αποφεύγεται λόγω της κατά τεκμήριο ακαταλληλότητάς τους από πλευράς συνθηκών.

Παράλληλα, στις περιπτώσεις που αλλοδαποί κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα προς επιστροφή, έστω και προσωρινά, ο Συνήγορος του Πολίτη παγίως εισηγείται να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για τον διαχωρισμό τους από τους ποινικούς

67. <https://migration.gov.gr/tilefoniki-grammi-toy-ethnikoy-michanismoy-epieigoysas-antapokrisis/>

68. Άρθρο 31 § 1 εδ. β' ν. 3907/2011 και άρθρο 16 § 1 Οδηγίας Επιστροφών 2008/115/ΕΚ.

κρατούμενους. Επιπροσθέτως, ειδική μέριμνα πρέπει να ληφθεί προκειμένου να αποφευχθεί η παραμονή ασυνόδευτων ανήλικων σε κρατητήρια έστω και για μια νύχτα.

Κρατητήριο Λιμεναρχείου Ηγουμενίτσας

Αυτοψίες πραγματοποιήθηκαν και στα κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, στα Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης (ΤΔΜ) Αγίου Αθανασίου και Θέρμης καθώς και στο Αστυνομικό Τμήμα Τυχερού Έβρου, στο πλαίσιο διοικητικής κράτησης αλλοδαπών. Ο Συνήγορος του Πολίτη επαναδιατύπωσε τη θέση του ότι τα κρατητήρια των αστυνομικών υπηρεσιών οφείλουν να μην χρησιμοποιούνται για κράτηση εν όψει επιστροφής ενώ διαπίστωσε ότι οι εγκαταστάσεις παρουσιάζουν μεγάλες φθορές. Επιπρόσθετα σημείωσε ότι το ποσό που δίνεται για σίτιση στα ΤΔΜ δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών ενός ενήλικα, δεν παρέχονται επαρκή είδη προσωπικής υγιεινής, ρουχισμού και ένδυσης ενώ παράλληλα άλυτα παραμένουν τα προβλήματα που αφορούν την έλλειψη διερμνείας και την παροχή ιατρικής περίθαλψης.

Τέλος, όσον αφορά τα κρατητήρια αρμοδιότητας Λιμενικού Σώματος, αυτοψία

πραγματοποιήθηκε μόνο στο χώρο κράτησης του Λιμεναρχείου Ηγουμενίτσας (6.12.2022). Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση πως οι συνθήκες εκεί παραμένουν όπως ακριβώς είχαν επισημανθεί προ πενταετίας, παρά τις διαβεβαιώσεις ότι επρόκειτο να υπάρξει βελτίωση.

5.2.2. Επιμέρους παρατηρήσεις

5.2.2.1. Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής

Η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής (19.5.2022) επιλέχθηκε λόγω αναφορών που υποβλήθηκαν παλαιότερα στο Συνήγορο του Πολίτη, σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στους χώρους της συγκεκριμένης Διεύθυνσης, όσο και αναφορών με τις οποίες καταγγέλλεται παραβίαση των δικαιωμάτων, σε πολλαπλά επίπεδα, μεγάλου αριθμού προσαχθέντων κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων, αλλά και επ' αφορμή στοιχείων που προέκυψαν από τη μελέτη πειθαρχικών δικογραφιών υποθέσεων που χειρίζεται ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας.

7ος Όροφος

Η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής διαθέτει ένα χώρο κρατητηρίων ενηλίκων χωρητικότητας 72 ατόμων (36 ανδρών και 36 γυναικών) στον 7ο όροφο, όπου παραμένουν κρατούμενοι αρμοδιότητας της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττικής και των Τμημάτων Ασφαλείας Αθηνών. Ο χώρος κράτησης ενηλίκων στον 7ο όροφο αποτελείται από 18 κελιά (9 ανδρών - 9 γυναικών) χωρητικότητας 2 ατόμων το καθένα, ενώ υπάρχουν και κελιά που, αντί της προβλεπόμενης χρήσης τους, έχουν μετατραπεί σε αποθηκευτικούς χώρους. Σε κάθε κελί υπάρχει κτιστός πάγκος στον οποίο χωρούν δύο μονά στρώματα, τοποθετημένα σε σειρά. Σε περίπτωση που κρίνεται αναγκαίο να κρατηθούν περισσότερα από δύο άτομα σε ένα κελί, τοποθετούνται στρώματα απευθείας στο δάπεδο. Τα κελιά είναι μακρόστενα με πλάτος περίπου 2μ. και μήκος περί τα 5μ. Λαμβάνοντας υπόψη ότι στις σχετικές εκθέσεις της CPT4 γίνεται μνεία για εμβαδόν 12 τ.μ., συνάγεται ότι ο διαθέσιμος χώρος δεν επιτρέπει την άνετη διαμονή για πάνω από δύο κρατούμενους ανά κελί. Οι κρατούμενοι/ες κοιμούνται σε στρώματα, χωρίς σεντόνια, και σκεπάζονται με κουβέρτες, οι οποίες, σύμφωνα με το προσωπικό, πλένονται και απολυμαίνονται τακτικά. Κατά τη διάρκεια της αυτοψίας, ωστόσο, ορισμένοι κρατούμενοι ζήτησαν καθαρές κουβέρτες, παραπονούμενοι ότι οι υπάρχουσες είναι ακάθαρτες και αναδύουν οσμή ούρων. Ελλείψει σεντονιών, οι κρατούμενοι τοποθετούν τις κουβέρτες που τους έχουν χορηγηθεί πάνω στα στρώματα για να ξαπλώσουν. Οι κουβέρτες φαίνονταν καινούργιες, αλλά πράγματι εμφανώς ακάθαρτες, ενώ υπήρχαν και παλαιότερες στο χώρο φύλαξης των καθαρών κουβερτών. Στους αποθηκευτικούς χώρους υπήρχαν, επίσης, καινούργια χρησιμοποιήσιμα στρώματα σε σελοφάν και άλλα με εξωτερικό αδιάβροχο κάλυμμα, το οποίο, κατά δήλω-

ση του προσωπικού, ζητήθηκε από την κατασκευάστρια εταιρία προκειμένου να διευκολύνεται ο καθαρισμός.

Τα κρατητήρια δεν διαθέτουν ιατρείο ή εξεταστήριο, ούτε διατίθεται ιατρός για εξέταση των κρατούμενων σε τακτική βάση. Αν παραστεί συγκεκριμένη ανάγκη ιατρικής περίθαλψης κατά τις πρωινές - μεσημβρινές ώρες, τους κρατούμενους επισκέπτεται, κατόπιν σχετικού αιτήματος, υπηρεσιακός ιατρός της Διεύθυνσης Υγειονομικού από το Ιατρείο της Γ.Α.Δ.Α., η ειδικότητα του οποίου εξαρτάται από το πρόγραμμα υπηρεσιών που καταρτίζει η εν λόγω Διεύθυνση για κάθε ημέρα. Στις διαθέσιμες ειδικότητες περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, ψυχίατρος. Σε περίπτωση ανάγκης εκτός ωραρίου των υπηρεσιακών ιατρών ή έκτακτης ανάγκης για μεταγωγή σε εφημερεύον νοσοκομείο, ειδοποιείται το Ε.Κ.Α.Β., ή εναλλακτικά, αν δεν απαιτείται ασθενοφόρο, ειδοποιείται η Υπηρεσία Σύλληψης για την πραγματοποίηση της μεταγωγής.

3ος όροφος - κρατητήρια της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων

Ο προθάλαμος είναι διακοσμημένος με αφίσες και ζωγραφιές. Στον κυρίως χώρο υπάρχουν 3 κελιά, 1 για κορίτσια και 2 για αγόρια. Σε αυτά κρατούνται αυστηρά νέοι και νέες έως 18 ετών. Ο χώρος, συνολικής χωρητικότητας 6 ατόμων, έχει ανακαινισθεί προ τετραετίας (ελαιοχρωματισμός, αλλαγή πλακιδίων κ.λπ.) και καθένα από τα κελιά έχει δύο κτιστά κρεβάτια, με στρώμα, κουβέρτα και μαξιλάρι. Για την προσωπική υγιεινή υπάρχουν 2 τουαλέτες (τούρκικου τύπου) και 1 ντους, κοινά για αγόρια και κορίτσια. Η θέρμανση και ψύξη των χώρων γίνεται μέσω του κεντρικού συστήματος του κτηρίου. Η σίτιση των ανηλίκων γίνεται τρεις φορές την ημέρα, ενώ τα γεύματα προέρχονται επίσης από τη Λέσχη της Αστυνομίας. Οι ανήλικοι κρατούμενοι δεν βγαίνουν στον κοινόχρηστο διάδρομο για να προαυλιστούν.

6ος όροφος

Στον 6ο όροφο οδηγούνται τυχόν προσαγόμενοι. Σε περίπτωση μαζικών προσαγωγών, όπου οι προσαγόμενοι είναι πολυάριθμοι, χωρίζονται σε υποομάδες επιτηρούμενες από αστυνομικούς και παραμένουν στους διαδρόμους. Δεν επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη χώρων κράτησης στο συγκεκριμένο όροφο.

11ος όροφος - Υποδιεύθυνση Εγκλημάτων κατά Ζωής και κατά Ιδιοκτησίας

Το κλιμάκιο της Αρχής ξεναγήθηκε σε ανακαινισμένους χώρους στον αριστερό διάδρομο του 11ου ορόφου, όπου στεγάζονται γραφεία της Υποδιεύθυνσης Δίωξης Εγκλημάτων κατά της Ιδιοκτησίας. Σε ερώτηση σχετικά με τα αναφερόμενα σε εκθέσεις της CPT για τους χώρους κράτησης στον 11ο και 12ο όροφο, οι αρμόδιοι διευκρίνισαν πως εκεί δεν υπάρχουν πλέον κρατητήρια.

Διαπιστώσεις - συστάσεις

Λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν υπάρχει δυνατότητα προαυλισμού και άλλης απασχόλησης ή ψυχαγωγίας των κρατουμένων και δεδομένου ότι η πρόσβαση στις τουαλέτες και στα ντους απαιτεί το προηγούμενο άνοιγμα των θυρών των κελιών, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι αυτά παραμένουν ανοιχτά κατά το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας, εφόσον φυσικά δεν συντρέχει εξαιρετικός λόγος για το αντίθετο σε συγκεκριμένη περίπτωση.

Η κατασκευή των κρεβατιών δεν επιτρέπει να κρατούνται πάνω από δύο άτομα ανά κελί. Η μη υπέρβαση της επίσημης χωρητικότητας των χώρων κράτησης θα πρέπει να τηρείται απαρέγκλιτα και να αποφεύγεται η πρακτική της τοποθέτησης στρωμάτων απευθείας στο δάπεδο. Προς το σκοπό αυτό, κρίνεται απαραίτητο να χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα κελιά σύμφωνα με την ενδεδειγμένη και προβλεπόμενη χρήση τους και να εξευρεθούν άλλοι χώροι για την αποθήκευση κουβερτών και την τήρηση αρχείων. Εφόσον το άνοιγμα των φεγγιτών είναι τεχνικά εφικτό παρά την ύπαρξη κιγκλιδωμάτων, θα πρέπει να αξιοποιείται αυτή η δυνατότητα φυσικού αερισμού του χώρου καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, ιδίως εν καιρώ πανδημίας και σε συνθήκες συγχρωτισμού μεγάλου αριθμού κρατουμένων.

Για τις περιπτώσεις τραυματισμού κρατουμένου ή χρήσης νόμιμης και αναγκαίας βίας από το προσωπικό, θα πρέπει να υπάρχει τρόπος διατήρησης αντιγράφου του βιντεοληπτικού υλικού που λαμβάνεται από τις υπάρχουσες κάμερες, κατ' εφαρμογή των προβλεπόμενων στην υπ' αρ. 1/2011 Οδηγία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, ανάγκη την οποία και ο ίδιος ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας επισημαίνει στις ετήσιες εκθέσεις του, διατυπώνοντας μάλιστα σχετικές προτάσεις.

Όσον αφορά στις περιπτώσεις ταυτόχρονης θέσης υπό κράτηση μεγάλου αριθμού ατόμων, θα πρέπει να αναζητηθεί και να διαμορφωθεί ειδικός χώρος για τη διενέργεια σωματικού ελέγχου πριν από την είσοδο στο χώρο κράτησης, ο οποίος θα πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις ιδιωτικότητας και σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Τέλος, δεδομένου ότι, δεν υφίστανται ειδικοί χώροι για την ανάκριση προσώπων και έχοντας υπ' όψη τα δεδομένα των συστάσεων της Επιτροπής Πρόληψης των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (CPT) για τους χώρους του 11ου και 12ου ορόφου, η ανακαίνιση του 11ου ορόφου και η λειτουργία των παλιών κρατητηρίων ως γραφείων κινείται στην ορθή κατεύθυνση. Ωστόσο, ο Συνήγορος επισημαίνει ότι σε τυχόν μελλοντικές αυτοψίες θα πρέπει να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη πρόσβαση των κλιμακίων του σε όλα τα γραφεία των συγκεκριμένων ορόφων.

5.2.2.2. Αστυνομικό Τμήμα Κυψέλης

Κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη πραγματοποίησε αυτοψία (1.3.2023) στο Αστυνομικό Τμήμα Κυψέλης της Υποδιεύθυνσης Ασφαλείας Αθηνών προκειμένου να διαπιστώσει τις συνθήκες και τις διαδικασίες κράτησης, με αφορμή διερεύνηση αναφοράς με αντικείμενο τη διοικητική κράτηση ξένου υπηκόου, την πρόσβασή του σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και τις συνθήκες κράτησής του.

Το Α.Τ. Κυψέλης διαθέτει δύο χώρους κράτησης, τα κρατητήρια του υπογείου και προσωρινό χώρο κράτησης στο ισόγειο. Την ημέρα της αυτοψίας στα κρατητήρια κρατούνταν μόνο ένας άνδρας, ενώ την ώρα άφιξης του κλιμακίου μεταγόταν τρεις κρατούμενοι. Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχθηκε διαβεβαίωση ότι τηρείται ο διαχωρισμός ποινικών και διοικητικών κρατούμενων καθώς το Α.Τ. δέχεται μόνον ποινικούς κρατούμενους. Οι διοικητικοί κρατούμενοι, σπάνια διανυκτερεύουν και κρατούνται στον τρίτο όροφο, στον προσωρινό χώρο κράτησης της Υποδιεύθυνσης Ασφαλείας Αθηνών.

Σύμφωνα με την ενημέρωση του κλιμακίου από την Υποδιεύθυνση Ασφάλειας Αθηνών, οι διοικητικά κρατούμενοι αλλοδαποί δεν παραμένουν παρά για λίγες ώρες, για διακρίβωση στοιχείων. Συνήθως δεν μένουν το βράδυ, σπανιότερα δε η παραμονή τους μπορεί να φθάσει τις 3 ή 4 μέρες. Πάντως στο Βιβλίο Κρατούμενων αναγραφόταν ότι ο αναφερόμενος κρατήθηκε στον προσωρινό χώρο διοικητικής κράτησης του τρίτου ορόφου επί 5 νύχτες.

Ο προσωρινός χώρος κράτησης, περίπου 10 τ.μ., του τρίτου ορόφου, την ημέρα της αυτοψίας, σε αντίθεση με τους άλλους χώρους κράτησης, ήταν σε καλή κατάσταση, καθαρός, αλλά εντελώς άδειος, χωρίς κρεβάτια ή στρώματα. Οι κρατούμενοι χρησιμοποιούν τουαλέτες εκτός του χώρου κράτησης, στον ίδιο όροφο (επίσης καθαρές την ημέρα της αυτοψίας) αλλά πρέπει να φωνάξουν τον Αξιωματικό Υπηρεσίας για να τους οδηγήσει στην τουαλέτα, και αυτό είναι προβληματικό δεδομένου ότι η Υποδιεύθυνση Ασφαλείας κλείνει το βράδυ. Ο χώρος στο υπόγειο αποτελείται από τρία κελιά χωρητικότητας το μεγαλύτερο δέκα ατόμων και τα άλλα δυο κελιά, τεσσάρων ατόμων το καθένα, τα οποία οδηγούν σε κοινό διάδρομο. Κατόπιν αιτήματος, γίνεται χρήση του καρτοτηλεφώνου του ισογείου. Επίσης υπάρχει σύστημα θέρμανσης, με φυσικό αέριο και ηλιακό, και ζεστό νερό, και κάμερα ασφαλείας για την επιτήρηση του κοινόχρηστου χώρου στο γραφείο του σκοπού, το οποίο λειτουργεί επί 24ωρου βάσεως.

Οι τοίχοι ήταν βρώμικοι και υπήρχε υγρασία. Οι κρατούμενοι κοιμούνται σε στρώματα, χωρίς σεντόνια, τοποθετημένα πάνω σε κτιστούς πάγκους και σκεπάζονται με κουβέρτες, οι οποίες σύμφωνα με τον διαχειριστή του Τμήματος δεν πλένονται αλλά αντικαθίστανται τακτικά. Σε περίπτωση πληρότητας των κελιών, δεν ικανοποιείται η προδιαγραφή του ελάχιστου εμβαδού των 4 τ.μ. ανά άτομο σε κάθε κελί.

Στο υπόγειο υπάρχει χώρος κλειστού επισκεπτηρίου 2-3 θέσεων. Ο χώρος είναι χωρισμένος σε δύο, πολύ στενά τμήματα, χωρίς φυσικό φωτισμό και οι συνομιλητές πρέπει να στέκονται όρθιοι.

Ο κοινός διάδρομος των κρατητηρίων καταλήγει σε 2 χώρους ντους – τουαλέτας. Την ημέρα της αυτοψίας, τόσο οι διάδρομοι όσο και οι χώροι υγιεινής ήταν πολύ βρώμικοι. Ωστόσο, το κλιμάκιο ενημερώθηκε ότι νωρίς το πρωί καθαρίζει τους κοινόχρηστους χώρους μία καθαρίστρια, η οποία σύμφωνα με τη σύμβαση φροντίζει όλο το κτίριο. Επίσης, χορηγείται μικρή ποσότητα απορρυπαντικού για να καθαρίσουν τα κελιά οι ίδιοι οι κρατούμενοι. Απολύμανση διενεργείται τακτικά. Ο χώρος των κρατητηρίων διαθέτει λίγο φυσικό φως και ο φωτισμός γίνεται με χαμηλής ισχύος ηλεκτρισμό.

Υπάρχει μικρή δυνατότητα αερισμού από παράθυρα που βλέπουν σε προαύλιο στο πίσω μέρος του κτηρίου. Δεν υπάρχει σύστημα κλιματισμού. Οι κρατούμενοι κινούνται μεταξύ του κελιού τους και του κοινού χώρου του διαδρόμου, αφού τα κελιά παραμένουν τις περισσότερες φορές ξεκλειδωτά. Για την ατομική υγιεινή των κρατουμένων, αναφέρθηκε ότι τους χορηγούνται είδη προσωπικής υγιεινής σε επάρκεια, ωστόσο υπάρχει ελλιπή υγιεινή λόγω της κατάστασης τους, αφού πρόκειται κυρίως για τοξικοεξαρτημένους ή άτομα με ψυχιατρικό ιστορικό. Οι κρατούμενοι δεν έχουν δυνατότητα προαυλισμού, διότι το προαύλιο δεν κρίνεται ασφαλές, ούτε διαθέτουν κάποιο μέσο ψυχαγωγίας ή άλλης απασχόλησης.

Συμπεράσματα - προτάσεις

Οι συνθήκες κράτησης στα κρατητήρια του Α.Τ. Κυψέλης στο υπόγειο θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν σχετικά καλές, με την προϋπόθεση πως οι ποινικοί κρατούμενοι δεν παραμένουν πάνω από 2-3 ημέρες. Επισημαίνεται όμως σοβαρό έλλειμμα καθαριότητας στους κοινόχρηστους χώρους και έλλειψη προαυλισμού. Το ζήτημα της ανεπαρκούς καθαριότητας και της γενικότερης εικόνας των κρατητηρίων του Α.Τ. Κυψέλης είχε συμπεριληφθεί και στις επισημάνσεις της Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης, κατά την επίσκεψή της το 2019 στην Ελλάδα⁶⁹.

Προτείνεται η άμεση βελτίωση της καθαριότητας, με σύμβαση που να προβλέπει τουλάχιστον 2 καθαρίστριες, πρωί και απόγευμα, ειδικά για τα κρατητήρια. Επίσης, αποτελεί καλή πρακτική και πάγια εισήγηση του Συνηγόρου για όλα τα αστυνομικά τμήματα να καθαρίζεται και το εσωτερικό των κρατητηρίων από επαρκές προσωπικό καθαριότητας του Τμήματος, απομονώνοντας ένα-ένα κελί, σε αντίθεση με την πρακτική να φροντίζουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι την καθαριότητα του χώρου.

69. <https://rm.coe.int/16809e2058> σελ.63-64

Ο συγκεκριμένος χώρος διοικητικής κράτησης στον τρίτο όροφο της Υποδιεύθυνσης Ασφαλείας Αθηνών στην Κυψέλη, είναι παντελώς ακατάλληλος για διανυκτέρευση διοικητικά κρατούμενων, πέραν της έλλειψης προαυλισμού, δεδομένου ότι δεν διαθέτει κρεβάτια, ούτε καν στρώματα, και η χρήση της εξωτερικής τουαλέτας εξαρτάται από την ειδοποίηση του αξιωματικού υπηρεσίας από τους κρατούμενους.

Ο Συνήγορος του Πολίτη επανέλαβε την πάγια θέση του πως η διοικητική κράτηση⁷⁰ αλλοδαπών σε αστυνομικά τμήματα πρέπει να αποφεύγεται λόγω της κατά τεκμήριο ακαταλληλότητας τους από πλευράς συνθηκών. Παράλληλα στις περιπτώσεις που αλλοδαποί κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα προς επιστροφή, έστω και προσωρινά, ο Συνήγορος του Πολίτη παγίως εισηγείται να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια για τον διαχωρισμό τους από τους ποινικούς κρατούμενους.

5.2.2.3. Τμήματα Διαχείρισης Μετανάστευσης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης

Θέρμη

Τα κρατητήρια της διεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης στη Θέρμη στεγάζονται σε χώρο του εργοστασίου συντήρησης - επισκευής οχημάτων της Ελληνικής Αστυνομίας. Την ημέρα της αυτοψίας (11.4.2023) κρατούνταν τρία άτομα. Η διαμονή στους χώρους των κρατητηρίων διαρκεί λίγες ημέρες, συνήθως μια ή δύο εβδομάδες για πολίτες Αλβανίας και 3-4 ημέρες για πολίτες άλλων κρατών οι οποίοι αφότου καταγραφούν αποφασίζεται εάν θα παραμείνουν κρατούμενοι σε άλλο χώρο κράτησης ή θα αφεθούν ελεύθεροι με απόφαση που τους ορίζει προθεσμία εξόδου από τη χώρα.

Στο εν λόγω αστυνομικό τμήμα υπάρχουν δυο χώροι κράτησης συνολικά 12 ατόμων, ένας με χωρητικότητα για πέντε άτομα και ένας για επτά. Κάθε χώρος κράτησης διαθέτει μια τουαλέτα και ένα ντους. Οι δυο αυτοί χώροι συμπεριλαμβανομένων των τουαλετών και των ντους χρειάζονται καλύτερο καθαρίσμα και επισκευές ώστε να αντιμετωπιστούν οι φθορές κυρίως στα ντους και τις τουαλέτες. Κατά την ημέρα της αυτοψίας ο μικρότερος χώρος κράτησης ήταν άδειος και οι αλλοδαποί κρατούνταν στον μεγαλύτερο.

Τα κρεβάτια είναι κτιστά και επάνω στο καθένα έχει τοποθετηθεί στρώμα από αφρολέξ. Τα στρώματα φαίνονται αρκετά παλιά. Τα κλινოსκεπάσματα αποτελούνταν μόνο από κουβέρτες τις οποίες χορηγεί η υπηρεσία. Αυτές στέλνονται για πλύσιμο στις φυλακές των Διαβατών. Δεν διατίθενται σεντόνια ή μαξιλάρια.

70. Βλ. άρθρο 31 § 1 εδ. β' ν. 3907/2011 και άρθρο 16 § 1 Οδηγίας Επιστροφών 2008/115/ΕΚ

Η καθαριότητα στο Τμήμα γίνεται από καθαρίστρια καθημερινά ενώ παρέχονται στους κρατούμενους μέσα για να καθαρίσουν και οι ίδιοι τους χώρους τους, όποτε το ζητήσουν. Υπάρχει ζεστό νερό από ηλιακό θερμοσίφωνα και κλιματισμός για ψύξη το καλοκαίρι και θέρμανση τον χειμώνα. Υπάρχει επίσης καυστήρας για θέρμανση.

Δεν υπάρχει καμία δυνατότητα προαλισμού πράγμα που καθιστά τους εν λόγω χώρους εντελώς ακατάλληλους για πολυήμερη κράτηση. Υπάρχει αρκετό φυσικό φως από τα παράθυρα κάθε κελιού. Έξω από τα κελιά έχει τοποθετηθεί καρτοτηλέφωνο και τηλεόραση. Οι κρατούμενοι δεν έχουν πρόσβαση στο κινητό τους τηλέφωνο παρά μόνο για να συμβουλευτούν το ευρετήριο τηλεφώνων και πάντα υπό επίβλεψη. Το τμήμα δεν διαθέτει φαρμακείο ή νοσηλευτή. Εάν παρουσιαστεί ανάγκη ιατρικής φροντίδας γίνεται μεταγωγή τους στο τοπικό κέντρο υγείας ή σε εφημερεύον νοσοκομείο.

Κατά την αυτοψία παρατηρήθηκε πως εξακολουθεί να υπάρχει το πρόβλημα με τα κουνούπια και την έλλειψη εντομοαπωθητικών που είχε διαπιστωθεί και στην προηγούμενη αυτοψία. Ο διοικητής είπε ότι θα ληφθούν μέτρα για την τοποθέτηση εντομοαπωθητικών συσκευών στις πρίζες του διαδρόμου πίσω από το ένα κελί και ότι ίσως χρειαστεί να εγκατάσταση γραμμής παροχής ρεύματος για να καλυφθεί και το δεύτερο κελί.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται προβλήματα παρά τη βελτίωση των συνθηκών. Τα προβλήματα αυτά αφορούν κυρίως την έλλειψη υπηρεσιών διερμηνείας, την εντελώς ακατάλληλη για πολυήμερη κράτηση κτιριακή υποδομή και το προβληματικό οργανωτικό πλαίσιο λειτουργίας που προβλέπει ποσό για σίτιση ανεπαρκές όταν τη σίτιση έχουν αναλάβει ιδιώτες και δεν προβλέπει υπηρεσίες όπως, για παράδειγμα, τη χορήγηση επαρκών κλινοσκεπασμάτων και ατομικών ειδών καθαριότητας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση προέκυψε επίσης η ανάγκη αντιμετώπισης των κουνουπιών, πληρέστερου καθαρισμού της τουαλέτας, επισκευών φθορών καθώς επίσης και η ανάγκη πρόσβασης σε κυλικείο με τακτική εξυπηρέτηση και χαμηλές τιμές ώστε να μπορεί ο κρατούμενος να σιτιστεί επαρκώς με το ελάχιστο ποσό που του χορηγείται.

Άγιος Αθανάσιος

Στο Τμήμα του Αγίου Αθανασίου υπάρχουν δύο κελιά των εννέα ατόμων (συνολική δυνατότητα 18 ατόμων) και ένας διάδρομος. Κάθε κελί διαθέτει μια τουαλέτα και ένα ντους. Δεν υπάρχει δυνατότητα προαλισμού. Την ημέρα της αυτοψίας (27.6.2023) κρατούνταν εννιά αλλοδαποί, όλοι ενήλικοι άρρενες. Ο συνήθης χρόνος παραμονής στα κρατητήρια του εν λόγω τμήματος είναι 1-2 ημέρες. Στη συνέχεια οι περισσότεροι αλλοδαποί οδηγούνται στην υπηρεσία Ασύλου και, αν χρειαστεί, στα κεντρικά κρατητήρια στη Μενεμένη. Η ευθύνη της κατανομής των

κρατούμενων στα Τμήματα της περιοχής ανήκει στην κεντρική υπηρεσία στη Θεσσαλονίκη και τα Τμήματα κάνουν απλώς διαχείριση.

Υπάρχουν κλιματιστικά, κεντρική θέρμανση, φυσικό φως και εξαερισμός. Για την αντιμετώπιση προληπτικά της πανδημίας, γίνεται προσπάθεια να κρατούνται ξεχωριστά στο ένα κελί όλοι οι νεοεισερχόμενοι.

Μυθονία

Κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη πραγματοποίησε αυτοψία (20.3.2023) για την ταυτοποίηση ασυνόδευτων ανηλίκων που εντοπίζονται στο πλαίσιο λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης (Ε.Μ.Ε.Α.)⁷¹. Στο Τμήμα δεν υπήρχαν κατά το χρόνο της αυτοψίας κρατούμενοι.

- Με βάση την επίσκεψη και την πληροφόρηση που δόθηκε στο κλιμάκιο, προέκυψαν ιδίως τα ακόλουθα συμπεράσματα:
- Έλλειψη ενιαίας και σαφούς εικόνας στο προσωπικό του Τμήματος ως προς επιμέρους διαδικασίες
- Σαφώς προβληματικές συνθήκες παραμονής στο κρατητήριο του Α.Τ. λόγω ελλιπούς καθαριότητας και συντήρησης των χώρων και του ιματισμού
- Καταγραφή ασυνόδευτων ανηλίκων από το Τμήμα κατά κανόνα εντός λίγων ωρών, με αποτέλεσμα να μην απαιτείται συχνά παραμονή στο Α.Τ. για διανυκτέρευση. Σε ορισμένες ωστόσο περιπτώσεις (ιδίως λόγω εντοπισμού από την ΕΛ.ΑΣ. σε προχωρημένη ώρα) ασυνόδευτοι διανυκτέρευαν ή και παρέμεναν στο κρατητήριο στερούμενοι την ελευθερία τους για το Σαββατοκύριακο. Από πλευράς ΕΛ.ΑΣ. η πρακτική αποδόθηκε σε έλλειψη διαθεσιμότητας των κεντρικών υπηρεσιών του Ε.Μ.Ε.Α. σε εικοσιτετράωρη βάση επτά ημέρες την εβδομάδα και σε μη διαθεσιμότητα υποδοχής κατά τις νυχτερινές ώρες από πλευράς των δομών επείγουσας φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων.⁷²
- Προβληματική κάλυψη των αναγκών σίτισης των ασυνόδευτων ανηλίκων εφόσον χρειαστεί να παραμείνουν στο κρατητήριο, λόγω μη πρόβλεψης προμήθειας φαγητού και νερού. Στους ανηλικούς χορηγείτο μη επαρκές για τις ανάγκες τους ημερήσιο ποσό.

71. <https://migration.gov.gr/tilefoniki-grammi-toy-ethnikoy-michanismoy-epigoysas-antapokrisis/>

72. Η δυσκολία δεν επιβεβαιώθηκε από πλευράς της δομής επείγουσας φιλοξενίας που επισκέφθηκε ο Συνήγορος στις 21.6.2023, ενώ το κλιμάκιο είχε και ενημέρωση από τις λοιπές επαφές με τα εμπλεκόμενα μέρη του Ε.Μ.Ε.Α. στη Θεσσαλονίκη για καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση της διαδικασίας ελέγχου στο πλαίσιο της δακτυλοσκόπησης.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις προτάθηκε ιδίως:

- Καλύτερος συντονισμός των εμπλεκόμενων στη διαδικασία της επείγουσας ανταπόκρισης μερών, για την επιτάχυνση της διαδικασίας στα επιμέρους στάδια και την αποτροπή της παραμονής των ασυνόδευτων στο κρατητήριο ακόμη και για το σύντομο διάστημα μίας νύκτας ή των δύο ημερών (Σαββατοκύριακο).⁷³ Στην κατεύθυνση αυτή θεωρήθηκε σκόπιμη η πρόβλεψη δυνατότητας άμεσης συνοδείας και τοποθέτησης σε δομή επείγουσας φιλοξενίας ασυνόδευτων παιδιών ακόμη και εκτός των ωρών λειτουργίας του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης
- Φροντίδα των χώρων του κρατητηρίου του Α.Τ. με τακτικό καθαρισμό, αντικατάσταση φθαρμένων στρωμάτων, συντήρηση των χώρων, συστηματική μέριμνα για τις συνθήκες υγιεινής.
- Επικαιροποίηση και διασφάλιση ενημέρωσης όλων των Α.Τ. και εφαρμογής από το προσωπικό πρωτοκόλλου που ορίζει αναλυτικά τις νόμιμες ενέργειες της ΕΛ.ΑΣ. σε όλα τα στάδια επαφής με ασυνόδευτους ανηλίκους, από τον εντοπισμό ή την εμφάνιση στο Α.Τ. έως τη συνοδεία στη δομή φιλοξενίας.
- Πρόβλεψη χορήγησης από τη Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας ή τη δομή επείγουσας φιλοξενίας σε κάθε ασυνόδευτο ανήλικο που ωφελείται υπηρεσιών του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης βεβαίωσης με τα αναγκαία στοιχεία ως προς το πλαίσιο της διαμονής του.

Κορδελιό

Το τμήμα περιλαμβάνει δύο κελιά, ένα μικρότερο χωρητικότητας 5 ατόμων και ένα μεγαλύτερο χωρητικότητας 10 ατόμων, και έναν διάδρομο/προθάλαμο με παγκάκι μεταξύ των δύο. Βρέθηκαν να κρατούνται εκείνη την ημέρα 4 γυναίκες και 2 άντρες όλοι ενήλικοι, μεταξύ των οποίων ένα ζευγάρι. Κατά την αυτοψία (9.11.2022) οι περισσότεροι επρόκειτο να φύγουν από τον τμήμα του Κορδελιού μέσα στην ίδια ημέρα, είτε να αφεθούν ελεύθεροι είτε να προωθηθούν σε άλλους χώρους προσωρινής κράτησης. Ο ένας χώρος προορίζεται αμιγώς για κράτηση γυναικών. Και οι δύο χώροι προορίζονται για βραχεία κράτηση. Όπως εξήγησε ο διοικητής, το τμήμα του Κορδελιού χρησιμοποιείται ως χώρος ολιγόωρης κράτησης, μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία και να εκδοθεί η απόφαση είτε για συνέχιση της κράτησης σε άλλον χώρο είτε να εκδοθεί απόφαση άρσης της κράτησης.

73. Η παραπάνω πρόταση στοχεύει και στην άρση της προβληματικής πρακτικής της θέσης των ασυνόδευτων ανήλικων σε καθεστώς προστατευτικής φύλαξης ουσιαστικά λόγω της έλλειψης ασφαλούς διαμονής, παρά τη ρητή κατάργηση της σχετικής δυνατότητας.

Οι διαδικασίες συνήθως ολοκληρώνονται αυθημερόν και, στην περίπτωση που μεσολαβεί Σαββατοκύριακο, μπορεί να χρειαστούν επιπλέον το πολύ 2 ημέρες.

Οι κρατούμενοι παραμένουν κλειδωμένοι στον χώρο κράτησης (όπου υπάρχουν τουαλέτες και ντους) χωρίς επαρκή φυσικό φωτισμό ούτε με δυνατότητα προαυλισμού. Υπάρχει τηλεόραση και καρτοτηλέφωνο. Όταν το ζητήσουν, οι κρατούμενοι έχουν πρόσβαση στα δικά τους κινητά τηλέφωνα αλλά μόνο για να συμβουλευτούν τον τηλεφωνικό κατάλογο.

Η ψύξη του χώρου το καλοκαίρι γίνεται με κλιματιστικά και η θέρμανση τον χειμώνα με καλοριφέρ και κλιματιστικά. Υπάρχει ζεστό νερό 24 ώρες την ημέρα. Ο καθαρισμός των χώρων κράτησης γίνεται τρεις ημέρες την εβδομάδα και η απολύμανση τρεις φορές τον μήνα. Οι κρατούμενοι κοιμούνται σε στρώματα επάνω σε χτιστά κρεβάτια και τους έχουν χορηγηθεί κουβέρτες. Οι κουβέρτες πλένονται τακτικά σε πλυντήριο και στεγνωτήριο οικιακού τύπου που έχει προμηθευτεί το τμήμα.

Το τμήμα χορηγεί στους κρατούμενους τα βασικά ατομικά είδη υγιεινής, όπως σαμπουάν, σαπούνι και χαρτί τουαλέτας. Άλλα είδη υγιεινής προσφέρουν Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Δεν υπάρχει επιτόπιο ιατρικό προσωπικό. Οι ανάγκες ιατρικής φροντίδας αντιμετωπίζονται με μεταγωγή στο τοπικό Κέντρο Υγείας και στα εφημερεύοντα νοσοκομεία. Δεν υπάρχει νοσηλευτής για να φροντίσει για την τακτική χορήγηση φαρμακευτικών ουσιών όποτε χρειαστεί. Συνήθως εξυπηρετούνται από το κοινωνικό φαρμακείο του Δήμου. Σχετικά με τον COVID τηρείται το σχετικό πρωτόκολλο, υπάρχουν οι απαραίτητες ολόσωμες στολές, θερμομόμετρα και τεστ και πριν από κάθε μεταγωγή γίνεται rapid test. Δεν υπάρχει επίσης κοινωνικός λειτουργός/ψυχολόγος. Δεν υπάρχει διερμηνέας και οι αστυνομικοί προσπαθούν να συνεννοηθούν με τους αλλοδαπούς μέσω κρατουμένων που τυχαίνει να γνωρίζουν ελληνικά ή αγγλικά, όποτε αυτό είναι δυνατόν. Νομική βοήθεια παρέχεται από οργανώσεις.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι οι χώροι, οι συνθήκες καθώς και τα μέσα που έχουν διατεθεί από την υπηρεσία καθιστούν τα κρατητήρια ακατάλληλα για κράτηση πέραν των λίγων ωρών. Άλλα βασικά προβλήματα αφορούν το προβληματικό οργανωτικό πλαίσιο λειτουργίας που δεν επιτρέπει ή δεν ελέγχει την επαρκή παροχή βασικών υπηρεσιών όπως για παράδειγμα καθαριότητα, διερμηνεία, απρόσκοπτη ιατροφαρμακευτική φροντίδα κλπ. Πρόκειται για χρόνια προβλήματα που έχουν διαπιστωθεί και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό και σε άλλους χώρους κράτησης και πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα σε κεντρικό επίπεδο, ώστε να προστατευθούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των κρατουμένων και να δημιουργηθούν κατάλληλες συνθήκες εργασίας για το αστυνομικό προσωπικό.

5.2.2.4. Αστυνομικό Τμήμα Τυχερού Έβρου

Κατά τη μέρα της αυτοψίας (3.11.2022), το κρατητήριο ήταν άδειο. Ωστόσο, από πρόσφατες εγγραφές ημερομηνιών στους τοίχους προέκυπτε πως είναι ενεργό και χρησιμοποιείται τακτικά, ανάλογα με τη συχνότητα εντοπισμού και σύλληψης παρατύπως εισερχομένων αλλοδαπών. Το διάστημα παραμονής των εκάστοτε κρατουμένων είναι ζήτημα που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Σε κάθε περίπτωση, στους συγκεκριμένους χώρους κράτησης δεν εξασφαλίζονται βασικοί όροι παραμονής, έστω και ολιγόωρης. Απαιτείται τουλάχιστον μέριμνα καθαριότητας, επισκευή βλαβών καθώς και πρόνοια για χώρο προαυλισμού.

5.3. Δομές κράτησης και φιλοξενίας αλλοδαπών

5.3.1. Γενικές διαπιστώσεις

Η κράτηση παρατύπων μεταναστών διενεργείται κατ' αρχήν στα Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών (ΠροΚεΚΑ), για το σκοπό της αναγκαστικής επιστροφής τους στη χώρα προέλευσης σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία Επιστροφών (2008/115/EC). Παρατηρείται, ωστόσο, αύξηση των δομών de facto κράτησης για νεοεισερχόμενους στη χώρα.

ΚΕΔ Σάμου

Κατά τη διάρκεια του 2022 ολοκληρώθηκε η λειτουργία του καινοφανούς θεσμού των Κλειστών Ελεγχόμενων Δομών (ΚΕΔ), και ο Συνήγορος πραγματοποίησε αυτοψίες σε ορισμένες από αυτές προκειμένου να διαπιστώσει τις αντίστοιχες συνθήκες και να προβεί σε σχετικές προτάσεις.

ΠροΚεΚΑ Ξάνθης

Στην ΚΕΔ Σάμου διαπιστώθηκε αρτιότητα των εγκαταστάσεων διαμονής και καλές συνθήκες διαβίωσης, ειδικά ως προς τη στέγαση, υγιεινή και καθαριότητα. Εκφράζεται, ωστόσο, προβληματισμός σχετικά με την αναλογικότητα των τιθέμενων μέτρων φύλαξης, καθώς η εικόνα που δημιουργούν προσιδιάζει περισσότερο σε σωφρονιστικό κατάστημα παρά σε χώρο υποδοχής και φιλοξενίας αλλοδαπών. Επί πλέον, η περιορισμένη στελέχωση του ιατρικού και ψυχοκοινωνικού κλιμακίου δημιουργεί σειρά προβλημάτων, ιδίως όσον αφορά τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Το ίδιο πρόβλημα εντοπίζεται και σε δομές που τυπικά δεν αποτελούν χώρους κράτησης και συνεπώς δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του ΕΜΠ, όπως η Ελεγχόμενη Δομή Προσωρινής Φιλοξενίας Μαλακάσας, όπου η υψηλή περίφραξη από σκυρόδεμα δημιουργεί ατμόσφαιρα εγκλεισμού για τους διαμένοντες αλλ' ακόμη και τους εργαζόμενους, ενώ παράλληλα δυσκολεύει σε μεγάλο βαθμό την είσοδο προσώπων που δεν στεγάζονται ή δεν εργάζονται εκεί, περιορίζοντας την επικοινωνία των διαμενόντων με άτομα εκτός Δομής.

5.3.2. Επιμέρους παρατηρήσεις

5.3.2.1. Προαναχωρησιακό Κέντρο Αμυδαλέζας

Κατά την ημέρα της αυτοψίας (16.11.2023) κρατούνταν 724 άτομα. 677 ήταν ενήλικοι άνδρες και 27 ενήλικες γυναίκες. Υπήρχαν επίσης 8 οικογένειες αποτελούμενες από είκοσι άτομα συνολικά εκ των οποίων δυο ήταν παιδιά και τρεις έφηβοι. Το Κέντρο έχει χωρητικότητα 1100 θέσεων. Στην αντίστοιχη επίσκεψη το 2022 στο ίδιο Κέντρο κρατούνταν συνολικά 1084 άτομα, ενώ το 2021 κρατούνταν μόνο 584 άτομα.

Ως προς τη διάρκεια της κράτησης, εκατόν τρία άτομα κρατούνταν για χρόνο πέραν του εξαμήνου ενώ πεντακόσια εβδομήντα επτά κρατούνταν για χρόνο πέραν των τριών μηνών. Η μεγαλύτερη διάρκεια κράτησης αφορούσε τριάντα τέσσερις αλλοδαπούς που κρατούνταν επί ένα έτος και πλέον, δυο δε εξ αυτών κρατούνταν επί δεκαεπτά μήνες. Έξι από τις οικογένειες κρατούνταν από τις 11.11.2023, μία από τις 03.11.2023 και μία από τις 21.10.2023.

Το Κέντρο αποτελείται από 200 containers, στεγάζεται εντός των Σχολών της Ελληνικής Αστυνομίας και υπάγεται διοικητικά στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής. Κατά το χρόνο της επίσκεψης χρησιμοποιούνταν 10 από τις 13 πτέρυγες.

Σε κάθε οικίσκο στεγάζονται 8 άτομα, χωρίς να τηρούνται τα προβλεπόμενα 4 τ.μ. ανά κρατούμενο. Έχει γίνει ανακαίνιση στις ηλεκτρολογικές και υδραυλικές εγκαταστάσεις καθώς και στα σώματα ψύξης/θέρμανσης (air condition). Διαπιστώθηκαν μεγάλες φθορές στα πατώματα των containers και στα μπάνια, καθώς και σπασμένα τζάμια ή σώματα ψύξης/θέρμανσης.

Οι οικογένειες διαβιούν στην ίδια πτέρυγα. Τα παιδιά δεν επισκέπτονται την παιδική χαρά καθώς δεν επαρκεί το προσωπικό για την συνοδεία τους, ενώ ο προαύλιος χώρος της πτέρυγας είναι μικρός. Στην πτέρυγα των μόνων γυναικών, παρατηρήθηκαν οι ίδιες συνθήκες διαβίωσης, με φθορές στους οικίσκους. Η πτέρυγα που προορίζεται για τους ασυνόδευτους ανηλίκους ήταν κενή. Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι οικίσκοι ήταν ακατάλληλοι για χρήση, βρώμικοι, με εκτεταμένες φθορές στα δωμάτια και τα μπάνια. Επιπλέον δεν υπάρχουν διαχωριστικά με τη γειτονική

πτέρυγα ενηλίκων ώστε να αποτρέπεται η μεταξύ τους επικοινωνία. Οι πτέρυγες χωρίζονται με απλό συρματοπλέγμα.

Ο προαύλιος χώρος παραμένει χωρίς σκέπαστρο και δεν υπάρχουν χώροι άθλησης ή/και δραστηριοτήτων. Οι κρατούμενοι κάποιες φορές αθλούνται με μπάλα ή παίζουν κρίκετ. Έχει προβλεφθεί δαπάνη για δράση δημιουργίας κήπων από τους κρατούμενους που πρόκειται να υλοποιηθεί. Υπάρχει πρόσβαση σε wi-fi σύνδεση ίντερνετ και επιτρέπονται τα κινητά τηλέφωνα. Έχει δημιουργηθεί χώρος με τηλεόραση εντός κάθε πτέρυγας. Στο χώρο του επισκεπτηρίου, που στεγάζεται σε container, έχουν τοποθετηθεί δύο φορητοί υπολογιστές για επικοινωνία μέσω skype.

ΠροΚεΚΑ Αμυδαλέζας

Ο καθαρισμός των εγκαταστάσεων διενεργείται καθημερινά από συνεργείο. Υπάρχει επάρκεια σε στρώματα και κουβέρτες, ωστόσο τα στρώματα ήταν σε κακή κατάσταση. Οι κουβέρτες δίνονται για πλύση σε εξωτερικό συνεργάτη.

Στο Κέντρο παρέχονται υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και διερμνεύειας καθημερινά, εκτός Σαββάτου και Κυριακής, από την ΑΕΜΥ. Το Κλιμάκιο

στελεχώνεται από δυο γιατρούς, έναν οδοντίατρο, δύο νοσηλευτές, δύο ψυχολόγους, μια επισκέπτρια υγείας, κοινωνικούς λειτουργούς, έναν διοικητικό υπάλληλο και τρεις διερμηνείς για γλώσσες αραβικά, φαρσί και ουρντού.

Διαπιστώνονται ελλείψεις σε παροχή ιατρικών υπηρεσιών, ειδικά κατά τις βραδινές ώρες που δεν υπάρχει γιατρός ή νοσηλευτής στο Κέντρο καθώς και σε φάρμακα, ιδίως σε εισπνεόμενα, αντιβιοτικά και ψυχιατρική αγωγή. Τα περιστατικά που χρήζουν ψυχιατρικής παρακολούθησης παραπέμπονται ανά πέντε κάθε εβδομάδα στον ιατρό -ψυχίατρο που παρέχει τις υπηρεσίες του στη Διεύθυνση Αλλοδαπών.

Συμπεράσματα - προτάσεις

Για την αποσυμφόρηση του Κέντρου και για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης ενδείκνυται η επαναλειτουργία των κλειστών πτερύγων, προκειμένου να μην διαμένουν πάνω από τέσσερις κρατούμενοι ανά οικίσκο. Παράλληλα θα πρέπει να προβλεφθεί η πλήρης αποκατάσταση των φθορών ή/και αντικατάσταση των κατεστραμμένων containers, ώστε εξασφαλίζεται η υγεία και η υγιεινή των κρατουμένων.

Προβληματίζει η κράτηση οικογενειών στο Κέντρο, όπου δεν πληρούνται οι απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, ούτε ακολουθούνται οι προβλεπόμενες διαδικασίες σχετικά με τα ευάλωτα πρόσωπα και την αντίστοιχη αξιολόγηση των ειδικών αναγκών υποδοχής. Η πρακτική αυτή, επιφέρει παράλληλα διοικητικό βάρος τόσο στο ΠροΚεΚΑ όσο και στην Υπηρεσία Ασύλου, καθώς καλούνται να καλύψουν τις καθημερινές ανάγκες του πληθυσμού αυτού και να προβούν στην καταγραφή των αιτημάτων τους.

Η πρόβλεψη για ψυχαγωγική ή/και αθλητική δραστηριότητα είναι αναγκαία για την ψυχική και σωματική υγεία των κρατουμένων, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πολυμηνη κράτηση. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η χρήση της παιδικής χαράς καθημερινά από τα ανήλικα παιδιά, για λόγους ψυχοσωματικής ανάπτυξης. Για τις περιπτώσεις όπου στο ΠροΚεΚΑ φιλοξενούνται – έστω προσωρινά- οικογένειες, η χρήση κάποιας πτέρυγας με μεγαλύτερο προαύλιο χώρο θα διευκόλυνε την αναμονή έως την παραπομπή τους σε Δομή Φιλοξενίας.

Λόγω της υποστελέχωσης της ΑΕΜΥ και της απουσίας εικοσιτετράωρου ιατρικού – ή έστω νοσηλευτικού – προσωπικού, δημιουργούνται επισφαλείς συνθήκες ειδικά όταν προκύπτουν έκτακτα περιστατικά ή τραυματισμοί, τα οποία αντιμετωπίζονται με την μεταφορά σε εφημερεύον νοσοκομείο. Η παρουσία ειδικοτήτων ιατρικής, ιδιαίτερα ψυχιάτρου ή/και παθολόγου/γενικού ιατρού επί δωδεκαώρου και η παρουσία νοσηλευτικού προσωπικού επί εικοσιτετραώρου βάσεως είναι σημαντική για την παροχή των αναγκαίων ιατρικών υπηρεσιών καθημερινά καθώς και για την κάλυψη έκτακτων περιστατικών. Παράλληλα θα πρέπει να υπάρχει πλήρης πρόβλεψη για φαρμακευτική κάλυψη, τόσο για τις τακτικές φαρμακευ-

τικές αγωγές όσο και για έκτακτα περιστατικά ή τις καθημερινές ανάγκες.

Παρατηρήθηκαν ελλείψεις στην παροχή υλικών και προϊόντων (είδη υγιεινής, ενδυμασίας, υπόδησης), απαραίτητα για την αξιοπρεπή διαβίωση αλλά και για την αξιοπρεπή μετακίνηση/μεταγωγή όσων συμπεριλαμβάνονται στις επιχειρήσεις επιστροφών στη χώρα καταγωγής τους ή όσων μεταγονται σε άλλα ΠΡΟΚΕΚΑ. Θα πρέπει να προβλεφθεί η σταθερή παροχή των ειδών αυτών – είτε από την ΕΛΑΣ είτε από την ΑΕΜΥ- καθώς οι κρατούμενοι δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους με ίδια μέσα.

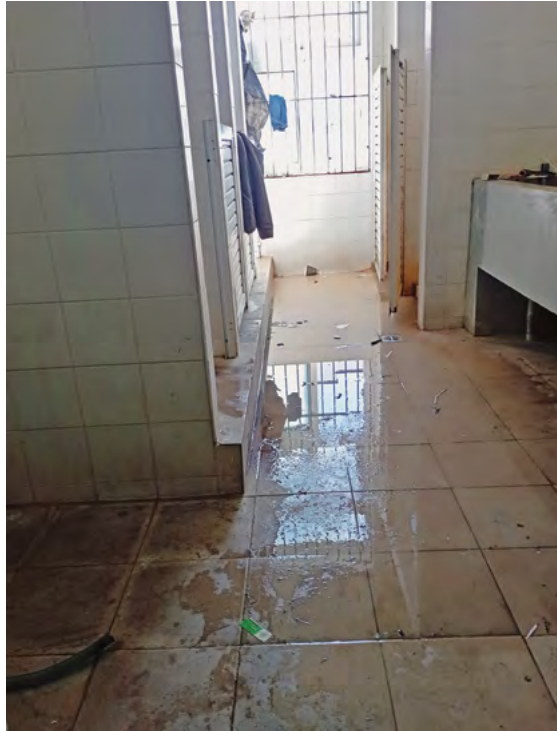
5.3.2.2. Προαναχωρησιακό Κέντρο Ταύρου

Η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής έχει συνολικά 1.348 κρατούμενους αλλοδαπούς τη μέρα της αυτοψίας (7.12.2022), μεταξύ των οποίων βρίσκονται 55 ενήλικες γυναίκες και 65 ανήλικοι/ες, 41 από αυτούς ασυνόδευτοι. Ειδικότερα, στον Ταύρο κρατούνται μόνον ενήλικοι άνδρες (133), ενώ στην Αμυγδαλέζα, πέραν του πολυπληθούς ανδρικού πληθυσμού (961 ενήλικοι) κρατούνται ενήλικες γυναίκες, οικογένειες και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι. Σε Αστυνομικά Τμήματα την 7.12.2022 κρατούνται 9 ενήλικες γυναίκες, και 109 ενήλικοι άνδρες. Παρατηρείται ότι ενώ ο συνολικός αριθμός των διοικητικά κρατουμένων είναι αυξημένος σε σύγκριση με την επίσκεψη πριν ένα έτος (την 1.11.2021) στην ίδια Διεύθυνση (τότε 1.001 τώρα 1.348 κρατούμενοι), τον παρόντα χρόνο κρατούνται λιγότεροι συγκριτικά σε Αστυνομικά Τμήματα (τότε 288, τώρα 118) στην Αττική. Η τάση αυτή είναι θετική, δεδομένου ότι κατά πάγια πρόταση του Συνηγόρου του Πολίτη τα κρατητήρια των Αστυνομικών Τμημάτων δεν προσφέρονται για πολυήμερη, πολλώ δε μάλλον για πολύμηνη κράτηση και η Οδηγία Επιστροφών συνιστά η κράτηση εν όψει επιστροφής να γίνεται σε ειδικές εγκαταστάσεις, όπως είναι τα Προαναχωρησιακά Κέντρα. Το θέμα του αριθμού των ασυνόδευτων ανηλίκων προβληματίζει, δεδομένου ότι η προστατευτική φύλαξη έχει καταργηθεί (άρθρο 43 ν. 4760/2020).

Στο ΠροΚεΚΑ Ταύρου, χωρητικότητας 200 ατόμων συνολικά, κρατούνται 138 αλλοδαποί (ενήλικοι άνδρες). Ως προς τη διάρκεια της κράτησης, το κλιμάκιο της Αρχής ενημερώθηκε πως οι αλλοδαποί κατά μέσον όρο δεν παραμένουν πέραν του εξαμήνου στη δικαιοδοσία της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής. Εάν δεν έχει επιτευχθεί η απομάκρυνση από τη χώρα, μεταγονται σε άλλα Κέντρα ή στη συνέχεια λαμβάνουν προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης.

Κατά την αυτοψία στους χώρους κράτησης του Προαναχωρησιακού Κέντρου Ταύρου, οι συνθήκες διαβίωσης φάνηκαν βελτιωμένες σε σχέση με την αυτοψία του προηγούμενου έτους. Οι τοίχοι όλων των χώρων ήταν βαμμένοι, και της πέτρας που είχε καεί (Δ3), αναμενόταν όμως έγκριση για τη δαπάνη αντικατάστασης του δαπέδου της. Στα κρεβάτια που χρησιμοποιούνταν υπήρχαν στρώματα και κλινοσκεπάσματα. Σχετική καθαριότητα διαπιστώθηκε στους χώρους υγιεινής,

που καθαρίζονται από συνεργείο όπως και οι διάδρομοι. Υπάρχουν κάμερες έξω από κάθε πτέρυγα και στον διάδρομο των κελιών, 3 σε κάθε διάδρομο.

ΠροΚεΚΑ Κορίνθου

Στον χώρο του ιατρείου, από τα αρμόδια στελέχη παρασχέθηκε η ενημέρωση πως έχει ξεκινήσει ήδη, άτυπα, η συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ και αναμένεται η υπογραφή μνημονίου με την ΕΛΑΣ. Μια φορά την εβδομάδα έρχεται ψυχίατρος. Γίνεται rapid test στους νεοεισερχόμενους, screening από την ψυχολόγο, και συμπληρώνεται ηλεκτρονική κάρτα υγείας για όλους, στην οποία υπάρχει πρόσβαση από όλα τα κέντρα. Οι δερματικές παθήσεις (ψώρα κ.α.) μπαίνουν σε προσωρινή απομόνωση. Τα φάρμακα χορηγούνται στους κρατούμενους από το νοσηλευτικό προσωπικό, τα προμηθεύονται και από το κοινωνικό φαρμακείο και συγκεκριμένα φάρμακα λ.χ. καρδιολογικά δεν είναι σε επάρκεια. Οι ασθενείς κρατούμενοι λαμβάνουν κανονικά αγωγή και τελούν υπό ιατρική μέριμνα και παρακολούθηση.

Προτάσεις για βελτίωση:

- Περισσότερος χρόνος προαυλισμού, δεδομένου του μικρού αριθμού κρατουμένων, συνολικά.
- Συνεχής μέριμνα για την ανακαίνιση και τη βελτίωση των χώρων κράτησης και την επάρκεια σε είδη προσωπικής υγιεινής
- Μόνιμη πρόβλεψη χορήγησης τηλεκάρτας από την ΕΛΑΣ σε όλους όσους αδυνατούν να προμηθευτούν
- Ανάγκη κάλυψης με ιατρικό/νοσηλευτικό προσωπικό και τα σαββατοκύριακα.
- Κάλυψη δαπάνης για επάρκεια φαρμάκων.

5.3.2.3. Προαναχωρησιακό Κέντρο Κορίνθου

Το Κέντρο στεγάζεται στις εγκαταστάσεις του Στρατοπέδου του πρώην 6ου Συντάγματος Πεζικού στην Κόρινθο και υπάγεται διοικητικά στη Διεύθυνση Αστυνομίας Κορινθίας. Τη μέρα της αυτοψίας (30.11.2023) χρησιμοποιούνταν τέσσερα κτήρια για την κράτηση των αλλοδαπών, ενώ δύο ακόμα διαθέσιμα κτήρια παρέμειναν κλειστά λόγω μειωμένου αριθμού κρατουμένων σε σχέση με προηγούμενα διαστήματα.

Κάθε κτίριο διαθέτει προαύλιο χώρο, χωρίς σκίαση ή αθλητικές εγκαταστάσεις και περικλείεται με διπλή ψηλή περίφραξη, η οποία καταλήγει σε αγκαθωτό σύρμα. Τα κτήρια είναι διώροφα, με τέσσερις μεγάλους θαλάμους. Σε κάθε κελί, περίπου 35 τ.μ., διαβιούν 12 άτομα, σε διώροφες κουκέτες. Δεν διασφαλίζεται συνεπώς η προβλεπόμενη αναλογία 4 τ.μ. ανά κρατούμενο. Τα κελιά διαθέτουν παράθυρο, φυσικό φωτισμό και αερισμό, όμως αρκετά παράθυρα είχαν σπασμένο τζάμι. Στον κεντρικό διάδρομο και στις τουαλέτες λίμναζε νερό με απορρίμματα, παρά το ότι είχε γίνει πρωινός καθαρισμός τους. Οι χώροι δεν ήταν επιμελώς καθαρισμένοι και διαπιστώθηκε επανειλημμένα η ύπαρξη κατσαρίδων.

Σε κάθε κελί υπάρχει κλιματιστικό σύστημα θέρμανσης και ψύξης, καθώς και ένα κεντρικό στον διάδρομο. Τα περισσότερα κλιματιστικά φαίνονταν χαλασμένα, το προσωπικό όμως διαβεβαίωσε ότι λειτουργούν τα κεντρικά κλιματιστικά. Τα κελιά δεν διέθεταν τραπέζια και καρέκλες, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων.

Οι κρατούμενοι διαμαρτυρήθηκαν για τον μη εφοδιασμό με χειμερινά ρούχα, παρά τις χαμηλές θερμοκρασίες. Το πρόβλημα επιβεβαιώθηκε από τον Διοικητή, το νοσηλευτικό προσωπικό και την ψυχολόγο και αναμένεται κεντρικός διαγωνισμός από το Αρχηγείο της Αστυνομίας για την προμήθεια ρούχων και υποδημάτων.

Στο Κέντρο δεν υπάρχει δυνατότητα χρήσης καρτοτηλεφώνων, παρόλο που υπάρχουν οι εγκαταστάσεις με τα σχετικά κουβούκλια. Η τηλεφωνική επικοινωνία των κρατουμένων πραγματοποιείται από τα κινητά τους τηλέφωνα. Αναφέρθηκε

ότι ο Ερυθρός Σταυρός έχει τοποθετήσει 2 φορητούς υπολογιστές (laptops) προς χρήση από τους κρατούμενους για επικοινωνία.

Οι κρατούμενοι κατανέμονται ανά 12 άτομα σε κελιά, τα οποία διαθέτουν παράθυρο, επαρκή φωτισμό και κεντρικό σύστημα κλιματισμού. Η τεχνική υπηρεσία έχει πραγματοποιήσει επισκευές στους χώρους. Σοβαρές ελλείψεις παρουσιάζονται στα ζητήματα καθαριότητας, καθώς απασχολούνται δύο άτομα σε όλη τη δομή και ένα άτομο στα γραφεία, λόγω έλλειψης χρηματοδότησης. Η αποκομιδή των απορριμμάτων γίνεται από τον Δήμο Κορίνθου. Υπάρχει σοβαρή έλλειψη ρουχισμού. Κάθε είκοσι ημέρες γίνεται απεντόμωση. Παρέχονται κλινოსκεπάσματα κατά την άφιξη των κρατουμένων και υπάρχουν πλυντήρια για πλύσιμο των ρούχων από τους ίδιους. Η λειτουργία ηλιακών συλλεκτών παρέχει τη δυνατότητα ζεστού νερού ορισμένες ώρες της ημέρας. Η σίτιση γίνεται καθημερινά από τρεις εταιρείες catering και προσφέρεται πρωινό, μεσημεριανό, βραδινό, με σεβασμό στα πολιτισμικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά των κρατουμένων.

Η ΑΕΜΥ έχει αναλάβει την παροχή υπηρεσιών ιατρικής περίθαλψης, διερμηνείας, ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης. Την ημέρα της επίσκεψης στο ιατρείο απασχολούνταν μία γενική ιατρός, δύο νοσηλευτές και ένας διοικητικός. Παρά τις προκλήξεις, δεν υπάρχει προσφορά για την κάλυψη των θέσεων ιατρικού προσωπικού. Φαρμακευτική κάλυψη υπάρχει εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις συνταγογράφησης, σε συνεργασία με επτά φαρμακεία της περιοχής.

Σοβαρή δυσλειτουργία υφίσταται στο σύστημα συνταγογράφησης λόγω έλλειψης ΑΜΚΑ των κρατουμένων, ειδικά στη συνταγογράφηση φαρμάκων αυστηρής διάθεσης που απαιτούν δίγραμμη συνταγή. Η χορήγηση αυτών των φαρμάκων αφορά σε ψυχικά ζητήματα που συναρτώνται και με εθιστικές σε εξαρτήσεις συμπεριφορές, επομένως η μη φαρμακευτική κάλυψή τους εγκυμονεί ατομικούς και συλλογικούς κινδύνους.

Το ψυχοκοινωνικό κλιμάκιο της ΑΕΜΥ στελεχώνουν δυο ψυχολόγοι, οι οποίοι πραγματοποιούν συνεδρίες με τους κρατούμενους κατόπιν αιτήματός τους. Οι συνεδρίες δεν μπορούν να έχουν μακροχρόνιο και συστηματικό χαρακτήρα, αλλά αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα αιτήματα, όπως η κράτηση, ο επαναπατρισμός, η εξάρτηση από ουσίες, η ενημέρωση για τα δικαιώματα, η διαχείριση του στρες και της κατάθλιψης.

Οι ψυχολόγοι παραπέμπουν στο Νοσοκομείο Κορίνθου τα περιστατικά που κρίνουν ότι χρειάζονται ψυχιατρική υποστήριξη. Κάποια εξ αυτών παραπέμπονται από το Νοσοκομείο Κορίνθου σε Ψυχιατρικά Νοσοκομεία της Αθήνας για ακούσια νοσηλεία. Για τα ζητήματα εκτίμησης ανηλικότητας, εκκρεμεί η παραπομπή σε παιδίατρο του ΕΟΠΥΥ Κορίνθου, καθώς η Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου Κορίνθου δεν αναλαμβάνει τα θέματα αυτά.

5.3.2.4. Προαναχωρησιακός χώρος κράτησης Θεσσαλονίκης (Μενεμένη)

Στην Αστυνομική Διεύθυνση Θεσσαλονίκης χρησιμοποιούνται κοινά κρατητήρια ως de facto προαναχωρησιακός χώρος κράτησης, γεγονός που ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αλλεπάλληλες φορές επισημάνει πως αποτελεί μείζον πρόβλημα λόγω της εγγενούς ακαταλληλότητας των κοινών αστυνομικών κρατητηρίων για μακρά διοικητική κράτηση. Οι σχετικές αυτοψίες (10.11.2022 & 8.12.2022) πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο ελέγχου διαδικασιών απομάκρυνσης πολιτών τρίτων χωρών με προορισμό την Κρυσταλλοπηγή, στα σύνορα Ελλάδας-Αλβανίας.

Στα κελιά δεν υπάρχουν χτιστά κρεβάτια και οι κρατούμενοι κοιμούνται σε στρώματα απλωμένα στο πάτωμα. Το πάτωμα στον διάδρομο ήταν καθαρό ενώ μέσα σε ορισμένα κελιά ήταν λιγότερο καθαρό (εάν την ώρα του συνεργείου οι κρατούμενοι κοιμούνται, καθαρίζουν αργότερα μόνοι τους τον χώρο με υλικά που τους παρέχει η υπηρεσία).

Η θέρμανση τον χειμώνα παρέχεται από καλοριφέρ με καυστήρα πετρελαίου και η ψύξη το καλοκαίρι από κλιματιστικά που διαθέτουν όλα τα κελιά. Ζεστό νερό παρέχεται όλη τη μέρα μέσω ηλιακών θερμοσιφώνων, και δυο φορές την ημέρα από 2-3 ώρες τη φορά, μέσω του καυστήρα πετρελαίου, όταν δεν υπάρχει επαρκής ηλιοφάνεια.

Η καθαριότητα γίνεται από εξωτερικό συνεργείο με βάση σχετική σύμβαση. Το συνεργείο καθαρίζει καθημερινά τον χώρο του διαδρόμου, τα κελιά, τις τουαλέτες και τα ντους. Επίσης οι φύλακες δίνουν στους κρατούμενους ατομικά ήδη καθαριότητας και σύμφωνα με τον υπεύθυνο αστυνομικό υπάρχει σχετική επάρκεια στις αποθήκες.

Στο χώρο υπάρχει γραφείο-ιατρείο με βασικό εξοπλισμό (κρεβάτι εξέτασης, καρδιογράφο, πιεσόμετρο, οξύμετρο, κλπ). Καθώς δεν υπάρχει τακτική παρουσία γιατρού και νοσηλευτικού προσωπικού ούτε φάρμακα, οι σχετικές ανάγκες των κρατουμένων καλύπτονται με αυθημερόν μεταγωγή σε εφημερεύοντα νοσοκομεία και κέντρα υγείας.

Δεδομένης της απουσίας χώρου προαυλισμού, ο χώρος παραμένει ακατάλληλος για πολυήμερη κράτηση. Ο μέσος χρόνος παραμονής στα κρατητήρια πλέον είναι, σύμφωνα με τον υπεύθυνο αστυνομικό, 1 μήνας. Στη συνέχεια οι κρατούμενοι είτε οδηγούνται σε κάποιο προαναχωρησιακό κέντρο κράτησης είτε αφήνονται ελεύθεροι έχοντας περάσει πρώτα απ την υπηρεσία Ασύλου.

Κρατούσαν 50 άτομα όλοι άντρες, οι 11 ανήλικοι.

5.3.2.5. Προαναχωρησιακό Κέντρο Παρανεστίου

Το Κέντρο στεγάζεται και λειτουργεί από το 2012 εντός του χώρου του πρώην στρατοπέδου Πανατζόπουλου υπό την ευθύνη της Ελληνικής Αστυνομίας μέσα στον οι-

κισμό Παρανέστι και σε απόσταση περίπου 42 χλμ. από την πόλη της Δράμας. Το Κέντρο έχει συνολική δυναμικότητα 420 άτομα, η οποία ωστόσο έχει μειωθεί στα 360 άτομα για λόγους ασφαλείας, καθώς τα container έχουν υποστεί πολλές φθορές.

Κατά το χρόνο της επίσκεψης (3.11.2022) χρησιμοποιούνταν 6 πτέρυγες, στις οποίες η κράτηση των αλλοδαπών γίνεται αποκλειστικά σε containers δυναμικότητας 12 ατόμων έκαστο. Πιο συγκεκριμένα, σε τέσσερις πτέρυγες υπάρχουν 9 containers, στην πέμπτη πτέρυγα 8 containers και στην έκτη πτέρυγα 7 containers. Λόγω των φθορών που έχουν υποστεί, χρησιμοποιούνται μεν όλα, αλλά με μειωμένες κλίνες. Ανάλογα με το μέγεθος της φθοράς και ανάλογα με την εθνικότητα των κρατούμενων που διαμένουν σε κάθε container, αντί για 12 άτομα, κρατούνται 8 ή και 4 στο καθένα. Σε κάθε πτέρυγα ένα container προορίζεται για χώρο λατρείας και ένα για εστιατόριο.

Ο μέσος χρόνος κράτησης κυμαίνεται στους 6 μήνες, ενώ αναφέρθηκε ότι αρκετοί κρατούμενοι αφήνονται ελεύθεροι όταν έχει πλέον εξαντληθεί η δυναμικότητα του Κέντρου και εισέρχονται νέοι, ενώ πραγματοποιείται άρση της κράτησης λόγω ευαλωτότητας σε άτομα με σοβαρές ασθένειες.

Τα containers στέγασης διαθέτουν θέρμανση και κλιματισμό. Το καθένα είναι εξοπλισμένο με θερμοπομπούς και ένα κλιματιστικό μηχάνημα. Οι ενεργειακές ανάγκες καλύπτονται με ηλεκτρικό ρεύμα πλην της θέρμανσης του νερού, που γίνεται με ηλιακούς θερμοσίφωνες που υπάρχουν στον ευρύτερο προαύλιο χώρο. Κάθε container περιέχει 2 τουαλέτες, 2 ντους και έναν νιπτήρα. Σε κάθε πτέρυγα υπάρχουν δύο πλυντήρια για το πλύσιμο των ρούχων και σκεπασμάτων. Η διαχείριση του χώρου των πλυντηρίων γίνεται από τους αστυνομικούς φύλαξης της πτέρυγας προκειμένου να αποφεύγονται φθορές.

Όσον αφορά την καθαριότητα, υπάρχει συνεργείο καθαρισμού που εργάζεται καθημερινά στο Κέντρο για 4 ώρες, εκτός Κυριακής. Το συνεργείο αποτελείται από τρεις άντρες και μία γυναίκα και υπάρχει σύμβαση εργασίας με το Υπουργείο. Επίσης, ακόμη ένα άτομο είναι υπεύθυνο για την καθημερινή καθαριότητα των container της Διοίκησης και της ΑΕΜΥ. Ανά 15 μέρες πραγματοποιείται απεντόμωση με συνεργείο, καθώς υπάρχει πρόβλημα με έντομα, το οποίο αποδίδεται από τη διοίκηση τόσο στη φθορά των εγκαταστάσεων όσο και στην έλλειψη φροντίδας καθαριότητας στους χώρους από τους ίδιους τους κρατούμενους.

Η αποκομιδή των απορριμμάτων πραγματοποιείται από τα απορριμματοφόρα του Δήμου Παρανεστίου τρεις φορές την εβδομάδα (Τρίτη-Πέμπτη-Σάββατο). Υπάρχουν δύο τροχήλατοι κάδοι απορριμμάτων σε κάθε πτέρυγα, τους οποίους μετακινεί στο χώρο αποκομιδής το συνεργείο καθαρισμού. Τα λύματα του Κέντρου διατίθενται σε βόθρους που αναφέρθηκε ότι δεν εκκενώνονται, καθώς, αναφέρθηκε ότι από όσο, είναι σε θέση να γνωρίζει η διοίκηση, από την έναρξη της λειτουργίας του Κέντρου δεν έχουν έρθει βυτιοφόρα οχήματα.

Οι ανάγκες σε είδη ατομικής υγιεινής καλύπτονται από την ΕΛΑΣ με ετήσιο κονδύλι ύψους 1.700 € που δίνεται από το Υπουργείο. Το μόνο πρόβλημα που αναφέρθηκε είναι η ύπαρξη κατσαρίδων, αν και γίνεται απεντόμωση κάθε 15 ημέρες και αποδίδεται στην έλλειψη μέριμνας των ίδιων των κρατουμένων για τις συνθήκες καθαριότητας. Ο ρουχισμός και η υπόδηση καλύπτονται με δωρεές από τον Ερυθρό Σταυρό αλλά και των ντόπιων κατοίκων του Δήμου.

Ως χώρος προαυλισμού χρησιμοποιείται ο ελεύθερος ενδιάμεσος χώρος μεταξύ των container σε κάθε πτέρυγα. Έχει μορφή διαδρόμου εύρους 5-6 μέτρων περίπου και είναι δίχως σκέπαστρο/σκίαση Επίσης, στον υπαίθριο χώρο δεν έχει προστεθεί κάποιο γήπεδο/χώρος δραστηριοτήτων για την ψυχαγωγία των κρατουμένων. Υπάρχει ένα παλιό γηπεδάκι μπάσκετ κοντά στις παλαιές εγκαταστάσεις του στρατοπέδου, που όμως δεν αξιοποιείται, ούτε έχει ανακαινιστεί, καθώς όπως αναφέρθηκε, μεταξύ άλλων, είναι μακριά από τις πτέρυγες και θα ήταν πιο δύσκολο να φυλάσσεται.

Όπως ήδη σημειώθηκε, σε κάθε πτέρυγα ένα container προορίζεται για χώρο λατρείας και ένα για εστιατόριο. Από την επίσκεψη σε μια πτέρυγα διαπιστώθηκε ότι ο χώρος εστιατορίου δεν λειτουργεί, λόγω πολλαπλών φθορών και για να αποφεύγονται συμπλοκές. Οι κρατούμενοι διατηρούν τα κινητά τους τηλέφωνα δίχως όμως τις κάμερες (οι οποίες έχουν αφαιρεθεί) και δεν υπάρχει πρόσβαση σε wi-fi σύνδεση ίντερνετ.

Για τις ανάγκες περίθαλψης των κρατουμένων, εντός του Κέντρου λειτουργεί ιατρείο της ΑΕΜΥ, ενώ εξυπηρετούνται και από το Κέντρο Υγείας του Δήμου Παρανεστίου, που βρίσκεται δίπλα στο ΠροΚεΚΑ. Το Κέντρο Υγείας διαθέτει και ακτινολογικό ιατρείο. Για τις λοιπές ανάγκες θεραπείας και περίθαλψης, οι κρατούμενοι μεταφέρονται με περιπολικά ή και με ασθενοφόρα στα νοσοκομεία της Δράμας, των Σερρών ή και της Ξάνθης. Για τη χορήγηση των φαρμάκων που συνταγογραφεί ο γιατρός της ΑΕΜΥ, το Κέντρο διαθέτει μηνιαία το ποσό των 1000 ευρώ. Το 70% περίπου των φαρμάκων χορηγούνται, είναι περιπτώσεις νευρολογικών και ψυχολογικών προβλημάτων υγείας.

Η σίτιση καλύπτεται από εταιρία catering με μηνιαίες συμβάσεις. Το συσσίτιο έρχεται σε ατομικές μερίδες μέσα σε θερμοθάλαμο δύο φορές την ημέρα.

Συμπεράσματα - προτάσεις

Οι συνθήκες διαβίωσης είναι εν γένει ανεκτές με πολλά ωστόσο περιθώρια βελτίωσης. Το γεγονός ότι στο Κέντρο κρατούνται μόνο άνδρες καθιστά ευκολότερες τις συνθήκες.

Η ιατρική κάλυψη με προσωπικό είναι σαφώς βελτιωμένη συγκριτικά με το 2017, που διενεργήθηκε η προηγούμενη επίσκεψη της Αρχής, λόγω της ΑΕΜΥ που έχει

εγκατασταθεί στο κέντρο. Θετικότερη είναι η καθημερινή λειτουργία του οδοντιατρείου σε μεγάλο, φωτεινό και καλά εξοπλισμένο χώρο. Ωστόσο, η συνεχής εναλλαγή του προσωπικού μέσω των διαδοχικών συμβάσεων που τώρα μάλιστα έγιναν εξαμηνιαίες αντί για ετήσιες, δεν αποτελεί τη βέλτιστη επιλογή. Επίσης, διαπιστώνεται ανάγκη να καλυφθεί η θέση του κοινωνικού λειτουργού, και σύντομα και του ψυχολόγου, που επίσης θα αποχωρήσει.

ΠροΚεΚΑ Παρανεατίου

Σοβαρό ζήτημα εξακολουθεί να αποτελεί ο ελλιπής χώρος προαυλισμού και η απουσία δυνατοτήτων ψυχαγωγίας ή αθλοπαιδιών καθώς δεν αξιοποιείται καθόλου ο ελεύθερος χώρος που υπάρχει εντός του πρώην στρατοπέδου.

Θετική επίσης είναι η ανακαίνιση που πραγματοποιήθηκε στα δύο παλαιά κτίρια καθώς και ο εξοπλισμός τους με κρεβάτια και κλινοσκεπάσματα, αλλά ταυτόχρονα είναι αρνητικό ότι αυτά δεν αξιοποιούνται για την καλύτερη διαβίωση των κρατουμένων, οι οποίοι εξακολουθούν να διαβιούν στα containers.

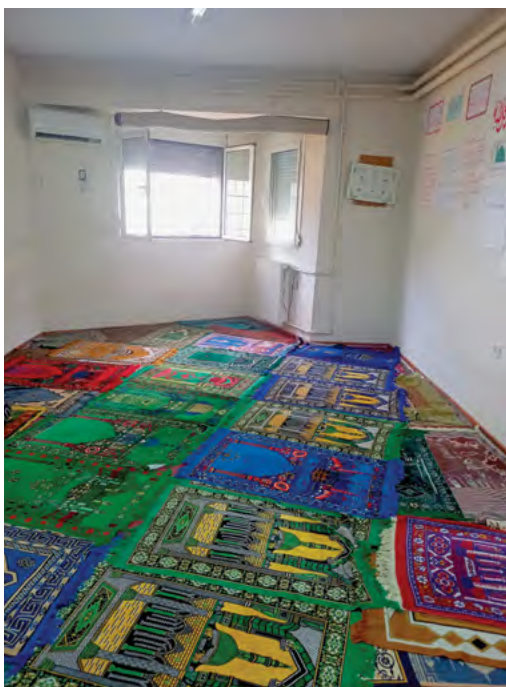
Προτείνεται η αξιοποίηση των δύο ανακαινισμένων κτιρίων συνολικής δυναμικότητας 300 ατόμων για τη στέγαση των κρατουμένων και η χρήση των containers επικουρικά μόνο για την κάλυψη έκτακτων αναγκών.

Επίσης προτείνεται η δημιουργία χώρων άθλησης/ ψυχαγωγίας, αξιοποιώντας το μεγάλο περιβάλλοντα χώρο των παλαιών κτιριακών εγκαταστάσεων. Η ανάπλαση του γηπέδου μπάσκετ που έως σήμερα είναι εγκαταλελειμμένο και που η θέση του είναι δίπλα στα παλαιά κτίρια που ανακαινίστηκαν. Η δημιουργία χώρων εκτόνωσης είναι πολύ σημαντική για την ψυχική υγεία των κρατουμένων, η οποία προκύπτει ότι είναι επιβαρυνόμενη από την πολύμηνη κράτηση.

Επί πλέον, στο πλαίσιο που ορίζει η νομοθεσία και για τη διατήρηση του αριθμού των κρατουμένων σε επίπεδα που θα διασφαλίζονται για όλους κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, πρέπει να εξετάζεται η άρση της κράτησης και για λόγους ψυχικής υγείας, με ταυτόχρονη παραπομπή σε δομές φιλοξενίας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ή άλλες κατάλληλες δομές.

5.3.2.6. Προαναχωρησιακό Κέντρο Ξάνθης

Οι εγκαταστάσεις του Κέντρου εκτείνονται στους χώρους τριών κτηρίων της πρώην Σχολής Αστυφυλάκων της Ελληνικής Αστυνομίας, περί το 2ο κλμ της Ε.Ο Ξάνθης- Καβάλας.

ΠροΚεΚΑ Ξάνθης

Κατά την ημέρα της επίσκεψης (2.11.2022) κρατούνταν 194 αλλοδαποί, όλοι ενήλικοι άνδρες. Η «δυναμική» χωρητικότητά του κέντρου είναι 210 άτομα, ενώ το μέγιστο της χωρητικότητας του (εφόσον αξιοποιηθούν χώροι που παραμένουν σε αχρησία, βλ. παρακάτω) είναι 396 άτομα.

Συγκριτικά με την προηγούμενη επίσκεψη της Αρχής (2019), κομβικές υπήρξαν οι παρεμβάσεις και βελτιώσεις στις υποδομές κατά το 2020, ενώ ήδη υφίστανται συμβάσεις παροχής υπηρεσιών καθαριότητας των εγκαταστάσεων, ενώ συνεχίζεται η πρακτική της ελεύθερης χρήσης των ιδιωτικών κινητών τηλεφώνων.

Ιατρικές υπηρεσίες παρέχονται στο πλαίσιο συνεργασίας με την ΑΕΜΥ (1 ιατρός παθολόγος, 2 νοσηλεύτριες, 1 ψυχολόγος, 1 κοινωνικός λειτουργός). Οι περιπτώσεις που κρίνονται ως σοβαρές παραπέμπονται στο Νοσοκομείο Ξάνθης που βρίσκεται σε πολύ κοντινή απόσταση.

Οι κρατούμενοι του Κέντρου μπορούν να κινούνται ελεύθερα μεταξύ των ορόφων του κάθε κτιρίου και να προσαυλίζονται στον περιφραγμένο χώρο πέριξ του κάθε κτιρίου.

Στον κάθε όροφο του κάθε διώροφου κτηρίου υπάρχει ένας διάδρομος με δωμάτια εκατέρωθεν. Σχεδόν όλοι οι χώροι είναι σε κατάσταση απαξίωσης με μεγάλες φθορές στις υποδομές. Συγκεκριμένα ο αλουμινένιος σκελετός που στηρίζει τις ψευδοροφές των διαδρόμων ήταν σχεδόν στο σύνολό του κατεστραμμένος. Εξαιτίας αυτού, σε πολλά σημεία προεξείχαν μέταλλα και έλλειπαν τα τετράγωνα πάνελ της οροφής. Ωστόσο, στο ίδιο μέρος είναι τοποθετημένοι σωλήνες νερού και καλώδια ηλεκτροδότησής και η ακάλυπτη έκθεση τους προξενεί ανησυχία, καθώς ενδέχεται να αυξάνει κινδύνους ηλεκτροπληξίας, πυρκαγιάς, ή και παραβατικότητας/δολιοφθοράς. Ως συνέπεια των φθορών, ο φωτισμός στους διαδρόμους δεν ήταν επαρκής, ενώ στις πυροσβεστικές φωλιές δεν υπήρχαν πυροσβεστήρες.

Δεν υπήρχαν πόρτες σε κανένα από τα δωμάτια, αλλά οι εισοδοί καλύπτονταν αυτοσχέδια από κουβέρτες, κουρτίνες, σεντόνια, ή μεταλλικούς σκελετούς κρεβατιών. Οι τουαλέτες είναι σε μέτρια κατάσταση καθαριότητας και υφίστανται αρκετές φθορές στα είδη υγιεινής. Ιδίως στα δάπεδα υπήρχαν λιμνάζοντα και λασπωμένα νερά και στον διάδρομο πλησίον αυτών υπήρχε έντονη δυσσομία.

Το πρόβλημα των υποδομών των χώρων κράτησης του ΠροΚεΚΑ Ξάνθης παραμένει οξυμένο και πρέπει να εξεταστεί άμεσα σχέδιο ανακαίνισης. Για την παντελή απουσία θυρών στα δωμάτια των κρατουμένων θα πρέπει να βρεθεί ομοιόμορφη συστηματοποιημένη λύση, η οποία να διασφαλίζει την ασφάλεια των κρατουμένων, ιδιαίτερα κατά τις νυκτερινές ώρες, καθώς και κάποιο ελάχιστο ιδιωτικότητας. Θα πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες καθαριότητας των χώρων υγιεινής.

5.3.2.7. Προαναχωρησιακό Κέντρο Φυλακίου Ορεστιάδας

Οι εγκαταστάσεις του Κέντρου καταλαμβάνουν χώρο πρώην βιοτεχνίας ενδυμάτων και βρίσκονται επί της επαρχιακής οδού που συνδέει την Ορεστιάδα με την κοινότητα Φυλακίου. Κατά την ημέρα της επίσκεψης (3.11.2022) κρατούνταν 197 αλλοδαποί από τους οποίους 14 ήταν γυναίκες και 8 ανήλικα παιδιά. Η «δυσνητική» χωρητικότητα του κέντρου είναι 232 άτομα και πραγματοποιούνταν μεγάλη επέκταση των εγκαταστάσεων με προσθήκη οικίσκων (τύπου container) σε εκτάσεις που εφάπτονται με τις υπάρχουσες του συγκροτήματος αλλά και του διπλανού ΚΥΤ Φυλακίου. Ήταν άγνωστο με ποιο τρόπο θα διαμοιραστούν οι επεκτάσεις και εάν μετά την ολοκλήρωσή τους θα καταστεί δυνατό να λειτουργήσει το Κέντρο με την προβλεπόμενη λειτουργία του.

Οι κρατούμενοι ήταν μοιρασμένοι σε 6 θαλάμους κράτησης. Ένας θάλαμος προορίζεται για οικογένειες και γυναίκες, τη δε ημέρα της επίσκεψης βρίσκονταν σε αυτόν και 8 παιδιά ηλικίας 3 – 6 ετών. Εξωτερικά των θαλάμων στον τοίχο του διαδρόμου υπήρχαν αναρτημένες τηλεοράσεις, ενώ ως χώρος ψυχαγωγίας και προσευχής αναφέρθηκε ένας ιδιαίτερα στενός προθάλαμος, ο οποίος επίσης ήταν κλειστός με κάγκελα. Οι κρατούμενοι προαυλιζόνταν δύο ώρες το πρωί και ενίστε δύο ώρες το απόγευμα σε περιφραγμένους εξωτερικούς χώρους. Σε κάθε θάλαμο υπήρχαν διώροφα κρεβάτια και τουαλέτες-ντουζιέρες. Λόγω έλλειψης ιδιωτικότητας σε αρκετά από τα χαμηλά κρεβάτια είχαν τοποθετηθεί αυτοσχέδια παραπετάσματα από σεντόνια ή κουβέρτες.

Δεν επιτρέπεται η χρήση των κινητών τηλεφώνων από τους κρατούμενους, αλλά υπάρχουν στη διάθεσή τους καρτοτηλέφωνα. Στο χώρο παρακολούθησης των καμερών κλειστού κυκλώματος, διαπιστώθηκε ότι οι κάμερες κατέγραφαν περιμετρικά τους χώρους διαμονής και τους εσωτερικούς διαδρόμους των κτηρίων. Τα οπτικά δεδομένα φυλάσσονται για 15 ημέρες.

Ιατρικές υπηρεσίες παρέχονταν στο πλαίσιο συνεργασίας με την ΑΕΜΥ. Σημαντικό πρόβλημα αποτελούσε η παντελής έλλειψη διερμηνέων στις γλώσσες των κρατούμενων και η ΑΕΜΥ αδυνατούσε να προσελκύσει ενδιαφέρον για τις σχετικές προκνηρυσόμενες θέσεις. Οι σχετικές ανάγκες ικανοποιούνταν εκ των ενόντων, δηλαδή από κρατούμενους που μιλούσαν αγγλικά ή ελληνικά, ενώ αξιόλογη καλή πρακτική αποτελούσε η συμβολή τεσσάρων τουρκόφωνων συνοριακών φυλάκων που υπηρετούσαν στο Κέντρο. Μετά την ανακαίνιση των εγκαταστάσεων που ολοκληρώθηκε στις αρχές του 2021, ψύξη και θέρμανση παρέχονται από κεντρικό σύστημα, ζεστό νερό παρέχεται από ηλιακούς θερμοσίφωνες και αναμενόταν σύνδεση της αποχέτευσης του Κέντρου με το τοπικό αποχετευτικό δίκτυο. Όλοι οι χώροι είχαν μικρές φθορές, κυρίως γκραφίτι και συνθήματα στους τοίχους. Οι τουαλέτες ήταν σχετικά καθαρές, με μικρές φθορές σε κάποιες βρύσες και είδη υγιεινής. Σημαντικότερο πρόβλημα που αναφέρθηκε ήταν η έλλειψη ζεστού νερού.

Διαπιστώσεις

- Συνθήκες: Ο χώρος του Κέντρου είναι περιορισμένος και ακατάλληλος για οικογένειες και ανήλικα. Το ενδεχόμενο δε, είτε παράτασης του χρόνου παραμονής των κρατουμένων στο συγκεκριμένο χώρο, όπως προβλέπεται από τη φύση της δομής, είτε εξάντλησης ακόμη και της προβλεπόμενης χωρητικότητας των κρατουμένων, θα επιδείνωνε ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Λαμβάνοντας υπόψη πρακτικές που εφαρμόζονται σε άλλα ΠροΚεΚΑ, ο χρόνος προαυλισμού που προσφέρεται είναι περιορισμένος και θα πρέπει να εξεταστεί η επέκτασή του. Πρέπει επίσης να ενταθούν οι προσπάθειες επισκευής και καθαριότητας των χώρων υγιεινής στα κτήρια κράτησης, είναι όμως ενθαρρυντική η προοπτική της σύνδεσης του συγκροτήματος με το δημόσιο σύστημα αποχέτευσης.

ΠροΚεΚΑ Φυλακίου

- Χρόνος κράτησης: Τα προβλήματα των συνθηκών κράτησης παράτυπων μεταναστών εντείνονται όσο αυξάνεται το χρονικό διάστημα διαμονής τους, ενώ είναι δεδομένη η ακαταλληλότητα των υφιστάμενων εγκαταστάσεων για μακρόχρονη παραμονή. Η συντόμευση του χρόνου υποβολής και εξέτασης των αιτημάτων ασύλου και η ταχύτερη κρίση των περιπτώσεων, στις οποίες δεν

είναι δυνατός ο επαναπατρισμός των παράτυπα εισερχομένων αλλοδαπών, θα συμβάλει στην προστασία των δικαιωμάτων και την ορθολογικότερη λειτουργία του συστήματος κράτησης.

5.3.2.8. Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή Σάμου

Λειτουργία, οργάνωση και χώροι διαμονής

Η ΚΕΔ έχει ωφέλιμο χώρο 154 στρεμμάτων, δυναμικότητα 3.000 θέσεων διαμενόντων και βρίσκεται σε απόσταση 6 χιλιομέτρων από το Βαθύ. Είναι διαχωρισμένη σε τρεις τομείς διαμονής εκ των οποίων χρησιμοποιείται μόνο ο τομέας Α, δυναμικότητας 1000 θέσεων. Η αυτοψία πραγματοποιήθηκε στον τομέα Α και στην ασφαλή περιοχή διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων.

ΚΕΔ Σάμου

Ο τομέας Α αποτελείται από οικίσκους χωρητικότητας 4 ατόμων έκαστος, με εσωτερική τουαλέτα/μπάνιο και κουζίνα, κλιματισμό και ζεστό νερό. Οι εγκαταστάσεις διαθέτουν ηλεκτρική τροφοδοσία, σύστημα πυρασφάλειας, υδροδότηση μέσω γεώτρησης, ασφαλτοστρωμένους δρόμους, σύστημα επεξεργασίας πόσιμου νερού και βιολογικούς επεξεργαστές λυμάτων.

Ιδιωτικές εταιρείες παρέχουν υπηρεσίες καθαριότητας, τεχνικής συντήρησης και

φύλαξης. Η καθαριότητα των χώρων γίνεται καθημερινά από ιδιωτικά συνεργεία καθαρισμού και η αποκομιδή απορριμμάτων πραγματοποιείται από το Δήμο Ανατολικής Σάμου.

Στον τομέα Α υπήρχαν 479 διαμένοντες, εκ των οποίων 392 ήταν καταγεγραμμένοι από τις υπηρεσίες υποδοχής και ταυτοποίησης. 244 ήταν άνδρες, 89 ήταν γυναίκες και 59 ήταν παιδιά, κυρίως αραβικής και αφρικανικής καταγωγής. Ο διαχωρισμός των διαμενόντων γίνεται με βάση την εθνικότητα. Τα ευάλωτα άτομα, όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι μόνες γυναίκες διαμένουν με τον υπόλοιπο πληθυσμό, όμως, για λόγους ασφάλειας, αφήνεται κενό κοντέινερ μεταξύ αυτών και των άλλων διαμενόντων, ενώ οι μόνες γυναίκες τοποθετούνται κοντά στους εσωτερικούς «δρόμους» της Δομής.

ΚΕΔ Σάμου

Ο μέσος χρόνος παραμονής στη Κ.Ε.Δ. είναι 3 μήνες, ενώ για τα ασυνόδευτα ανήλικα 1 μήνας.

Παρέχονται γεύματα μέσω εταιρείας catering και υπάρχει συσσίτιο για ομάδες με ειδικές ανάγκες διατροφής, όπως για τα ανήλικα, τα βρέφη, τις γυναίκες σε λοχεία και όσους πάσχουν από σακχαρώδη διαβήτη.

Τα παιδιά που διαμένουν στη Δομή μαζί με τις οικογένειές τους, μεταβαίνουν σε

σχολείο του νησιού με ΚΤΕΛ, συνοδευόμενα από υπαλλήλους της Δομής. Υπάρχει κτίριο νηπιαγωγείου και η Μ.Κ.Ο. «Μετάδραση» παρέχει μη τυπική εκπαίδευση σε ενήλικους εντός της Δομής. Δεν προβλέπεται διακριτός χώρος για άσκηση θρησκευτικών καθηκόντων. Υπάρχει γήπεδο ποδοσφαίρου/βόλεϊ και λειτουργούσε χώρος δραστηριοτήτων με πρωτοβουλία ΜΚΟ. Προσεχώς θα λειτουργήσει χώρος με ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Η Δομή περιβάλλεται περιμετρικά από διπλή περίφραξη που καταλήγει σε αγκυρωτό συρματόπλεγμα και φυλάσσεται από την Ελληνική Αστυνομία σε 24ωρη βάση. Υπάλληλοι εταιρίας ασφάλειας εκτελούν υπηρεσίες φύλαξης εντός της Δομής και στην είσοδο/έξοδο αυτής. Επίσης, υπάρχει περιμετρικά κλειστό σύστημα παρακολούθησης CCTV με κάμερες.

Η είσοδος και η έξοδος των διαμενόντων επιτρέπεται από τις 7 π.μ. έως τις 9 μ.μ., κατόπιν ελέγχου, από τον οποίο περνούν όλοι, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων. Έλεγχος γίνεται και σε όσους διαμένοντες κυκλοφορούν από και προς τον χώρο της καταγραφής και τον χώρο όπου βρίσκεται το γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ στον οποίο μπορούν να συναντήσουν δικηγόρο. Οι διαμένοντες μπορούν να μεταβαίνουν οπουδήποτε στο νησί, καθώς υπάρχει καθημερινή συγκοινωνιακή σύνδεση.

Η απογραφή των διαμενόντων είναι ημερήσια. Μετά το αρχικό διάστημα των 25 ημερών περιορισμού της κυκλοφορίας κι εφόσον ο διαμένων έχει δελτίο χωρικής γεωγραφικό περιορισμό, μπορεί με υπεύθυνη δήλωση να αποχωρήσει οικειοθελώς από τη Δομή, παραιτούμενος στο εξής όλων των υλικών συνθηκών υποδοχής, περιλαμβανομένου και του οικονομικού βοηθήματος.

Ασυνόδευτα ανήλικα

Κατά την άφιξη τους και υποβολή τους στην υγειονομική καραντίνα, τα ασυνόδευτα παιδιά τοποθετούνται σε χωριστούς οικίσκους από τους ενήλικους. Διαμένουν στην Κ.Ε.Δ. περίπου ένα μήνα και εν συνεχεία μεταφέρονται σε δομές για ασυνόδευτους ανήλικους. Δελτίο διεθνούς προστασίας εκδίδεται κατά τη διάρκεια διαμονής τους στη Δομή, ωστόσο παραδίδεται κατά την αναχώρηση από αυτή, για λόγους προστασίας, προκειμένου να περιοριστεί ο κίνδυνος μετακίνησης τους.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι διαμένουν σε ασφαλή περιοχή με περίφραξη και 24ωρη φύλαξη, αποτελούμενη από 23 οικίσκους χωρητικότητας έως τέσσερις κλίνες έκαστος, με τουαλέτα, ντους και κλιματισμό. Τα κορίτσια στεγάζονται σε χωριστό οικίσκο. Όλοι οι ανήλικοι παραμένουν εντός της ασφαλούς περιοχής συνεχώς, όπου και λαμβάνουν τα γεύματά τους και έχουν δυνατότητα να εξέλθουν στον ευρύτερο χώρο της Δομής καθημερινά από τις 4 μ.μ. έως τις 7 μ.μ. Τα είδη ατομικής υγιεινής και ρουχισμού καλύπτονται είτε από το Υπουργείο είτε από δωρεές με είδη από την αποθήκη της Δομής.

Προβληματίζει το γεγονός ότι δεν υπάρχει προσωπικό τη νύχτα, για περίπτωση ανάγκης, έλλειψη που υφίσταται από τον Απρίλιο 2022, μετά τη διακοπή του προγράμματος «Μέριμνα». Περιστατικά βίας δεν έχουν παρατηρηθεί.

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, λόγω του περιορισμένου χρόνου παραμονής τους στη Δομή λαμβάνουν μόνο μη τυπική εκπαίδευση. Διαθέτουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και ο σχετικός αριθμός κοινωνικής ασφάλισης (Π.Α.Α.Υ.Π.Α.) είναι ενεργοποιημένος κατά τη διαμονή τους στη Δομή.

Διαπιστώσεις - προτάσεις

- Κατά την επίσκεψη του κλιμακίου (4-5.7.2022), διαπιστώθηκε αρτιότητα των εγκαταστάσεων διαμονής και καλές συνθήκες διαβίωσης, ειδικά ως προς το ζήτημα στέγασης, συνθηκών υγιεινής και καθαριότητας. Θετικά αποτιμάται το γεγονός ότι έχουν προβλεφθεί εγκαταστάσεις, οι οποίες μπορούν να καλύψουν ικανοποιητικά τις ανάγκες διαμονής μεγάλου αριθμού νεοεισερχόμενων αλλοδαπών σε περίπτωση μαζικών αυξήσεων.
- Η απόσταση της Δομής από τους οικισμούς του νησιού δυσχεραίνει την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, αλλά και την ανάπτυξη αρμονικής σχέσης με την τοπική κοινωνία.
- Δεν υπάρχουν χώροι σκίασης και στέγαστρα, ούτε χώροι πρασίνου. Ο χώρος άθλησης είναι σε καλή κατάσταση, ωστόσο θα πρέπει να δοθούν προς χρήση περισσότεροι χώροι άθλησης όπως και χώροι ψυχαγωγίας, θρησκευτικής λατρείας και βιβλιοθήκης.
- Για τις μονογονεϊκές οικογένειες και τις μόνες γυναίκες, θα ήταν σκόπιμο να προβλεφθεί η διαμονή τους σε διακριτούς χώρους εντός της Κ.Ε.Δ..
- Έντονος προβληματισμός υπάρχει σχετικά με την αναλογικότητα των τιθέμενων μέτρων φύλαξης. Τα συρματοπλέγματα παραπέμπουν σε σωφρονιστικό κατάστημα κράτησης. Επίσης, είναι ιδιαίτερα μεγάλος ο αριθμός του προσωπικού ιδιωτικής ασφάλειας δεδομένου ότι οι εγκαταστάσεις φρουρούνται από την Ελληνική Αστυνομία σε 24ωρη βάση και ο αριθμός των διαμενόντων είναι μικρός.
- Προβληματίζει επίσης η αναγκαιότητα και αναλογικότητα επιβολής επαναλαμβανόμενων ελέγχων κατά την είσοδο και την έξοδο σε διαμένοντες εντός της Δομής, ακόμη και σε εγκύους ή παιδιά.
- Η περιορισμένη στελέχωση του ιατρικού και ψυχοκοινωνικού κλιμακίου, ιδίως η απουσία ιατρού και μαιάς, προκαλεί δυσλειτουργίες και καθυστερήσεις στις διαδικασίες ελέγχου της ευαλωτότητας και συμπλήρωσης των καρτών υγείας, συνεπώς και στον προγραμματισμό και τη διεξαγωγή των διαδικασιών ασύλου. Επίσης, τίθενται ζητήματα ως προς την έγκαιρη παρέμβαση σε επείγοντα ιατρικά περιστατικά. Η επαρκής στελέχωση του ως άνω κλιμακίου

κρίνεται συνεπώς αναγκαία, όπως και η ύπαρξη νοσηλευτικού -αν όχι ιατρικού- προσωπικού σε 24ωρη βάση.

5.4. Ψυχιατρεία

5.4.1. Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού

Στο πλαίσιο της πολυήμερης επίσκεψης-αυτοψίας στο συγκρότημα Κορυδαλλού, κλιμάκιο της Αρχής επισκέφθηκε το Ψυχιατρείο Κρατουμένων. Το κλιμάκιο επισκέφθηκε τους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους του Ψ.Κ.Κ. (πτέρυγες, κελιά, θάλαμους, κοινόχρηστους χώρους, προαύλιους χώρους, γραφεία διοίκησης και ιατρών, αίθουσα ακροάσεων κοινωνικών λειτουργών, σημείο διανομής συσσιτίου, βιβλιοθήκη, χώρο ανοιχτού επισκεπτηρίου, κ.ο.κ.), πραγματοποίησε επιτόπια μελέτη μεμονωμένων ιατρικών φακέλων και συνομίλησε στελέχη του Ψυχιατρείου καθώς και κρατούμενους/νοσηλευόμενους.

Τα κελιά και οι θάλαμοι διαμονής των κρατουμένων/νοσηλευόμενων του Ψυχιατρείου Κρατουμένων Κορυδαλλού διαρθρώνονται στα εξής επίπεδα: υπόγειος χώρος, ισόγειος χώρος («χώρος αυξημένης φροντίδας ασθενών» ή «πράσινα κελιά»), πρώτος, δεύτερος και τρίτος όροφος. Το κλιμάκιο ενημερώθηκε ότι η κατανομή στους χώρους αυτούς γίνεται με εντολή γιατρού με βάση τη βαρύτητα της ψυχικής νόσου του κρατουμένου.

Μετά το τέλος της επίσκεψής του, το κλιμάκιο κατέληξε στις ακόλουθες διαπιστώσεις και συστάσεις σε σχέση με τις υποδομές και συνθήκες διαβίωσης, τη στελέχωση και τα λειτουργικά ζητήματα:

- Λόγω της διττής φύσης του ιδρύματος ως καταστήματος κράτησης και ως ψυχιατρικής δομής, οι κρατούμενοι/νοσηλευόμενοι υπόκεινται στη διπλή εξουσίαση αφενός των επιταγών του σωφρονιστικού πλαισίου και αφετέρου των θεραπευτικών μέτρων που επιλέγονται στο πλαίσιο της ψυχιατρικής μεταχείρισης. Προκειμένου να είναι σαφές για την πολιτεία και για το υποκείμενο τότε το πλαίσιο του καταναγκασμού υπηρετεί ένα θεραπευτικό σκοπό και τότε επιδιώκει ένα σωφρονιστικό αποτέλεσμα και προκειμένου να νοσηματοδοτούνται κατάλληλα από τους εγκλείστους τα επιβαλλόμενα μέτρα οριοθέτησης -αναλόγως αν στοχεύουν στο σωφρονισμό του υφιστάμενου την στερητική της ελευθερίας ποινή ή τη θεραπεία του πάσχοντος υποκείμενου- είναι κρίσιμο να παραμένουν εμφανώς διακριτές οι δυο λειτουργίες, όπως και οι ασκούμενες αρμοδιότητες μεταξύ των προσώπων που συμμετέχουν από τη μία στη φύλαξη και από την άλλη στη θεραπεία.
- Με βάση τις υποδομές, τη στελέχωση και τον τρόπο λειτουργίας του Ψυχιατρείου Κρατουμένων Κορυδαλλού, δίδεται η σαφής εντύπωση ότι πρόκει-

ται κατά μείζονα λόγο για σωφρονιστικό κατάσταση παρά για θεραπευτικό ίδρυμα. Σύμφωνα, ωστόσο, με τις διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), πρόκειται για «*θεραπευτήριο*» (άρθρο 19 § 4), όπου οι ασθενείς κρατούμενοι «*υποβάλλονται σε αναγκαία μέτρα νοσηλείας ή θεραπευτικά προγράμματα*» (άρθρο 30 § 1).

- Η ακραία υποστελέχωση σε ιατρικές ειδικότητες και το γεγονός ότι παραμένει κενή η θέση μόνιμου ψυχιάτρου στο Ψ.Κ.Κ. γεννά τεράστια ανησυχία ως προς την ευθύνη και την επιστημονική δεοντολογία που διέπει την ψυχιατρική και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των ασθενών κρατουμένων.
- Επισημαίνεται πρόσθετα πως ο ψυχίατρος έχει την αρμοδιότητα γνωμοδότησης για ζητήματα όπως η εισαγωγή ή η χορήγηση εξιτηρίου στους κρατούμενους του Ψυχιατρικού Καταστήματος, η τοποθέτησή τους σε χώρους αυξημένης φροντίδας, η καταλληλότητά τους για συμμετοχή σε θέσεις εργασίας, κ.ο.κ.. Η απουσία ενός επιστημονικά υπεύθυνου ψυχιάτρου και η διάχυση της ευθύνης στους κατ' επίσκεψη ιατρούς, οι οποίοι έχουν αποσπασματική παρουσία και στους οποίους ανατίθενται μεμονωμένοι ασθενείς, αφήνει την εντύπωση ότι η καθημερινή διαχείριση των αναγκών των κρατουμένων ως ασθενών διολισθαίνει, εν τοις πράγμασι, προς το φυλακτικό προσωπικό. Η ανάμειξη, ωστόσο, προσώπων μη επιφορτισμένων με το σχηματισμό επιστημονικής κρίσης στη λήψη αποφάσεων για ζητήματα που αφορούν την καθημερινή διαχείριση των κρατουμένων/νοσηλευόμενων του Ψυχιατρείου είναι ασύμβατη με κάθε σωφρονιστική ή θεραπευτική δεοντολογία. Η συνθήκη αυτή, όπως είναι εύλογο, επιτείνει μια αίσθηση ανασφάλειας δικαίου αλλά και αμφισβήτησης ως προς τα κριτήρια ποινικής και ψυχιατρικής μεταχείρισης των ασθενών κρατούμενων. Για τους παραπάνω λόγους, είναι απολύτως κρίσιμη η άμεση στελέχωση του Ψ.Κ.Κ. με μόνιμο ιατρό που θα φέρει την ευθύνη διεκπεραίωσης των αρμοδιοτήτων της θέσης.
- Προτείνεται, το αρμόδιο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη να προβεί σε ενέργειες στην κατεύθυνση κάλυψης της θέσης του μόνιμου ψυχιάτρου αλλά και της εν γένει στελέχωσης του ιδρύματος με τις απαιτούμενες ιατρικές ειδικότητες (π.χ. μόνιμος παθολόγος) καθώς και με νοσηλευτές (κατά προτίμηση ειδικευμένους στην ψυχιατρική). Με δεδομένο ότι, παρά τις επίμονες προσπάθειες της Διεύθυνσης του Ψυχιατρείου Κρατουμένων Κορυδαλλού και τα αιτήματα που έχουν επανειλημμένως διαβιβασθεί προς την αρμόδια 2η ΥΠΕ (Υγειονομική Περιφέρεια Πειραιώς και Αιγαίου) αλλά και τους Ιατρικούς Συλλόγους της επικράτειας, δεν εκδηλώνεται ενδιαφέρον για την κάλυψη των κενούμενων θέσεων, προτείνεται να μελετηθεί από το αρμόδιο Υπουργείο η προοπτική χορήγησης κινήτρων για την κάλυψη των θέσεων ιατρικών ειδικοτήτων και νοσηλευτικού προσωπικού.

- Το κλιμάκιο παραμένει με τη διαβεβαίωση της Διεύθυνσης του Ψ.Κ.Κ. ότι οι χώροι του υπογείου όπου στεγάζονταν τα πρώην «μπλε κελιά»⁷⁴ δεν χρησιμοποιούνται πλέον και μόνον αφού ανακατασκευαστούν κατάλληλα θα διατεθούν για συγκεκριμένη και ολιγοήμερη χρήση (π.χ. καραντίνα νεοεισερχόμενων για την πρόληψη από τη διασπορά του ιού SARS-CoV-2). Το κλιμάκιο απευθύνει την ίδια σύσταση ως προς το σύνολο των χώρων του υπογείου.
- Το κλιμάκιο σημειώνει ότι η έρευνά του, ως προς τη χρήση των κελιών του υπογείου, παρεμποδίστηκε λόγω της ελλιπούς πληροφόρησης αλλά και της απόκρυψης πραγματικών περιστατικών εκ μέρους του Προϊσταμένου Φύλαξης και υπενθυμίζει συναφώς ότι, με βάση τα οριζόμενα στο άρθρο 4 §§ 5, 10 και 11 ν. 3094/2003, *«Ο Συνήγορος του Πολίτη μπορεί να ζητεί από τις δημόσιες υπηρεσίες κάθε πληροφορία, έγγραφο ή άλλο στοιχείο για την υπόθεση, να εξετάξει πρόσωπα, να ενεργεί αυτοψία και να παραγγέλλει πραγματογνωμοσύνη. ... Όλες οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν με κάθε τρόπο την έρευνα. Η μη σύμπραξη δημόσιας υπηρεσίας στη διεξαγωγή της αποτελεί αντικείμενο ειδικής έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη προς τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό ... Λειτουργός ή υπάλληλος ο οποίος αρνείται να συνεργασθεί με τον Συνήγορο του Πολίτη με σκοπό να παρακωλύσει ή να αποτρέψει τη διεξαγωγή έρευνας, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ... Άρνηση λειτουργού ή υπαλλήλου ή μέλους διοίκησης να συνεργασθεί με το Συνήγορο του Πολίτη, κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα παράβασης καθήκοντος, για δε τα μέλη διοίκησης λόγο αντικατάστασής τους. ... Αν προκύπτει από εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη ότι λειτουργός ή υπάλληλος δημόσιας υπηρεσίας παρακωλύει, για δεύτερη φορά εντός τριετίας, το έργο της έρευνας ή αρνείται χωρίς σοβαρό λόγο να συμπράξει στην επίλυση του προβλήματος μπορεί να του επιβληθεί η ποινή οριστικής παύσης»*. Ο Συνήγορος του Πολίτη θέτει τις ανωτέρω διατάξεις υπόψη της Διεύθυνσης του Ψ.Κ.Κ. και του αρμόδιου Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και επισημαίνει ότι αν σημειωθούν εκ νέου φαινόμενα άρνησης συνεργασίας με την Αρχή, θα βρεθεί στη δυσάρεστη θέση να εξετάσει την εκ μέρους του ενεργοποίηση των ως άνω προβλέψεων.
- Περαιτέρω, το κλιμάκιο σχημάτισε την πεποίθηση ότι τα κελιά, οι θάλαμοι, οι

74. Πρόκειται για κελιά στο χώρο του υπογείου, τα οποία χρησιμοποιούνταν, όπως αναφέρθηκε, ως «κελιά αυτοπροστασίας», προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτοκαταστροφικές ή ετεροκαταστροφικές συμπεριφορές διαταρακτικών ασθενών. Σε τμήμα του χώρου του υπογείου είχε τοποθετηθεί διαχωριστικό (δεν υφίσταται πλέον) και είχαν πραγματοποιηθεί εργασίες διαμόρφωσης προκειμένου να στεγαστούν κρατούμενοι ειδικών κατηγοριών (καταδικασθέντες για συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση, γυναίκες κρατούμενες, κ.λπ.). Τα κελιά έχουν πρόσβαση σε δυο μικρούς προαύλιους χώρους, ο ένας εκ των οποίων σε ημικυκλική διάταξη, χωρίς υποδομές για αθλητικές δραστηριότητες.

κοινόχρηστοι και οι προαύλιοι χώροι του ισογείου ⁷⁵ είναι εντελώς ακατάλληλοι για διαβίωση, καθώς πρόκειται για ένα χώρο αναξιοπρεπούς και αβίωτης παραμονής για οποιαδήποτε ανθρώπινη ύπαρξη. Η τοποθέτηση κρατουμένων σε αυτόν τον χώρο συνιστά μορφή απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Ως εκ τούτου, το κλιμάκιο καλεί τη Διεύθυνση του Ψ.Κ.Κ. να τερματίσει άμεσα τη χρήση των χώρων του ισογείου.

- Το κλιμάκιο δεν διέθετε ψυχίατρο στη σύνθεσή του, επομένως επιφυλάσσεται ως προς οποιαδήποτε εκτίμηση αναφορικά με την ακολουθούμενη φαρμακευτική αγωγή των εγκλειστών. Με βάση, ωστόσο, την κοινή πείρα και τη συνολική εικόνα των ασθενών κρατουμένων, ανακύπτει ο προβληματισμός κατά πόσον αποφεύγεται η φαρμακευτική υπερδοσολογία για τον έλεγχο του πληθυσμού του καταστήματος, με δεδομένο ότι δεν χρησιμοποιούνται άλλα μέσα περιορισμού των διεγερτικών ασθενών. Στην περίπτωση αυτή είναι αναγκαίο να γίνει αντιληπτό και να γνωστοποιηθεί στο προσωπικό ότι η θεραπευτική δοσολογία φαρμάκων για τον ψυχικά ασθενή διαφοροποιείται από την φαρμακευτική υπερδοσολογία -δηλαδή την υποχρεωτική χορήγηση φαρμάκων ώστε να ελεγχθεί η συμπεριφορά του ψυχικά ασθενούς κρατούμενου - η οποία στην πράξη συνιστά «χημική καθήλωση» και μπορεί να τελειάει σε ψυχιατρική δομή μόνο εξαιρετικά, υπό συγκεκριμένες νόμιμες προϋποθέσεις και πρωτόκολλο, ώστε να μην θεωρηθεί απάνθρωπη μεταχείριση (CPT Standards).
- Το κλιμάκιο διαπίστωσε, κατά τη μελέτη των συμπληρωματικών εγγράφων που διατέθηκαν από το Ψ.Κ.Κ., τη χορήγηση φαρμάκου σε κρατούμενο/νοσηλεύμενο εν αγνοία του, καθώς αρνούνταν τη λήψη αγωγής. Το κλιμάκιο υπενθυμίζει ότι η αρχή της ενημερωμένης συναίνεσης του ασθενούς, με βάση την οποία οποιαδήποτε ιατρική πράξη στηρίζεται στην έγκυρη συναίνεσή του, κάμπτεται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και εφόσον τηρούνται οι εκ του νόμου προβλεπόμενες δικαιοκρατικές εγγυήσεις (όπως π.χ. στις περιπτώσεις ακούσιας ψυχιατρικής νοσηλείας, όπου απαιτείται η έκδοση εισαγγελικής παραγγελίας και η γνωμάτευση δύο ψυχιάτρων). Τονίζεται ότι το πραγματικό γεγονός του περιορισμού της ελευθερίας ενός κρατούμενου, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, δεν συνεπάγεται την υποχώρηση των κανόνων της ιατρικής δεοντολογίας όσον αφορά την αναγκαστική -δίχως τη συγκατάθεση

75. Πρόκειται τους «χώρους αυξημένης φροντίδας ασθενών» που στεγάζονται στο χώρο του ισογείου («πράσινα κελιά»). Στα κελιά αυτά τοποθετούνται, σύμφωνα με τον Αρχιφύλακα, οι νεοεισερχόμενοι για διάστημα 5-7 ημερών (αναλόγως αν προέρχονται από άλλο κατάστημα κράτησης ή αν εισέρχονται απευθείας στο Ψ.Κ.Κ.), καθώς και κρατούμενοι/νοσηλεύμενοι του Ψυχιατρείου Κρατουμένων Κορυδαλλού με σοβαρές ψυχικές παθήσεις, ενώ κατά τον ίδιο δεν χρησιμοποιούνται οι χώροι αυτοί ως πειθαρχικά κελιά.

του ενδιαφερομένου- χορήγηση φαρμακευτικής αγωγής. Το κλιμάκιο επισημαίνει την απουσία θεσπισμένων διαδικασιών όσον αφορά το ζήτημα της εφαρμογής αναγκαστικής θεραπείας σε κρατούμενους/νοσηλευόμενους ψυχιατρείου καταστήματος κράτησης και κρίνει απαραίτητο να αποτυπωθούν κανονιστικά οι απαιτούμενες θεσμικές εγγυήσεις, σε κείμενο με νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα.

- Το κλιμάκιο διατυπώνει τη γενική άποψη ότι στα καταστήματα κράτησης που παρατηρούνται ακραίες ανισότητες στις συνθήκες διαβίωσης, όπως γίνεται εν προκειμένω άμεσα αντιληπτό συγκρίνοντας τους χώρους του ισογείου και του τρίτου ορόφου, αναπόφευκτα δημιουργούνται συνθήκες άνισης μεταχείρισης. Κατά τούτο, προτείνεται να αποτυπωθούν εγγράφως τα κριτήρια και ο τρόπος κατανομής των κρατουμένων στους εκάστοτε διαθέσιμους χώρους, προκειμένου να καθίσταται διαυγής η διαδικασία προς τους εκάστοτε ελεγκτικούς μηχανισμούς.
- Το κλιμάκιο προτρέπει να δρομολογηθούν ενέργειες για τη σύνταξη Εσωτερικού Κανονισμού που θα ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές λειτουργίας και τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου καταστήματος κράτησης, το οποίο είναι επιφορτισμένο με λειτουργίες θεραπευτηρίου και, κατά τούτο, δεν εντάσσεται στο ρυθμιστικό πεδίο του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α> και Β>. Όπως άλλωστε ορίζει και το άρθρο 18 § 3 του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), κάθε Σωφρονιστικό Κατάστημα διέπεται από εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Έως τη σύνταξη του σχετικού κανονισμού, συστήνεται να λαμβάνεται μέριμνα από τη Διεύθυνση ώστε το προσωπικό στο οποίο έχει ανατεθεί η αρμοδιότητα φύλαξης να μην εμπλέκεται σε διαδικασίες που απαιτούν αμιγώς ιατρική κρίση (όπως ενδεικτικά, στέρψη του δικαιώματος προαυλισμού των κρατουμένων/νοσηλευόμενων, τοποθέτηση σε χώρους αυξημένης φροντίδας, προστατευτική απομόνωση, κ.ο.κ.).
- Σε κάθε περίπτωση, είναι κρίσιμο το σωφρονιστικό και λοιπό προσωπικό που υπηρετεί στο εν λόγω κατάστημα κράτησης να είναι εκπαιδευμένο, μεταξύ άλλων, στην αναγνώριση συνδρομής ψυχικών ασθενειών, την ορθή μεταχείριση των ψυχικά ασθενών, τις τεχνικές αποκλιμάκωσης, το χειρισμό αυτοκαταστροφικών ασθενών, την πρόληψη έναντι των αυτοτραυματισμών και της αυτοκτονίας, κ.α. Το κλιμάκιο εκτιμά ότι η επιμόρφωση του προσωπικού σε πεδία ψυχικής υγείας θα πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερως υπόψη για την ανάθεση καθηκόντων φύλαξης σε ένα Ψυχιατρικό Κατάστημα Κράτησης.
- Το κλιμάκιο παρατηρεί πως εξακολουθεί να εφαρμόζεται η πρακτική που είχε καταγραφεί και από την Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) στην επίσκεψη στη χώρα μας το έτος 2021, κατά την οποία

δεν τηρούνται ενιαίοι και ολοκληρωμένοι διεπιστημονικοί ιατρικοί φάκελοι για κάθε κρατούμενο, αλλά οι επισκέπτες ψυχίατροι κρατούν δικά τους αρχεία για τους ασθενείς που τους έχουν ανατεθεί. Οι ασθενείς θα πρέπει να διαθέτουν πλήρως ενημερωμένο και συνεχώς επικαιροποιούμενο ιατρικό φάκελο σε ψηφιακή μορφή, στον οποίο θα εντάσσεται και το ατομικό σχέδιο περίθαλψης.

- Συνιστάται στη Διεύθυνση του Ψ.Κ.Κ. να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες που αφορούν ηλικιωμένα άτομα, άτομα με μειωμένη κινητικότητα και άτομα με αναπηρίες ώστε να προσαρμόζει ανάλογα τη στέγασή τους σε κατάλληλες υποδομές και να διασφαλίζει την πρόσβασή τους σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους υγιεινής, κατά τρόπο ώστε να πραγματοποιείται ανεμπόδιστα η κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών.
- Προτείνεται να εξετασθεί η ένταξη θεραπευτικών δραστηριοτήτων στην ψυχιατρική μεταχείριση των κρατουμένων/νοσηλευομένων (ψυχοθεραπευτικά προγράμματα, προγράμματα εργοθεραπείας, ομαδικές συνεδρίες, άσκηση στους προαύλιους χώρους) προκειμένου να ενισχυθεί το αναμενόμενο θεραπευτικό αποτέλεσμα.
- Τέλος, προτείνεται να προωθηθεί και να ενισχυθεί από τα συναρμόδια υπουργεία η επιστημονική διασύνδεση του Ψυχιατρείου Κρατουμένων Κορυδαλλού με Ψυχιατρικά Νοσοκομεία του νομού Αττικής, καθώς και να εξεταστεί η προοπτική ολοκλήρωσης των διαδικασιών ένταξης του Ψ.Κ.Κ. στο Εθνικό Σύστημα Υγείας διά της έκδοσης του απαιτούμενου διατάγματος, με στόχο να ενισχυθεί ο ρόλος του στην ψυχιατρική περίθαλψη και νοσηλεία και να αναβαθμιστούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας στους ψυχικά πάσχοντες κρατουμένους.

5.4.2. Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και Β΄ Ψυχιατρική Κλινική ΑΠΘ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω («2.1.5. Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής»), ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά ως θετική την πρόσφατη νομοθετική μεταρρύθμιση σχετικά με τα μέτρα θεραπείας των ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, προκειμένου η θεραπευτική φύλαξή τους να κατατείνει στην εξασφάλιση ποιοτικής ψυχιατρικής περίθαλψης και κοινωνικής επανένταξης.

Προκειμένου να διαπιστώσει το βαθμό ανταπόκρισης των δομών ψυχικής υγείας στο πνεύμα της αναμορφωμένης νομοθεσίας⁷⁶, ο ΕΜΠ επισκέφθηκε (29-

76. Άρθρα 69Α και 70 ΠΚ όπως αντικαταστάθηκαν με τους ν. 4509/2017 και ν. 4619/2019, άρθρο 13 ν. 4760/2020.

30.3.2023) το Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης «Γ. Παπανικολάου». Διαπιστώθηκε πως οι συνθήκες νοσηλείας στο εν λόγω τμήμα, σε συμφωνία με όσα ορίζουν οι βασικές αρχές εκτέλεσης των νέων μέτρων θεραπείας, περιλαμβάνουν τα απαραίτητα για τη θεραπεία μέσα (επισκεπτήρια, οργανωμένες έξοδοι/εκδρομές, πρόσβαση των νοσηλευόμενων σε εξωτερικούς χώρους, θεραπευτικές άδειες μετά από γνώμη της θεραπευτικής ομάδας), ενώ και οι μετακινήσεις των ασθενών πραγματοποιούνται κατά κανόνα με όχημα του νοσοκομείου, υπό τη συνοδεία ιατρικού προσωπικού, και μόνο κατ'εξαίρεση με συνοδεία αστυνομικών.

Ειδικότερα, παρατηρήθηκε ότι ο αριθμός των νοσηλευόμενων στο Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής τείνει να μειώνεται, καθώς από τις 60 διαθέσιμες κλίνες που είναι η δύναμη της κλινικής χρησιμοποιούνταν, κατά το διάστημα της επίσκεψης, οι μισές περίπου κλίνες. Σύμφωνα με την πληροφόρηση που έλαβε το κλιμάκιο του ΕΜΠ, σε επτά ασθενείς είχε ήδη αντικατασταθεί το μέτρο νοσηλείας με παρακολούθηση από τα εξωτερικά ιατρεία του Νοσοκομείου, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις ασθενών με επαρκή εκτίμηση λειτουργικότητας αποφασίστηκε, κατά την ετήσια επανεξέταση, άρση του μέτρου θεραπείας, με αποτέλεσμα είτε να επιστρέψουν στην πατρική τους εστία είτε να τοποθετηθούν σε μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης.

Με βάση την ενημέρωση εκ μέρους της Κλινικής ως προς τα περιστατικά ασθενών που αναζήτησαν εκ νέου ψυχιατρική περίθαλψη, προκύπτει ότι έχει περιοριστεί το φαινόμενο της «περιστροφόμενης θύρας», αφού πρόκειται για μεμονωμένα περιστατικά (πχ καταθλιπτικά επεισόδια) που οδηγούν μικρό αριθμό νοσηλευόμενων σε επανεισαγωγή. Ενισχυτικά προς τη μείωση των υποτροπών των παραβατικών ψυχιατρικών ασθενών λειτουργεί και η τακτική παρακολούθησή τους από θεραπευτική ομάδα (αποτελούμενη από ψυχίατρο, ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, εργοθεραπευτή και νοσηλεύτη) του Εξωτερικού Ιατρείου Ψυχιατροδικαστικής (Ιατρείο Επανερχομένων) που λειτουργεί στο Ψ.Ν.Θ. από το 2015 και παρακολουθεί εξωνοσοκομειακά τους ασθενείς, ενώ υποστηρίζει ταυτόχρονα και τις οικογένειές τους. Καταγράφηκε, ωστόσο, και το φαινόμενο χρονίως πάσχοντες να παραμένουν εκουσίως στο ψυχιατρικό νοσοκομείο όχι για θεραπευτικούς αλλά κοινωνικούς λόγους, λόγω έλλειψης υποστηρικτικού οικογενειακού πλαισίου ή διαθέσιμων θέσεων σε επανενταξιακές δομές, καθώς και περιπτώσεις όπου η επανεγκατάσταση των ψυχικά ασθενών σε οικισμούς με μικρό αριθμό κατοίκων δυσχεραίνει σημαντικά την προοπτική αποστιγματοποίησής τους.

Στο Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής του Ψ.Ν.Θ. λειτουργούν αρκετά προγράμματα και ομαδικές δραστηριότητες για τους νοσηλευόμενους (χειροτεχνίας, κίνησης, παραμυθιού, Η/Υ, περιπάτων, γυμναστικής, κ.α.), ενώ από το έτος 2019 λειτουργήσαν με θετική αποτίμηση θεραπευτικές συνεδρίες με ζώα συντροφιάς (therapy

dogs). Το κλιμάκιο ενημερώθηκε και για τις σημαντικές ελλείψεις που αντιμετωπίζει η δομή ψυχικής υγείας από άποψη υλικότεχνικών υποδομών και ασφαλών εγκαταστάσεων (κρεβάτια, άκαυστα στρώματα, άθραυστα τζάμια, πυρασφάλεια, κ.α.). Παράλληλα, ως αρνητικό στοιχείο καταγράφηκε η χρήση δερμάτων ιμάτων άκρων παλαιού τύπου που ασφαλίζουν με λουκέτο, οι οποίοι μπορούν να προκαλέσουν στον ασθενή πρόσθετη τραυματική εμπειρία, πέρα από το ίδιο το γεγονός της καθήλωσης. Τέλος, το κλιμάκιο του ΕΜΠ παρατήρησε ότι στην ψυχιατρική δομή δεν τηρείται ενιαίο βιβλίο καταγραφής περιοριστικών μέτρων, με αποτέλεσμα να μην είναι ευχερής η αναζήτηση συγκεντρωτικών πληροφοριών.

Καταληκτικά, σε μια πρώτη προσέγγιση της εφαρμογής του αναθεωρημένου θεσμικού πλαισίου των άρθρων 69Α και 70 του Ποινικού Κώδικα για την ψυχιατρική φροντίδα ατόμων που απαλλάσσονται από ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, καταγράφεται η τάση σταδιακής άρσης ή αντικατάστασης του μέτρου θεραπείας της αναγκαστικής νοσηλείας, τουλάχιστον για τους ασθενείς εκείνους που έχουν ήδη συμπληρώσει ένα διάστημα δεκαετούς παραμονής στο ψυχιατρικό νοσοκομείο και υπό την προϋπόθεση ύπαρξης αντίστοιχης ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης, με αξιολόγηση της λειτουργικότητας του ασθενούς και πρόταση επί των μονάδων μετάβασης. Η εξέλιξη αυτή δείχνει να σηματοδοτεί μια αλλαγή παραδείγματος στη δικαστική και ψυχιατρική αντιμετώπιση των παραβατικών ψυχικά ασθενών, με δεδομένο ότι η υποχρεωτική νοσηλεία σε ψυχιατρικό νοσοκομείο κατά το προϊσχύον δίκαιο όχι μόνο απέβαινε πολυετής και ανέλεγκτη, αλλά και ακολουθούσε κατά κανόνα τη βαρύτητα του αδικήματος αντί της βαρύτητας της νόσου.

Ο Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης πραγματοποίησε αυτοψία (29-30.3.2023) και στη Β΄ Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία επίσης στεγάζεται στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Γ. Παπανικολάου». Η κλινική διαθέτει είκοσι πέντε (25) κλίνες στο Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας και είκοσι (20) κλίνες στο Τμήμα Μέσης Νοσηλείας.

Στο Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας νοσηλεύονται, σε ποσοστό 60%, ασθενείς κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας για ακούσια νοσηλεία. Κατά τη συζήτηση με τον Διευθυντή της Κλινικής προέκυψε ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις παρίστανται οι συγκεκριμένοι ασθενείς στο δικαστήριο κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, όπου λαμβάνεται η απόφαση για τη νομιμότητα της συνέχισης ή μη της ακούσιας νοσηλείας τους, καθώς ο θεράπων ιατρός συμπληρώνει ένα προτυπωμένο έντυπο με βάση το οποίο κρίνεται αν οι συνθήκες είναι κατάλληλες για να παραστεί ο ασθενής στη διαδικασία που αφορά τον ακούσιο εγκλεισμό του.

Ο μέσος όρος διαμονής στο Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας ανέρχεται σε είκοσι μέρες, ενώ τα μέγιστα διαστήματα προσεγγίζουν τους τρεις μήνες ή, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ακόμη και το έτος. Οι ασθενείς μπορούν να προαυλίζονται για

δύο ώρες ημερησίως σε παρακείμενο, περίφρακτο υπαίθριο χώρο, όχι όμως και στους λοιπούς χώρους του Νοσοκομείου, όπως συνέβαινε κατά το παρελθόν με συνοδεία εργοθεραπευτή και όπως ισχύει σήμερα για άλλους νοσηλευόμενους του Ψ.Ν.Θ. Άδειες δεν χορηγούνται στους ασθενείς, ενώ λειτουργεί καθημερινά επισκεπτήριο.

Το ζήτημα των υποδομών και της παλαιότητας των εγκαταστάσεων παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα για την Πανεπιστημιακή Κλινική του Ψ.Ν.Θ., καθώς δεν υπάρχει κεντρικό σύστημα ψύξης και στα δωμάτια υπάρχουν τοποθετημένοι μόνο ανεμιστήρες, ενώ και η ασφάλεια των εγκαταστάσεων κρίνεται ανεπαρκής (απουσία κεντρικού συστήματος πυρόσβεσης, τζάμια μονής υάλωσης, κ.ο.κ.).

Το Τμήμα Μέσης Νοσηλείας βρίσκεται σε εμφανώς καλύτερη κατάσταση από το Τμήμα Βραχείας Νοσηλείας, γεγονός που αποδόθηκε από το προσωπικό της κλινικής στο γεγονός ότι η πτέρυγα στεγάζει πιο λειτουργικούς ασθενείς. Η πτέρυγα διαθέτει έναν όμορφο και καλοδιατηρημένο χώρο προαυλισμού, του οποίου δεν γινόταν χρήση κατά την επίσκεψη του κλιμακίου. Με βάση την ενημέρωση που έλαβε ο ΕΜΠ, η εν λόγω πτέρυγα χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας για τα περιστατικά covid, ενώ έδειχνε να βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο λειτουργίας κατά τη διάρκεια επίσκεψης του κλιμακίου. Σε κάθε περίπτωση, η χωροθέτηση των γραφείων των ιατρών και των ειδικευομένων σε αυτήν την πτέρυγα του κτηρίου και όχι σε εγγύτητα με τον χώρο των ασθενών της βραχείας νοσηλείας ενδέχεται να μην διευκολύνει τη μεταξύ τους επικοινωνία.

Οι θεραπευτικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στη Β΄ Πανεπιστημιακή Κλινική Α.Π.Θ. περιλαμβάνουν ατομική και ομαδική ψυχοθεραπεία, ομάδα παιχνιδιού, δραματοθεραπεία, φυσιοθεραπεία, κ.α. Στα εξωτερικά ιατρεία του Ψ.Ν.Θ. λειτουργούν εξειδικευμένα τακτικά ιατρεία, όπως για την ανθεκτική κατάθλιψη ή την έγκαιρη παρέμβαση. Το κλιμάκιο ενημερώθηκε, τέλος, από τους ιατρούς της κλινικής για την ανάγκη εκπαίδευσης του προσωπικού στη διενέργεια κλινοστατικού περιορισμού, καθώς και την εφαρμογή τεχνικών αποκλιμάκωσης.

5.5. Κλειστές προνοιακές δομές

Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε αναφορά για κακές συνθήκες διαβίωσης ηλικιωμένου συγγενούς του της μητέρας της σε ιδιωτική Μονοπρόσωπη Ε.Π.Ε., λειτουργούσα ως Μονάδα Φροντίδας Ηλικιωμένων σε δήμο της Αττικής. Κατόπιν συνεννόησης με την αρμόδια περιφερειακή Διεύθυνση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας, κλιμάκιο της Αρχής παρέστη σε αιφνίδια αυτοψία που διενήργησαν στελέχη της Διεύθυνσης αυτής στην εν λόγω Μονάδα. Κατά την επίσκεψη διαπιστώθηκαν ιδιαιτέρως σοβαρά ζητήματα σχετικά με τη διαβίωση και την υγεία των ηλικιωμένων.

- Γενική εικόνα-εμφάνιση των ηλικιωμένων: οι τρόφιμοι ήταν ατημέλητοι και απεριποίητοι, με φτωχή ατομική υγιεινή, με ρούχα παλιά και βρώμικα, τα οποία δεν ήταν τα δικά τους, καθιστοί και ακίνητοι, σε καταθλιπτική εικόνα και χωρίς να επικοινωνούν μεταξύ τους. Ιδιαίτερως κακή εντύπωση προξένησε η πολιτική της Μονάδας, να κρατά τα ρούχα και τα πράγματα των τροφίμων μόλις εισαχθούν, να τα τοποθετεί σε ντουλάπια, να τα ομαδοποιεί και μετά να τους δίνει να φορούν τυχαίο ιματισμό, ο ένας του άλλου. Τέτοιες πρακτικές προσβάλλουν βίαια την προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια των ατόμων που διαβιούν στην μονάδα.
- Συνθήκες υγιεινής του χώρου και καθαριότητα: Ο χώρος ήταν αποπνικτικός, χωρίς φρέσκο αέρα με μυρωδιά κλεισούρας και βρωμιάς, με κρεβάτια με πολύ λεπτά στρώματα και με βρώμικα και ακατάλληλα κλινოსκεπάσματα. Γενικότερα, μέσα στους χώρους της Μονάδας ήταν εμφανής η παραμέληση, η φθορά και η έλλειψη επιμέλειας, καθαριότητας και μέριμνας για τη φύλαξη του ρουχισμού των τροφίμων.
- Δυνατότητα κίνησης, προαυλισμού και εξόδων προς οικογενειακό ή άλλο κοινωνικό περιβάλλον: Οι τρόφιμοι της μονάδας είχαν εξαιρετικά περιορισμένη δυνατότητα κίνησης και προαυλισμού, δεν επιτρέπονταν οι έξοδοι των τροφίμων προς οικογενειακό ή άλλο περιβάλλον τα Σαββατοκύριακα, ούτε να κάνουν βόλτα έξω στον ήλιο. Δεν είχαν καμία επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον, φυσικό και κοινωνικό. Αιτία για την απαγόρευση εξόδων σύμφωνα με τον υπεύθυνο, ήταν η πρόσφατη πανδημία, και αυτό ισχύει στην Μονάδα τα τρία τελευταία χρόνια.
- Διατροφή των ηλικιωμένων: Φαίνεται ιδιαίτερως και ανησυχητικά ελλιπής για την υγεία τους, και κατ'επέκταση για την ζωή τους, καθώς δεν υπήρχε ειδικό διατροφολόγιο και η ποσότητα τροφής ήταν ανεπαρκής (35 μερίδες για 56 άτομα), με σοβαρές ενδείξεις υποσιτισμού.
- Υγεία των ηλικιωμένων: Οι τρόφιμοι ήταν προφανώς καταβεβλημένοι, αδύναμοι, με πολύ χαμηλό δείκτη μάζας σώματος. Ακίνητοι, με μικρή επαφή με το περιβάλλον, οι περισσότεροι έχοντας εικόνα ανθρώπων υπό αγωγή με ψυχοτρόπα φάρμακα, και χωρίς καθόλου οδοντιατρική φροντίδα. Επίσης, χωρίς να λαμβάνουν υπηρεσίες φυσιοθεραπείας. Δεν υπήρχε ζυγαριά στη Μονάδα, και δεν τηρούνται στοιχεία του βάρους των τροφίμων κατά την είσοδό τους, ώστε να παρακολουθείται το βάρος τους και να εντοπισθεί πιθανή σοβαρή και επικίνδυνη για την ζωή τους απότομη απώλεια. Δεν υπήρχαν ιατρικοί φάκελοι, ούτε αρχείο ιατρικών εξετάσεων. Παρατηρήθηκαν άτομα που χρειάζονται εξειδικευμένη ιατρική φροντίδα και που δεν την ελάμβαναν. Οι τρόφιμοι δεν παρακολουθούνταν έστω και αραιά, από ιατρούς ειδικοτήτων, και επιπλέον εντοπίστηκαν πολλά κουτιά ληγμένων φαρμάκων. Με δεδομένα τα ανωτέρω,

υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις ότι οι τρόφιμοι δεν ελάμβαναν την ιατρική παρακολούθηση και την ιατρική φροντίδα που προβλέπεται για την ηλικία τους.

- Τήρηση νόμιμων διαδικασιών εισαγωγής και εξόδου των τροφίμων από τη Μονάδα: τα στοιχεία και τα βιβλία της Μονάδας που υπεδείχθησαν δεν ήταν ενημερωμένα, είχαν ελλιπή στοιχεία με σοβαρότατες παραλείψεις, ενώ διαπιστώθηκαν και αναντιστοιχίες. Υπήρχαν τρόφιμοι που φαινόταν να αγνοούνται.

Επειδή η εικόνα των ηλικιωμένων στη Μονάδα, οι ορατές συνθήκες διαβίωσης των ηλικιωμένων εκεί καθώς και η φροντίδα και οι παροχές που φαίνεται να ελάμβαναν απείχαν κατά πολύ από τις βασικές συνταγματικές και νομοθετικές επιταγές για την προστασία της υγείας των ηλικιωμένων και για το θεμελιώδες δικαίωμα προστασίας της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, και λαμβάνοντας υπόψη τα σοβαρά και επείγοντα ζητήματα διακινδύνευσης των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων που διαβιούν εκεί, ο Συνήγορος του Πολίτη απέστειλε τις παρατηρήσεις του στον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών και στην Υφυπουργό Εργασίας, ζητώντας τις επείγουσες ενέργειές τους, ώστε να υλοποιηθεί:

- η άμεση απομάκρυνση των τροφίμων από τη συγκεκριμένη Μονάδα, υπό το συντονισμό των κεντρικών υπηρεσιών του Υπουργείου Εργασίας, με τη συνεργασία της Περιφέρειας και τη συνδρομή των αστυνομικών και δικαστικών αρχών,
- ο έλεγχος της κατάστασης της υγείας των διαβιούντων στον ξενώνα από ιατρούς κατάλληλων ειδικοτήτων, προκειμένου να διαπιστωθεί η ανάγκη ειδικότερης και επείγουσας νοσηλείας και να διερευνηθεί η ύπαρξη επικίνδυνου υποσιτισμού, με σωματομετρικές και εργαστηριακές αιματολογικές εξετάσεις, από κλιμάκιο ειδικών γιατρών και διατροφολόγων,
- η εκτέλεση των διοικητικών αποφάσεων διακοπής λειτουργίας και σφράγισης που έχουν ήδη εκδοθεί και μέχρι την εκτέλεση αυτών να διασφαλιστεί η περιφρούρηση της απαγόρευσης εισαγωγής νέων ηλικιωμένων στην μονάδα,
- ο έλεγχος της εταιρίας από τις αρμόδιες αρχές για τις σοβαρές ελλείψεις στις διαδικασίες που φαίνεται ότι δεν ακολουθούνται καν ή ακολουθούνται πλημμελώς καθώς και στα έγγραφα και στα βιβλία που τηρούνται στη Μονάδα.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, εστιάζοντας στα δικαιώματα των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, όπως τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία και οι ηλικιωμένοι, και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, θα εντείνει μεταξύ άλλων τις επισκέψεις σε κλειστές δομές φροντίδας ηλικιωμένων με στόχο τη διασφάλιση των βασικών δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, την προστασία της υγείας τους και την αξιοπρεπή διαβίωσή τους μέσα στις δομές αυτές.

Κορυδαλλός - πτέρυγα Ε

ISSN: 2623-3703

Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 Αθήνα • Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr